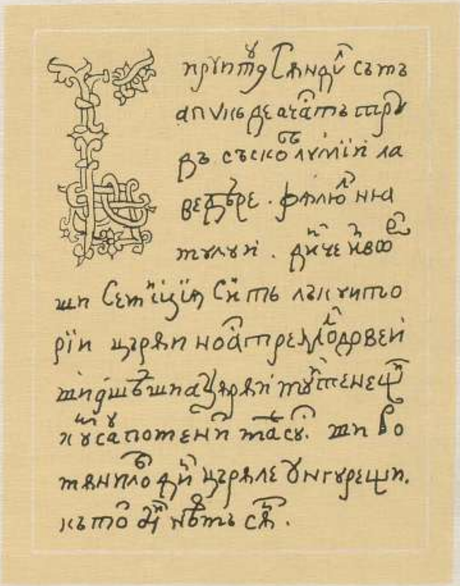
DIRECȚIA GENERALĂ
A ARHIVELOR STATULUI

FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOZOFIE
A UNIVERSITĂȚII BUCUREȘTI

SCRIEREA CHIRILICĂ ROMÂNEASCĂ

BUCUREȘTI — 1982

DIRECȚIA GENERALĂ
A ARHIVELOR STATULUI

FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOZOFIE
A UNIVERSITĂȚII BUCUREȘTI

SCRIEREA CHIRILICĂ ROMÂNEASCĂ

ALBUM DE PALEOGRAFIE

VERONICA VASILESCU

Dr. ANETA BOIANGIU

Sandei,
Cu drag și pentru talentul ei în
arta paleo... pentru iubirea
ei de frumos.
(Ce modestă!)
Veronica Vasilescu

21.III.983

BUCUREȘTI—1982

Lucrarea a fost avizată în ședința Comisiei științifice pentru probleme arhivistice din 20 octombrie 1981.

Fotocopiile au fost executate în Laboratorul foto
al Direcției generale a Arhivelor Statului
de ALEXANDRU TĂNĂSESCU

Cuvînt înainte

ARHIVELE STATULUI, instituție cu vechi tradiții în păstrarea și valorificarea tezaurului documentar al țării, înregistrează valențe superioare în noua etapă a evoluției noastre istorice, în care activitatea de valorificare a bunurilor materiale și spirituale create de-a lungul istoriei de poporul român se bucură de o atenție sporită din partea conducerii de partid și de stat. În acest context conservarea documentelor nu reprezintă un scop în sine ci este dictată, pe de o parte de valoarea lor ca parte a patrimoniului cultural național, pe de alta de marea lor însemnătate pentru cunoașterea procesului de dezvoltare și de continuitate a poporului român pe aceste meleaguri.

În lumina acestor deziderate Arhivelor Statului le revin sarcini deosebit de importante în păstrarea, completarea și valorificarea Fondului Arhivistic Național în vederea cunoașterii trecutului glorios de luptă al poporului nostru, intensificării și lărgirii continue a educației patriotice a oamenilor muncii, a tineretului îndeosebi. Întreaga activitate arhivistică, organizată și desfășurată la nivelul exigențelor și cerințelor actuale cuprinse în documentele de partid, caută să răspundă într-o măsură crescîndă nevoilor cercetării științifice și ale muncii cultural-educative.

Valorificarea superioară și complexă a documentelor se realizează prin mijloace variate și diversificate la un nivel calitativ superior.

În ansamblul acestor acțiuni instituția noastră are menirea de a contribui prin mijloace specifice la formarea și perfecționarea specialiștilor în domeniul culturii și al istoriei, cei dintîi chemați să descifreze și să interpreteze multidimensional argumentele istoriei. Pentru demonstrarea adevărului științific argumentul documentului de arhivă deținut de Arhivele Statului, convingător și autentic, are nevoie să fie răspîndit la scară de masă. Totodată, cunoașterea aprofundată și exactă a trecutului istoric este necesară nu numai pentru a cinsti faptele înaintașilor ci mai ales pentru a desprinde învățămintele ce se impun și a înțelege necesitatea continuării tradițiilor progresiste, pentru a cultiva nobilele idei ale înaltei răspunderi pentru dezvoltarea multilaterală a societății noastre.

Lucrarea de față reprezintă rodul colaborării și exprimă raporturile de lucru armonioase, integrate în programul național de educație și cultură socialistă între cele două instituții: Arhivele Statului și Facultatea de istorie și filozofie a Universității din București.

Albumul, intitulat „Scrierea chirilică românească“, se recomandă de la sine. Necesitatea editării unei asemenea lucrări era de mai mult timp resimțită în activitatea didactică și în cea cultural-educativă in general. El va contribui la formarea specialiștilor în descifrarea documentelor românești scrise cu caractere chirilice. Cunoscătorii de paleografie vor avea posibilitatea folosirii directe a izvorului documentar, vor ajuta la descifrarea a noi sensuri și interpretări ale acestuia.

Albumul, prin selecția judicioasă a planșelor, va contribui la mai buna cunoaștere a istoriei scrisului pe teritoriul patriei noastre. Documentele au fost astfel selectate încît să reflecte toată perioada de folosire a alfabetului chirilic din toate teritoriile locuite de români, respectiv: Țara Românească, Moldova. Transilvania, Dobrogea, emise în cancelariile domnești sau acte de proveniență particulară. S-a mai avut în vedere și gradul de dificultate al scrisului precum și conținutul documentelor, care, de multe ori, ilustrează momente însemnate ale istoriei noastre. Utilizarea albumului este ușurată de cele cîteva transcrieri parțiale care-l însoțesc și care asigură descifrarea corectă a textelor și dobîndirea cunoștințelor pentru citirea altora similare.

De aceea, Albumul se adresează, în egală măsură, specialiștilor, cadrelor didactice, studenților și tuturor iubitorilor de istorie interesați în descifrarea tainelor documentelor.

Ne exprimăm convingerea că el va constitui un instrument de lucru util, prin intermediul căruia se va crea posibilitatea de a sădi în mintea și inima generațiilor de azi acele fapte strălucite ale înaintașilor care să constituie mijloace active de dezvoltare și formare a personalității.

IONEL GAL

DIRECTOR GENERAL AL ARHIVELOR STATULUI

Scrierea chirilică românească

> „Biruit-au gindul să mă apuc de această trudă, să scot lumii la vedere felul neamului, din ce izvor și seminție sîntu lăcuitorii țării noastre..."
>
> „(Miron Costin „De neamul moldovenilor")

DOCUMENTELE și cronicile manuscrise din arhive, alcătuite de-a lungul timpului, sînt neprețuite valori spirituale care oglindesc viața străbunilor noștri și realizarea aspirațiilor lor seculare de eliberare socială și națională, progres și prosperitate.

În legătură cu continuitatea existenței noastre în spațiul carpato-dunărean, cu formarea națiunii și a statului național unitar român, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta că strămoșii noștri „și-au păstrat și dezvoltat însușirile comune proprii, formînd prin secole poporul român, bazat pe unitatea de origine comună, de limbă, de cultură, de teritoriu, de interese economice comune, iar apoi națiunea română" [1].

De la „gîndul" lui Miron Costin pînă la ideologia înaintată a zilelor noastre pe toți românii i-a călăuzit lupta pentru păstrarea ființei naționale, a unității și independenței statale. Lupta pentru realizarea acestui deziderat poate fi cunoscută prin studierea și interpretarea izvoarelor istorice. Descifrarea lor impune existența unor specialiști care să stăpînească temeinic scrisul chirilic românesc.

Lucrarea de față, alcătuită din două părți: Scrierea chirilică românească și Albumul, pornește de la necesitatea apariției unui nou Album de paleografie româno-chirilică, menit să ușureze cunoașterea grafiei românești și, implicit, a aspectelor și evoluției ei pe timpul a 250 de ani.

Începînd cu bine cunoscuta scrisoare a lui Neacșu din Cîmpulung — de la a cărei dată de emitere s-au aniversat de curînd 450 de ani — în paginile albumului se regăsesc acte autentice scrise de Mihai Viteazul — primul făuritor al unirii — documente de la pașnicul voievod Matei Basarab și luminata lui soție Elina — care au purtat o întreagă corespondență și cu vecinii lor „den cinstita cetate a Brașovului", sau scrisorile cu înțelesuri ascunse ale „prințului aurului" — nefericitul Constantin Brîncoveanu, cele ale lui Mihail Racoviță — domn în mai multe rînduri în Moldova și Țara Românească — porunci de la domnitorul savant Dimitrie Cantemir sau de la Nicolae Mavrocordat, de la Grigore Ghica, Alexandru Ipsilanti, Alexandru Ioan Cuza și alții.

Mai menționăm autografele unor cunoscuți oameni de seamă ai istoriei și culturii românești ca Ioan Neculce, Dionisie Eclesiarhul, Tudor Vladimirescu, Mihail Kogălniceanu, precum și actul prin care se acorda bursă tînărului Negulici, ca să-și desăvîrșească la Roma arta picturii însușită la Paris. Dintre documentele mai rar întîlnite apar în album unul care conține semnături în criptogramă și altul, un fals atribuit lui Mihail Racoviță vv. Din studierea albumului se poate trage concluzia că, deși grafia chirilică are trăsăturile ei specifice în fiecare provincie, astfel încît un paleograf experimentat le poate deosebi de la prima vedere, totuși circulația diecilor și grămăticilor, mutarea cancelariilor domnești dintr-un loc în altul, frămîntările interne, au ajutat la unificarea scrisului românesc și a limbii literare.

Fiecare document are particularitățile, personalitatea și frumusețea lui. Satisfacția paleografului constă în a-l descifra și înțelege.

Paleografia [2] are sarcina de a facilita scoaterea la lumină a informațiilor aflate în rîndurile cronicilor sau ale documentelor, deoarece „ca să meriți numele de paleograf nu-i de ajuns să știi transcrie un manuscris; mai trebuie încă să știi să precizezi vîrsta unui scris și locul lui de origine, să regăsești legătura formelor și să stabilești clasificări" [3].

Un bun paleograf trebuie să fie un bun cunoscător al istoriei și al celorlalte discipline speciale [4] (funda-

[1] Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului prezentată la plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, 1–2 iunie 1982*, București, 1982, p. 14

[2] Vezi *Dicționar al științelor speciale*, București, 1982, sub voce.

[3] M. Prou apud A. Sacerdoțeanu, *Indrumări în cercetări istorice*, Buc., 1943, p. 8

[4] Vezi A. Boiangiu, *Elemente de diplomatică medievală românească*, în „Revista de istorie", nr. 1, t. 28, 1975, p. 99–105

mentale sau auxiliare) — fără ajutorul cărora nu se poate asigura transcrierea corectă, științifică a unui text. De asemenea, numai un paleograf iscusit poate realiza instrumentele de evidență necesare arhivelor, la un nivel calitativ superior, precum și alte instrumente de lucru sau de valorificare a tezaurului arhivistic, de la studii pînă la edițiile de documente, punîndu-se la îndemîna cercetării științifice izvoarele documentare ale istoriei patriei.

*

Nu se cunoaște precis momentul cînd alfabetul chirilic reușește o relativă adaptare la fonetica limbii române, probabil aceasta s-a realizat, tacit, paralel cu folosirea limbii slave în cancelarie și biserică. Din necesități ivite în procesul muncii, în schimburile comerciale (scrisori, zapise etc.) oamenii se familiarizează cu alfabetul chirilic preluat și folosit pentru scrisul în limba română.

Adaptarea alfabetului chirilic la cerințele foneticii unei limbi latine a fost dificil de realizat. Dovada acestui inconvenient ne-o oferă modul în care au fost folosite semnele chirilice în cuvintele românești, deoarece limba română, de origine latină, are nevoie de 24 de semne grafice, din care trei (k, x, y) fiind necesare unor cuvinte de origine străină.

Primul document scris în limba română, cunoscut pînă astăzi, este scrisoarea lui Neacșu din Cîmpulung la care mai putem adăuga un număr de aproximativ o sută de zapise, precum și textele rotacizante din Maramureș [1]. Folosirea și scrierea în limba română presupune existența și a altor mărturii scrise care în prezent nu sînt încă cunoscute. „Limba românească a fost scrisă și înainte de epoca din care ne-au rămas documentele, avînd în vedere necesitățile locale... numărul important al micilor dregătorii rustice în instituțiile care apar bine organizate chiar de la început și care mînuiau bine limba română; grămăticii de limbă românească, influențați de diferite curente, nu au transcris în mod uniform, cu aceleași caractere, aceleași sunete ci cum și-au dat ei seama că e mai bine" [2].

Dimitrie Cantemir prezintă denumirile literelor din alfabetul chirilic fără a da însă și forma lor grafică. În cele 47 de semne pe care le pomenește intră și unele care nu sînt slove ci prozodii. [3]

Dimitrie Evstatievici, în prima gramatică românească prezintă 46 de semne alfabetice, dintre care două au rămas fără identificare, este vorba de ѿ și ͡ [4]. Semnul ѿ este menționat separat, urmînd ca ѿ să fi avut alt înțeles. Cît despre ͡ socotim că nu este altceva decît с suprascris, cu alte cuvinte slovo-titla.

Alfabetul chirilic, creat pentru o limbă slavă, a servit și limbii românești din care cauză sînt semnalate dese inconsecvențe în folosirea unui semn sau al altuia dintre cele cu valori fonetice asemănătoare. Această situație este și mai ilustrativă în cazul zapiselor, a scrisului neoficial, al scurtelor notițe, unde cel care scria nu avea practica de scris și nu urmase „școala" unuia sau altuia dintre dieci. Adaptarea semnelor chirilice la scrisul românesc a adus cu sine destule neclarități în lectura și transcrierea materialelor, din cauza mai ales a două situații: este vorba mai întîi de *slovele polifonice*, care au o singură formă grafică și mai multe posibilități de lectură. În această categorie intră џ, ч, ь, ъ, ѣ, ѳ, ѵ, ѱ. În al doilea rînd *slovele poligrafice* care au mai multe forme grafice pentru o singură valoare fonetică. Acestea sînt: н, і; о, ѡ; т, ѿ; ѹ, оу, ѵ, оѵ, ѹ; ы, ѧ, ѫ; ѩ, ѧ.

Slovele care intră în aceste două categorii sînt folosite la alegerea scriitorului, acesta necunoscîndu-le rostul și folosindu-le la întîmplare. Ca o dovadă este faptul că „într-un cuvînt au putut fi întrebuințate două semne diferite pentru același sunet." [5] Se cuvine să nu omitem nici gradul de pedanterie al diacului, care pentru a-și etala cunoștințele recurge la toate semnele grafice ale aceluiași sunet, chiar în interiorul unui singur cuvînt.

Restul literelor chirilice le-am numit *slove unicate* deoarece au o singură formă grafică și o singură valoare fonetică. Acestea sînt: а, б, в, г, д, є, ж, ѕ, з, к, л, м, н, п, р, с, ф, ш, щ, ю, ѧ, ѱ, х, adică un număr de 23 de semne, majoritatea grecești și trecute în alfabetul chirilic.

În afara acestor inconveniente explicate mai sus, grafia chirilică pentru limba română posedă și alte particularități ivite din aceleași considerente.

În cazul combinației lui м = mislete cu п = pocoi, sunetul realizat este б (b), adică мп = b. Combinația se datorează cuplării acestor două semne în limba greacă. [6]

Grupul format din гг „dublu glagole", are valoarea fonetică „ng", de asemenea după lectura acestuia în grafia greacă, ex: Ѡγγροβλαχία = Ungrovlahia.

Litera ѕ = dzealo ca și forma ei inversată ʓ este foarte folosită în textele moldovenești unde înlocuiește semnul mai aspru з = zemle, dar numai în cuvintele românești. În cele slave se păstrează slova originală așa cum găsim cuvîntul землѣ scris cu з și nu cu ѕ, cele împrumutate din alte limbi, sau бизадє. [7]

În continuare semnalăm prezența fenomenului metatezei, moștenit din limba slavă, care în cazul cuplării slovelor р cu ъ = рѣ sau л cu ъ = лъ dă posibilitatea lecturii „ăr" și respectiv „ăl", ex. търговище sau плък.

În manuscrisele secolului al XVIII-lea, din cauza influenței culturii grecești, apare slova п = pocoi, timbrată de unul sau două puncte ex: п̇ și п̈. În acest caz lectura literei va fi „b" ca și în limba greacă

---

[1] Psaltirea scheiană, Codicele Voronețean, etc.

[2] A. Sacerdoțeanu, *Ceva despre transcrierea documentelor românești* în „Revista Arhivelor", III, 8, 1939, p. 15

[3] D. Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, ed. Adamescu, p. 156.

[4] D. Evstatievici, *Gramatica românească*, 1757, Ediția N. A. Ursu, Buc., Ed. Șt. 1969, p. 7

[5] B. P. Hașdeu, *Cuvente den betrani*, I, Buc., 1878, p. 15, 110.

[6] E. Vîrtosu, *Paleografia romano-chirilică*, p. 103.

[7] Arh. St. Buc., Mitr. Moldovei, I/6, 1693, iulie 1.

Un aspect, numai grafic nu și fonetic, este prezența dubletelor ρρ, λλ, нн care nu influențează cu nimic valoarea fonetică firească a literei.

Continuînd analiza particularităților scrisului slav pentru limba română, semnalăm lectura lui ѣ = ca é la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, sau a lui џ = ca „gi" sau „ge" după cum se cere în text, precum și aceea a literei ч = cervu ca „ce" sau „ci".

Cele mai discutate slove ale alfabetului chirilic românesc sînt ь și ъ. În scrisul în limba română aceste semne își pierd din valoarea inițială și capătă mai multe valori fonetice. Acestea sînt, ă, î, ŭ, ĭ și valoare nulă. Valorile astfel fixate sînt discutabile, deoarece dacă în documentele de cancelarie găsim pe *ior* și *ier* așezate la sfîrșitul unui cuvînt ce se termină cu consoană, în acest caz semnul are valoare nulă. În scrisul zapiselor prezența acestui semn, la sfîrșitul cuvintelor terminate cu consoană, nu apare decît foarte rar. Existența lui la sfîrșitul unor cuvinte este logică în momentul cînd cuvîntul se termină cu vocala *ă* pentru care grafia chirilică nu are semn aparte. ь și ъ pot avea numai două valori: *ă* la sfîrșitul și la mijlocul cuvîntului și *î* numai în interiorul cuvîntului.

Din numeroasele forme grafice ale fonemului „u" una este de fapt foarte des întrebuințată și anume ȣ = ucu, urmată, ca frecvență de folosire, de ѹ = unicu. Existența a încă trei forme ale aceluiași sunet nu înseamnă decît o variație de grafie, fără valoare fonetică deosebită. Aceasta este și cauza care le-a eliminat din scris, păstrate fiind numai ucu și unicu.

În legătură cu aceste particularități putem afirma că literele, care au avut echivalență clară fonetică cu sunetele limbii române, au fost păstrate pe tot parcursul perioadei de scris chirilic românesc. Cele care au avut, fie mai multe forme grafice, fie mai multe valori fonologice au fost, în parte, scoase din scris, realizîndu-se tacit o simplificare a scrisului din necesitatea de a se scrie mai repede și mai puțin complicat. Acest lucru dovedește înmulțirea știutorilor de carte care în multe cazuri au prins meșteșugul scrisului fără să fi urmat vreuna din școlile de scris de pe lîngă mănăstiri sau cancelarii.

Scrisul medieval a cunoscut, ca aspect de grafie, în general trei tipuri de scriere: uncială, semiuncială și cursivă.

Scrisul uncial în forma clasică, definit de M. Prou, pentru scrisul latin, nu este cunoscut de scrisul chirilic [8], care nu cunoaște o mare cantitate de texte cu scris uncial, deoarece la vremea cînd începe a se folosi în cancelarie alfabetul chirilic, scrisul trecuse ca grafie de faza strict uncială, prezentînd vizibile forme semiunciale.

Scrisul semiuncial ca trecere între uncial și cursiv, continuă să se folosească și în limba română cu alfabet chirilic. El se caracterizează prin apropierea literelor, ușoara lor înclinare spre dreapta și cu tendința de unire între ele. Elemente din acest tip de scriere se găsesc și în scrisul uncial.

Scrisul cursiv este caracterizat printr-o serie de elemente menite să ajute scrierea și să o îndrepte către rapiditate. Aceste elemente sînt: legarea literelor printr-un singur duct, atunci cînd acest lucru se realizează normal, literele se fac dintr-o singură trăsătură de pană, prescurtări frecvente fără a fi întotdeauna anunțate de titlă; dimensiunile literei apar mici.

Bazată pe cursivă se remarcă scrierea minusculă diplomatică ale cărei elemente le vedem mai ales în scrisul din vremea lui Matei Basarab. Codițele literelor coboară sau urcă din rînd, încadrîndu-se într-un sistem tetralinear imaginar, hastele se întretaie. [9]

Deoarece alfabetul chirilic a fost preluat și folosit de limba română, odată cu el, pe lîngă tot bagajul de semne și litere s-a moștenit și felul de scriere. De remarcat că din secolul al XVI-lea, datorită evoluției economico-sociale pe de o parte, ca și a celei politice pe de altă parte, scrisul capătă o dezvoltare și o extindere deosebită. Ca urmare, scrisul iese din canoane și devine amestecat. Din ce în ce ne este mai dificil a vorbi de scris semiuncial, minuscul sau cursiv, deoarece aceste elemente se îmbină într-un raport variabil, dictat de mulțimea „mîinilor" care scriu și de marea cerință de carte. Pe toată perioada de la 1600—1800, scrisul prezintă preferința față de cele trei forme principale de grafie: semiuncială, minusculă și cursivă, a căror împletire variază de la vreme la vreme și de la diac la diac.

Dacă secolul al XVII-lea mai păstrează din tradiția secolului trecut o minusculă de cancelarie cu elemente cursive, la Matei Basarab sau scrisul brîncovenesc caracterizat de o mare acuratețe și frumusețe, secolul al XVIII-lea folosește toate formele de scriere, nu din lipsa de interes pentru aspectul documentului, ci dintr-o continuă căutare a unui scris mai rapid. Acest lucru va fi oglindit de documente deosebit de măiestrit scrise și împodobite, dar și de un amestec de litere cursive, minuscule și chiar majuscule. Aspectul scrisului va fi deosebit și prin multitudinea slovelor suprascrise.

În urma celor prezentate mai sus, literele chirilice urmează o evoluție de la semiunciale către cursive cu mare pondere în folosire a celei minuscule. Litera cursivă a secolului al XVIII-lea este cea care va domina scrisul în secolul următor — scriere care nu poate fi altfel încadrată decît ca o „cursivă individualizată".

Pînă în secolul al XIX-lea, cînd cunoașterea scrisului este aproape generalizată, dar fără obligativitate pînă la Al. I. Cuza, evoluția scrisului urmează cîteva linii directoare. Mai întîi unele litere, ex. и, ї, к, λ, м, н, о, ρ, ш, т, χ, ь, ъ se păstrează aproximativ în linia semiuncială cu duct ușor înclinat către cursivitate. Litera к = caco are o evoluție aparte, deoarece din cursivă, „ϰ", două linii apropiate, apare în formă minusculă depășind în sus cu mult rîndul scris, sau cele două linii care formează slova *caco* se unesc dînd putința confuziei cu slova и = ije.

---

[8] Pentru evoluția scrisului chirilic vezi D. P. Bogdan, *Paleografia româno-slavă*, București, 1978, p. 192—253.

[9] *Ibidem*.

Un al doilea lot de litere se transformă din minusculă în cursivă. Ca exemplu să ne oprim la slova а = az, care în forma minusculă apare „а" cu codiţa lungă şi întoarsă la stînga, iar la sfîrşit de secol al XVIII-lea şi apoi în al XIX-lea să fie folosită litera cursivă „a" = a.

Ultima grupă de litere cuprinde pe cele care permit pe drept cuvînt cursivizarea scrisului datorită legării lor de literele următoare prin întoarcerea codiţelor către dreapta, ex. т, є, ф, п, с, ш, ц, р, etc. [10]

Încă o problemă care merită să fie menţionată este aceea a pătrunderii în scris a elementelor alfabetului latin începînd din secolul al XVIII-lea. Mai întîi literele care au fost luate din alfabetul grecesc şi care au intrat şi în ramura latină şi în cea slavă a scrisului. Este cazul, mai întîi a literei az, care cum spuneam mai sus, apare sub forma „a" cursiv mic latin. Este remarcată prezenţa lui z latin cursiv. Slova д (dobru) este transformată în D latin majuscul cursiv; la fel slova і (ije) va fi scrisă „i" latin precum şi м (mislete) în forma „m", formă inexistentă în scrisul chirilic. După anul 1800 literele latine pătrund cu şi mai mare forţă în scrisul chirilic, mai ales că începînd cu 1830 au loc dese încercări de simplificare sau de înlocuire a scrisului chirilic.

Pentru o lesnicioasă descifrare a textelor se cade a ne ocupa pe scurt de sistemul de prescurtări din scrisul chirilic, sistem care nu reprezintă un fenomen specific. Prescurtările au fost folosite în momentul cînd scribii antichităţii şi scriitorii evului mediu, fie că au vrut să facă economie de timp sau de material, fie ca să simplifice scrisul, au căutat rezolvări care să corespundă acestor considerente. [11] Această modalitate de lucru se poate numi „legea celor trei economii", de timp, de spaţiu şi de material. [12]

Scrisul, numai manual, însemna efortul continuu şi susţinut al celui care scria. În antichitate şi în mare parte a evului mediu, scrisul nu se afla la îndemîna oricui. Pornind de la convingerea că scrisul era un apanaj mai ales al clerului, dorinţa de a avea „cărţi", „volumen", a făcut ca mai ales în mănăstiri să se copieze, la comandă, manuscrise. În apus, în Franţa spre exemplu, existau şi „editori" laici care patronau şi vindeau volumenuri scrise în „librăriile" lor. Acest sistem de editură era bazat ca şi în antichitate de altfel pe sistemul dictării concomitente la mai mulţi copişti, colaţionîndu-se apoi textele. [13] În mănăstirile din ţările române se copiau, chiar după apariţia tiparului, cărţi de cult sau laice cu conţinut moral şi acest efort de a multiplica o carte implica realizarea unor modalităţi de uşurare a scrierii, de diminuare a efortului manual. Prescurtările erau, din acest motiv, justificarea existenţei lor, dar mai ales menţinerea şi înmulţirea lor, sub alte aspecte, pînă la 1850 şi de ce să nu recunoaştem chiar pînă în zilele noastre.

[10] Vezi A. Boiangiu, *Paleografia româno-chirilică*, (curs special) Buc., Univ. Buc., 1978, p. 18—33.

[11] Maurice Prou, *Manuel de Paléographie latine et française*, Paris, 1924, p. 109.

[12] E. Vîrtosu, *Paleografia româno-chirilică*, Buc., 1968, p. 132.

[13] Flocon Albert, *Universul cărţilor*, Buc., Ed. St., 1976, p. 105.

Prescurtările au trecut în scrisul chirilic românesc din cel româno-slav, care l-a preluat din cel bizantin. [14]

De la scrisoarea lui Neacşu din Cîmpulung, sau de la documentul din 4 august 1583 cînd Petru Şchiopul scrie cu mîna lui în româneşte cu alfabet chirilic [15], toate documentele româneşti, oficiale sau zapise, au frecvent folosite cuvinte prescurtate. La începutul scrisului în limba română, nu se prescurtau cuvintele obişnuite, probabil de teama dificilei înţelegeri a conţinutului actului, dar se păstrează prescurtate de multe ori, aproape identic, cele slave. În acest sens menţionăm în primul rînd titulatura domnului aflată la începutul actului, în protocolul iniţial, care păstrîndu-se multă vreme în forma slavă prezintă cuvintele prescurtate. [16] Această formulă se menţine în limba slavă şi în secolul al XVII-lea mai ales în hrisoave; cu vremea se va ajunge ca la jumătatea secolului al XVIII-lea să predomine aceeaşi formulă, dar scrisă în limba română. Protocolul final al actului păstrează cuvinte prescurtate ca, „salutaţia" sau „datum". De asemenea sînt prezente „nomina sacra" tot în prescurtarea folosită în limba slavă.

Cuvintele româneşti prescurtate sînt puţine, în înţelesul tehnicii şi sistemelor de lucru din scrierea slavă, unde se cunosc prescurtări prin: suspensie sau trunchiere, [17] prin contracţie [18] sau cea mai utilizată, cea prin suprascriere [19].

Aceste reguli de prescurtare nu au fost multiplicate ca reguli de scriere cu obligativitatea respectării lor; tîrziu cercetătorii problemelor grafiei medievale au scos în evidenţă existenţa acestora. Au existat în scrisul latin liste de prescurtări deoarece grafia latină opera cu mult mai multe prescurtări decît cea slavă. Vor fi fost, dar cu arie restrînsă şi în ţările noastre asemenea îndreptare care nu au ajuns pînă la noi.

Prescurtările tip, dacă le putem numi astfel, sînt relativ puţine în scrisul românesc şi se păstrează în această formă aproape permanent. Este cazul cuvintelor:

гвмн = господства ми — бце = богородице

дни = дьнн — пн = писал

гнъ = господинъ — мца = месѣца

Cuvîntul въ лѣт, intrat de altfel în limba română sub forma „văleat", apare variat prescurtat. Deoarece acesta se foloseşte la dată şi pentru a nu fi citit greşit prezentăm aici cîteva moduri de a fi scris: влет; вълет; влѣт; в^{т}л; в^{л}.

Ceva mai atent ne oprim asupra prescurtării prin suprascriere, adică aruncarea deasupra rîndului în spaţiul interliniar a uneia sau două litere ale unui cuvînt. Acest sistem de scriere se calcula în evul mediu în aşa

[14] D. P. Bogdan, *Compendiu al paleografiei româno-slave*, Buc., 1969, vol. I, p. 73.

[15] D. I. R., A., sec. XVII, III, p. 225, nr. 277.

[16] Arh. St. Buc., Mitr. Buc., LXXXI/1. 1642 aug. 10.

[17] Іωаннъ — Іω

[18] Specifică mai ales pentru „nomina sacra" ІС ХС = Ісус Христос sau гь бъ = господь богъ.

[19] Pentru amănunte vezi: E. Vîrtosu, *op. cit.*, cap. 11 şi A. Boiangiu, *Paleografia româno-chirilică*, Buc., 1978, p. 35 şi urm.

fel încît procedeul să nu îngreuneze lectura. În acest scop, se scoteau deasupra consoanele, mai ales, așezîndu-le în dreptul locului de unde au fost luate. Dacă grafia slavă cunoaște și o relativă constanță în ceeace privește modalitatea de lucru pentru această abreviație, grafia chirilică română, pătrunzînd în mase, nu a mai ținut seamă de reguli scriindu-se deasupra și consoane și vocale așezate fie la locul indicat fie alături etc. Scrisul de cancelarie păstrează însă ținuta corectă și elegantă cu care sîntem familiarizați.

Ne mai oprim puțin asupra unui alt aspect al grafiei, ligatura sau îmbinarea. D. P. Bogdan formează o categorie aparte de prescurtări în care înglobează ligatura, monograma și monocondilul: „Abrevierea prin ligatură, constă în faptul că din două litere învecinate sau apropiate, aflate în același cuvînt, se îmbină una cu cealălaltă în așa fel încît o parte din corpul unei litere dispare prin alipire în corpul celeilalte." [20]

Dacă definiția de mai sus este valabilă pentru scrisul slav, ea nu-și mai găsește suportul material în scrisul românesc. Prescurtările apar și în sec. XVII—XVIII la monogramă sau la cuvintele slave scrise însă cu majuscule în incipit; în text literele legate nu mai sînt excepție, ci o manieră de scris specifică trecerii grafiei de la semiuncială la cursivă și apoi la scrierea individualizată a sec. XIX.

Materialul documentar ne arată că existau trei feluri de legare a literelor cauzate de rapiditatea scrisului și nu de reguli anume. Spre exemplu se leagă literele din cuvînt cîte 2—3 în același duct, apoi se leagă slove ale aceluiași cuvînt din rînd și cele aruncate deasupra, iar în ultima categorie sînt literele legate între ele și așezate deasupra cuvîntului din care fac parte, în spațiul interliniar.

Subliniem că ligatura sec. XVII—XIX nu este regulă de prescurtare ci începutul scrisului cursiv, adică legătura firească dintre litere vecine, după cum acestea dădeau putința unui asemenea lucru.

Elemente ajutătoare ale scrisului

a) Slove cifre

În scrisul glagolitic și apoi chirilic nu au existat semne speciale pentru reprezentarea cifrelor și formarea numerelor. Acest sistem a fost luat din alfabetul grecesc, alfabet care a fost de fapt sursa de inspirație a fraților Chiril și Metodiu. Totuși între cifrele alfabetului glagolitic și ale celui chirilic există deosebiri. În primul alfabet, cel glagolitic, cifrele urmează ordinea strictă a literelor exemplu: litera Ⰱ buche = 2; litera Ⰶ jivete = 7; litera Ⰼ ge, gi = 30. [1] Aceste litere nu au valoare numerică în cel de-al doilea alfabet chirilic, unde cifrele urmează ordinea alfabetului grecesc. Din 25 de slove — cifre care continuă ordinea acestui alfabet doar două sînt chirilice: ч = cervu pentru 90 și ц = ți pentru 900; acestea două au înlocuit alte două semne grecești koppa și respectiv sampi [2] pentru aceste valori.

Ca atare sînt numai 27 de slove — cifre din cele 43 de semne alfabetice. Acestea formează trei grupe a cîte 9 semne corespunzătoare celor trei categorii aritmetice, unități, zeci și sute.

Fiecare din slovele — cifre poartă deasupra semnul de prescurtare — titla — care poate fi așezat pe fiecare cifră a numărului ori pe două sau trei cifre grupate după dorința diacului. [3] Titla are în general forma clasică ~ [4] dar o găsim în felurite forme așezată pe cifră după cum și pe prescurtări. Numai în cazul unui document deosebit de atent scris găsim titla în formă neschimbată, fie datorită conținutului actului, fie datorită destinatarului sau a diacului; și aici trebuie să arătăm că toate documentele scrise de Axinte Uricariu și nu numai ale lui, sînt frumos scrise, lucrate cu atenție și migală deosebită. În general titla este așezată deasupra numărului sau a cifrei prin trăsătura firească a mîinii, fără a se arăta o grijă specială pentru locul sau forma ei.

În ordine și pe grupe aritmetice, slovo-cifrele sînt următoarele:

а҃, в҃, г҃, д҃, є҃, ѕ҃, з҃, и҃, ѳ҃.
і҃, к҃, л҃, м҃, н҃, ѯ҃, о҃, п҃, ч҃.
р҃, с҃, т҃, у҃, ф҃, х҃, ѱ҃, ѡ҃, ц҃.

Combinarea acestor semne formează numerele necesare elucidării textului. [5]

Semnul de „mie" își are originea în sistemul numeral grecesc care folosea ca semn deosebitor pentru mie [6] iota subscris cifrei ce trebuia înmulțită cu o mie. „Miile se însemnau cu cifra unimelor și cu o codiță tăiată de două liniuțe". [7] Numărul de liniuțe care taie semnul așezat înaintea unității — mie nu este limitat, nu este interzis, dar tot așa nu poate fi obligatoriu. Liniuța, semnul de mie, poate fi tăiată de una sau de mai multe secante, ad libitum.

---

[20] D. P. Bogdan, *Compendiu...*, p. 32

[1] D. P. Bogdan, *Compendiu...*, vol. I, p. 15—16.

[2] Koppa = Ϟ și sampi = Ϡ

[3] E. Virtosu, *op. cit.*, p. 167.

[4] Leskien A., *Handbuch der altbulgarischen Sprache*, Weimar, 1910, p. 9; Scrierea coptă care a preluat alfabetul grecesc păstrează și sistemul de cifre ale acestui alfabet, adică litere ce au titlă deasupra, devenind cifre, apud M. Cohen, *La grande invention de l'écriture*, Paris, 1958, p. 380.

[5] Vezi formarea numerelor la E. Virtosu, *op. cit.*, p. 169.

[6] E. Virtosu, *op. cit.*, p. 174; M. Cohen, *op. cit.*, p. 379.

[7] N. Cartojan, *Orientări în paleografia chirilică românească*, Buc., 1940, p. 6.

Cu toată obligativitatea acestui semn ҂, ҂ , pentru a arăta o unitate înmulțită cu o mie există cazuri, rare ce-i drept, în care nu este pus cu strictețe acest semn. Ex. la 1625 iulie 18, [8] anul 7133 este reprezentat prin echivalentul chirilic ҂зрлг în formă grafică зрлг, fără semnul de mie. Explicația s-ar putea da prin faptul că slova cifra з = 7 prin prelungirea în stînga a codiței, realizează o bară, care, tăiată de o secantă, poate fi socotită semnul de mie; numai că, în cazul menționat, litera cifră zemle nu se află în această situație, ci în mod vizibil nu are nici semnul respectiv nici prelungirea literei în stînga [9] și nici secanta care să marcheze acest semn. Trebuie să subliniem că această situație este întîlnită numai la numărul cu mii care reprezintă data documentului, din rațiunea, probabil, că aici se știe sigur care este menirea semnului cifră și anume aceea de a indica anul de la facerea lunii, neexistînd ca atare putința îndoielii.

În lucrările de specialitate mai sînt prezentate semne de multiplicare cu zece mii, o sută de mii și un milion [10], semne care nu sînt folosite în cancelaria domnească de scris chirilic românesc. În paleografia latină semnul ~ așezat deasupra cifrei indică mie iar □ încadrarea indică suta de mii. [11]

În documentele cancelariei Țării Românești cifrele și numerele sînt slove — cifre care nu suferă modificări grafice vizibile, datorită faptului că acestea nu trebuie confundate. Din aceleași rațiuni nici nu le găsim legate între ele des decît în cazuri cînd această legătură permitea în continuare lectura corectă a numărului. Totuși unele excepții sînt și în această privință. În actul din 1700 (7208) iunie 19 [12], datarea este făcută legîndu-se clar slova — cifră С (slovo) = 200 de slova — cifră и (ije) = 8 printr-o singură trăsătură de condei. Un alt exemplu este documentul din 1701 (7209) [13] iunie 3 care de asemenea are legată cifra 200 de 9. Și un ultim exemplu datarea actului din 1712 (7220) august 23 [14] în care slova-cifră 200 este legată de următoarea cifră 20.

Arătam mai sus, că o slovă pentru a fi slovă — cifră trebuie să aibă deasupra semnul de prescurtare, titla, ca obligativitate în transformarea valorii alfabetice în cea numerică. Sînt totuși unele excepții în această privință. În primul rînd cînd numărul reprezintă una din zilele unei luni, însoțit de cuvîntul дьни = zi, acesta este așezat deasupra numărului în formă de д [15] (к) = 20 zile, fie în forma cursivă гі (cu д deasupra) = 13 (дьни) [16].

În asemenea caz slova dobru așezată deasupra numărului suplinește titla. În altă situație se omite semnul specific al numărului atunci cînd este vorba de un aproximativ. [17] În general, aproximativul se realizează prin cuplarea a două slove — cifre cu sau fără titlă, însă totdeauna în suită. Sînt scrise fie alături fără nici un semn deosebitor, [18] fie despărțite de anume semne de încadrare cum ar fi spre exemplu cele două puncte. Într-un act din 1792 aprilie 11 apare menționat aproximativul în forma „л̃: чинцеч скꙋтелнич" (30—50 scutelnici) [19] adică primul element al aproximativului este scris cu slovă — cifră л̃ iar următorul element este prezentat în litere, avînd între ele două puncte ca element de unitate.

Folosirea slovelor — cifre a fost permanentă pînă către sfîrșitul secolului XVIII cînd pătrund în scrisul chirilic, semnele, sau cifrele, „arabe" [20]; de fapt încă din a doua jumătate a secolului XVIII pătrunde sistemul de datare de la anul 1 al erei noastre, notat cu semne arabe, fără a mai pune la socoteală încercări mai îndepărtate în timp. [21] Înlocuirea în actele oficiale a slovelor chirilice cu cifrele arabe nu implică obligativitatea scrierii cu aceste semne sau existența unui anume ordin în acest sens ci pătrunderea în scrisul de cancelarie a elementelor de cultură apuseană, din care cauză apar paralelisme între folosirea slovelor-cifre și numerele arabe.

Această prezență are două aspecte. Mai întîi se folosește datarea erei noastre, în documentele de cancelarie exprimată fiind tot în slove-cifre, cum este spre exemplu actul din гѕн = ѱѕ = ҂аѱна [22] și apoi un al doilea aspect este acela că slovele-cifre sînt înlocuite cu cele arabe numai la datarea anului erei noastre. Acest lucru nu exclude însă folosirea și a văleatului în paralel o vreme. După anul 1800 semnele arabe stăpînesc definitiv datarea. Mărirea numărului de relații economice, pătrunderea culturii apusene, apariția multor călători străini în țările române au permis dezvoltarea relațiilor dintre oameni și datarea se cerea făcută într-un sistem mai general care să fie ușor accesibil.

Acest sistem de datare nu are titlă deoarece cifrele reprezintă ele singure valoare numerică fără alt semn deosebitor. De altfel, fenomenul este și invers, adică sub influența numerelor formate din cifre arabe, unele datări cu slove — cifre nu mai au titlă, [23] după cum nu este mai puțin adevărat că, izolat apare titla și

---

[8] Arh. St. Buc., *Ep. Argeș*, II/13, 1625 iulie 18.

[9] Arh. St. Buc., *Ep. Argeș*, II/51, 1669 august 27, зроз: nu are titlă, nici semn de mie; idem, *Ep. Argeș*, IV/11, 1678, apr. 8, зрпз; idem, *M-rea Cotroceni*, 28/3, 1779 dec. 20 зсин; idem, *M-rea Cotroceni*, 28/15, 1748 sept. 3, зсиз.

[10] E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 175.

[11] M. Cohen, *op. cit.*, p. 374; în texte anterioare secolului IX, semnul de mie era ∞ așezat înaintea cifrei de înmulțire M. Prou, *op. cit.*, p. 271.

[12] Arh. St. Buc., *Mitrop. Buc.*, XI/4, 1700 iunie 19.

[13] *Idem*, XI/7, 1701 iunie 3.

[14] *Idem*, XVII/5, 1712, august 23.

[15] Arh. St. Buc., *Ep. Argeș*, IV/2, 1690 iunie 20.

[16] *Idem*, *Ep. Rîmnic*, XII/31, 1688 ian. 13.

[17] E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 184.

[18] *Ibidem*.

[19] Arh. St Buc., *Ep. Rîmnic*, CXXIII/2, 1792 aprilie 11.

[20] Semne care de fapt sînt indiene venite în Europa prin intermediul arabilor care le-au adăugat zero „zifra" în limba arabă; de aici numerele aduse s-au răspîndit sub numele de cifre, M. Prou, *op. cit.*, p. 274.

[21] Luca Stroici folosea atît alfabetul chirilic cît și latin (la semnătură); la 1623 Serban Năsturel se semnează în alfabet chirilic iar sub semnătura monogramă pune data 1623 cu cifre arabe. Gen. P. V. Năsturel, *Viața sfinților Varlaam și Ioasaf*, Buc., 1904, p. 40.

[22] Arh. St., Buc., *Ep. Argeș*, III/58, 1751, ianuarie 26.

[23] Arh. St. Buc., *Ep. Rîmnic*, XII/52, 1741 august 25, idem, *M-rea Cotroceni*, IV/24, 1756 ianuarie 13.

pe anul scris cu semne arabe. Perioada aceasta este caracterizată în domeniul scrisului printr-o influență reciprocă între elemente de cultură apuseană și cele chirilice [24] pe teritoriul patriei noastre. Cînd alfabetul chirilic a cedat locul celui latin cifrele arabe luaseră definitiv locul slovelor — cifre.

b. Semne diacritice

Tot din alfabetul grecesc și ca urmare a regulilor din scrierea grecească au pătruns în scrisul românesc, după ce au fost folosite și în scrisul slav, semnele numite prozodii [1] sau accente. [2]

Semnele diacritice sau prozodiile, prezente stăruitor în scrisul chirilic românesc, nu păstrează importanța acestora din scrierea de origine unde își au și un rost bine definit, rost de precizare sau de înmuiere a anumitor litere. Totuși, pentru primele texte românești [3], unde sub aspectul semiuncial al scrisului românesc, manuscrisele au textul scris continuu (scriptio continua), aceste semne au mare importanță deoarece, așezîndu-se cu o anume regulă, facilitează o lectură corectă. [4] Valoarea lor va dispare cu timpul, nefiind cerute de fonetica limbii române și cînd scrisul se prezintă în forma obișnuită cu spațiul corespunzător dintre cuvinte, dar se vor menține, din obișnuință, pe tot parcursul folosirii alfabetului chirilic. Pentru limba română ele nu mai au nici un rost fonetic, nici funcțional, rămînînd ca ornamentație fiind păstrate din obișnuință sau pedanterie.

Secolul XVII le pierde, le alungă din text, prin ignorarea lor sau prin faptul că nevăzîndu-li-se utilitatea le respinge. Va veni însă secolul al XVIII-lea care odată cu domniile fanariote va readuce influența limbii grecești și odată cu aceasta va reintroduce și semnele diacritice. [5] Aici ne permitem să facem o precizare și anume aceea că scrisul manuscriselor prezintă ochiului alt aspect în legătură cu aceste semne, deoarece în această situație se folosesc toate aceste semne; scrisul de cancelarie și mai ales cel al zapiselor nu le folosește întotdeauna. Dacă documentele de cancelarie urmează linia tradiției și vor avea prezente prozodiile, cu rost sau fără rost pe text, zapisul, făcut nu întotdeauna de un bun cunoscător al scrisului, nu le cunoaște. [6]

Unele semne diacritice sînt de origine grecească și anume: spirite (lin și aspru), accente (grav și ascuțit), ison etc. Altele și anume: eric, paeric și chendima, fiind păstrate din scrisul slav. Trecînd peste rostul lor din scrisul manuscriselor românești, unde sînt cu credință folosite, [7] ne vom opri mai ales asupra prezenței acestora în documentele românești din secolele XVII și XVIII.

Putem afirma că în scrisul româno-chirilic se păstrează mare parte din aceste semne diacritice, însă departe de a avea un scop anume în lectură, ci numai în rare cazuri, cînd documentul prin aspectul său deosebit respectă și locul și valoarea acestor semne diacritice. [8]

Spiritele și accentele, în forma cunoscută ᾿, ῾, ˋ, ˊ, adică spiritul lin și aspru și accentele grav și ascuțit apar și în acte dar nu se respectă sarcina acestora și totodată prezența lor nu este în număr mare. Spre exemplu spiritele conform regulilor de întrebuințare din scrisul grecesc se pun pe vocalele de la începutul cuvîntului fără a avea nici-un semn deosebitor așezat deasupra lor. [9] Nu sînt însă prezente consecvent. În 1625 apar spirite numai în rîndul întîi al actului, în restul lui negăsindu-se niciunul [10] iar în 1645 nu apar deloc [11], în 1679 decembrie 31 apare răzleț un spirit pe litera *ѣ'*. [12]

Din 1736 spiritele apar mai des așezate pe vocalele α' și ω' în dreapta lor sus. [13] Mai apar, cu ciudata sarcină de a însoți o consoană, indiferent dacă după ea se află una la fel sau o vocală. [14] Spre sfîrșitul secolului XVIII spiritul lin apare mai des așezat pe vocala a (în dreapta ei de sus), [15] ca urmare a noului curent grecesc apărut în cultura românească. Nu există deosebire între întrebuințarea spiritului lin sau aspru sau preferințe, aceste două semne confundîndu-se și ca funcție și ca formă.

Accentele au același regim de folosire ca și spiritele, cu toate că putem afirma că în documente sînt mai frecvent prezente decît spiritele. De multe ori sesizăm și o anume logică în așezarea mai ales a accentului grav. [16] Sînt prezente amîndouă aceste accente și cel grav și cel ascuțit, însă datorită faptului că nu exista o riguroasă folosire a acestora, în scopul lor inițial, acestea sînt confundate, așezate cu totul pe alt loc decît cel necesar, sau apar cu alt rost. Iată ilustrate pe documente

---

[24] În actul de la 1756 ianuarie 13, datarea este făcută cu anii erei noastre; cu toate acestea întîlnim înaintea anului cuvîntul лѣт în forma л҃, *ibidem*.

[1] Cuvînt grecesc προσῳδία = prosodia.

[2] În limba latină accentus = accent.

[3] Psaltirea Scheiană, Codicele Voronețean, Psaltirea Hurmuzachi.

[4] E. Vîrtosu, *Paleografia româno-chirilică*, Buc., Edit. științifică, 1968, p. 114.

[5] *Ibidem*.

[6] Arh. St. Buc., *Ep. Buzău*, I/8, 1661 octombrie 14; idem, *Mitr. Buc.* LXII/3, 1667, aprilie 6; idem, *Ep. Buzău*, I/3 1677 august 25; idem *M-rea Cozia*, XXI/15, 1753 mai 25 etc. nu sînt prezente semne diarictice.

[7] E. Vîrtosu, în lucrarea amintită prezintă amplu și documentat folosirea acestor semne în manuscrisele românești trecînd însă peste același aspect în scrisul documentelor.

[8] În documentele scrise de Axintie Uricariul sau Mihai Logofețelul Tîrgovișteanu apar aceste semne, rar, dar bine întrebuințate.

[9] Aceste semne au rămas din scrisul glagolitic; J. Vaiz, *Manuel de paléographie glagolitique*, Praga, 1932, p. 11.

[10] Arh. St. Buc., *Ep. Argeș*, II/11, 1625 februarie 18.

[11] Arh. St. Buc., *Ep. Argeș* II/26, 1645 martie 31.

[12] Arh. St. Buc., *M-rea Cotroceni*, II/14, în rîndul 14, 16, același lucru se observă și în 1731 iulie —, Arh. St. Buc., *M-rea Cotroceni*, III/22.

[13] Arh. St. Buc., *M-rea Cotroceni*, 28/10, 1736 aprilie 12.

[14] Arh. St. Buc., *Ep. Rîmnic*, XII/52, 1741 august 25, Никол'ы Бал'тъ Se observă așezarea spiritului în această ipostază lîngă literele л', н', с', ъ'.

[15] Arh. St. Buc., *M-rea Cotroceni*, 28/25, 1748 septembrie 3 а'фаръ; idem, *M-rea Cotroceni*, III/24, 1756 ianuarie 13 а'часть.

[16] Locul acestuia este mai ales pe cuvintele monosilabice sau pe locul unde trebuie pus accentul tonic.

aceste aspecte. La 1634, accentul grav apare pe cuvîntul ѡ̀н, aşa cum normal s-ar cere [17] dar chiar în acelaşi document este aşezat pe litera de început a cuvîntului fără nici o justificare. [18]

Alături de aceste două semne diacritice mai apar în documente două semne combinate, isonul, de origine grecească [19] şi chendima (chendema) de origine slavă [20]. Amîndouă semnele sînt prezente în scrisul documentelor.

Isonul este poate cel mai corect întrebuinţat, mai ales cînd i se respectă locul de deasupra invocaţiei simbolice, din incipit, pînă către 1750, cînd semnul +ˇ cu rost de invocare a divinităţii este abandonat, din rapiditate şi din dorinţa de simplificare, rămînînd în loc numai isonul în forma a două spirite (ˇ) prezente înaintea textului [21]. În interiorul documentelor acest semn este prezent deasupra unor vocale [22]. Apariţia lui pe ωˇ, după cum remarcă E. Vîrtosu [23], nu pare corect justificată, deoarece după cum se ştie în limba greacă această literă are aşezate deasupra două puncte în formă de tremă, ca şi litera iota (ï).

Ca atare existenţa unui asemenea semn pe litera ot nu poate fi decît o formă cursivă a tremei, lucru ce a dat posibilitatea unei confuzii.

Semnul format din două accente grave ᷵ (chendima), este mai frecvent în manuscrise şi mai rar în documente. Totuşi îl găsim aşezat pe ѷ [24] într-o singură menţiune. Rostul său din paleografia româno-slavă, acela de a înlocui un и suprascris, nu este prezent în scrisul românesc al documentelor.

Două semne sînt păstrate din grafia slavă, anume ericul în forma ʃ, ɫ, şi paericul în forma ч.

Amîndouă au avut un scop bine definit în scrisul slav şi anume acela de a ajuta fonetica, ericul se aşeza deasupra rîndului între două consoane spre a uşura fonetica (un ier = ь) menţionat de D. Evstatievici, iar paericul se aşează la sfîrşitul cuvîntului cînd acesta se termină cu consoană.

Despre folosirea acestuia din urmă găsim la D. Cantemir următoarea lămurire: „Mai demult, litera ce se numeşte iert se punea la sfîrşitul cuvintelor care se terminau în consoane, astăzi, însă, Moldovenii se folosesc, în locul ei de un semn pus deasupra, numit ier“ [25]. Valoarea i se precizează de D. Evstatievici „este semn gramaticesc, carele să însemnează deasupra orcăreia soglasnice la sfîrşitul cuvîntului, arătînd lepădarea slovei ь“ [26].

[17] Arh. St. Buc., *Ep. Argeş*, IV/3, 1634 ianuarie 4, la fel este pus şi pe cuvîntul кѹ şi pe члоѳ.

[18] E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 117.

[19] *Idem, ibidem.*

[21] Mai ales în scrisul neoficial; documentele de cancelarie păstrează formula obişnuită.

[22] Arh. St. Buc., *M-rea Cotroceni*, 28/9, 1735 august 2 а; idem *M-rea Cotroceni*, 28/21, 1745, martie 23, pe litera ѕ; idem, *Ep. Argeş*, 3/60, 1778 iun. 6. aşezat pe ѡ, а.

[23] E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 117.

[24] Arh. St. Buc., Ep. Argeş, II/11, 1612, p. 18

[25] D. Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, ed. II, Buc., Adamescu, 1941, p. 193.

[20] D. Evstatievici, op. cit., p. 22

În scrierea româno-slavă şi ca atare şi în alfabetul chirilic găsim frecvent aceste semne, deoarece au folosinţă paralel cu cele două semne ъ şi ь, de multe ori înlocuindu-le. În grafia românească ele rămîn, ca majoritatea celorlalte semne ajutătoare, fără scop precis, fără obligativitate, fără reguli de a fi întrebuinţate.

Apariţia lor este menţionată şi în documente, mai rar ce-i drept, dar prezentă. De remarcat că aceste semne nu sînt puse întotdeauna la întîmplare, uneori sînt aşezate acolo unde ar trebui să fie aşezate după regulile scrisului româno-slav. [27] Existenţa lor corectă este întîmplătoare, deoarece în majoritatea cazurilor aceste două semne se pun unul în locul celuilalt. [28]

Unul din semnele diacritice care apare nu pentru a facilita sau corecta slovele, ci însoţind forma unei anume litere este trema. Aceasta este indispensabilă pe i = ï [29] şi de multe ori este prezentă şi pe slova = ot, ca urmare a influenţei din scrisul grecesc. [30]

Aceste semne ajutătoare scrisului sînt prezente frecvent în manuscrise [31] şi mai puţin frecvent în documente; în zapise lipsesc aproape cu desăvîrşire.

În concluzie, am putea spune că scriitorii de manuscrise respectă scrierea cu toate prezenţele ei. În documente aceste semne sînt folosite ca urmare a erudiţiei sau a tradiţiei, iar din cauza rapidităţii scrisului diecii nu mai respectă locul şi nici valoarea lor; zapisele nu le cunosc fiindcă cei care scriau nu le cunoşteau nici ei.

c. **Punctuaţia**

Manuscrisele vechi nu cunosc punctuaţia la valoarea ei de astăzi. Cuvintele se scriau în continuare, unele după altele, fără spaţiu între ele — *scriptio continua* — [1]. Actele de cancelarie nu cunosc nici ele acest element ajutător şi clarificator al textului cu reguli fixe de întrebuinţare a semnelor. Dintr-un început trebuie să remarcăm că scrisul chirilic foloseşte aproape toate semnele punctuaţiei de astăzi, însă după preferinţă, fiecare diac aşezînd pe text semnul care i se părea mai potrivit. În general actele au în încheiere ceea ce s-a denumit, convenţional, semne de încheiere, semne care aveau şi rostul de parafă a diacului. Acest semn ţinea loc de punct. În interiorul actului apar şi puncte de mari dimensiuni ca această formă ● care sînt făcute, fie din aceeaşi cerneală, fie colorate cu roşu sau aur. Rostul lor este departe de a fi cel de astăzi, rămînînd unul ornamental [2]. Cu rost de ornament mai apare în locul punctului cîte o floricică roşie

[27] Arh. St. Buc., *M-rea Cotroceni*, III/22, 1731, iulie

[28] Idem, *Ep. Argeş*, III/21, 1640 noiembrie 26.

[29] Toate documentele ce încep cu Io au această literă în această formă; de altfel am arătat că această literă este prezentă sub acest aspect în tot scrisul românesc medieval.

[30] E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 119.

[31] *Idem*, p. 115.

[1] Vezi Psaltirea Scheiană, Codicele Voroneţean, etc.

[2] Arh. St. Buc., *Ep. Argeş*, II/48 şi 51.

sau neagră [3]. Cu toate acestea punctul este cel mai frecvent semn ortografic folosit în actele românești dar fără rostul de punct ci mai curînd ca virgulă [4]; cu toate că frecvența exagerată a lor pe text arată că acestea se puneau și din odihna peniței, a mîinii. Apar acte în care aceste puncte se remarcă aproape după fiecare cuvînt. [5]

Cu rostul de încheiere a unei fraze sau a unei idei, punctul este numit fie „tocica" [6], fie „întreaga împunsătură" [7], fie „sorocă" [8] Pentru scrisul chirilic atît în secolul XVIII și începutul secolului XIX rare ori punctul își găsește locul firesc. De remarcat că forma de punct mai apare și în locul unde ar trebui de fapt să fie un punct și o virgulă, sau așezat deasupra rîndului, adică o oprire intermediară între valoarea punctului și a virgulei. Apariția rară pe care o găsim și în scrierea latină din Franța pînă în secolul IX, avînd rol de punctuație tare, punct, iar punctul așezat pe linie era punct slab sau virgulă. [9] Aceasta, reprezentată grafic, are rolul de a da prin pauză scurtă un înțeles mai deplin frazei, numai că nu o găsim pe locul firesc și are același scop ornamental ca și punctul. O găsim cu frecvență deasă în acte, atît în secolul XVII, cît și în secolul XVIII. Mențiunile din cărțile vechi de gramatică îi zic fie „zapetaia" [10], fie „jumătate de soroacă" sau „împiedecarea" [11], fie jumătate de picătură" sau „comma" [12]

Cele două puncte, pe care ortografia actuală le folosește în forma cunoscută, apar frecvent și în scrierea chirilică. Forma este aceeași cu cea de astăzi, cu deosebirea că acest semn nu avea sarcina pe care o are astăzi.

În documente apare acest semn în situații diferite. În multe cazuri prescurtările sînt urmate de două puncte în înțelesul punctului de astăzi; spre exemplu исправ: (исправник), єгꙋм: (єгꙋмен). [13] Tot în locul unui punct] sînt folosite cele două puncte la sfîrșitul unui text (document) avînd și rol de semn de încheiere. [14] S-ar părea că situația în texte a acestui semn ortografic a fost mai bine înțeleasă și ca atare mai judicios folosit, totuși sînt documente în care cele două puncte apar în mod necontrolat, din cînd în cînd fără o anume regulă. [15]

Gramaticile vechi numesc acest semn „dvotocie" — Bucoavna de la Alba Iulia din 1699 — sau „două împunsături sau două soroci", numai că, aici se dau reguli bine definite de folosire a acestui semn ortografic, reguli de folosire pe care nu le găsim aplicate în practică. În aceeași situație se află și semnul; (punct și virgulă) al cărui rost modern este departe de înțelesul pe care-l avea în scrisul chirilic. Spre exemplu apare cu denumirea de „semnul întrebării" [17] sau „întrebătoare" [18] — În Bucoavna de la Alba Iulia este numit „voprosnaia". Aici apare paralel și semnul punct și virgulă și semnul întrebării, cunoscut astăzi cu această valoare. Ca o confirmare a excepțiilor și acest semn se abate de la regulă. În 1731 iulie 4 apare punctul și virgula cu rostul de punct, despărțind fraze, iar la sfîrșitul documentului este pusă virgula. [19]

Mai sînt semne de punctuație pe care scrisul chirilic le folosește, mai mult sau mai puțin judicios. Semnul mirării, (!) cunoscut astăzi cu valoarea de exclamare, apare așezat la sfîrșitul unui text cu rostul de punct. [20] Aceste semne pe care scriitorii manuscriselor le folosesc din plin, nu sînt cunoscute de chirilica românească a documentelor de cancelarie și a zapiselor, nu pentru că nu ar fi fost cunoscute la cea vreme, ci pentru faptul că fondul, conținutul actelor de cancelarie, este mai sobru, mai limitat în figuri de stil, elementul narativ este redus și nu se simțea nevoia unui bogat aparat de semne explicative. [21]

Folosită de la sfîrșitul secolului XVII liniuța de unire sau linioară (-) apare sub forma a două linioare paralele (=), la sfîrșitul rîndului atunci cînd se simte nevoia de a se despărți un cuvînt și a fi trecut în continuare pe rîndul următor. [22]

De remarcat totuși că folosirea acestui sistem de unire a cuvintelor de pe un rînd pe altul este destul de rară.

În concluzie constatăm că pentru documentele secolelor XVII și XVIII regulile de punctuație sînt ignorate, semnele cunoscute nu au înțelesul actual și sînt în general așezate arbitrar unul în locul altuia. Se observă că secolul XVII este caracterizat printr-o mare bogăție de puncte și virgule așezate mai mult pentru odihna peniței decît dintr-o anume cerință gramaticală. În secolul XVIII este o mai mare grijă pentru aceste semne, așezîndu-le mai des în scopul lămuririi textului, decît pînă atunci. De altfel și primele cărți care reglementează scrierea sînt ale secolului XVIII, excepție făcînd Bucoavna de la Alba Iulia care prin anul de apariție 1699 este totuși mai mult a secolului următor.

---

[3] Arh. St. Buc., *M-rea Cotroceni*, III/22 (1731 iulie 4).

[4] E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 124.

[5] Arh. St. Buc., *Ep. Argeș*, IV/11, 1678 aprilie 8; idem, III/58, 1751, ianuarie 26.

[6] Bucoavna dela Alba Iulia, apud E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 123—124.

[7] D. Evstatievici, op. cit., Buc. 1969, p. 25.

[8] E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 124 sau picături în *Carte pentru pravilă*, Neamț, 1823.

[9] M. Prou, *op. cit.*, p. 265.

[10] Bucovna de la Alba Iulia, apud. E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 124.

[11] D. Evstatievici, *op. cit.*, p. 24.

[12] În *Cartea pentru pravilă*, din 1823, de la M-rea Neamț.

[13] Arh. St. Buc., *M-rea Cotroceni*, 28/21, 1745, martie 23; după cuvintele [illegible], ibidem *Ep. Argeș*, III/58, 1751, ianuarie 26; ibidem Ep. *Rimnic*, 34/71.

[14] Arh. St. Buc., *Ep. Rîmnic*, 39/98, 1755, noiembrie 4; idem, *M-rea Cotroceni*, III/24.

[15] Arh. St. Buc., *Ep Rîmnic*, IX/1785, aprilie 1.

[16] D. Evstatievici, *op. cit.*, p. 25.

[17] D. Evstatievici, *op. cit.*, p. 26.

[18] *Azbucoavna . . .*, Iași, 1817, vezi E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 125

[19] Arh. St. Buc., *M-rea Cotroceni*, III/22.

[20] Vezi și E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 126.

[21] Este cazul ifenului, al liniuțelor de dialog, aducătoarea (semnele citării), asteriscul, etc. E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 126.

[22] дом = нїи, ма = ма, кеатꙋ = ала, Arh. St. Buc., *M-rea Cotroceni*, 28/3, 1679, decembrie 20. E. Vîrtosu socotea apariția liniuței de unire în secolul XVIII într-un manuscris unde este numită Macră, dungă lungă. E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 126.

d. Semne analfabetice

În scrisul chirilic românesc remarcăm şi o serie de semne numite convenţionale sau analfabetice care au singure un anume înţeles sau dau un anume ajutor lecturii „semne convenţionale, analfabetice, adică prescurtarea prin întrebuinţare de semne cărora li se atribuie un înţeles propriu" [1].

Semnele analfabetice au apărut în scrisul chirilic nu de la începutul folosirii acestuia, ci treptat, pe măsură ce s-a simţit nevoia unor asemenea semne şi a căror origine se socoate a fi locală, deoarece pe unele din acestea nu le păstrează nici una din scrierile medievale. Nu-i mai puţin adevărat că nici în scrisul românesc chirilic nu apar imediat, ci aceste semne sînt specifice secolelor XVII şi XVIII ca urmare a înmulţirii ştiutorilor de carte.

Cel mai vechi este semnul cruce, în înţelesul de cruce-ajută, sau invocaţie simbolică ce avea sarcina unui ajutor divin atît pentru cel care scria cît şi pentru ceea ce scria. În scrierea românească, semnul a pătruns prin intermediul paleografiei româno-slave din scrierea grecească. [2] Aşezată cu acest conţinut la începutul unui document, invocaţia simbolică devine un element diplomatic care trebuie judecat ca atare. Numai aici, în incipit este folosit cu înţeles de „cruce-ajută". Forma semnului este în general elegantă, îngrijit lucrată, iar documentele oficiale cu caracter solemn, emise în Ţara Românească, conţin semnul ornat cu miniatură deosebit de artistic făcută. [3] Este drept că secolul XVIII pare ceva mai uşurat de migala miniaturilor din incipit, acest lucru efectuîndu-se numai pe hrisoavele deosebit de solemne. Scrisul este mai expeditiv, crucea din incipit trece de multe ori în frontispiciul documentului unde se odihneşte în ciocul corbului din stema Ţării Româneşti.

Faptul că la începutul textului invocaţia simbolică poartă deasupra un ison (ɔ/) către sfîrşitul secolului XVIII sporadic începe să se renunţe la acest semn, nu numai pentru a fi pusă sus în mijlocul documentului ci din rapiditate, trecîndu-se pe locul acestuia numai isonul care se afla deasupra invocaţiei, într-o formă cursivă asemănătoare cu *n* latin mic cursiv. Acest lucru se va generaliza în secolul XIX. Situaţii similare se observă şi în manuscrisele româneşti ale acestor vremuri. [6].

Cu acelaşi înţeles de ajutor al divinităţii, actul se încheie prin aşa numitul semn de încheiere. Acest semn cu variate forme, este în ultima instanţă, tot o cruce prin întretăierea într-un punct a două din elementele semnului; acesta este aşezat de obicei la sfîrşitul documentului, după dată.

În secolul XVIII semnul de încheiere se simplifică, se reduce la puţin, la o linie, dreaptă sau sinuoasă, precedată sau succedată de două puncte verticale, exemplu: — , : , ~ , iar de multe ori nici semnul de încheiere nu mai există. [7] Se mai aşază acest semn la începutul monogramei domneşti şi în acest caz crucea capătă forma alungită, uşor stilizată, cuprinzînd în înălţime, înălţimea monogramei. Forma ei este în general ⫼ sau ┳ [8]. La sfîrşitul monogramei sînt aşezate fie trei cruci pe verticală, în forma semnului X [9], fie două cruci aşezate în acelaşi fel de sus în jos una sub alta. [10]. Numai acesta ar fi după părerea noastră rostul de invocaţie simbolică al semnului de cruce, adică aşezat în incipit, la sfîrşitul actului şi la începutul sau sfîrşitul monogramei. Am mai putea adăuga aici şi semnul cu aceeaşi formă aşezat pe act atunci cînd urmează sau îl acoperă semnul degetului (urma) unuia sau altuia din martori sau beneficiari. În acest caz are şi aspect juridic, semnul reprezentînd viitoarea amprentă digitală, care bine înţeles nu putea fi citită în acest fel la vremea aceea, ci reprezenta înţelesul de „jur" în sensul de a fi de acord cu ceeace cuprinde actul „Propter ignorantiam litterarum sanctae crucis feci signum". [11]

În restul textului se mai întîlneşte acest semn însă cu alte rosturi, alte înţelesuri, ivite din dorinţa ca textul să fie cît mai limpede pentru cel ce îl citeşte. Spre exemplu cu rostul de semn de încadrare a unui număr, de obicei la înşiruirea unui venit, a unei averi, sau în foile de zestre; la fel în cazul unui număr oarecare inclus în text şi a cărui prezenţă trebuie să se deosebească de context: + ҂а + = 1000 sau, в҃ӓ + мд = bani 44 [12], de asemeni + фм + , = 540, [13] de semnalat că cifrele astfel încadrate nu au titlă deasupra. [14]

În afară de acest rost de semn de încadrare, se mai foloseşte în acelaşi scop virgula înainte şi după cifră, ҚД, [15] sau tot cu aceleaşi folosinţe:, — , [16] aşezate şi dispuse în diferite combinaţii.

Semnul de cruce mai are şi alte întrebuinţări, cum ar fi spre exemplu intercalarea unui text omis [17], la sfîrşitul semnăturilor marilor boieri, mitropoliţi, [18]

---

[1] E. Vîrtosu, *Paleografia româno-chirilică*, Buc., 1968, p. 153.

[2] *Ibidem.*

[3] Arh. St. Buc., *Ep. Argeş*, II/19, 1634, apr. 13; *idem*, I/1, 1674 iulie 6.

[4] Arh. St. Buc., *M-rea Cotroceni*, III/22, 1731, iulie 6.

[5] *Ibidem*, 28/21, 1745, martie 23.

[6] E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 154.

[7] Arh. St. Buc., *M-rea Cotroceni*, III/22, 1731; idem, *M-rea Cotroceni*, 28/21, 1745; idem, Ep. Rîmnic, 39/98, 1755; idem, Ep. Argeş, III/60, 1778, etc. Acest semn este socotit de E. Vîrtosu a fi fost aşezat numai după text; semnul se aşează nu de puţine ori după dată. E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 154.

[8] Arh. St. Buc., *Ep. Argeş*, IV/12, 1690; idem, *Ep. Argeş* IV/3, 1634.

[9] Arh. St. Buc., *Ep. Argeş*, III/21, 1740 noiembrie 26.

[10] *Idem*, II/61, 1685 aprilie 29.

[11] E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 155.

[12] Arh. St. Buc., *M-rea Cotroceni*, III/22, 1731 iulie 1.

[13] Arh. St. Buc., *M-rea Cotroceni*, 281/92, 1735 august 2.

[14] E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 154, dă exemple cu titlă deasupra; în documente nu am remarcat existenţa titlei pe astfel de numere

[15] Arh. St. Buc., *M-rea Cotroceni*, III/14, 1680, noiembrie 7.

[16] *Idem* 28/25, 1748 septembrie 3.

[17] E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 156, D. P. Bogdan, *Din paleografia slavo-română*, în D. I. R. Introducere, vol, I, p. 146.

[18] *Ibidem.*

precum şi pentru corespondenţa domnească. În legătură cu aceasta Del Chiaro scria în „Revoluţiile Valahiei" că pentru corespondenţa ce trebuia să meargă la domnie, scrisorile adresate lui „fie chiar de miniştrii săi, trebuiau să aibă pe plic cîte o cruce în cele patru colţuri, şi o a cincea la mijloc." [19]

În afara acestor semne analfabetice documentele ilustrează şi folosirea altor semne pe care manuscrisele româneşti le atestă [20] şi anume: semnul de ani care atîta vreme cît documentele se datau cu văleatul nu-şi avea rostul, în momentul cînd datarea începe întîi timid apoi din ce în ce mai sigur să folosească mileniul sau era noastră, atunci în faţa numărului care indică anul apare semnul L ce se citeşte „anul"; cu alte cuvinte ar fi o traducere simbolică a ceea ce era „въ лѣт". Semnul apare şi în forma clasică mai sus arătată precum şi cu alte aspecte ce variază de la mînă la mînă şi de la vreme la vreme, ex. L = apare ca semn de anii notaţi cu cifre arabe în documentul din 1778 iunie 6. [21] În tipărituri semnul de ani nu apare niciodată. [22] Scrisul de cancelarie a fost mai repede influienţat de cancelariile străine decît cel bisericesc; în cazul de faţă în mănăstiri, focarele de cultură ale lumii medievale. [23]

Semnul de suprafaţă cu forma unui pătrat □ şi citit prin cuvîntul masă, este echivalent ca valoare cu expresia „patrat" din vorbirea curentă de astăzi şi este intrat la sfîrşitul secolului al XVIII-lea; se foloseşte frecvent în secolul XIX [24]. O situaţie similară o are şi semnul de jumătate ⁒ (половина) pe care-l găsim ca înlocuire a cuvîntului în sine. [25]

Apariţia acestor semne nu reprezintă obişnuitul, deoarece sînt foarte rare în documentele româneşti din secolele XVII şi XVIII; ele sînt semnalate cu frecvenţă în secolul următor.

Dr. Aneta Boiangiu

[19] Anton Maria del Chiaro Fiorentino, *Revoluţiile Valahiei* Iaşi, Ed. Viaţa Românească, 1929, p. 103.

[20] E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 156.

[21] Arh. St. Buc., *Ep. Argeş*, III/60, alte semne.

[22] E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 157.

[23] Luat direct din paleografia greacă, la sfîrşitul secolului XVIII odată cu pătrunderea culturii greceşti în ţările române

[24] E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 154.

[25] Arh. St. Buc., *M-rea Trivalea*, III/10 — zapis din 7 nov. 1656 pentru semnul de jumătate.

ALBUM

Alfabetul chirilic

А	а	az	= a	Ф	ф	fertă	= f
Б	б	buchie	= b	Х	х	hier	= h
В	в	vede	= v	Ѡ	ѡ	ot	= o
Г	г	glagoli	= g	Ц	ц	ți	= ț
Д	д	dobru	= d	Ч	ч	cerfu	= ce, ci
Є	є	iest	= e	Ш	ш	șa	= ș
Ж	ж	juvete	= j	Щ	щ	ștea	= șt
Ѕ	ѕ	dzialo	= dz	Ъ	ъ	ior	= ă
З	з	zemle	= z	Ь	ь	ier	= u, ă, â, î
И	и	ije	= i	Ы	ы	ieri	= î
І	і	ijei	= i	Ѣ	ѣ	iati	= ea, é, e
К	к	caco	= c	Ю	ю	iu	= iu
Л	л	liude	= l	Ꙗ	ꙗ	iaco	= ia
М	м	mislete	= m	Ѧ	ѧ	ia (ius mic)	= ia
Н	н	naș	= n	Ѫ	ѫ	ius (mare)	= î, ă
О	о	on	= o	Џ	џ	gea	= ge, gi
П	п	pocoi	= p	Ꙟ	ꙟ	în	= î, în
Р	р	rîță	= r	Ѯ	ѯ	csi	= cs, x
С	с	slovo	= s	Ѱ	ѱ	psi	= ps
Т	т	tverdu	= t	Ѳ	ѳ	thita	= th
Ѹ Оу	ѹ оу	unicu	= u, ŭ	Ѵ	ѵ	ipsilon	= y, i

Slovo-cifrele

а҃	= 1	ѳі҃	= 19	рв҃	= 102
в҃	= 2	к҃	= 20	с҃	= 200
г҃	= 3	ка҃	= 21	т҃	= 300
д҃	= 4	кв҃	= 22	ѵ҃	= 400
є҃	= 5	кг҃	= 23...	ф҃	= 500
ѕ҃	= 6	л҃	= 30	х҃	= 600
з҃	= 7	ла҃	= 31	ѱ҃	= 700
и҃	= 8	лв҃	= 32	ѡ҃	= 800
ѳ҃	= 9	лг҃	= 33...	ѧ҃, ц҃	= 900
і҃	= 10	м҃	= 40	×а҃	= 1.000
аі҃	= 11	н҃	= 50	×в҃	= 2.000
ві҃	= 12	ѯ҃	= 60	×г҃	= 3.000
гі҃	= 13	о҃	= 70	×ѕ҃	= 6.000
ді҃	= 14	п҃	= 80	×з҃	= 7.000
єі҃	= 15	ч҃	= 90	×і҃	= 10.000
ѕі҃	= 16	ч҃, ҁ҃	= 90	×к҃	= 20.000
зі҃	= 17	р҃	= 100	×л҃	= 30.000
иі҃	= 18	ра҃	= 101	×м҃	= 40.000

Lista planşelor

1 *⟨1521⟩, Cîmpulung.* Scrisoarea lui Neacşu din Cîmpulung către judele Braşovului Hans Begner.

Cel mai vechi document scris în limba română, cunoscut pînă acum.

„† Mudromu i plemenitomu i cistitomu i B⟨o⟩g-om darovannomu jupan Hanăş Begner ot Braşov mnog⟨o⟩ | zdravie ot Neacşu ot Dlăgopole. I pac dau ştire domnie tale za lucrul turcilor, cum am | auzit eu că înpăratul au eşit den Sofiia şi aimintrea nu e. Şi se-au dus în sus | pre Dunăre. . .".

Arh. St. Braşov, Stenner, I. 4, nr. 472. Orig.

2 *1573 (7082) decembrie 21.* Mărturia dată de Evtemie, egumenul m-rii Bistriţa, pentru cheltuiala făcută la săparea iazului de moară de la Băbeni.

„† Adec⟨ă⟩ eu Evtemie, egumenul ot Bistriţ⟨a⟩. Cum să s⟨ă⟩ ştie ce-am cheltuit pre iazul de la moară de la Băbeani | în zilele lu Alexandro vod⟨ă⟩: as⟨pri⟩ gata 3800 şi 10 vaci gras⟨e⟩ şi 10 oi şi 12 rîmă | tori graşi şi 4 bivoli şi 200 de oboroace de grîu şi alte buca | -te. . .".

Arh. St. Buc., S.I., nr. 950, Orig. sigiliu mijlociu în ceară, căzut.

3 *1577 (7085) aprilie 4.* Zapisul prin care Petre Brahăş vinde lui Dumitru o ocină din Brăhăşeşti.

„† Adecă eu Petrea Brahăş scriu şi mărturisescu cu cestu zapis | al meu cum am fostu cumpărat o parte de ocină din sat din Brăhăşeşti, | de unde au fostu şezîndu Cudrea, din giumătate den sat a cincea | parte. . .".

Arh. St. Buc., Ep. Roman, IV/1. Orig., pergament, 3 sigilii inelare în fum.

4 *1577 (7086) octombrie 7.* Zapisul prin care popa Dan şi alţii cumpără de la Tudor (Tudru) postelnicul partea din Blădeasca, cu 140 bani stînjenul şi doi stînjeni pentru stupină, ca să nu le mai ia dijma, dar să nu se amestece în viile postelnicului.

„† Adic⟨ă⟩ noi popii pré num⟨e⟩ popa Dan, pop⟨a⟩ Gavril, popa Gherghiie şi | cu jupănul Andronic, scris-am acesta al nostru zapis la | măna lu Tudru post⟨elnic⟩. . .".

Arh. St. Buc., S.I., nr. 1040, Orig.

5 *1587 (7095) aprilie 15, Iaşi.* Împuternicirea dată de Bucium, mare vornic al Ţării de Jos, pentru stăpînirea unei moşii în Murgeşti, pe Crasna.

„† Eto az Bucium, vel dvornic Dolnei Zemle, dat-am cartea mea acestor | omini anume Necoară şi Ştefan den satu den Murgeşti, de pre | Crasna, spre aceia ca să fie tare şi putérnici a ţinea par | tea". . .

Arh. St. Buc., Ep. Roman, IV/12. Orig., sigiliu inelar oval vertical (camee).

6 *⟨Cca 1600⟩.* Şoltuzul şi cei 12 pîrgari ai tîrgului „Baia de Her" cercetează pricina unui ţigan al m-rii Putna pentru furt.

„† Cum au venit înnainte⟨a⟩ noastră Aftănasie proegumen ot sv⟨en⟩ta monastir⟨e⟩ Moldoviţ⟨a⟩ de au | pîrît pre cestu ţigan anum⟨e⟩ Tiron Puţan ot Putna, că i-au furat un cal de 6 a⟨n⟩i şi tot au şezut | în Ţara Ungurească, iar acum au eşit în ţar⟨ă⟩. Deci l-au prinsu giudéţăle, călugării ot Putna | şi l-au dat pre măna noastră. . .".

Arh. St. Suceava, M-rea Putna, I/36. Orig., sigiliul mijlociu în fum al tîrgului Baia, cu legenda in limba latină.

7 *⟨1600⟩.* Autograf Mihai Viteazul.

Orig., cu sigiliul inelar al domnului

8 *⟨Începutul secolului XVII, Tg. Neamţ⟩.* Scrisoarea şoltuzului şi a pîrgarilor din Tg. Neamţ către pîrcălabul de Bistriţa (Năsăud).

„† Şoltuz⟨u⟩ şi 12 prăgari scris-am la iubiţi priiatinii noştri prăcălab⟨i⟩ de Bistriţă | sănătate şi închinăciune trimeatem domnia voastră şi de la toţi | bătrănii de Trăg de Neamţu. Şi dăm ştire dumniiavoastră de rîndul acestui | om anume Văscan de Cîmpullungu. . .".

Arh. St. Bistriţa-Năsăud, Arhiva grănicerească. Doc. orig. rom., I/7. Orig.

9 *1611 (7120) septembrie 12, Braşov.* Tratatul de alianţă încheiat de Radu Mihnea, domnul Ţării Româneşti, cu Mihail Weiss judele Braşovului.

Rîndul 2 : „. . .văsoe zemle Vlaşcoe, s⟨î⟩n velicag⟨o⟩ Mihnev voevoda. Către acesta ce se cade a fi şi a se şti întru domni şi intru ţer⟨i⟩ spre binele săra | cilor şi spre folosul ci⟨n⟩stitului inpărat făcut-am tocmeală şi leg⟨ă⟩tură şi jurămîntu cu prea ci⟨n⟩stiţii şi buni priatenii noştri | vecini de aproape. . .".

Arh. St. Braşov, Privilegii, nr. 772. Orig., pergament, sigiliu mare atîrnat.

10 *1615 (7123) februarie 11, Ustie.* Scrisoarea doamnei Elisaveta, a răposatului Ieremia Moghilă domnul Moldovei, prin care întăreşte lui Alexa Musteaţă moşia Iurceni.

„† Elisavefta, g⟨os⟩p⟨o⟩jda s⟨vea⟩topocivşag⟨o⟩, Eremiia Moghila voivoda, mărturisim | cu aiastă a no⟨a⟩stră scrisoa⟨a⟩re cum au venit înnaintea no⟨a⟩-stră sluga no⟨a⟩stră | credincio⟨a⟩să Alixa Musteaţ⟨ă⟩, ce au fost pircălab, cu zapis de mărturie de la | dumneaei giupăneasa bătrăna maica răpăosatului domnului mieu Eremiia vodă | ş-a no⟨a⟩stră. . ."

Arh. St. Buc., M-rea Sf. Sava-Iaşi, XXII/2. Orig., sigiliu inelar în chinovar.

11 *1623 (7131) f.l., 8.* Adeverirea dată de Gligorie comis pentru iertarea rumânilor din Bătieşti şi din Vultureşti.

„† Gligorie comis screu ciiastă carte a mea cestor rămâni | de Băteeşti şi de Vultureşti cum să să ştie că mi s-au fostu | vîndutu mie, de bună voia lor, încă în zilele lui Şerban vod⟨ă⟩, de mi-au | fostu român⟨i⟩. Iar dupa aceia iar eu i-am ertat pre ei pre toţi, cu fecio | rii lor. . .".

Arh. St. Buc., Mitrop. Ţ. Rom., XCIII/9. Orig.

12 *1630 (7138) august 9, Iaşi.* Scrisoarea lui Moise Movilă, domnul Moldovei, către diregătoriul de Huşi, şoltuzul şi pîrgarii să lase în pace şi să nu învăluiască satele Episcopiei Huşi cu cheltuielile tîrgului.

„† Io Moisi Moghila voevoda, B⟨o⟩jiiu m⟨i⟩l⟨o⟩-stiiu g⟨o⟩sp⟨o⟩dar zemli Moldavscoi, scriem domniia mea slugei | noastre diregătoriului de Huş⟨i⟩ şi şoltuzului şi prăgarilor de acolea: déca | veţ⟨i⟩ vedea cartea domnii méle, iar voi să aveţi a lăsa foarte în pac⟨e⟩ satele. . ."

Arh. St. Buc., Ms. 543, f. 27. Orig., cu semnătura domnului (m.p.) şi sigiliu inelar în ceară roşie.

13 *1632 (7140) martie 16.* Zapisul lui Stroe din Fiiani şi al altora care se vînd rumâni lui Bunea logofătul.

„ † Eu Stroe, feciorul lu Vlăduţă de Fiiani, care şăzu în Vălcana, scriu | şi mărturisescu cu cest zapis al meu cum să se ştie că m-am văndut | eu şi cu fiiu meu Pătru. . .".

Arh. St. Buc., Mitrop. Ţ. Rom., L/7. Orig.

14 *1632 (7140) aprilie 18, Iaşi.* Alexandru Iliaş, domnul Moldovei, scrie slugilor sale din Huşi să nu învăluiască satele Episcopiei la nevoile tîrgului.

„† Io Alexandru Iliiaş voevoda, b⟨o⟩jiiu m⟨i⟩-l⟨o⟩stiiu g⟨o⟩sp⟨o⟩d⟨a⟩ru zemli Moldavscoi, scriem dom | nia mea la sluga noastră, la dregătoriul de Huşi şi la şoltuz | şi părgari de acolea şi la aprozi, care-i veţi scoate tîrgul | să seacere pânea domniei meale şi la comişei care-i vor face fîn. . .".

Arh. St. Buc., Ms. 543, f. 31. Orig.

15 *1633 (7141) aprilie 26, Bucureşti.* Cartea lui Matei Basarab, domnul Ţării Româneşti, pentru satul Priseceni.

Rîndul 6 la mijloc: „...deci, căndu au fost, în zilel⟨e⟩ răpo | satului Mihail voevod, el au fost dat şi o au închinat la sfînta | mănăstir⟨e⟩ Stelea, carea iaste Mitropolie, pentru sufletul | lui şi a părinţilor lui, unde-i sînt şi oasel⟨e⟩ lui îngrupate. | Deci, de multe răutăţi ce se-au tămplat în urma lu Mihai voevod, de-au stătut | măn⟨ă⟩stirea tot pustie, ce n-au avut cine căuta de moşiile mănăs | tirii, căt şi mănăstirea încă se-au stricat şi se-au pustiit | de cănd Sinan Paş⟨a⟩. Iar după aceaia, cănd au fost, în zilel⟨e⟩ lui Alexandru voevod | Iliiaş, iar părintel⟨e⟩ nostru vlădica Grigorie, sf⟨i⟩nţia lui se-au | îndemnat cu ostenealǎ de o au dres şi o au făcut scaun de | vlădicie deaca se-au mutat domniia aicia în Buc⟨u⟩reşti. . .".

Arh. St. Buc., M-rea Radu-Vodă, XXIX/2. Orig.

16 *1634 (7142) martie 7.* Zapisul de vînzare dat de jupîneasa Creaţa din Piteşti.

„† Adecă eu jup⟨ă⟩neasa Creaţa, împreun⟨ă⟩ cu fiiu mieu Ianiu ot Piteşti, scriem şi mărturisim cu acesta al nostru | zapis să hie de credinţă la mîna jupânului Ivan Şif şi a jup⟨î⟩neasii lui Maria. . .".

Arh. St. Buc., Doc. Ist., MCMLXXVIII/11. Orig.

17 *1636 (7144) februarie 23.* Zapisul de vînzare dat de Iuga din Corşori.

„† Scris-am eu Iuga ot Corşori acesta al meu zapis ca să fie | de mare credinţă la mîna lui Ion log⟨ofăt⟩ şi a frate-său lu Pătru | cum să să ştie că emu văindut trei locure dereptu 600 de bani | . . .".

Arh. St. Buc., Mitrop. Ţ. Rom., XCVIII/1. Orig.

18 *1636 (7145) noiembrie 2, Bucureşti.* Cartea vlădicăi Teofil şi a marilor boieri pentru tributul dat Porţii.

„† Chir vladica Theofil zemli Vlaşcoe i jupan Hriza vel ban i jupan Ivaşco vel dvor⟨nic⟩ i Gligorie vel log⟨ofăt⟩ i Preda vel spat⟨ar⟩ i Ned⟨e⟩lco vel cliuci⟨ar⟩ i Tudosie | biv vel log⟨ofăt⟩. . .".

Arh. St. Buc., M-rea Stavropoleos, XXX/3. Orig. cu 13 sigilii inelare şi unul mijlociu în fum.

19 *1639 (7147) f.l.z.* Zapisul de vînzare dat de Oprişa pentru moşia din Cioroiaşi.

„† Zed acestŭ al Oprişii zapis la mena Marii, cumŭ amŭ vîndutŭ moşie | di⟨n⟩ Cioroiaşi, însă jumătate de fune, ug⟨hi⟩ 10 şi 100 de ban⟨i⟩. . .".

Arh. St. Buc., Ep. Rimnic, XXIX bis/3. Orig., o semnătură în criptogramă.

20 1640 — 7149 *noiembrie 23*. *„În domnia noastră al optulea an", Tîrgovişte*. Matei Basarab, domn a toată Ţara Românească, „încă şi unor părţi de preste munte Almaşului şi Fagaraşului domn. . ." face cunoscut tuturor locuitorilor Ţării Româneşti, că scoate mai multe mănăstiri: Brebu, Cozia, Cotmeana, Govora, Bistriţa, Iezerul, Motru, Maxineni, Plătăreşti, Rîncăciovul, Tismana ş.a. de sub administraţia unor instituţii ecleziastice străine.

Arh. St. Buc., Peceţi 54. Orig., pergament, sigiliu mare atîrnat cu şnur de mătase, iscălitura autografă a domnului peste monograma în caturi.

21 *1641 (7149) mai 7*. Mărturia dată de 12 boier pentru „cărţile sparte" ca să nu se creadă.

„† Adecă nnoi ceşti 12 boiari cariie am fostŭ luaţi, cu cinstită carte mării sale dom⟨nului⟩ nostru Io Matei Băsarab voevod, de Tud⟨o⟩ru | feciorul lu Marco log⟨o⟩f⟨ăt⟩ şi de Borce şi de Mihaiu armaşul şi de jupăni⟨a⟩sa Teodora ot Căldoruşani | şi de megiiaşi din podgoriie. . .".

Arh. St. Buc., Ep. Argeş, LXXXVII/1. Orig., 13 sigilii inelare

22 *1642 (7151) noiembrie 15*. Zapisul dat de Condilă şi jupîneasa Stanca, din Albeşti, către Crăstea din Şăgarci.

„† Jupan Condil⟨ă⟩ i jupaniţa Stanca ot Albeşti, scris-am a no⟨a⟩stră carté la tin | e părcălabe Crăsto ot Şăgarci, săn | ⟨ă⟩tate trimetem. . .".

Rîndul 11: „. . . préste tot, parte⟨a⟩ no⟨a⟩stră. Să nu-ţi pae glum⟨ă⟩, că aşa să ştii | biné că de veri umbla înţelepţeşte şi tu veri fi la sfînta | mănăstiré şi vei fi ertat de noi. Iară de vei unbla | altil⟨e⟩, bine să ştii că voi să măinişti armaş de voi să te | aduc⟨ă⟩ aici şi voi să te ţiu aicii; să nu-ţ pae glum⟨ă⟩ că veri/ vidé cu ochii. . .".

Arh. St. Buc., Ep. Argeş, XXVI/2. Orig., sigiliu inelar în fum

23 *1645 (7153) aprilie 11, Iaşi*. Porunca dată de Vasilie Lupu, domnul Moldovei, către şoltuzul şi pîrgarii din tîrgul Huşi ca să ştie că a scutit de dări posluşnicii şi vecinii Episcopiei Huşi.

Arh. St. Buc., Ms. 543, f. 46. Orig. cu semnătura autografă a domnului şi sigiliul inelar în ceară roşie.

24 *1645 (7153) mai 30, Ciocăneşti*. Zapisul prin care Crăstea căpitan, din Ciocăneşti, vinde lui Mihalachi spătarul, fiul banului Pavălachi, 50 de stînjeni de moşie în Ciocăneşti cu 12 şi jumătate ughi, bani gata.

Arh. St. Buc., Ep. Argeş, XIX/27. Orig. sigiliu inelar în tuş negru.

25 *1649 (7157) februarie 10*. Scrisoarea doamnei Elina, soţia lui Matei Basarab, către Catrina, judeceasa cetăţii Braşovului.

„Scris-am la a noastră iubită, bun⟨ă⟩ priiatnină şi de aproape vecină, jup⟨î⟩neasa Catrina * | judeceasa den ci⟨n⟩stit⟨ă⟩ Cetatea Braşovului. Cu săn⟨ă⟩tat⟨e⟩ mă-nchin dumnii tal⟨e⟩. | Alta pohtescu pre dumneata că aicii am cumpărat domnia mea o roabă | şi iaste împletitoare. Numai nu avem aici izvoade de peteare/ ci să faci dumneata bin⟨e⟩ să ne dai. . .".

Arh. St. Braşov, Stenner, I, 5, nr. 618. Orig., sigiliu timbrat pe verso, la închidere. Cu adresă.

26 *1656 (7165) septembrie 29*. Zapisul dat de Maria, femeia lui Stan din Cocorăşti, pentru vînzare de moşie, fiind datoare turcilor „bani pă mi⟨e⟩ri şi neavîndŭ cu ce plătiĭ m-au luatŭ turcii robă cu fecior cu toot să m⟨ă⟩ duc⟨ă⟩ la Brăil⟨a⟩. . ."

Arh. St. Buc., Ep. Buzău, LIII/7. Orig.

27 *⟨1658⟩ mai 17, Oşorheiu*. Scrisoarea doamnei Safta, soţia lui Gheorghe Ştefan vv., către Caterina Frăosa mare judeceasă a Braşovului.

„† Domna Safta scriem la a no⟨a⟩stră pre i⟨u⟩bit⟨ă⟩ şi bun⟨ă⟩ voitore, la dumnea | ei, la giupăneasa Caterina Frăosa, mare giudecias⟨ă⟩ da cinstitei cetăţ⟨i⟩ a Braşe⟨vu⟩lui. Poftim pre milosstivul Dumnezău că să găsască pre du | mneata această puţin⟨ă⟩ scrisoare de la noi cu multă săn⟨ă⟩tate şi cu bun⟨ă⟩ voe. . .".

Arh. St. Braşov, Stenner, I, 4, nr. 560. Orig.

28 *1660 (1769) octombrie 14, Iaşi*. Cartea lui Ştefan, domnul Moldovei, prin care întăreşte jupînesei săracе Maria, a lui Iordache Goe, din Doljeşti, stăpînirea peste ocinile din Doljeşti, Fărţăşti şi Rusi.

„† Io Ştefan voevoda, B⟨o⟩j⟨ie⟩iu m⟨i⟩l⟨o⟩st⟨i⟩vu g⟨o⟩sp⟨o⟩dar zemlea Moldav | scoi. Dat-am cartea doomnii meali ceştii săraci | de giupăneas⟨e⟩ anum⟨e⟩ Marii, ce au fostu după Iordache | Goe, den sat den Dolheştii, ca s⟨ă⟩ fie tar⟨e⟩ şi puternic⟨ă⟩ | cu carte⟨a⟩ domnii meali. . .".

Arh. St. Buc., nr. 648, f. 140. Orig., sigiliu în chinovar.

29 *1661 (7170) decembrie 27, Iaşi*. Porunca lui Eustratie Dabija, domnul Moldovei, către cămănarii şi bezmenarii din tîrgul Huşi pentru scutirea de dări a unei cîrciumi şi a unor meseriaşi.

Arh. St. Buc., Ms 543, f. 71. Orig. cu semnătura autografă a domnului, sigiliu inelar în ceară roşie.

30 *1669 (7177) mai 10, Bucureşti*. Hrisovul lui Antonie, domnul Ţării Româneşti, „mergătoriu înnainte şi purtătoriu de grije a pămînteanilor". . . „deci domnia mea socotiiu şi gîndiiu întru inema domnii meale şi făcuiu domniea mea casă de învăţătur⟨ă⟩, adecă şcoală, în oraşul domnii mele Cîmpullungu". . . pe locul dat de Radu Năsturel, al doilea

* Scris peste alt nume.

logofăt. Pentru întreținerea școlii domnul dă jumătate din vama de la Rucăr și Dragoslavele.

Arh. St. Buc., Peceți, 75. Orig., pergament, sigiliu mare atîrnat cu șnur de mătase, semnătura autografă a domnului peste monogramă.

31 *1670 (7178) mai 30 ⟨București⟩*. Mărturia lui Dragotă, județul orașului București, a 12 pîrgari și a bătrînilor pentru un loc de prăvălie.

„† Ază Dragotă județul, ot varoș Buc⟨u⟩rești, cu 12 pârgari și cu preoți cu și toți | bătrânii orașului scriemŭ și mărturisim cu această carte a orașului | ca să fie de bună credință. . .".

Arh. St. Buc., M-rea Radu-Vodă, XXXIV/29. Orig., 4 sigilii aplicate în fum.

32 *1671 (7180) octombrie 10*. Scrisoarea lui Iane bărbierul cu alții pentru chiria de 66 bani pe lună pentru locul bisericii Domnești.

„† Adic⟨ă⟩ noi bărbiiarii carei șădem pre locul bisearicii Domnești cu chi | rie, anume: Iane bărbiiariul i Mihul bărbiiariul, Iorga bărbiiariul i Teme | i rachiiariul i Dumitrașco bărbiiariul i Zahariia bărbiiarul | i Pătrașco bărbiiariul * i Chiriiac bărbiiariul i Păruș cîrciumariul | i Sima bărbiiariul i Iamandi cizmariul i Vana i Dulea rachiiariul. . .".

Arh. St. Buc., Mitrop. Ț. Rom. CCV/4. Orig.

33 *1673 (7181) februarie 11, Iași*. Cartea lui Ștefan Petru, domnul Moldovei, prin care întărește privilegiile date de alți domni pentru scutirea de dări a unui cojocar, unui blănar și a altor meseriași din tîrgul Huși.

Arh. St. Buc., Ms. 543, f. 92. Orig., semnătura autografă a domnului, sigiliu inelar octogonal în chinovar.

34 *1675 (7184) noiembrie 26*. Scrisoarea lui Duca, domnul Țării Românești, către Mihai Hărman Brașoveanul de la Șchei pentru promisiunea de a-și ține oile în țară cu ciobani bîrseni.

Arh. St. Brașov, Stenner, I, 3, nr. 347. Orig.

35 *1678 (7186) martie 15*. Scrisoarea lui Dumitrașcu Cotroceanu, căpitan, pentru vama tîrgului Cerneții.

Arh. St. Buc., M-rea Tismana, XC/19. Orig. r. și vo

36 *1683 (7191) mai 18*. Hrisovul lui Șerban, domnul Țării Românești, dat m-rii Govora pentru ocina și rumânii din satul Cerneți, județul Mehedinți.

Arh. St. Buc., M-rea Govora, XIII/15. Orig., sigiliu în chinovar.

37 *1686 (7194) iunie 21, Cruce*. Zapisul prin care Stanca, femeia lui Vlad și cu feciorul ei Iftimie, vînd două pogoane de vie paragină de la Cruce, în vreme de foamete, lui Costantin postelnicul.

Arh. St. Buc., M-rea Brazi, IX/21. Orig., un sigiliu inelar în tuș negru.

---

* Loc gol.

38 *1693 (7201) iulie 1, Iași*. Cartea lui Constantin Duca, domnul Moldovei, prin care întărește lui Curbet, fost căpitan de mezălgii, stăpînirea asupra ocinilor din Lipova, țin. Tutova, prisaca de la Ciobănești, țin. Vaslui și altele.

Arh. St. Buc., Mitrop. Moldovei, I/6. Orig. cu semnătura autografă a domnului, sigiliu inelar în chinovar.

39 *1697 (7205) iunie 30*. Mărturie hotarnică dată de Vasile Hăbășescul, mare armaș, pentru satul Prigoreni.

„Milostive și luminate doamne, să fii măria dumitale sănătos. | Dăm știre măriei tale că au venit vornicu Neaniul cu ci⟨n⟩stită cartea măriei tale | la noi, de scrie ca să socotim de rîndul unui hotar de sat anume Prigoreni pre | Plotoniță. . ."

Arh. St. Buc., A.N., MMDCXCV/6. Cop. contemporană.

40 *1702 (7210)*. Filă din Condica Vistieriei lui Constantin Brîncoveanu, domnul Țării Românești, cuprinzînd „Cheltuiala banilor de vel samă pre cît scrie în jos anume".

„20.000 t⟨a⟩l⟨eri⟩ s-au trimis la Odrii să să dea la Aram jidovul în ceali 50 de pungi ce au dat | împrumut de au dat Husein pașii veziriul.

12.500 t⟨a⟩l⟨eri⟩ s-au trimis cu boiarii la Odrii să s⟨ă⟩ dea pocloanel⟨e⟩ lui Mustaf⟨a⟩ pașa veziriu | lui și chehaialii și altora ai porții, pentru vezirlic nou.

1473 t⟨a⟩l⟨eri⟩ s-au dat cheltuial⟨a⟩ boiarilor celor ce au mersu cu acel⟨e⟩ pocloan⟨e⟩ ale veziriului, | însă lui v⟨e⟩l ban t⟨a⟩l⟨eri⟩ 400 i lui vel spătar t⟨a⟩l⟨eri⟩ 400 i lui vel com⟨i⟩s t⟨a⟩l⟨eri⟩ 400 i lui Caloian | căp⟨i⟩t⟨an⟩ t⟨a⟩l⟨eri⟩ 80 i vătafului za căl⟨ă⟩raș⟨i⟩ cu 2 căl⟨ă⟩raș⟨i⟩ t⟨a⟩l⟨eri⟩ 53 i la 5 seimeni t⟨a⟩l⟨eri⟩ 60 | și la două car⟨e⟩ t⟨a⟩l⟨eri⟩ 80. . ."

Arh. St. Buc., Ms. 126, f. 387 v. Orig. sigiliu inelar în chinovar.

41 *1703 (7211) martie 16, Roman*. Scrisoarea lui Lavrentie, episcop de Roman, pentru siliștea Batereștii.

Arh. St. Buc., Mitrop. Moldovei, CXLIX/12. Orig., două sigilii mijlocii, iconografice, în fum.

42 *1703 (7212) noiembrie 26, Iași*. Copia figurată a hrisovului lui Mihai Racoviță, domnul Moldovei, pentru un loc în hotarul domnesc al tîrgului Iași.

Arh. St. Buc., M-rea Sf. Ioan Gură-de-Aur, XVIII/3. Cop. figurată din sec. al XIX-lea.

43 *1704 (7212) februarie 1*. Zapisul de vînzare dat de Sandul Crupenschi, fost mare medelnicer, lui Ștefan Luca vistier pentru un loc de casă în Iași, pe Ulița Mare.

Arh. St. Buc., A.N., CCCLIX/5. Orig. validat de boierii martori.

44 *1705 (7213) mai 9*. Cartea de blestem dată de Teodosie Mitropolitul lui Chirco Berivoescu și altora ca să mărturisească pe unde a fost Calea Făgărașului.

Arh. St. Buc., Ep. Argeș, XVI/52. Orig.

45 *1707 (7215) ianuarie 16.* Ispisoc de pîră și de rămas de la Antioh Constantin Cantemir, domnul Moldovei, pentru satul Giurgești, al m-rii Secul, care a fost al lui Nistor Ureche fost vornic mare.

Arh. St. Buc., M-rea Neamț, LVII/31. Orig.

46 *1707 (7215) mai 4.* Ispisoc atribuit lui Mihai Racoviță, domnul Moldovei, prin care sînt împuterniciți Stavăr și Mihăilă Bobu să stăpînească moșia de pe Valea Corodului.

Arh. St. Buc., A.N., MCXV/23. Fals de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, după scris și validare.

47 *1707 (7215) iulie 21.* Scrisoarea lui Constantin Brîncoveanu, domnul Țării Românești, către Ghiorghe Fetchiel, județul Brașovului, în legătură cu sosirea sa la Tîrgoviște și trimiterea aurului pentru poleit argintăria comandată la Gheorghe Mai și altele.

Arh. St. Brașov, Stenner, I, 3, nr. 396. Orig., semnătura autografă a domnului, sigiliu în ceară roșie, bine păstrat, aplicat la închiderea scrisorii, deasupra adresei.(Pl. 48*b*).

48 *F.d. ⟨1707 (7215) iulie 21⟩.* Constantin Brîncoveanu, domnul Țării Românești, scrie jupînului Ghiorghe Fetchiel, marele judeţ al cetății Brașovului, prietenul său de aproape 40 de ani, rugîndu-l să rezolve mai repede lucrul încredințat lui Ghiorghe Țaco, ginerele judelui.

Arh. St. Brașov, Stenner, I, 3, nr. 396 (anexă). Orig., autograf

49 *1708 — 7216, aprilie 22, Iași.* Ispisocul dat de Mihai Racoviță, domnul Moldovei, pentru mănăstirea Secul. Formular diplomatic moldovenesc complet, scris de Axintie Uricarul.

Arh. St. Buc., M-rea Neamț LVII/32. Orig., pergament, sigiliu timbrat, semnătura autografă a domnului.

50 *1708 (7216) iulie 28.* Zapisul prin care Stepan logofătul, fiul lui Vasilie căpitan din Răzvadul de Jos, județul Dîmbovița, vinde Bălașii Săcuencii, fata lui Neagoe Săcuianul fost mare ban, 11 răzoare de vie în dealul Răzvadului, cu cramă, livadă, cu teascul viei, pentru 200 taleri.

Arh. St. Buc., Mitrop. Ț. Rom., LV, p. 1/4. Orig.

51 *1711 (7219) februarie 22, Iași.* Cartea prin care Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei, împuternicește pe Bejan Hudici, vornic de poartă, să-și caute vecinii fugiți.

Arh. St. Buc., M-rea Doljești, XX/1. Orig. cu sigiliul mare în chinovar.

52 *1711 (7219) aprilie 6, Iași.* Cartea lui Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei, prin care întărește stăpînirea Mitropoliei Sucevei asupra moșiilor sale de la Penișoară, după cum au întărit și alți domni.

Arh. St. Buc., Mitrop. Moldovei, I/8. Orig., sigiliu inelar în chinovar avînd legenda cu litere latine, semnătura autografă a domnului.

53 *1712 (7220) ianuarie 27, Iași.* Hrisovul prin care Nicolae Alexandru Mavrocordat, domnul Moldovei, în a doua domnie, scutește de toate dările opt oameni străini sau oameni din țară, fără gîlveavă și fără cislă, ca să lucreze la metohul de la Timișești.

Arh. St. Buc., M-rea Neamț, LXVI/6. Orig., sigiliu inelar în ceară roșie, semnătura autografă a domnului, invocația simbolică și litera inițială ornate și în culori.

54 *1717 (7225) ⟨mai 1⟩, Iași.* Cartea lui Mihai Racoviță, domnul Moldovei, prin care întărește stăpînirea m-rii Aron-Vodă asupra siliștii Prisăci, pentru care s-au pîrît de mai multe ori.

Arh. St. Buc., M-rea Sf. Ioan Gură-de-Aur XVIII/9. Cop. figurată din 1840.

55 *1717 (7226) decembrie f.z., Iași.* Cartea lui Mihai Racoviță, domnul Moldovei, prin care dăruiește fratelui său Dumitrașco Racoviță hatmanul și altor boieri, mai multe sate, pentru dreaptă slujbă și multă osteneală „în aceste vremi cumplite".

Arh. St. Buc., A. N., MMDXLVIII/4, f.1., Orig., invocația simbolică și litera inițială ornate cu roșu și verde, sigiliu pierdut, semnătura autografă a domnului.

56 *1730 (7239) septembrie 22, Iași.* Cartea lui Grigorie Ghica, domnul Moldovei, pentru un țigan din Țara Românească, crescut de boierul Toader al doilea armaș și însurat cu o țigancă domnească.

Arh. St. Buc., Doc. istorice, CLV/53. Orig., sigiliu inelar în chinovar, semnătura autografă a domnului.

57 *1731 (7240) noiembrie 6, Iași.* Ispisocul lui Grigorie Ghica, domnul Moldovei, pentru hotarnica satului Cordăreni.

Arh. St. Botoșani, Doc., nr. 21, Orig., sigiliu timbrat, invocația simbolică ornată și o frumoasă titulatură cu ligaturi.

58 *1735 (7243) august 2.* Porunca lui Grigore Ghica, domnul Țării Românești, pentru vama orașului București.

Arh. St. Buc., M-rea Cotroceni, XXVIII/9. Orig., sigiliu inelar în chinovar cu stemele reunite, monogramă în chinovar, semnătura autografă a domnului.

59 *⟨Cca. 1740 — 1750⟩ septembrie 4.* Scrisoare către „soțul meu" Catrina Vicoloai despre mersul lucrului la moșia Iujdeleni, despre hotarele ei și dijma de pîine și de fîn de acolo, cum să îngroape pîinea, despre via de la Lapte-Acru și altele.

Arh. St. Buc., M-rea Precista-Răducanu, I/10. Orig.

60 *⟨D. 1743 (7251) iunie 22⟩.* Mărturia autografă a lui Ion Neculce pentru satul Prigorenii, pe Jijia.

Arh. St. Buc., Doc. istorice, XII/51 a. Orig.

61 *1752 (7261) octombrie 23 „în anul dintîi al domniei mele."* Hrisovul lui Matei Ghica, domnul Țării Românești, prin care întărește ca profesorii de la

Şcoala elinească şi slavonească să fie plătiţi de mitropolitul ţării din dajdia luată de la preoţi.

„. . . De toţi iaste ştiut că din cîte lucruri înpodobescu pre omu întru această viaţă trupească învăţătura iaste mai aleasă şi mai naltă. . .".

Arh. St. Buc., Suluri 25. Orig., sigiliu timbrat, semnătura autografă a domnului în cartuş.

62 *1765 octombrie 26.* Grigorie Alexandru Ghica, domnul Moldovei, întăreşte şi scuteşte de pogonărit şi vădrărit vinul ce s-ar face din două pogoane de vie ale m-rii Suceviţa, din ţinutul Putna. Cu o nouă întărire a aceluiaş domn, din 26 august 1775, în a doua domnie.

Arh. St. Suceava, Colecţia Documente, IV/43. Orig., filigran, un sigiliu inelar octogonal în chinovar din 1764 şi altul oval vertical, în chinovar, din anul 1774 (după textul reintăririi); domnul semnează (m.p.).

63 *1769 (7277) august 21, Bucureşti.* Hrisovul lui Grigore Ghica, domnul Ţării Româneşti, pentru milele acordate m-rii Dintrunlemn.

Arh. St. Buc., M-rea Dintrunlemn, XLV/43. Orig., sigiliu inelar în chinovar, semnătura autografă a domnului, bogat ornamentat, monogramă.

64 *1770 mai 2, 〈Valea Călugărească〉.* Mărturia lui Moise grămăticul din Valea Călugărească pentru 6 taleri împrumutaţi de la Petcuţ pînă în toamnă.

Arh. St. Braşov, Petcuţ Şetraru-Tudor Ciurcu, I, nr. 36. Orig.

65 *1776 iulie 9, Ciolăneşti.* Socoteala vameşului Radu Pers pentru mărfurile negustorului Florea Şertaru.

Arh. St. Braşov, Acte Ad-tive, VII, nr. 168. Orig.

66 *1778 iulie 6.* Ordinul lui Alexandru Ipsilanti, domnul Ţării Româneşti, către Isprăvnicia de Argeş, ca să judece prigonirea dintre mănăstire şi vecinii moşiei Buneştii de Feru.

Arh. St. Buc., Ep. Argeş, III/60. Orig., sigiliu mic în chinovar, monogramă în chinovar.

67 *1780 iunie 23.* Suretul tălmăcit de Gh. Evloghie, dascăl slovenesc, de pe hrisovul lui Eremia Movilă, domnul Moldovei, dat în anul 1599 (7107) martie 22 pentru siliştea Hilipeşti de pe apa Moldovei.

Arh. St. Buc., Colecţia V. Adamache, V/3. Trad. (Aici datat după scris).

68 *〈1780—1796〉.* Document din 2 iulie 1547 (7055) de la Mircea Ciobanul, domnul Ţării Româneşti, transcris în Condica m-rii Govora de cronicarul Dionisie Eclesiarhul.

Arh. St. Buc., Ms., 447, f.3. Copie datată după cronicar.

69 *1781 noiembrie 6, Cluj.* Scrisoarea lui Nicolae 〈Grid〉, către negustorul Teodor Ciurcu din Braşov, pentru marfă.

Arh. St. Braşov, Acte Diverse, nr. 351. Orig.

70 *1782 martie 17.* Carte prin care Constantin Dimitrie Muruzi, domnul Moldovei, scuteşte de toate dările pe Nicolai Momitco, mazil bătrîn din ţinutul Roman, cunoscîndu-i silinţa şi slujba şi îl miluieşte cu trei liudi (oameni) străini, fără bir, poruncind marelui vistier să rază numele lui din Catastihul dăjdii mazililor ce este în Vistierie.

Arh. St. Buc., A.N., MMCMLXXX/2. Orig., sigiliu mic în chinovar, semnătura autografă a domnului.

71 *1782 octombrie 26, Chişinău.* Scrisoarea lui Toma către jupînul Dimitrie Ţarălungă 〈din Braşov〉.

Arh. St. Braşov, Actele Magistratului, nr. 1380/1782. Orig.

72 *1782 noiembrie, f.z., Iaşi.* Hrisovul lui Alexandru Constantin Moruzi, domnul Moldovei, pentru banii Şcolii de obşte din Ţarigrad.

Arh. St. Buc., Doc. istorice, CCCXCVII/6. Orig., sigiliu în chinovar, semnătura autografă a domnului în cartuş, intitulaţia cu scriere în caturi şi ligaturi şi litera iniţială ornamentate în chip cu totul deosebit.

73 *1786 noiembrie 28.* Mărturie hotarnică dată de Sanduli vornic, rînduit să stîlpească moşia Mînjeşti, ţin. Vaslui, a lui Mihălachi Racoviţă slugerul, făcută din porunca domnească a lui Alexandru Ioan Mavrocordat vv. Pe fila 2 este desenată, în mărime naturală: „Palma cu care i s-au făcut stănj〈enul〉 şe s-au măsurat moşii acesta".

Arh. St. Buc., A.N., MMCMLXXX/3. f. 1, lv, 2 Cop.

74 *〈1784〉.* Circulară ţărănească din timpul răscoalei lui Horia.

Muzeul de Istorie Naţională a R.S.R., Clişee F.26,648.

75 *1790 mai 8.* Cartea Divanului Cnejiei Moldovei prin care se face cunoscut că Vasile Nistor pitarul şi Catrina pităreasa au cumpărat la mezat moşia Mînjeşti, din ţin. Vaslui, de la Mihălachi Racoviţă, fost mare sluger, cu 4500 de lei.

Arh. St. Buc., A.N. MMCMLXXX/6. Orig., sigiliu în chinovar.

76 *1790 (7198) iunie 10, Timişoara.* Scrisoarea lui Pavel Hîrs, către jupînul Mihai Ţumbru, despre preţul lînii şi bumbacului.

Arh. St. Braşov, Acte Diverse, nr. 148. Orig.

77 *1795 septembrie 3, Iaşi.* Hrisovul lui Alexandru Ioan Callimachi, domnul Moldovei, prin care întăreşte Sandei, mama şi urmaşa răposatului Vasile Nistor, fost mare pitar, stăpînirea asupra moşiei Mînjeşti, ţin Vaslui.

Arh. St. Buc., A.N., MMCMLXXX/8. Orig., sigiliu în chinovar, monogramă cu ligaturi în frontispiciu, semnătura autografă a domnului.

78 *1796 iunie 16.* Cartea lui Alexandru Ioan Callimachi, domnul Moldovei, prin care scuteşte pe Neculai

Momitcu de dajdia Vistieriei şi de alte dări pentru trei liuzi (= oameni străini) şi 150 de stupi.

Arh. St. Buc., A.N. MMCMLXXX/9. Orig., sigiliu in chinovar, intitulaţia în caturi, cu ligaturi, in frontispiciu.

79 *1801 iulie 8*. Rezoluţia de întărire dată de Alexandru Constantin Moruzi, domnul Ţării Româneşti, la raportul lui Scarlat (?) marele logofăt, în urma anaforalei lui Constandin episcopul de Buzău, pentru „theorisirea" (= cercetarea) Condicii Episcopiei, care este împărţită în trei tomuri, acest tom fiind scris de Costandin, dascălul slovenesc şi „probăluite cu condica" de clucerul Dimitrache.

Arh. St. Buc., Ms. 171., f. 546. Orig., sigiliu in chinovar, intitulaţia domnească in frontispiciu.

80 *1803 august 2*. Rezoluţia cu porunca lui Alexandru Ipsilanti, domnul Ţării Româneşti, de întărire la anaforaua mitropolitului pentru ca epitropii mari ai spitalurilor să dea 3500 de taleri de la Eforia Spitalelor spre a se repara Şcoala elinească de la biserica Domniţa Bălaşa, dărîmată de cutremur.

Arh. St. Buc., Mitrop. Ţării Româneşti, CDIX/66. Orig., sigiliu în chinovar.

81 *1803 octombrie 29 "întru a doua domnie a noastră la Moldavie, in anul al doilea", Iaşi*. Începutul şi finalul hrisovului prin care Alexandru Constantin Moruzi, domnul Moldovei, întăreşte bisericii Sf. Dimitrie din Ţarigrad ca metoh biserica Herţa, cu toate moşiile şi veniturile.

Arh. St. Iaşi., Epitropia Sf. Spiridon, Pergamente, nr. 13. Original bilingv român-grec, pergament, sigiliu mijlociu în chinovar cu stema reunită, semnătura autografă a domnului în cartuş.

82 ⟨*1806*⟩ *septembrie 14*. Mărturia hotarnică dată de Pătraşco sluger ca să jure cu brazda în cap pentru moşia de la Vlădeni.

Arh. St. Buc., A.N., CXXXIX/2. Cop. contemporană.

83 *1810 septembrie 1*. Teodor ⟨Tudor Vladimirescu⟩ dă bilet de voie pandurului Ion Goşa, sîn Barbu Goşa din Drăgoeşti, ca să meargă acasă în soroc de 2 luni, urmînd să se reîntoarcă la slujba împărătească.

Arh. St. Craiova, Doc. Lit. XVI/1. Orig., sigiliu inelar oval în fum al lui Tudor Vladimirescu.

84 *1815 ianuarie 1*. Ponturi alcătuite de Obşteasca Adunare pentru cancelaria domnească a Moldovei.

Arh. St. Buc., Doc. istorice, XXXIV/145, titlul şi f. 5v-6. Coop

85 *1825 mai 25*. Rezoluţia lui Ioan Sandu Sturdza, domnul Moldovei, la jalba lui Grigorie Cuza comis, din 20 mai 1825, împotriva Elencăi Alhaz, proprietara moşiei Codăeşti, pentru împresurarea moşiei Mînjăşti, poreclită Ghergheleu, din ţin. Vaslui, prin care porunceşte lui Grigore Anghelachi, fost mare paharnic, să cerceteze şi să aleagă moşia jăluitorului.

Arh. St. Buc., A.N., MMCMLXXX/15v. Orig., sigiliu in chinovar, intitulaţia în caturi.

86 *1826 mai 15*. Jalba către domn a lui Grigore Cuza, spătar, prin care cere din nou să orînduiască pe paharnicul Anghelachi pentru alegerea hotarelor moşiei sale Mînjeşti, dinspre Codăeşti.

Arh. St. Buc., A.N., MMCMLXXX/16. Orig.

87 *1826 mai 15*. Începutul cărţii lui Ioan Sandu Sturdza, domnul Moldovei, prin care împuterniceşte pe Grigore Cuza, fost mare spătar, să stăpînească moşia Mînjăşti, după hotărnica paharnicului Grigore Anghelachi.

Arh. St. Buc., A.N., MMCMLXXX/17, f.1.r. Orig., sigiliu în chinovar, intitulaţia în caturi.

88 *1827 noiembrie 20*. Porunca marelui vistiernic prin care numeşte pe căminarul Costache Negruţi ca şef al biroului supuşilor străini (sudiţilor).

Arh. St. Iaşi (Fotocopie, Muzeul Arhivelor din Bucureşti, II, 854).

89 *1826 iulie 9*. Formular cu socoteala banilor ce s-au plătit la vama Tîrgului Nou de către Şerban Negel pentru 6 căldări şi un bărtac de velniţe.

Arh. St. Buc., A.N., CCLXXIX/15, 15 a, 15b. Orig. cu 2 anexe şi cu pecetea (rară) a vămii Moldovei.

90 *1829 martie f.z.* Listă de lucrurile ce lipsesc din foaia de zestre a Ilincăi, soţia lui Ioniţă Drăghici.

Arh. St. Buc., Ms. 1093, f. 107, Cop.

91 *1831 august 14*. Adresa Vorniciei Mari a Ţării Româneşti către fostul mare căminar Iordache Rasti „îngrijitorul Arhivei" Principatului Ţării Româneşti, prin care Sfatul Administrativ Extraordinar depune în Arhiva ţării unele hîrtii importante, cu opis în două exemplare.

Arh. St. Buc., Arhiva D.G.A.S., dosar 4/1831, f.1. Orig.

92 *1836 noiembrie 21, Dăeni*. Adresă a voievodului satului Dăeni către şeful carantinei Brăila, prin care solicită înapoierea lui Drăgan, locuitor al acestui sat, fugit la stînga Dunării.

Arh. St. Buc., Comitetul Carantinelor, dosar 477/1836, f. 224. Orig.

93 *1840 aprilie 1, Iaşi*. Scrisoarea autografă a lui Mihail Kogălniceanu către C. Hurmuzaki.

Arh. St. Buc., A.N., MMDCXXX/50. Orig.

94 *1840 septembrie 5, Bucureşti*. Porunca lui Alexandru Dimitrie Ghica, domnul Ţării Româneşti, către Departamentul Trebilor Bisericeşti, la raportul înfăţişat de Eforia Şcoalelor Naţionale, să se dea tînărului Negulici cîte 200 de galbeni pe an, ca să meargă la Roma spre a-şi desăvîrşi, la Academia de acolo, ce au dobîndit în arta picturii la Paris.

Arh. St. Buc., Min. Cultelor şi Instrucţiunii Publice, Ţ. Rom., Administrative, dosar 3378/1840, f.1. Cop.

95 *1842 februarie 8, Tg Frumos.* Zapisul locuitorilor din mahalaua Tîrgului Frumos către jupînul Iosăp Flib pentru un stog de fîn, vîndut cu 7 galbeni și un sfert „blanci".

Arh. St. Buc., A.N., CCLXXIX/24. Orig.

96 *1843 ianuarie 27.* Adresa Departamentului Pricinilor din Lăuntru către Arhiva Statului, prin care se aduce la cunoștință „veselitoarea aceasta știință" că la cîrma Statului este întărit domn Gheorghie Dimitrie Bibescu.

Arh. St. Buc., Arhiva D.G.A.S., dosar 84/1843, f.1. Orig.

97 *1843 mai 29.* Ofisul domnesc din 29 mai 1843 către Obșteasca Adunare privitor la încetarea lucrărilor Comisiei Documentale.

Arh. St. Buc., Ms. 774, f. 47. Cop.

98 *1844 februarie 4.* Adresă de la cancelaria Comisiei Documentale pentru înscrierea în condici a documentelor mănăstirești. Scriere de tranziție.

Arh. St. Buc., Ms. 774, f. 64. Orig.

99 *1847 aprilie 22.* Ordinul dat de M. Golescu, șeful Departamentului din Lăuntru, pentru mutarea unei poște la Călinești, spre înlesnirea comunicațiilor cu Transilvania.

Arh. St. Buc., Direcția Poștelor și telegrafelor, dosar 9/1846, f. 28. Orig.

100 *1848 iunie 1.* Atestatul lui Firu Stoica, Petru Ștefan Kinez, Dimitrie Stoica și al altor locuitori din Ezeris pentru a li se acorda drept de vot la alegerile parlamentare.

Arh. St. Timișoara, Prefectura Severin, dosar 20/1848, f. 2. Orig.

101 *1849 august 4, Ormeniș.* Atestatul lui Ratz Vasile birăul Horvath Petru, Muntian Irimie și al altor săteni din Ormeniș de bună înțelegere cu maghiarii din Deta. Scriere de tranziție.

Arh. St. Alba Iulia, Fond Administratura Alba Inferioară, Ad. nr. 547/1849. Orig.

102 *1859 ianuarie 26.* Jurnalul încheiat de Consiliul pentru organizarea ceremoniei primirii în Capitală a domnitorului Principatelor Unite Alexandru Ioan I Cuza.

— să se întrunească regulat de două ori pe săptămînă;

— să se înființeze un curier, prin Ministerul din Năuntru, între Moldova și Valahia;

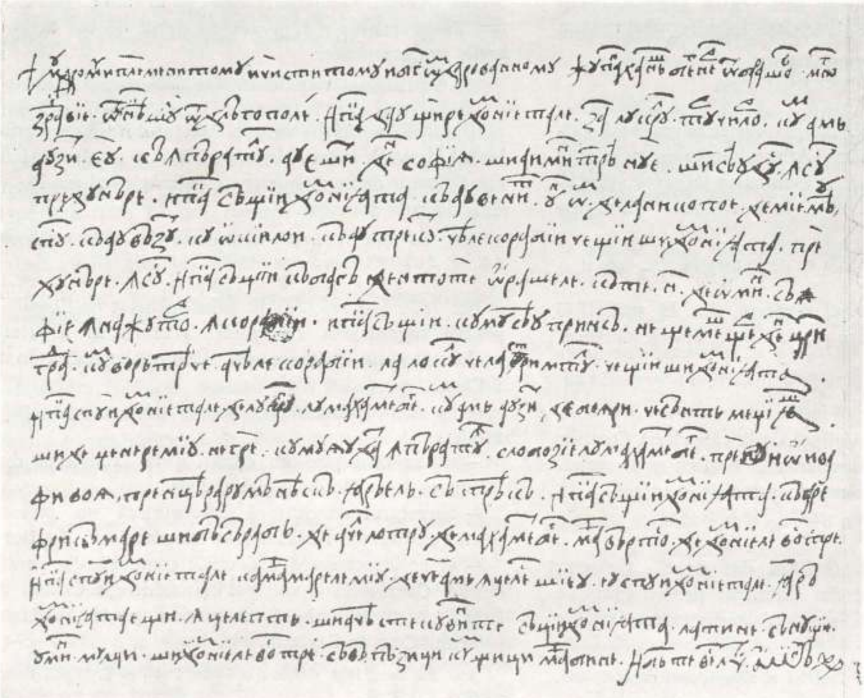
— Secretarul de Stat să întocmească un proiect pentru ca Buletinul Oficial să se transforme în Monitor;

— să se întocmească o Comisie compusă din prezidentul Consiliului municipal și arhitecții Orăscu și Bureli ca să alcătuiască un proiect pentru primirea prințului Cuza în Capitală, etc.

Arh. St. Buc., Min. Cultelor și Instr. Publice, Ț. Rom., dosar 53/1859, f. 2. Cop.

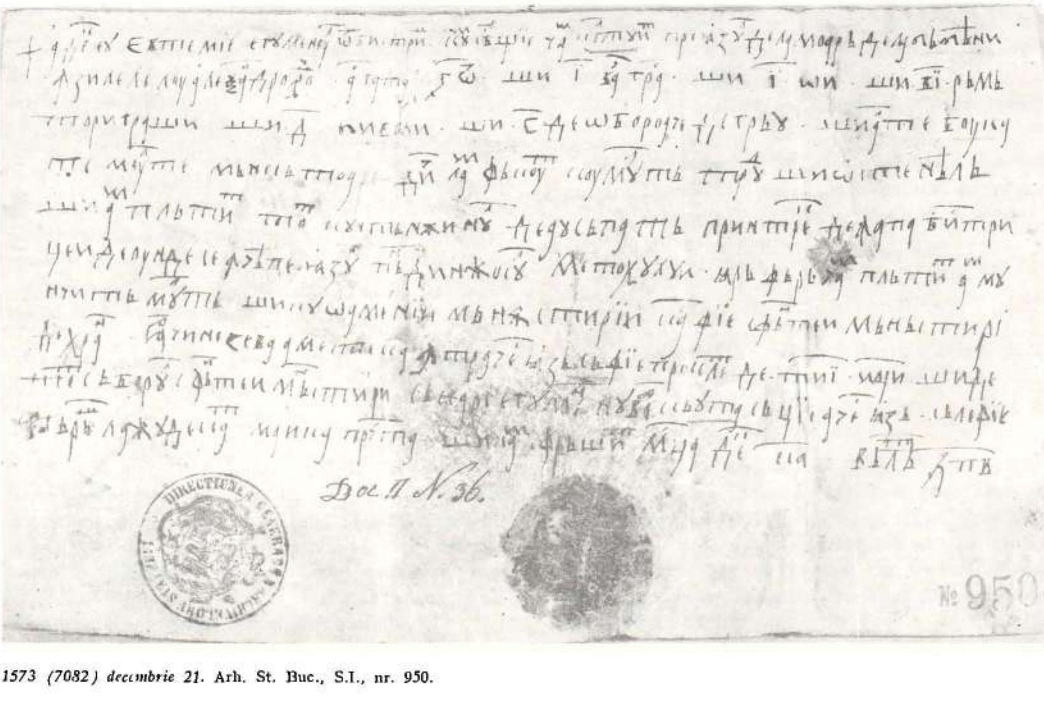
Ținem să mulțumim călduros și pe această cale tuturor celor care au sprijinit apariția Albumului.

PLANŞA 1.

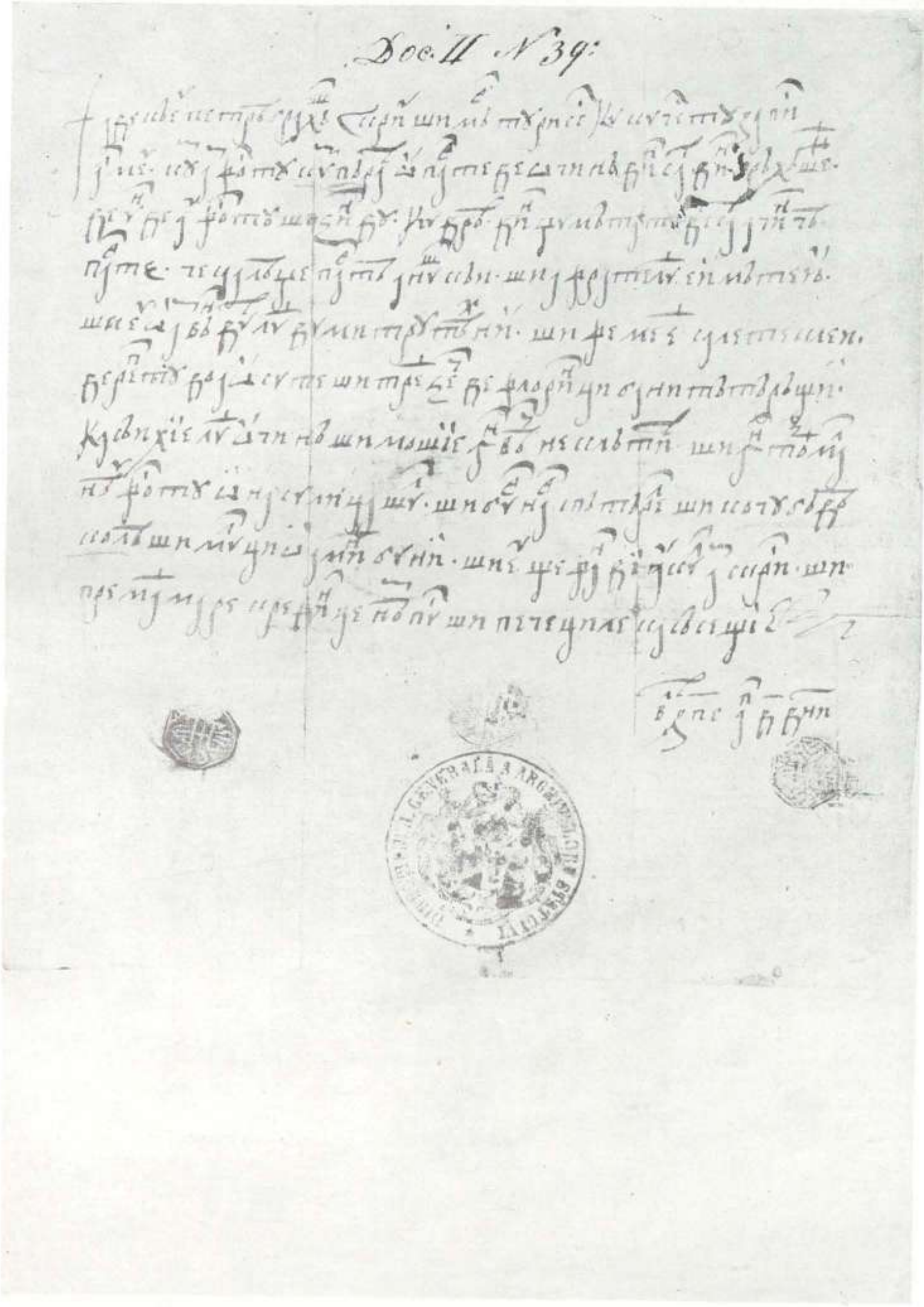

⟨1521⟩, *Cîmpulung*. Arh. St. Braşov, Stenner, I, 4, nr. 472.

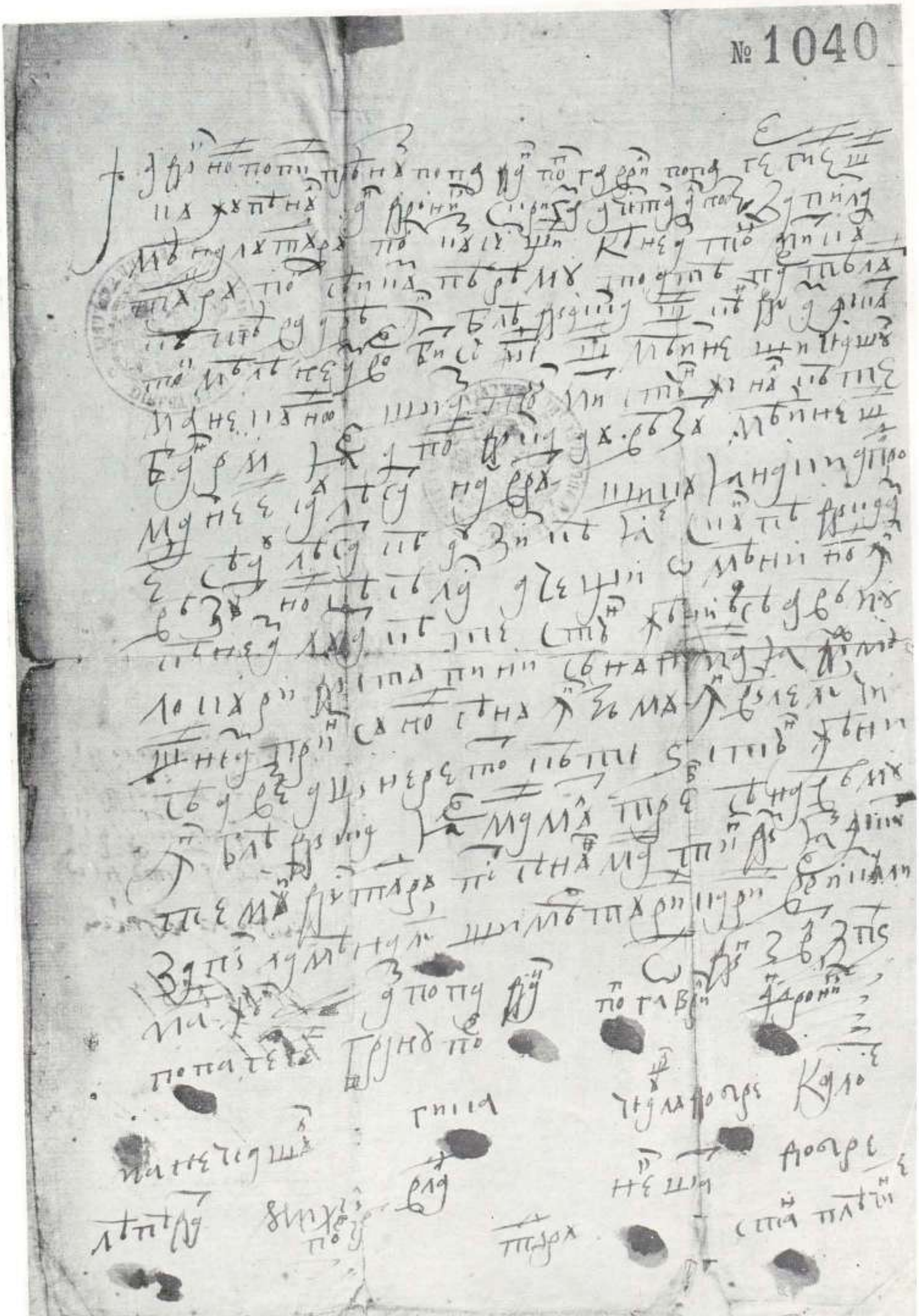
PLANŞA 2.

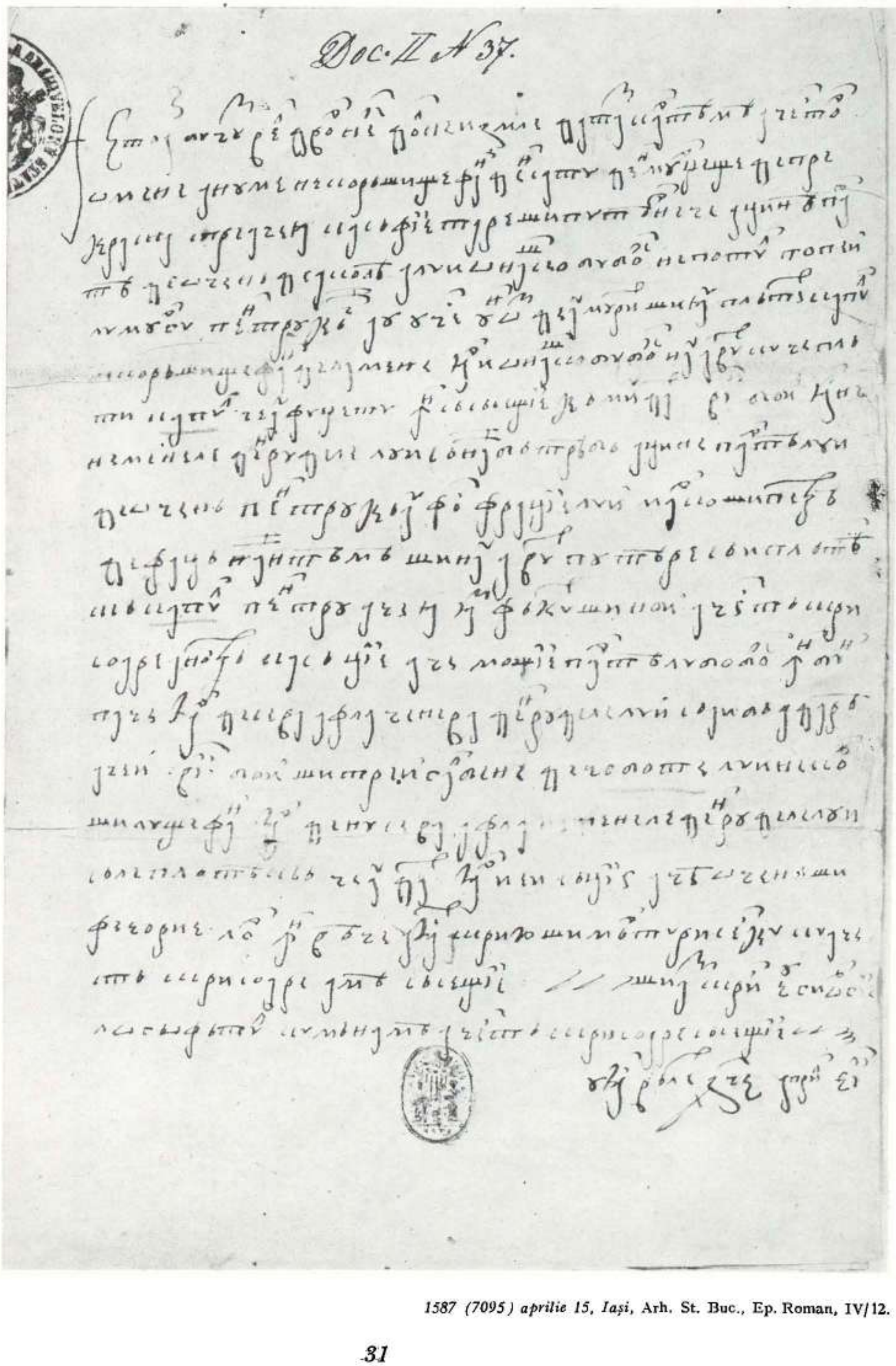
1573 (7082) decembrie 21. Arh. St. Buc., S.I., nr. 950.

Doc. II N 39.

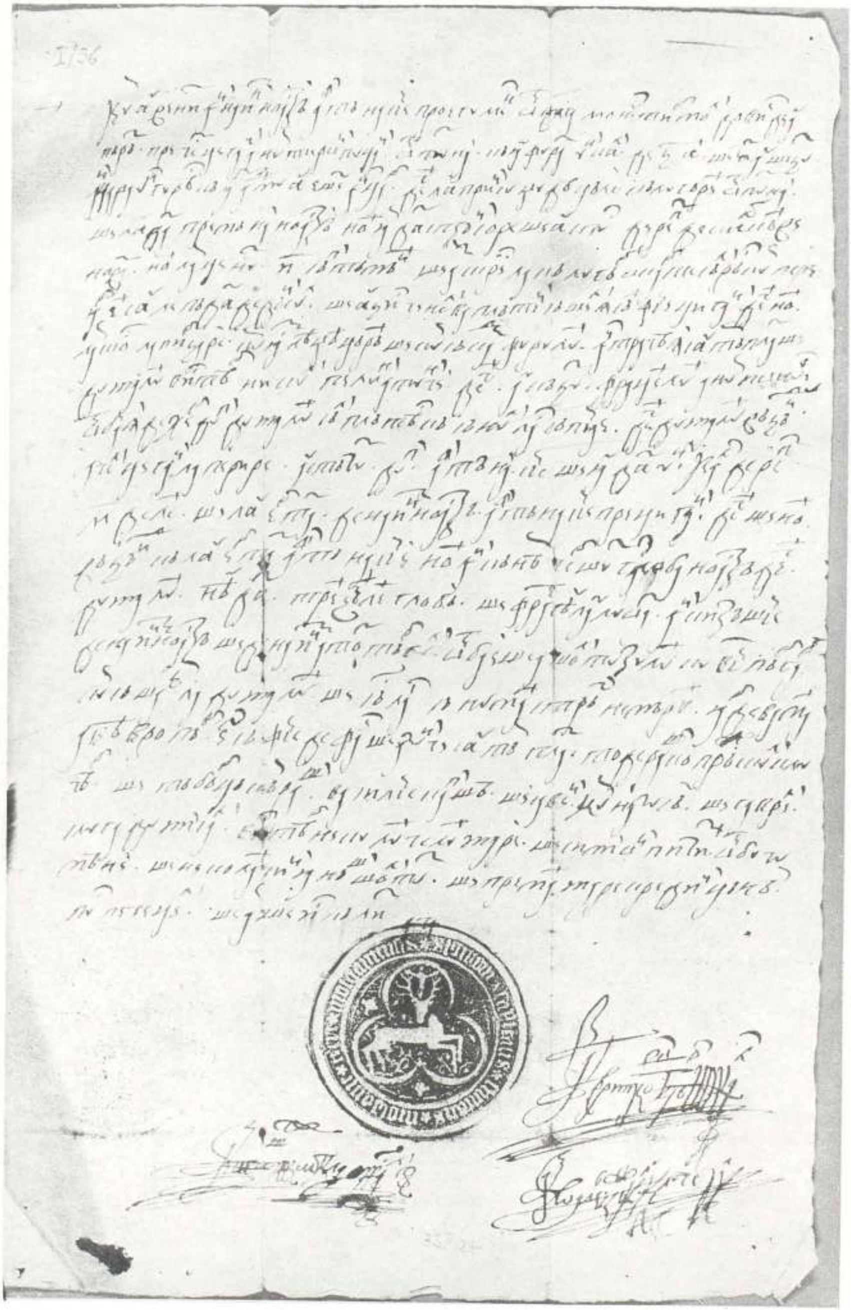
1577 (7085) aprilie 4. Arh. St. Buc., Ep. Roman, IV/1.

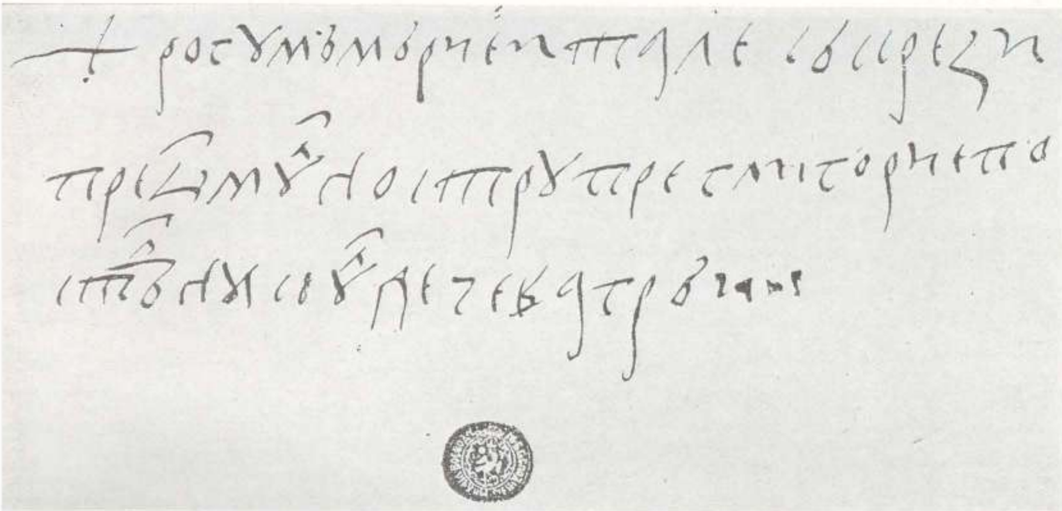
1577 (7086) octombrie 7. Arh. St. Buc., S.I., nr. 1040.

Doc. II N 37.

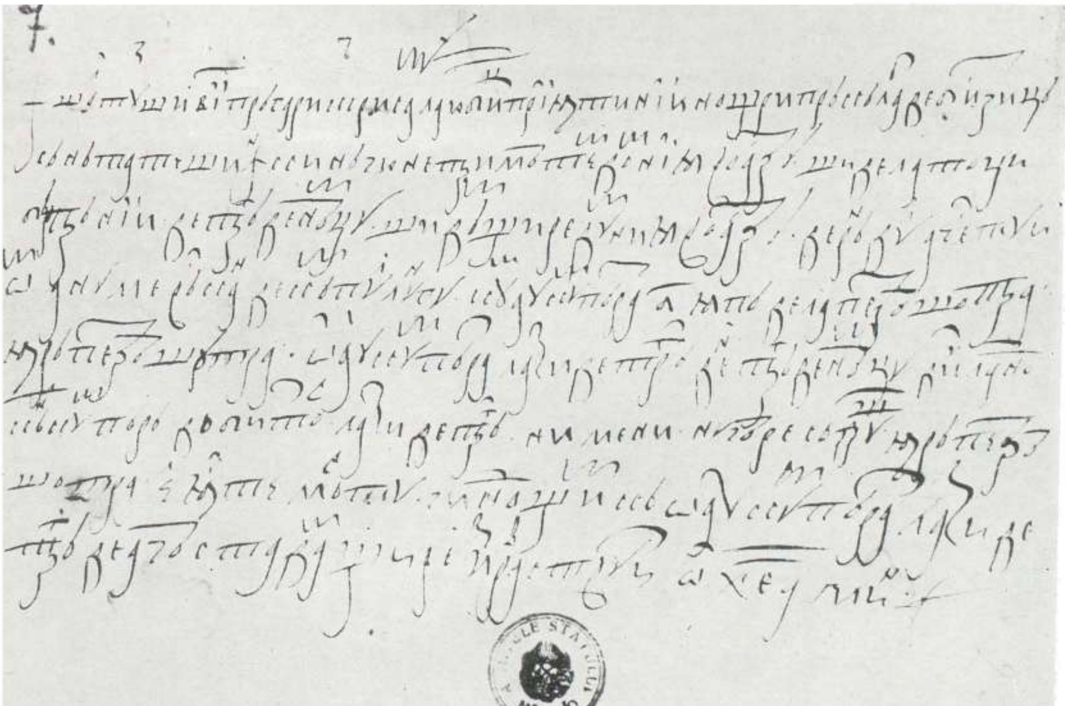
1587 (7095) aprilie 15, Iaşi, Arh. St. Buc., Ep. Roman, IV/12.

⟨*Cca 1600*⟩. Arh. St. Suceava, M-rea Putna, I/36.

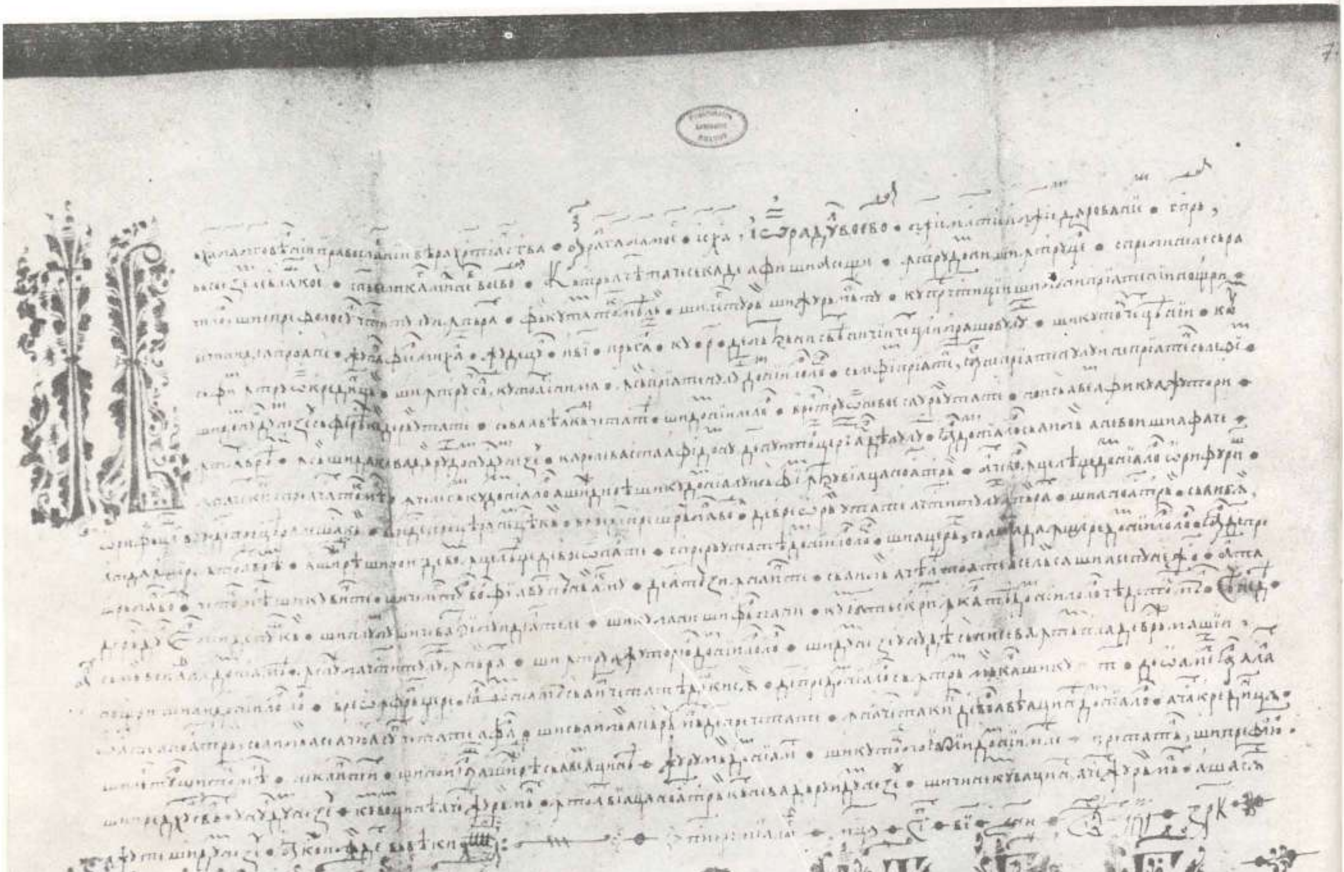

⟨*Cca. 1600*⟩. Autograf Mihai Viteazul.

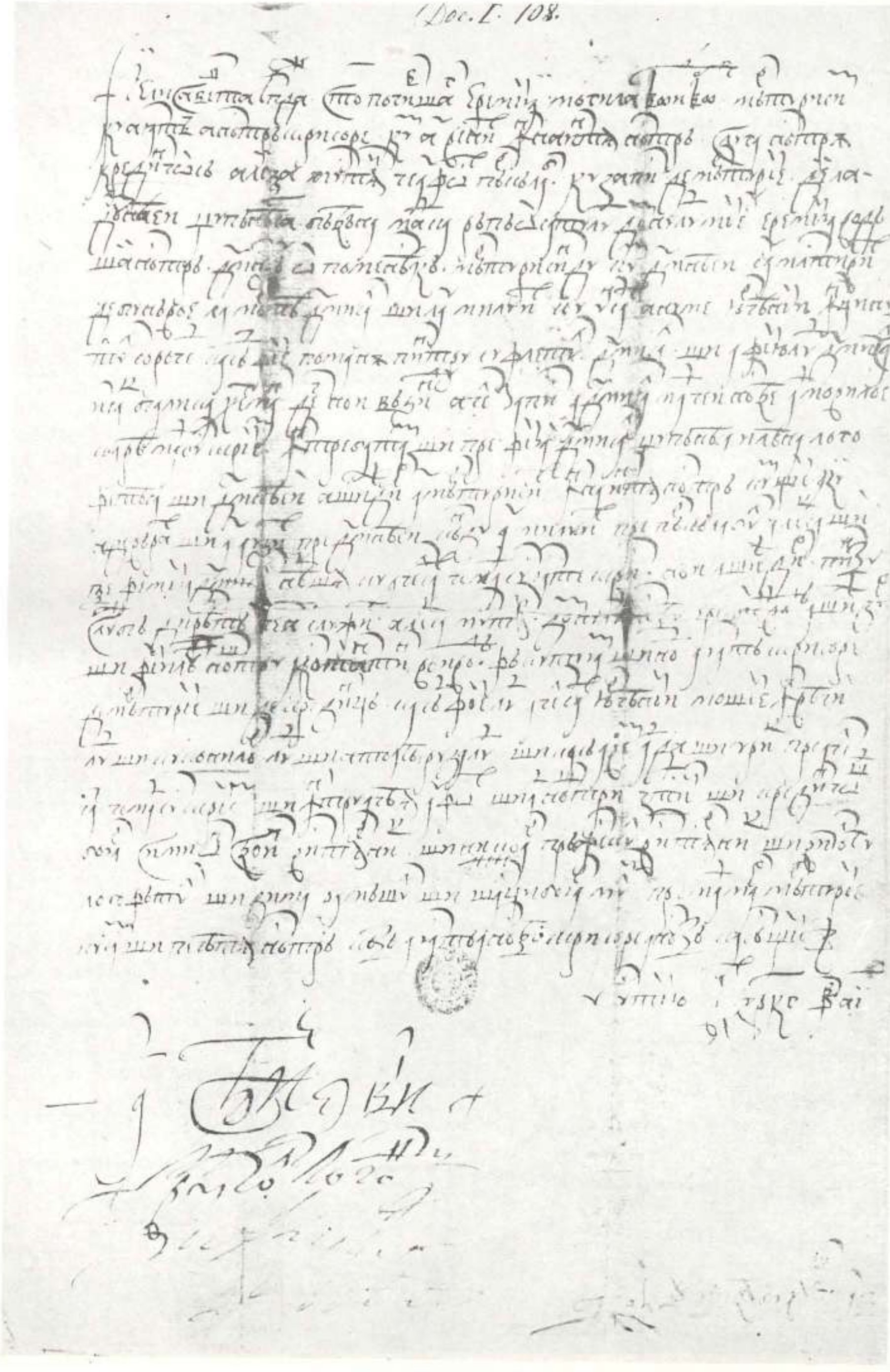

⟨*Începutul secolului XVII*⟩, *Tg. Neamţ*. Arh. St. Bistriţa-Năsăud, Arhiva grănicerească, Doc. originale româneşti, I/7.

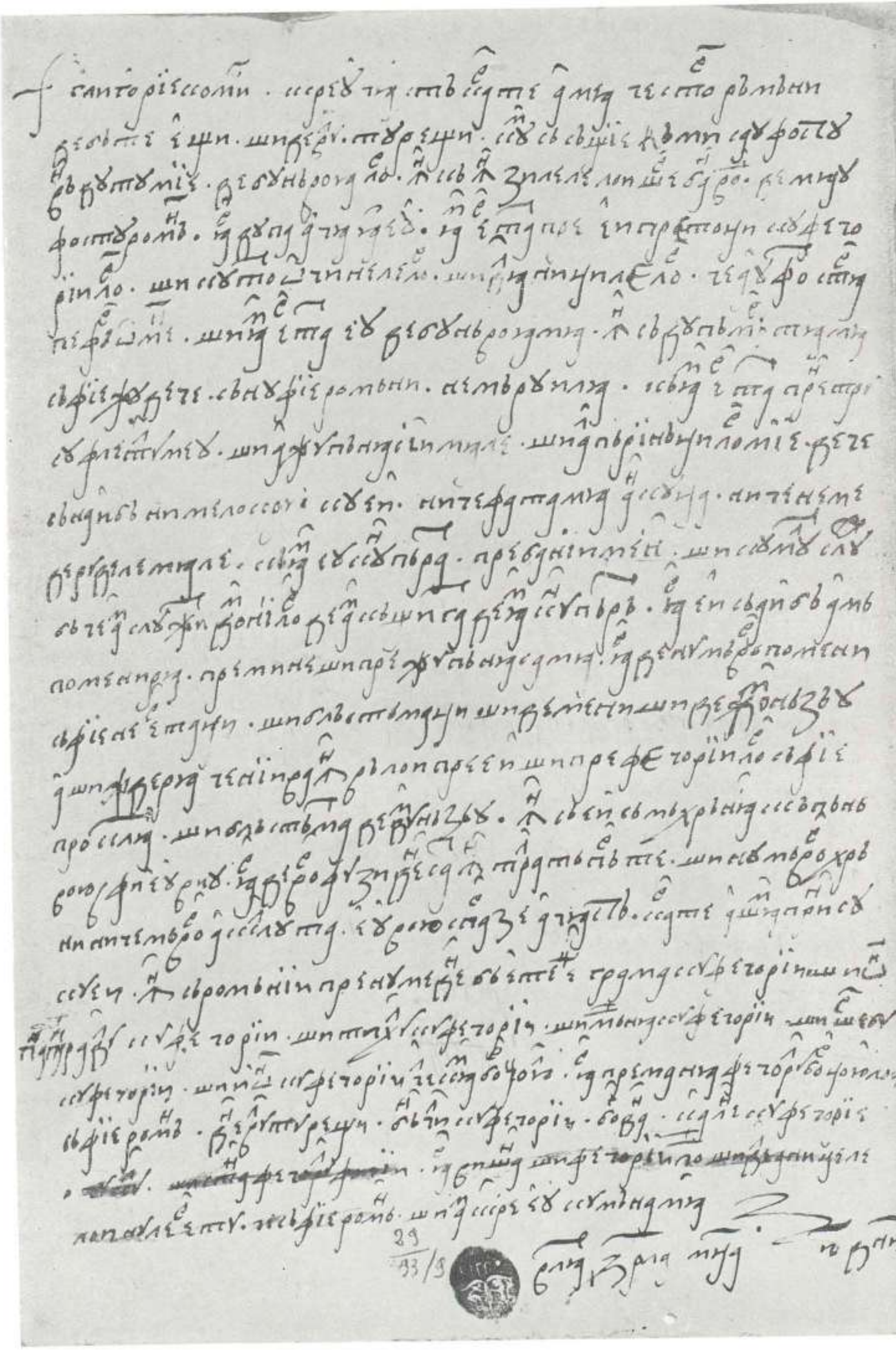
PLANŞA 9.

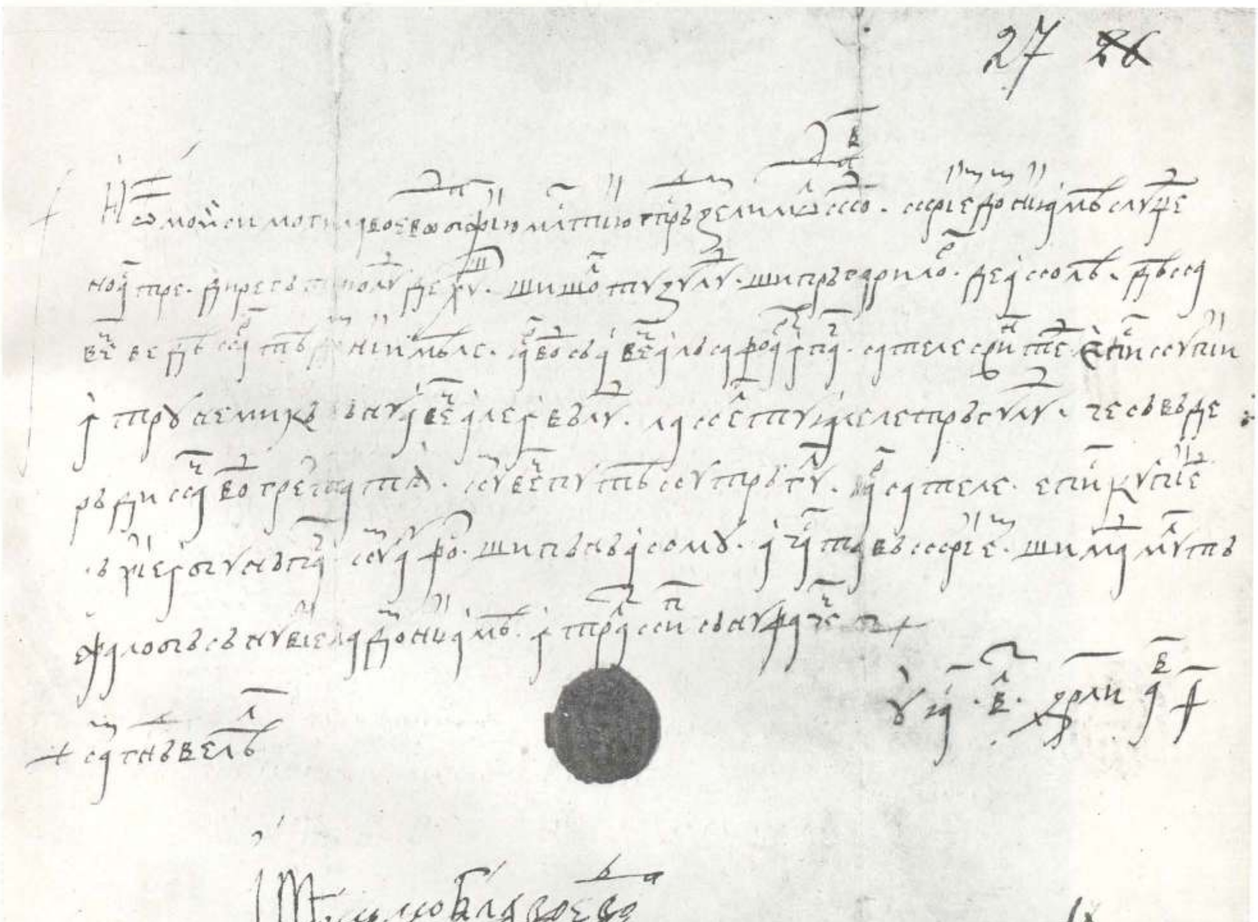
1611 (7120) septembrie 12, Braşov. Arh. St. Braşov, Privilegii nr. 772.

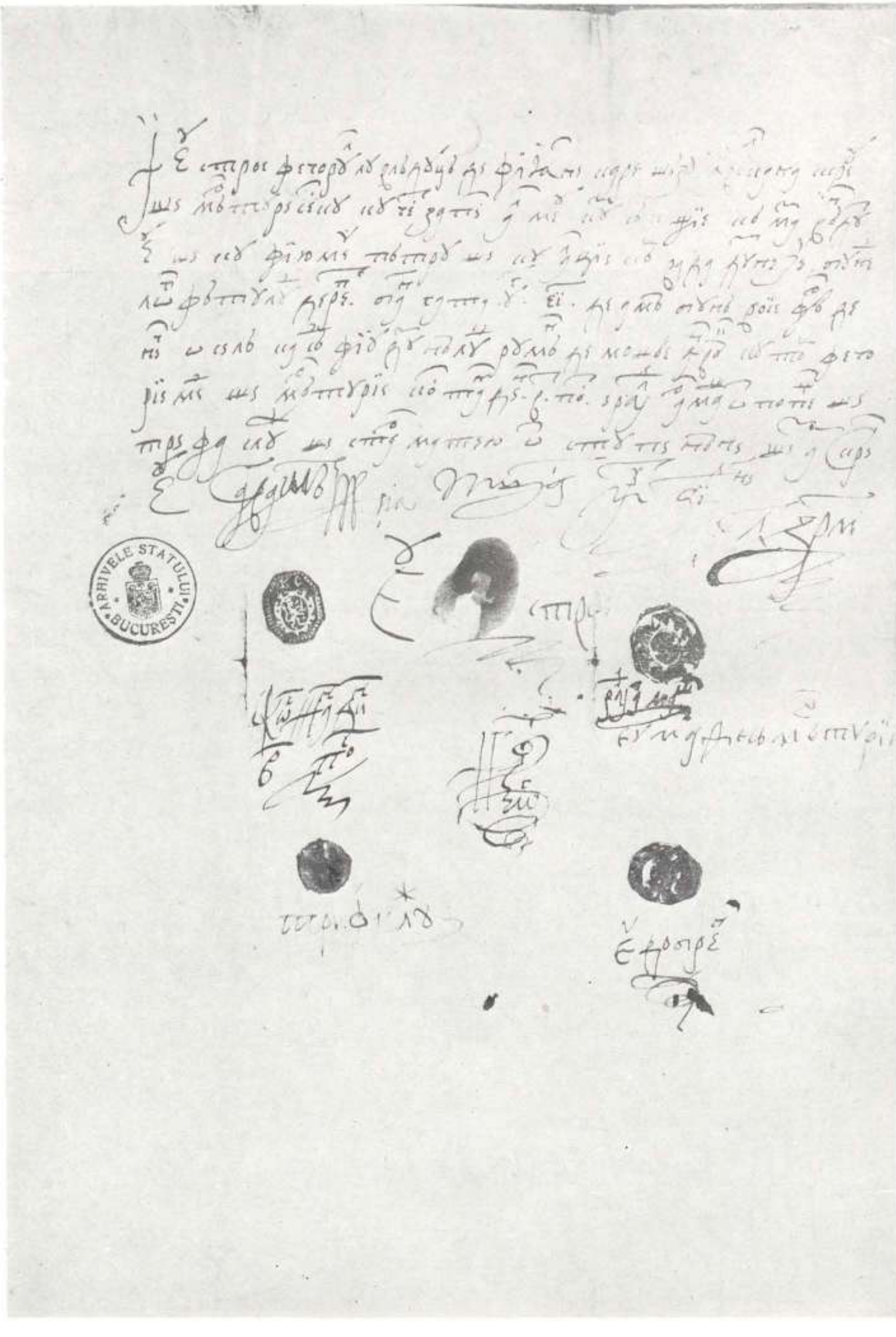
1615 (7123) februarie 11, Ustie. Arh. St. Buc., M-rea Sf. Sava-Iaşi, XXII/2.

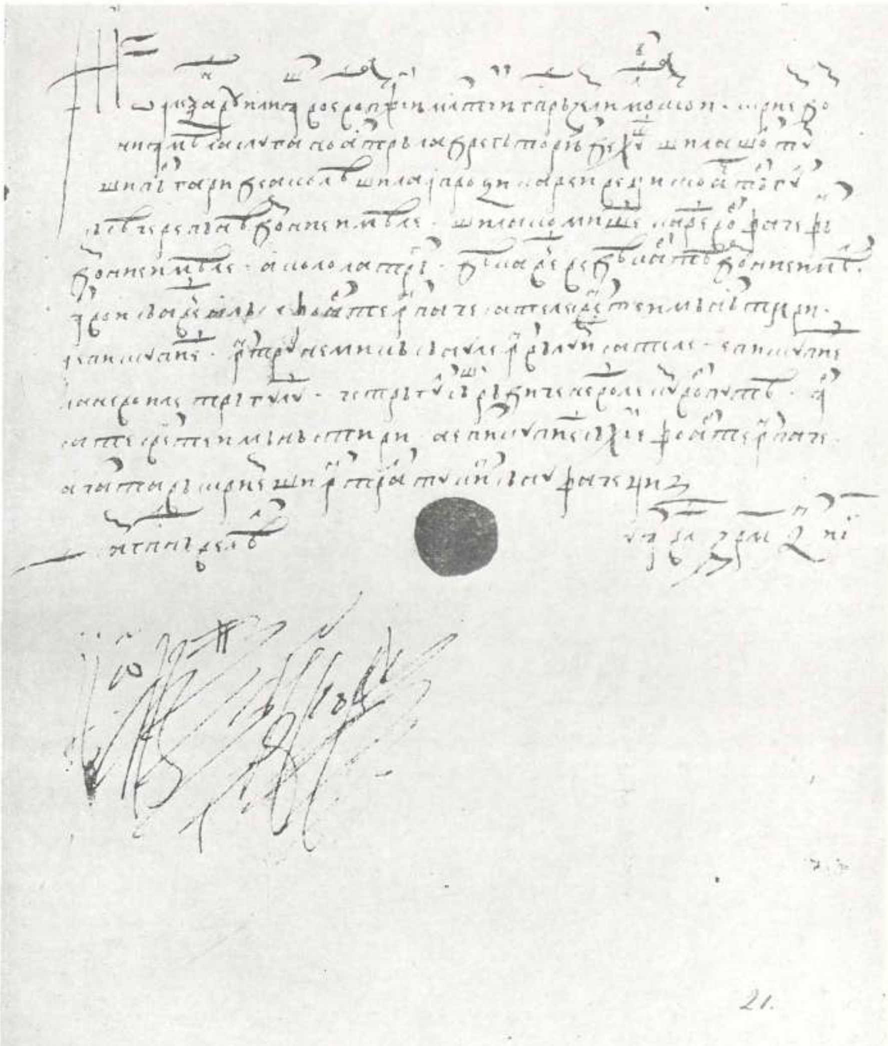
1623 (7131) *f.l.*, 8. Arh. St. Buc., Mitrop. Ţ. Rom., XCIII/9.

1630 (7138) august 9, Iaşi. Arh. St. Buc., Ms. 543, f. 27.

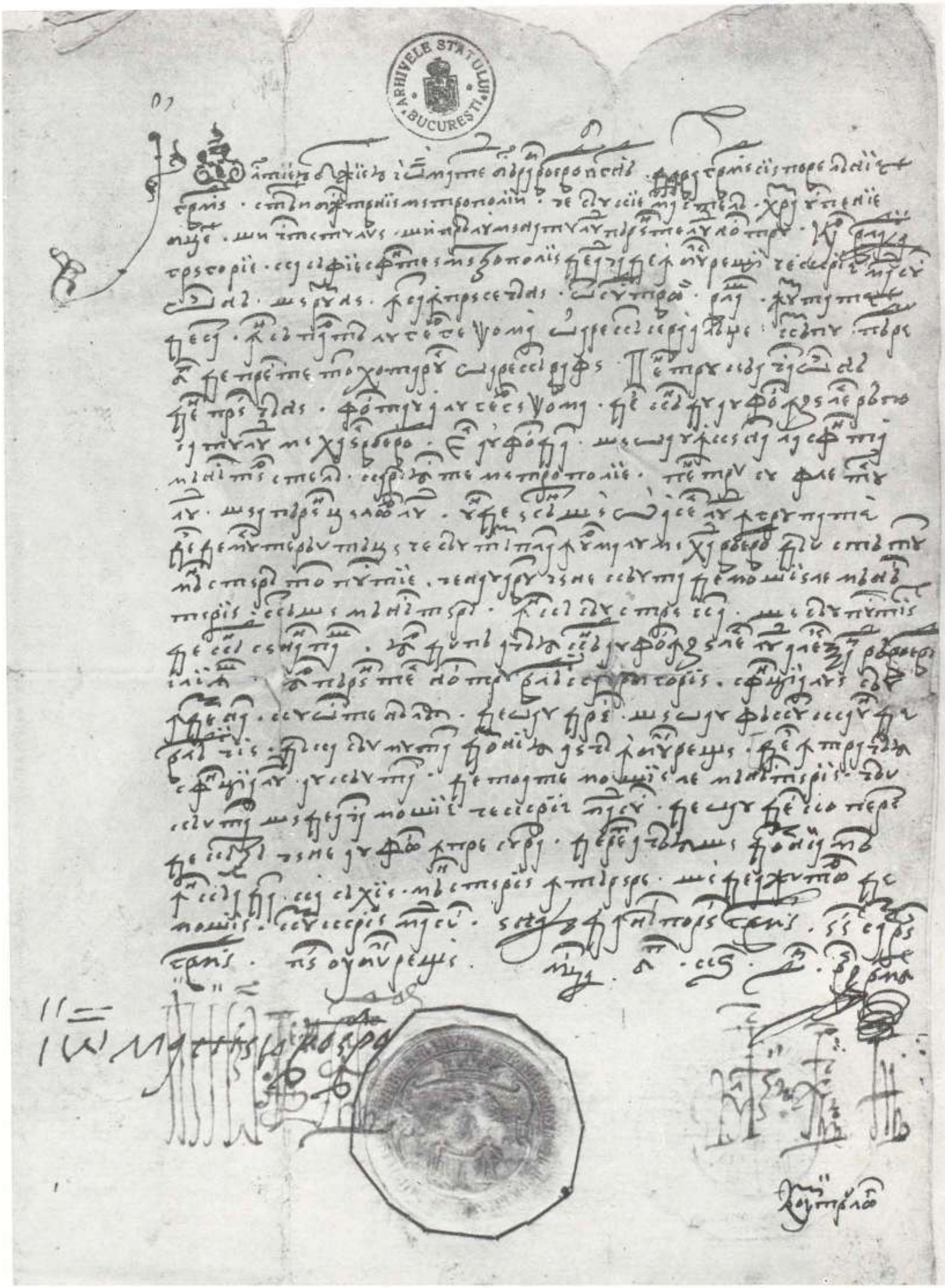

1632 (7140) martie 16. Arh. St. Buc., Mitrop. Ţ. Rom., L/7.

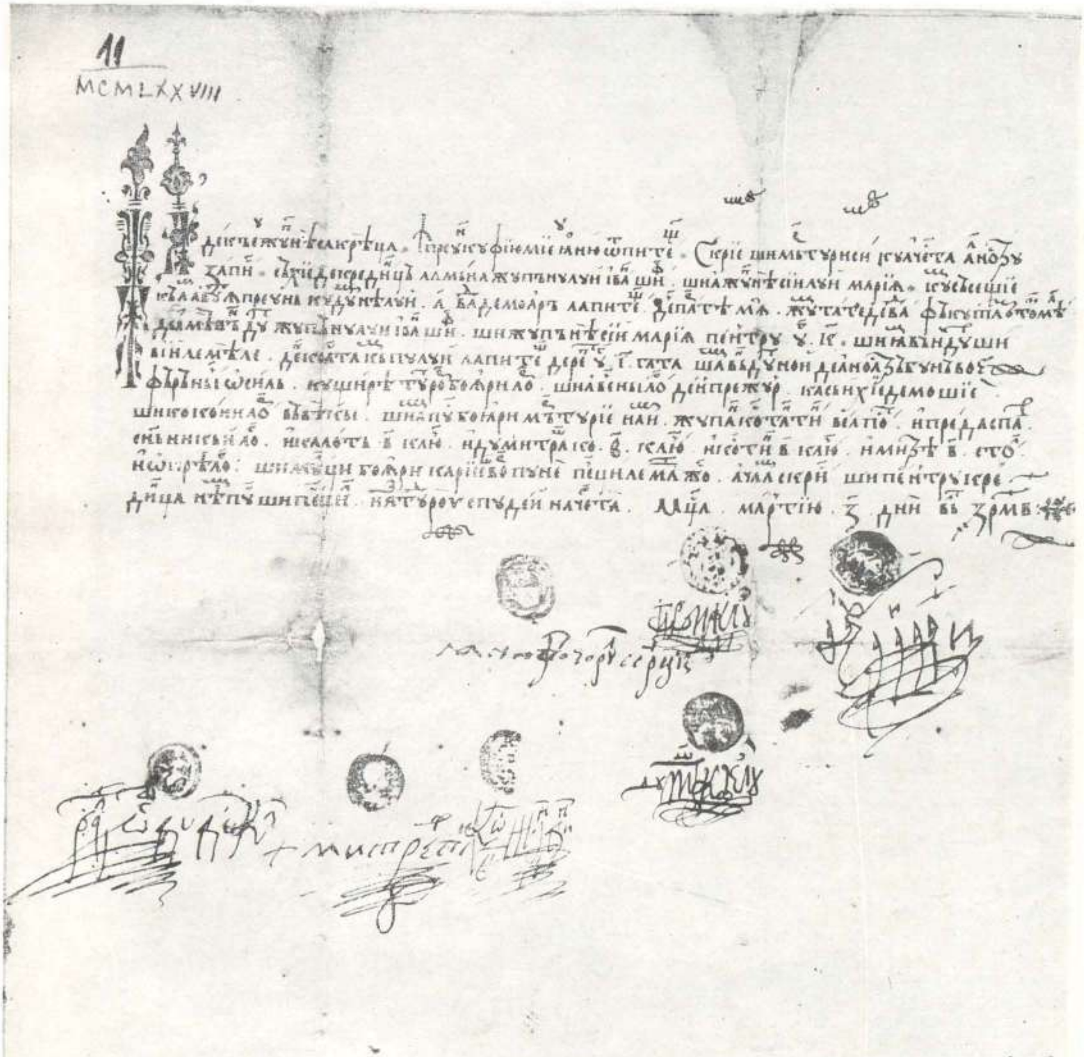

1632 (7140) aprilie 18, Iaşi. Arh. St. Buc., Ms. 543, f. 31

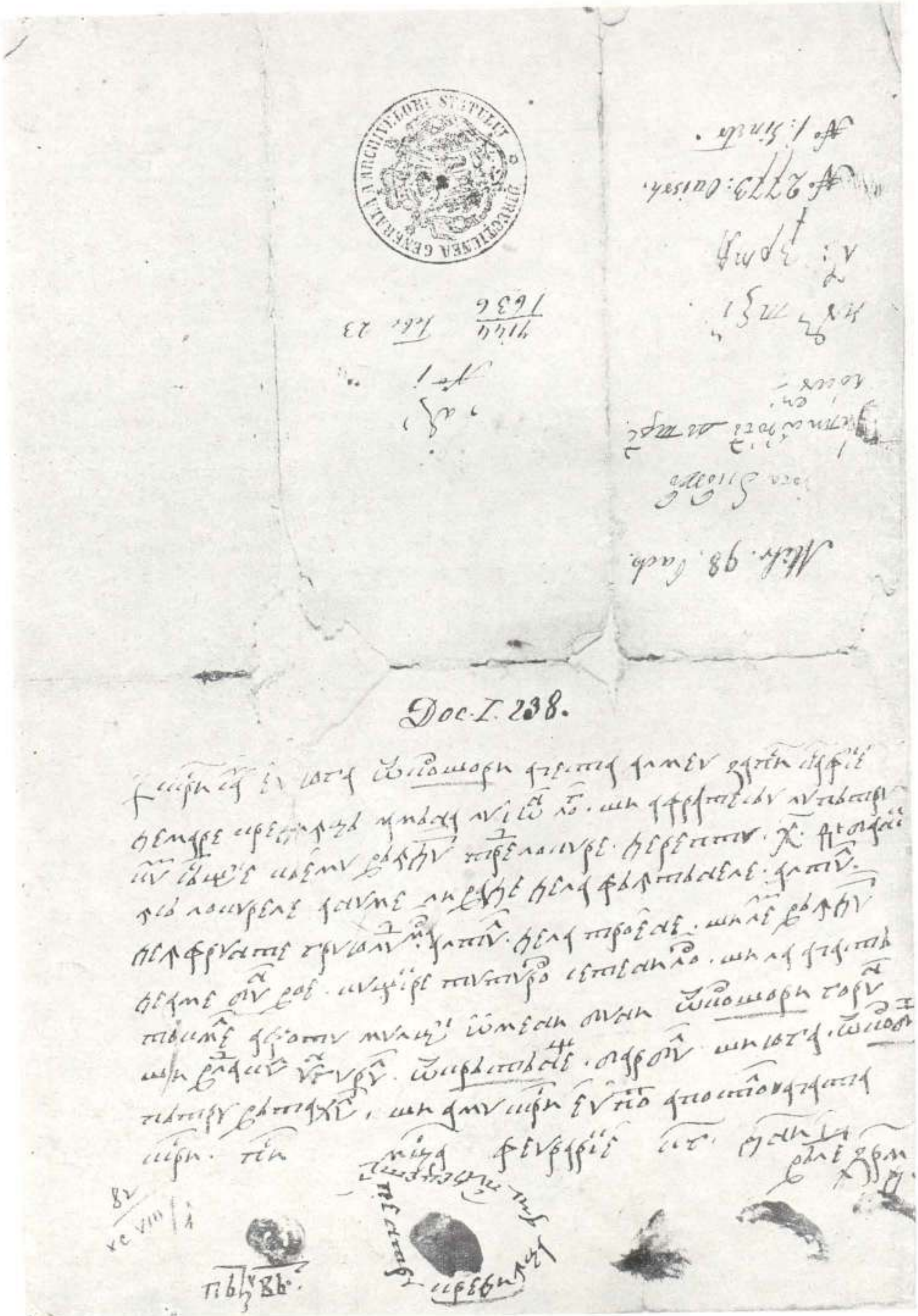
PLANȘA 15.

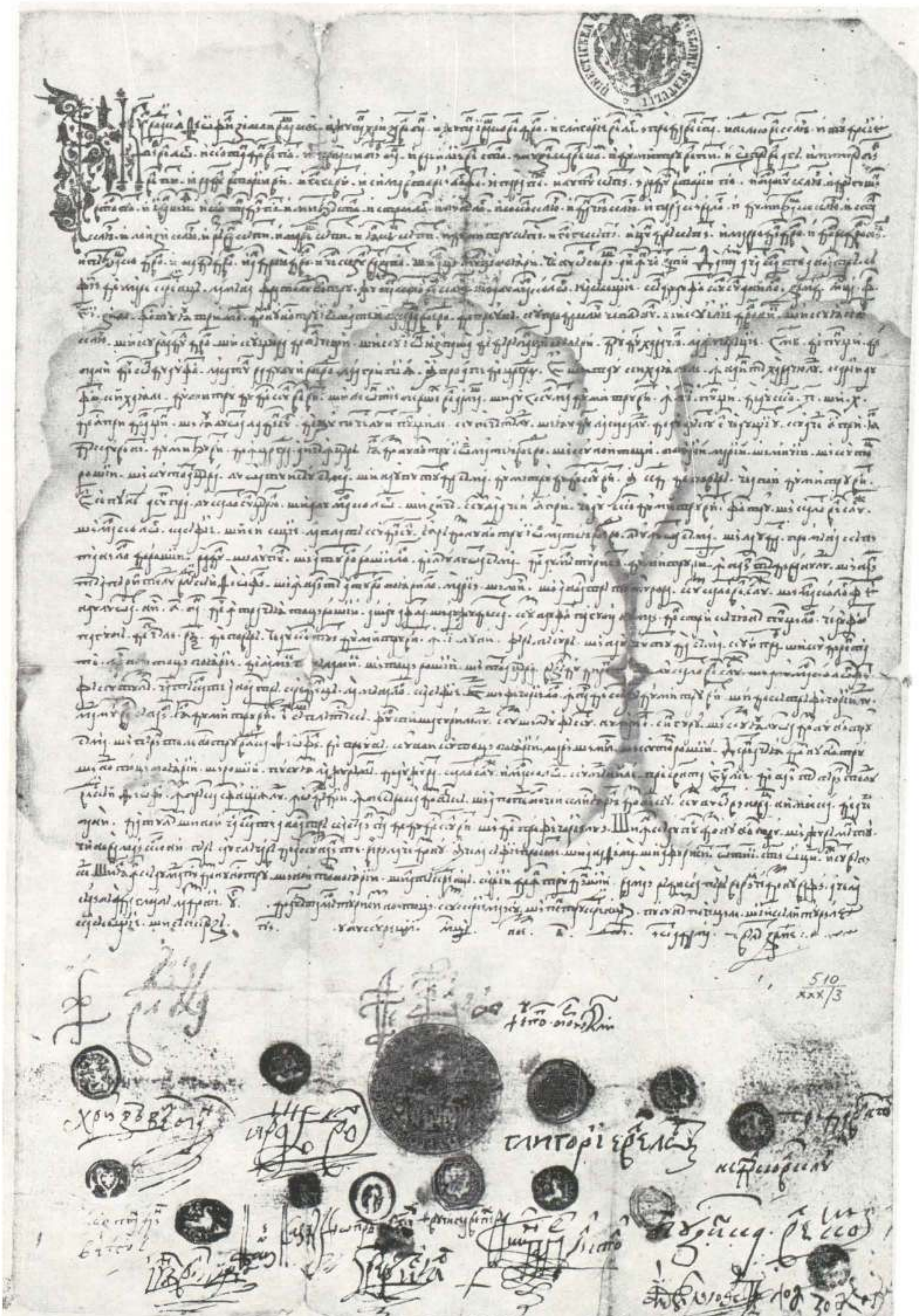
1633 (7141) aprilie 26, București. Arh. St. Buc., M-rea Radu-Vodă, XXIX/2.

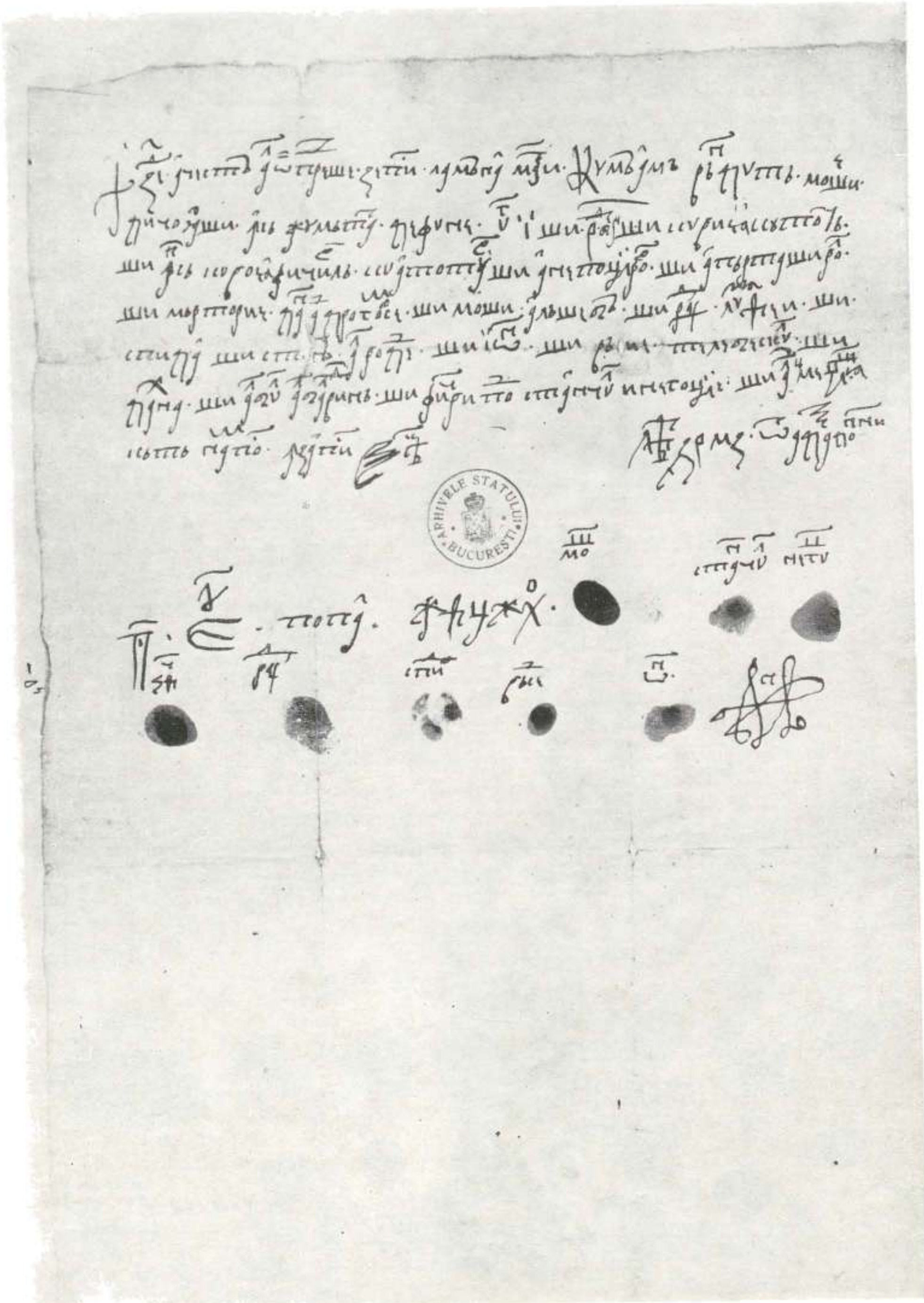
1634 (7142) martie 7. Arh. St. Buc., Doc. Ist., MCMLXXVIII/11.

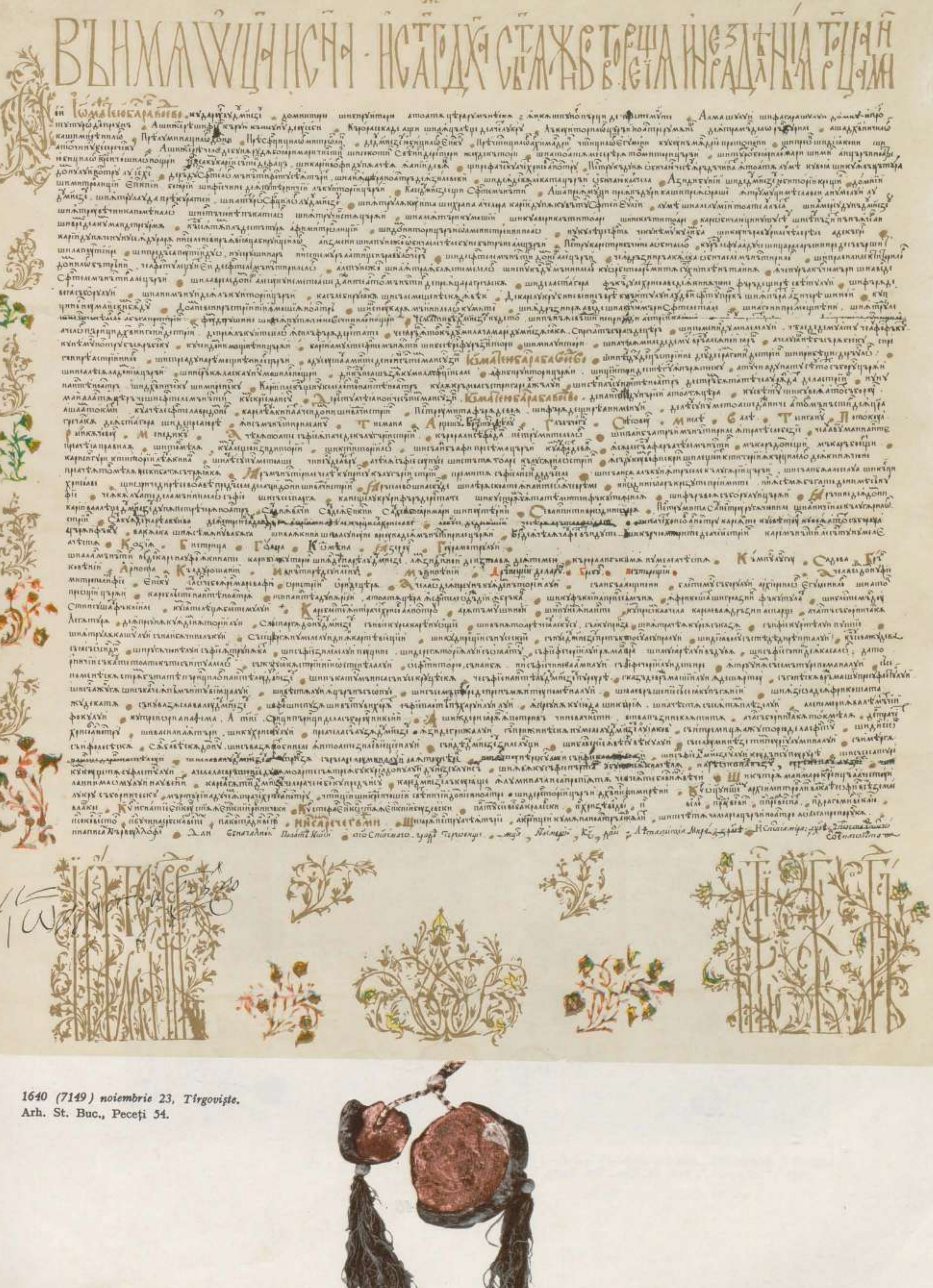
1636 (7144) februarie 23. Arh. St. Buc., Mitrop. Ţ. Rom., XCVIII/1.

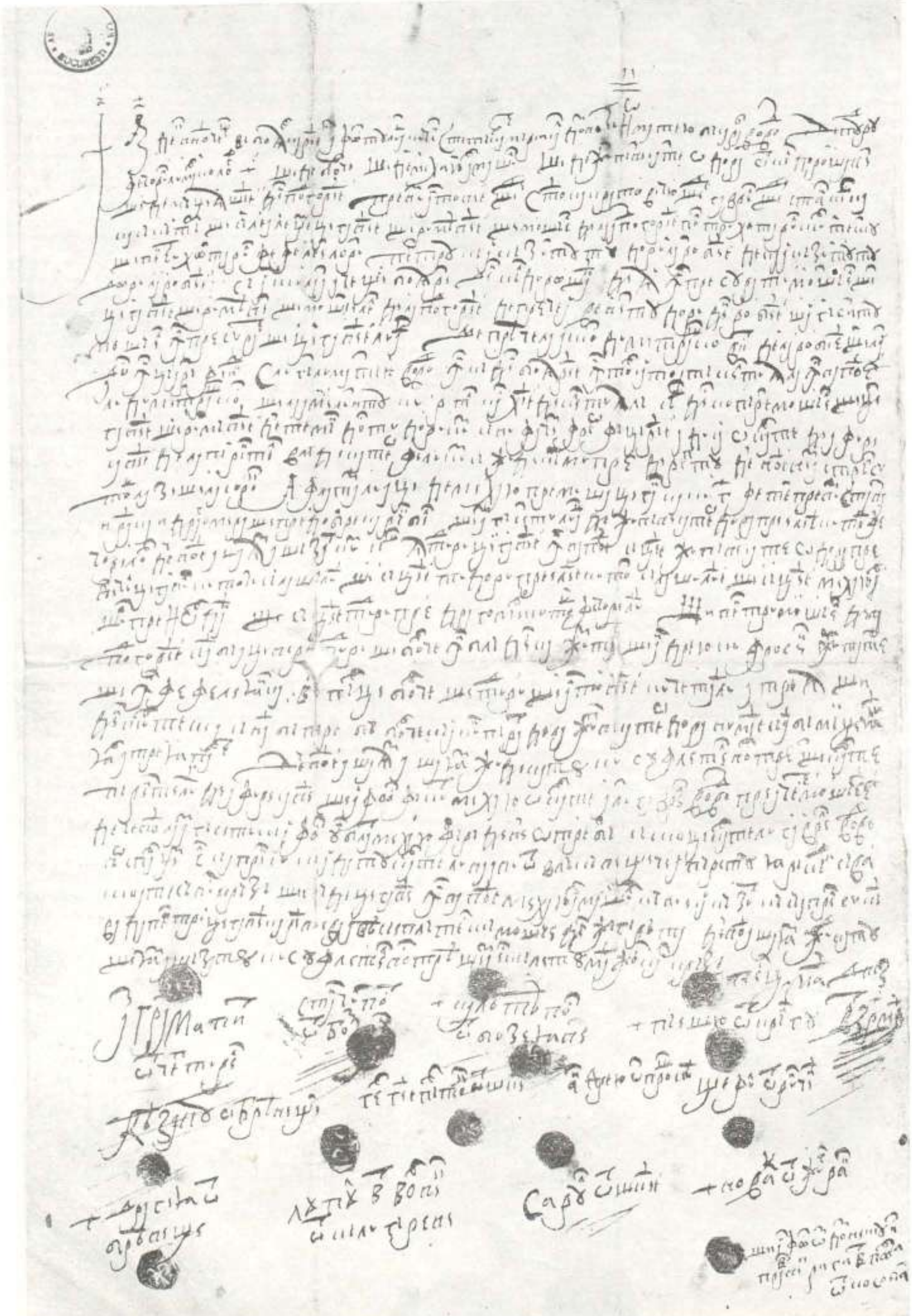
1636 (7145) noiembrie 2, Bucureşti. Arh. St. Buc., M-rea Stavropoleos, XXX/3.

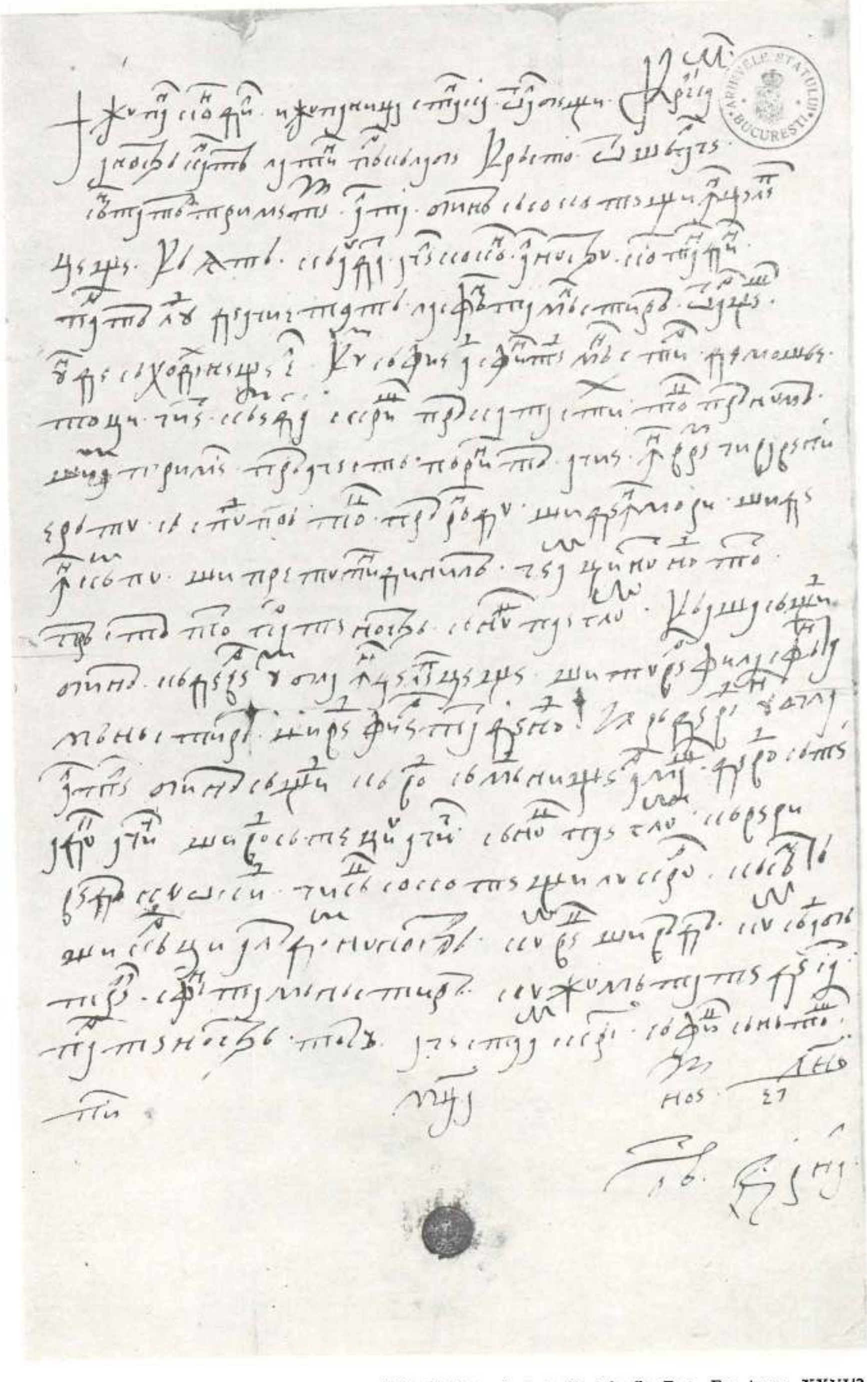
1639 (7147) f.l.z. Arh. St. Buc., Ep. Rimnic, XXIX bis/3.

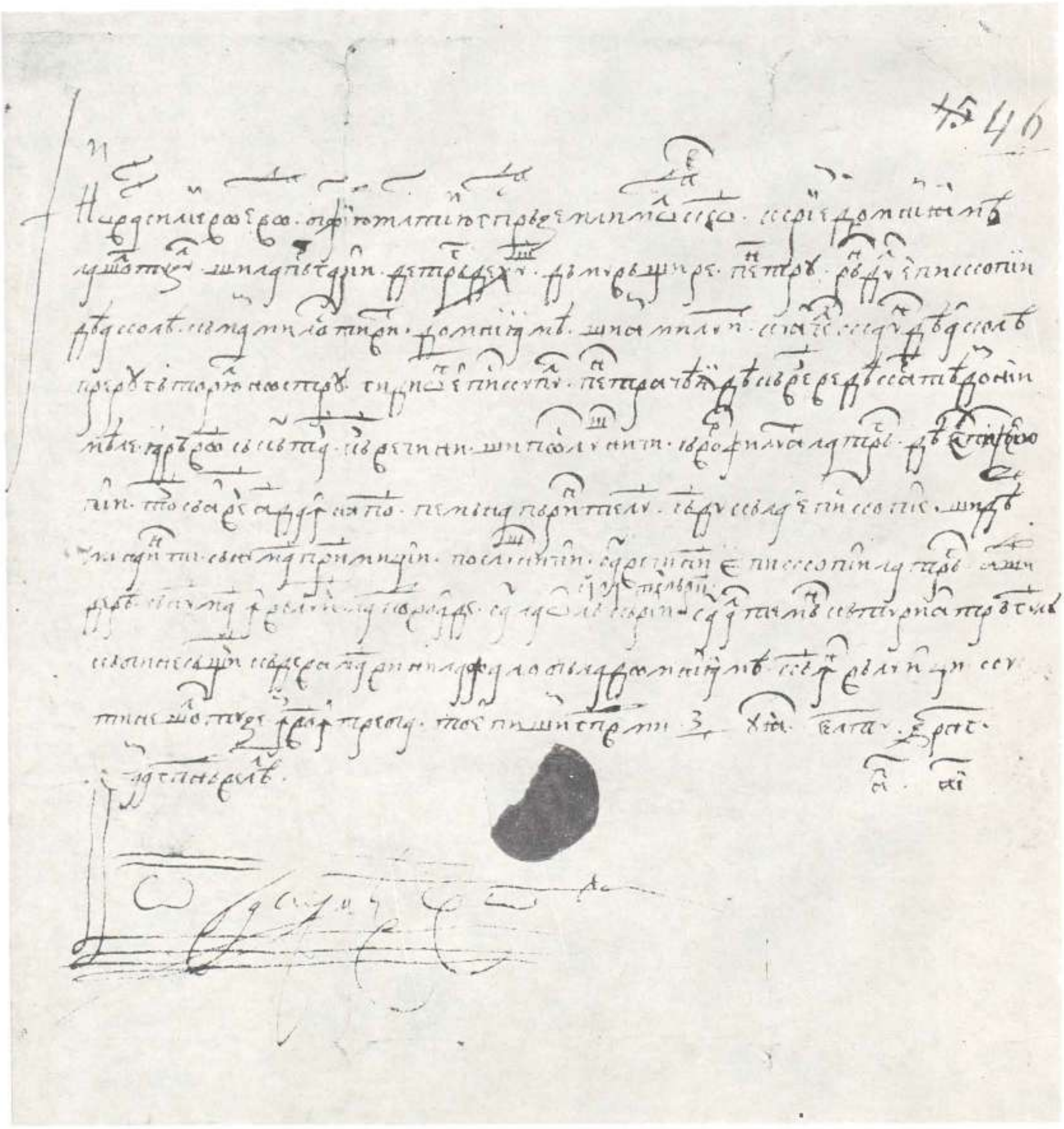
1640 (7149) noiembrie 23, Tîrgovişte.
Arh. St. Buc., Peceţi 54.

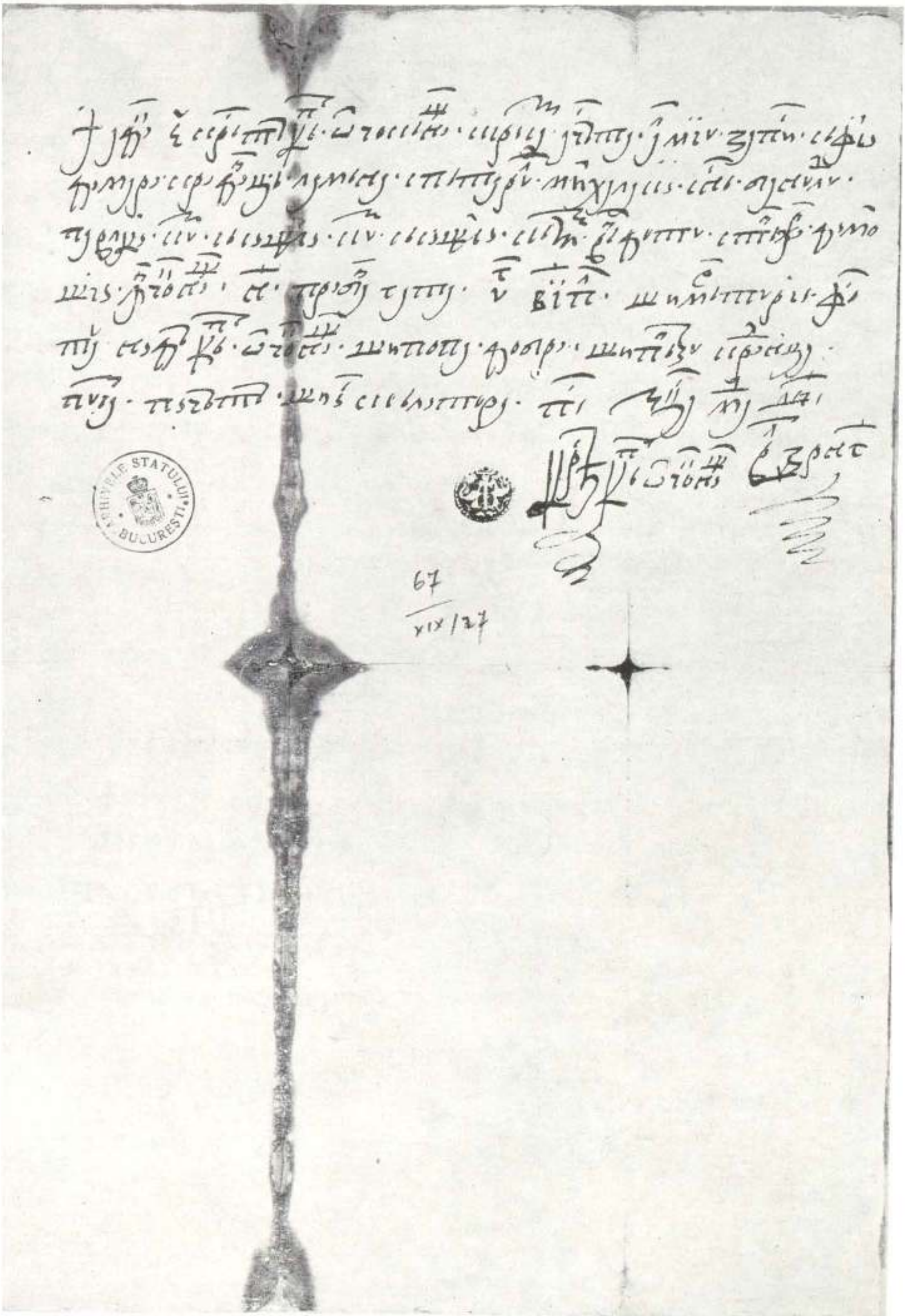
1641 (7149) mai 7. Arh. St. Buc., Ep. Argeş, LXXXVII/1.

1642 (7151) noiembrie 15. Arh. St. Buc., Ep. Argeş, XXVI/2.

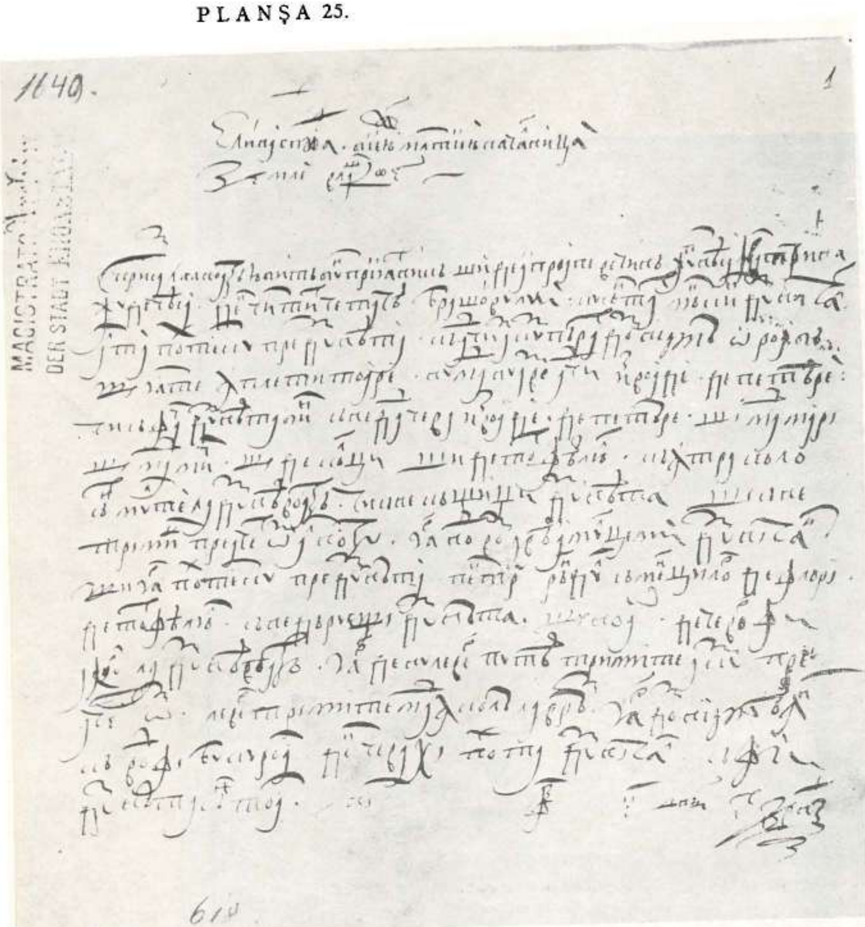

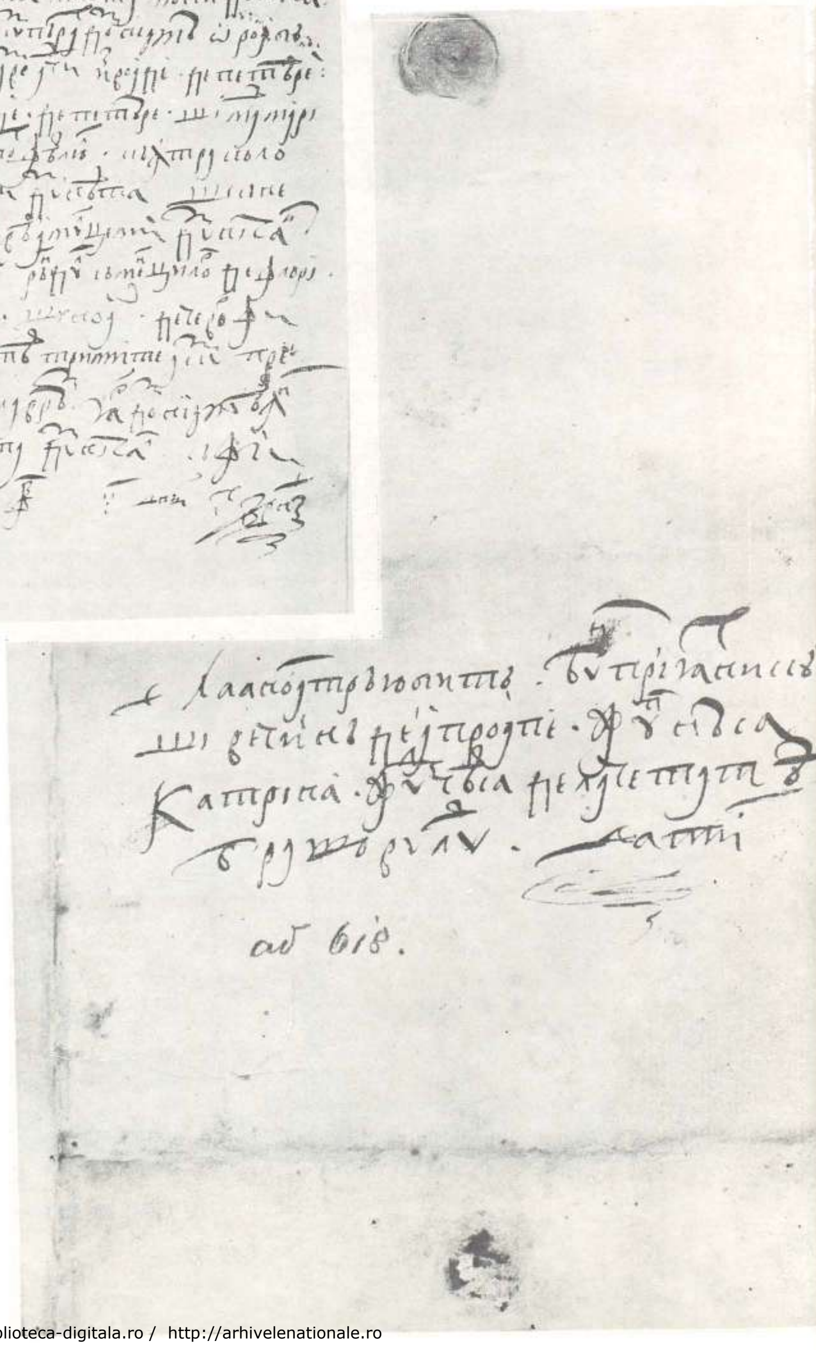
1645 (7153) aprilie 11, Iaşi. Arh. St. Buc., Ms. 543, f. 46.

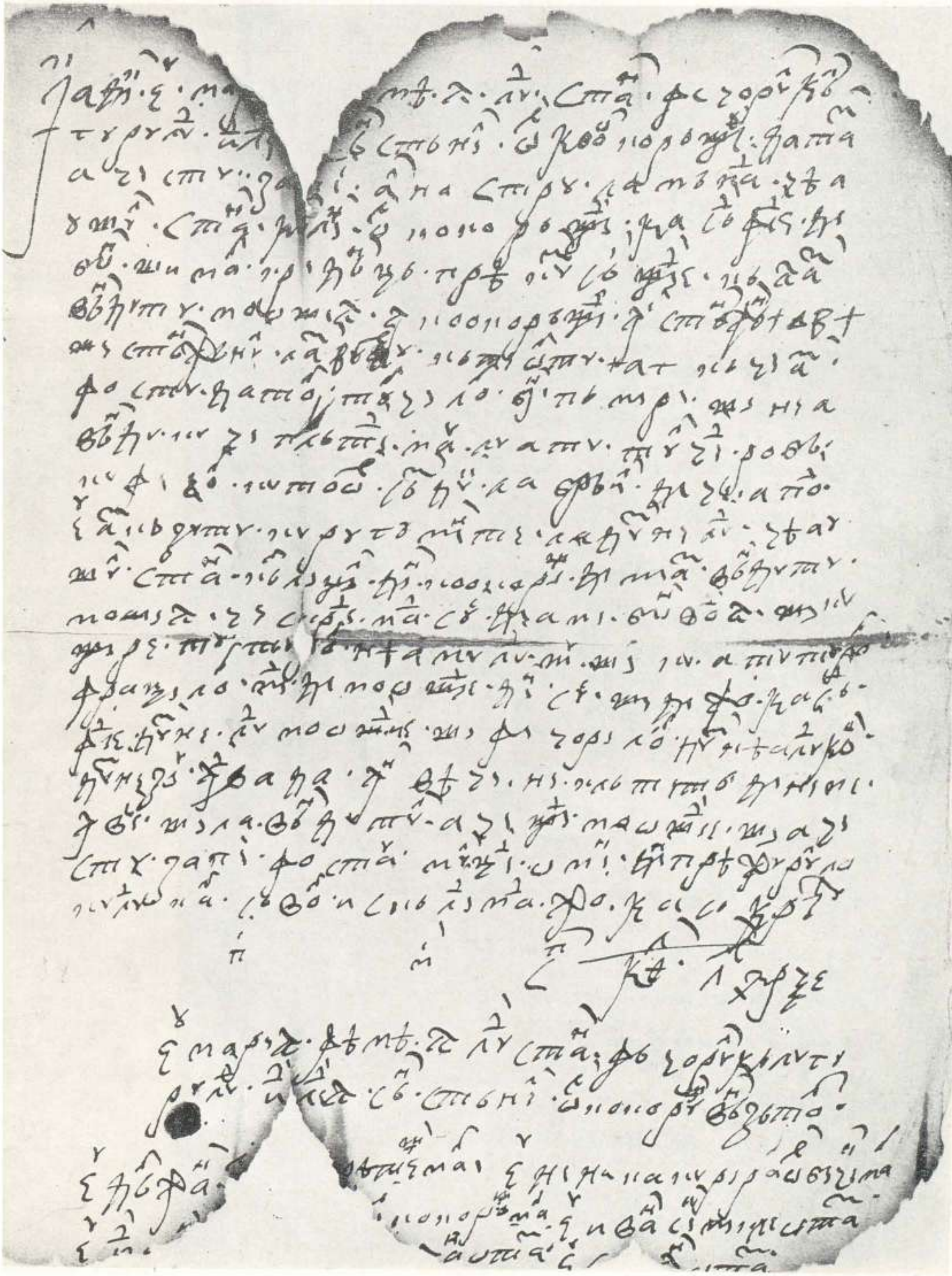
1645 (7153) mai 30, Ciocăneşti. Arh. St. Buc., Ep. Argeş, XIX/27.

PLANŞA 25.

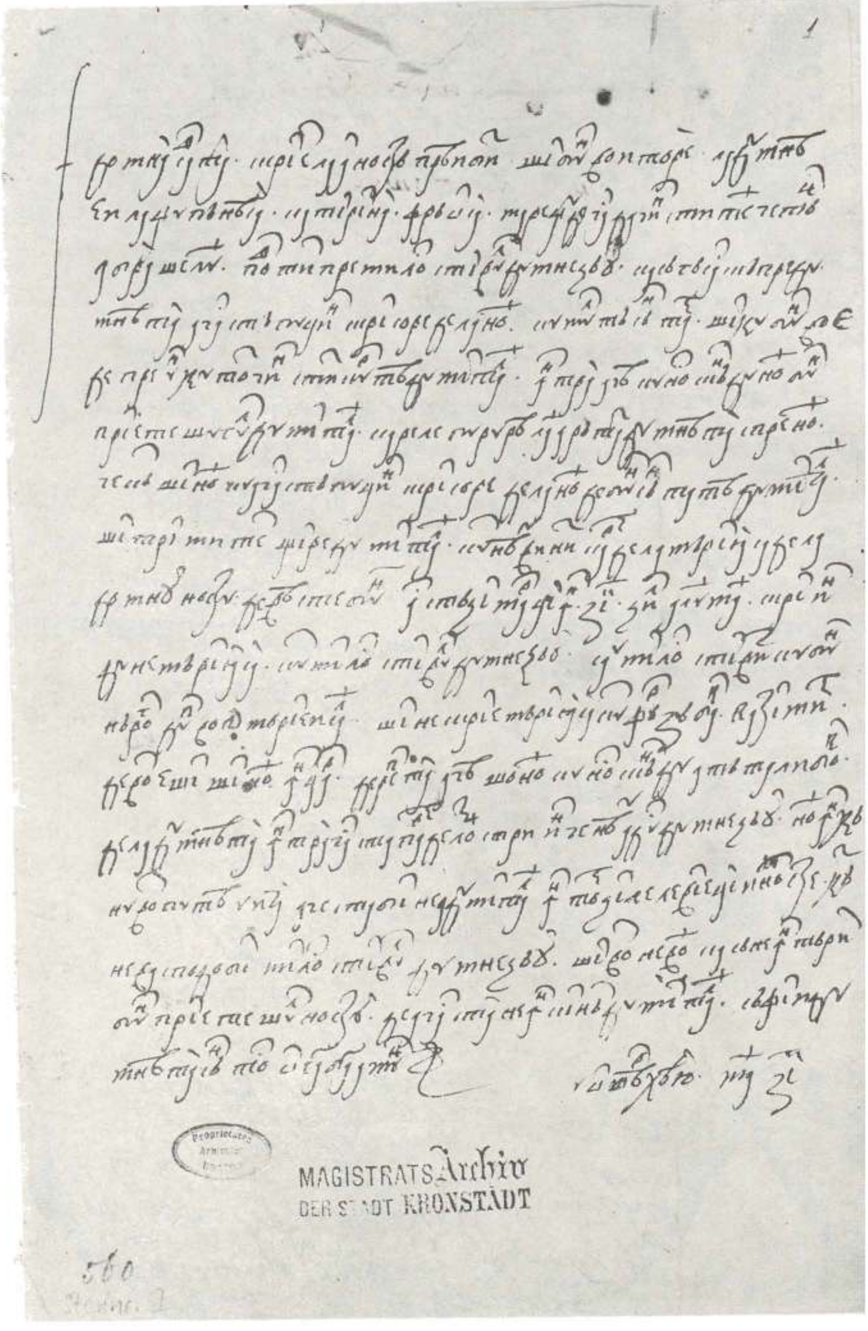

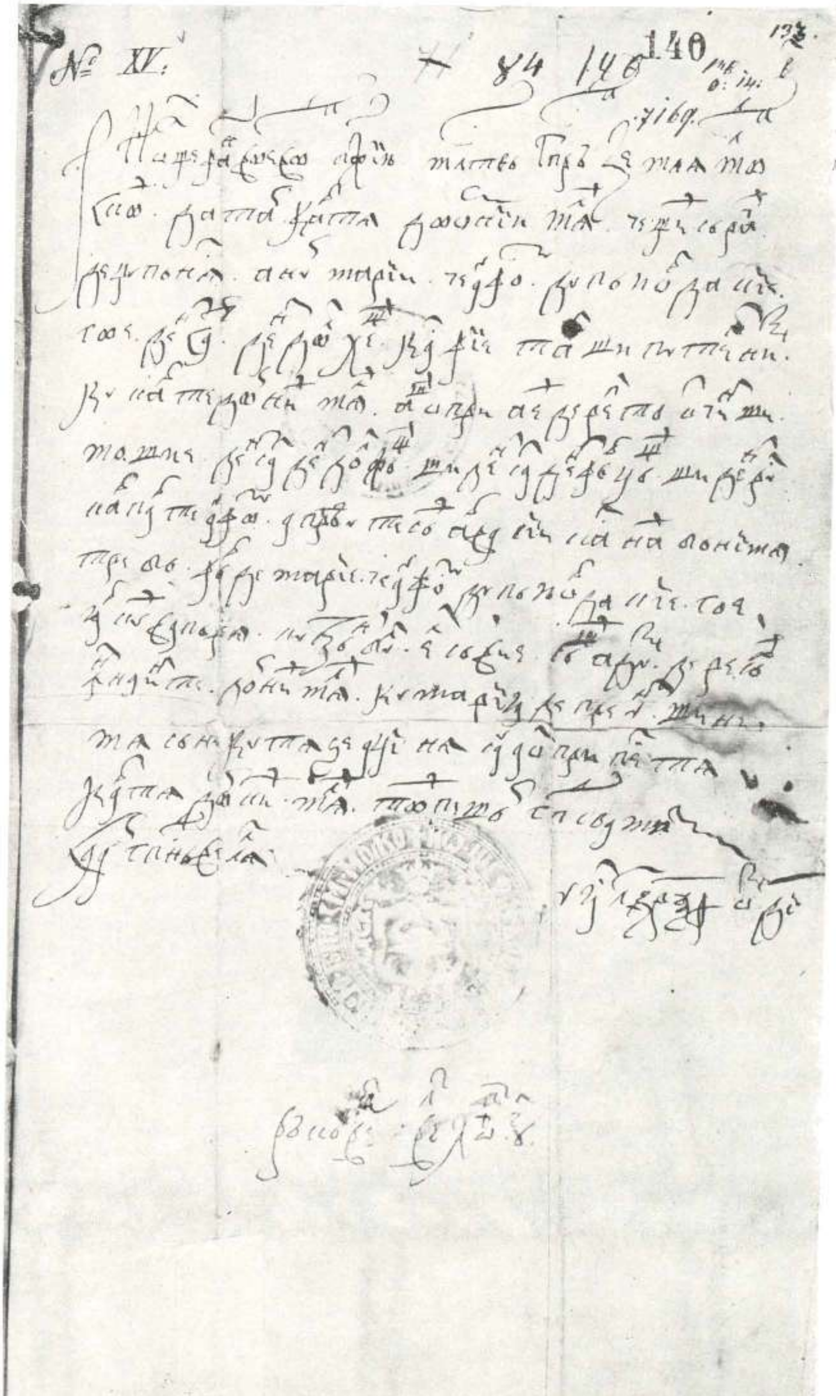
1649 (7157) februarie 10. Arh. St. Braşov, Stenner, I, 5, nr. 618.

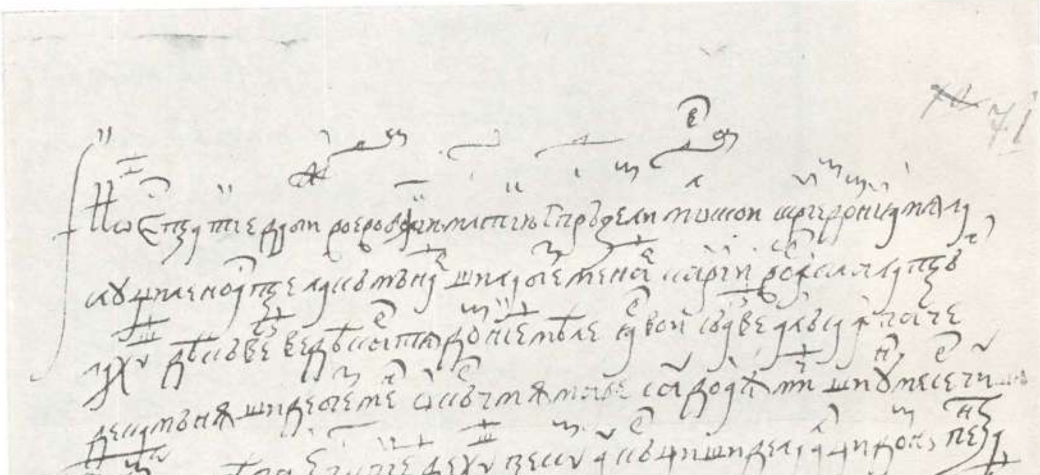
1656 (7165) septembrie 29. Arh. St. Buc., Ep. Buzău, LIII/7

<1658> mai 17, Oşorheiu, Arh. St. Braşov, Stenner, I, 4, nr. 560.

1660 (7169) octombrie 14, Iași. Arh. St. Buc., Ms. 648., f. 140.

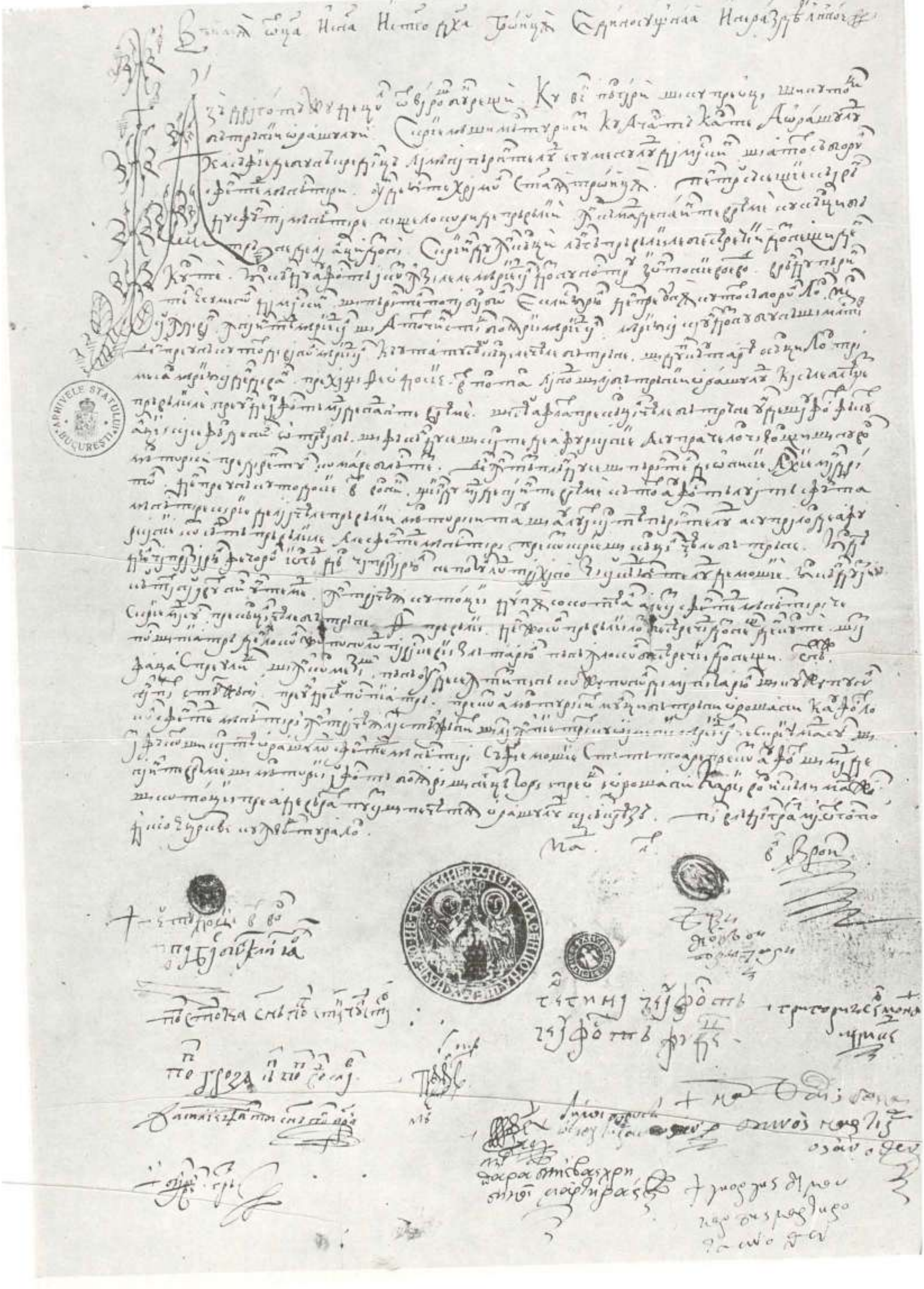
1661 (7170) decembrie 27, Iaşi. Arh. St. Buc., Ms. 543, f. 71.

PLANŞA 30.

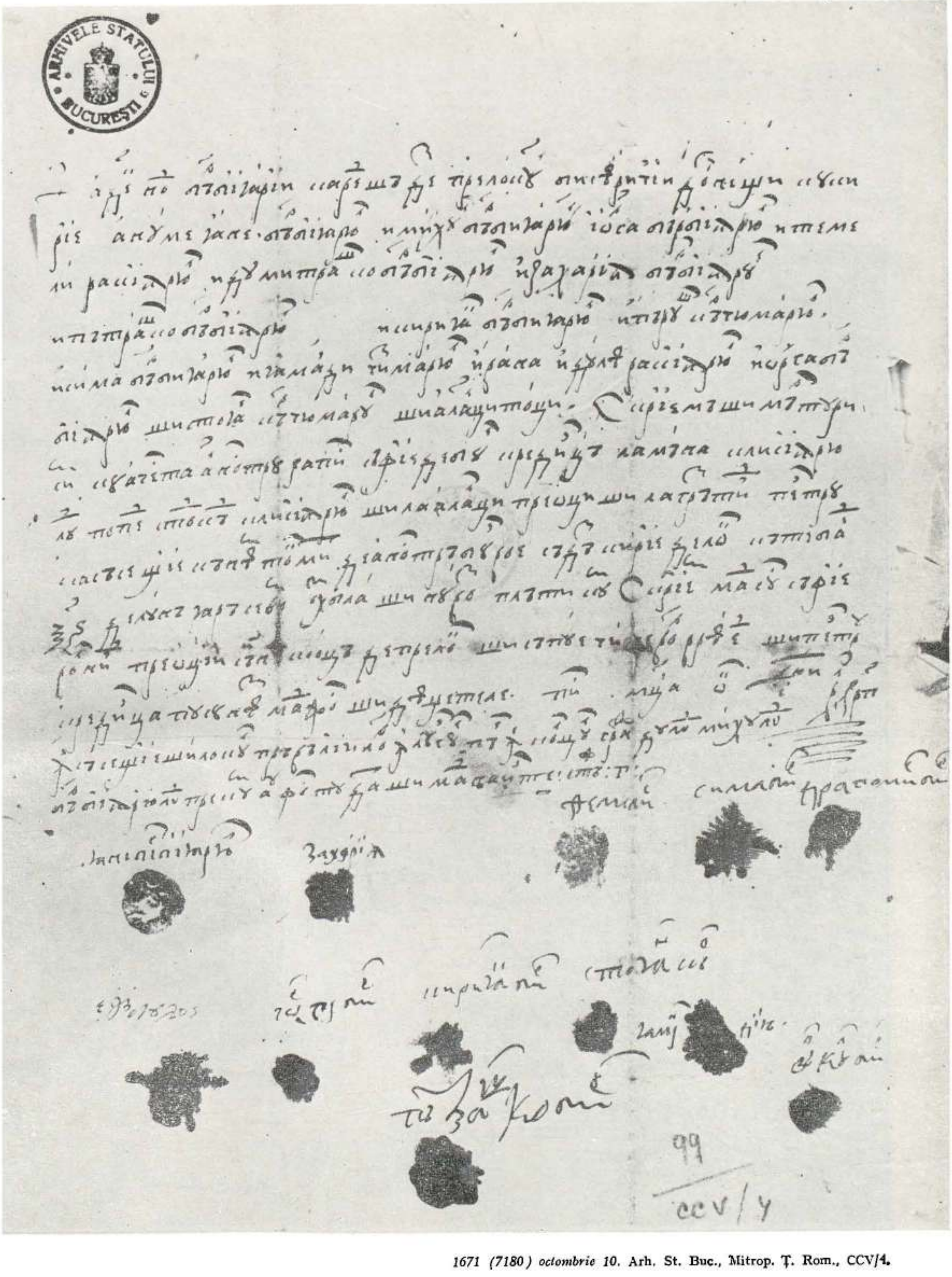

1669 (7177) mai 10, Bucureşti.
Arh. St. Buc., Peceţi 75.

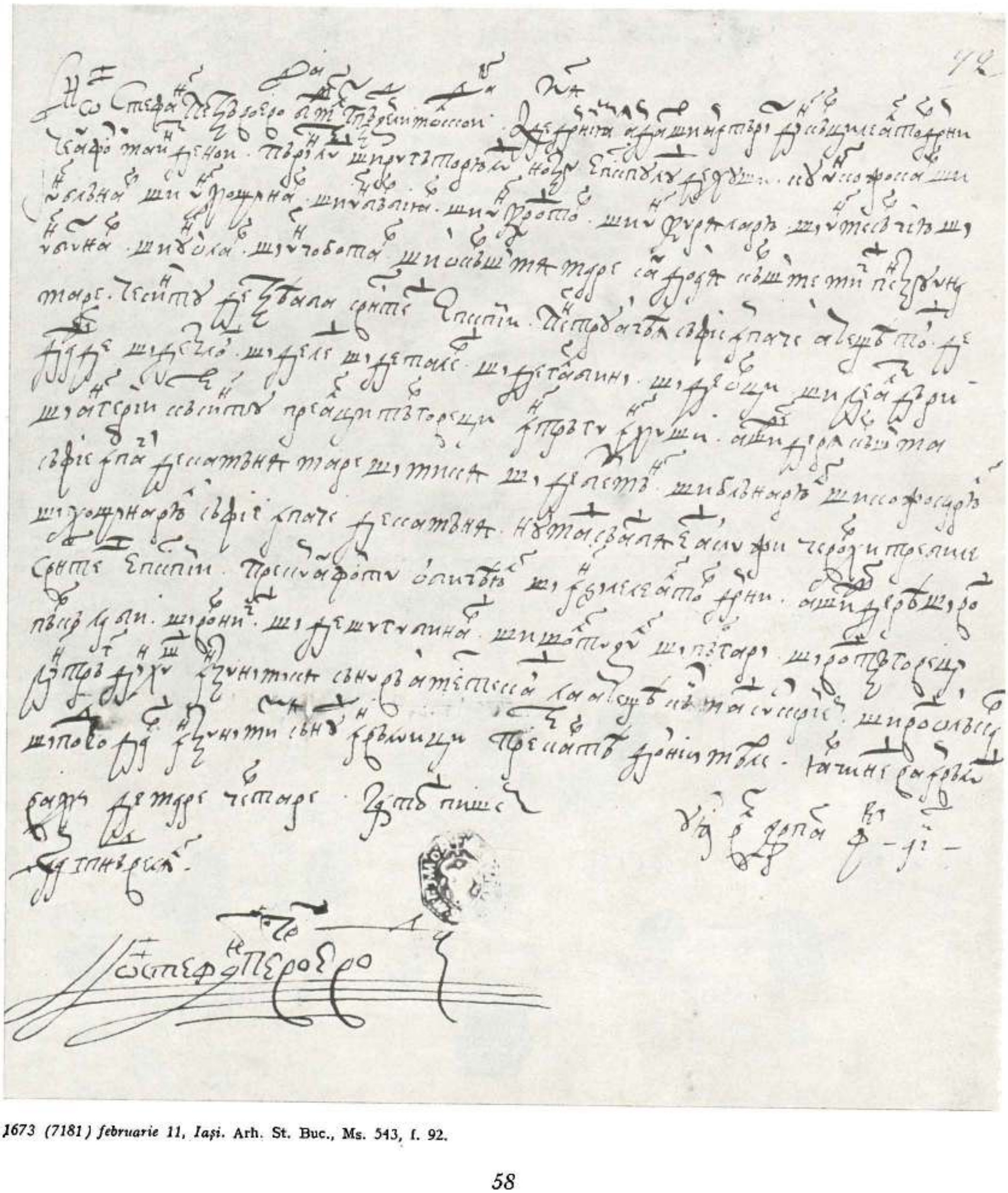
Vedut, Conservator

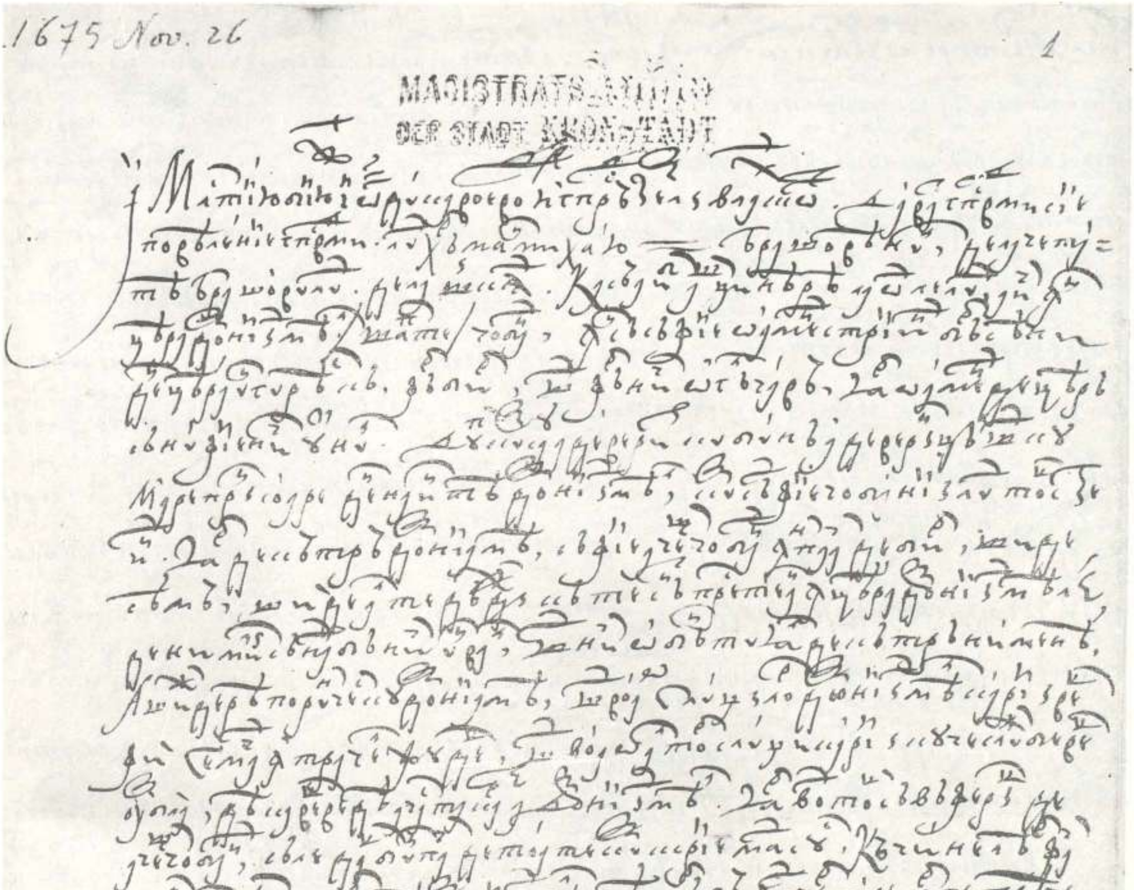
1670 (7178) mai 30 ⟨București⟩. Arh. St. Buc., M-rea Radu-Vodă, XXXIV/29.

1671 (7180) octombrie 10. Arh. St. Buc., Mitrop. Ţ. Rom., CCV/4.

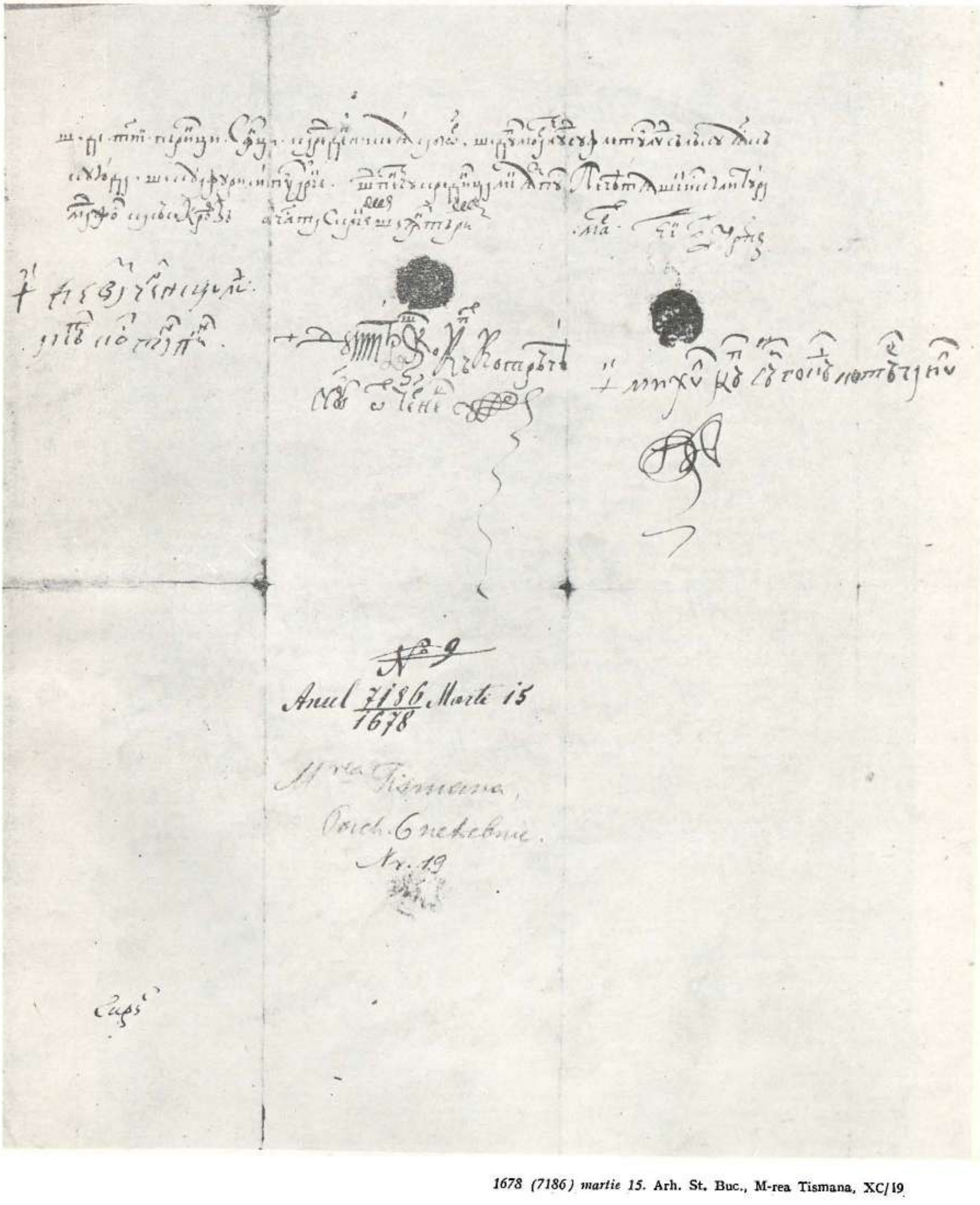

1673 (7181) februarie 11, Iaşi. Arh. St. Buc., Ms. 543, f. 92.

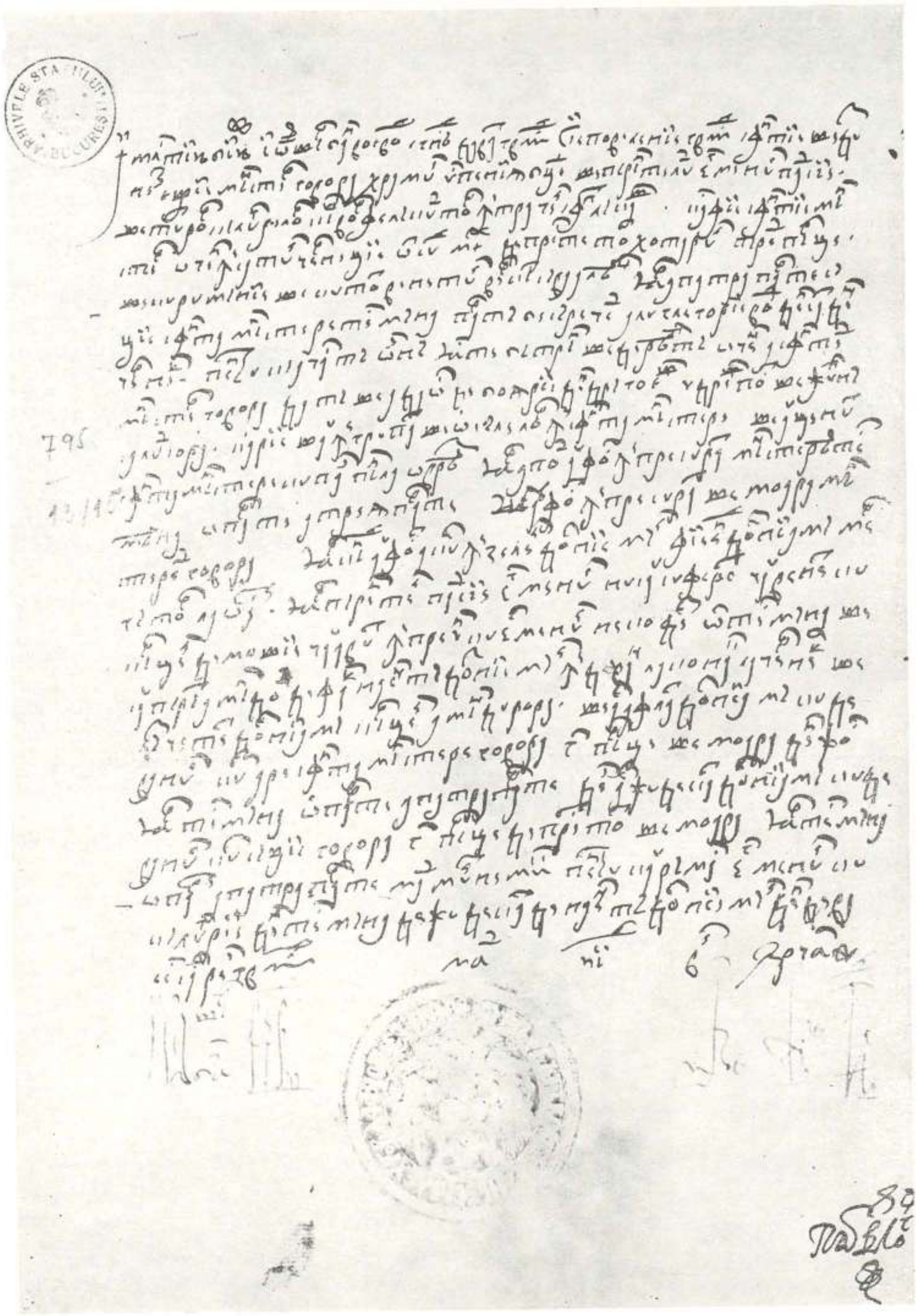

1675 (7184) noiembrie 26. Arh. St. Braşov, Stenner, I, 3, nr. 347.

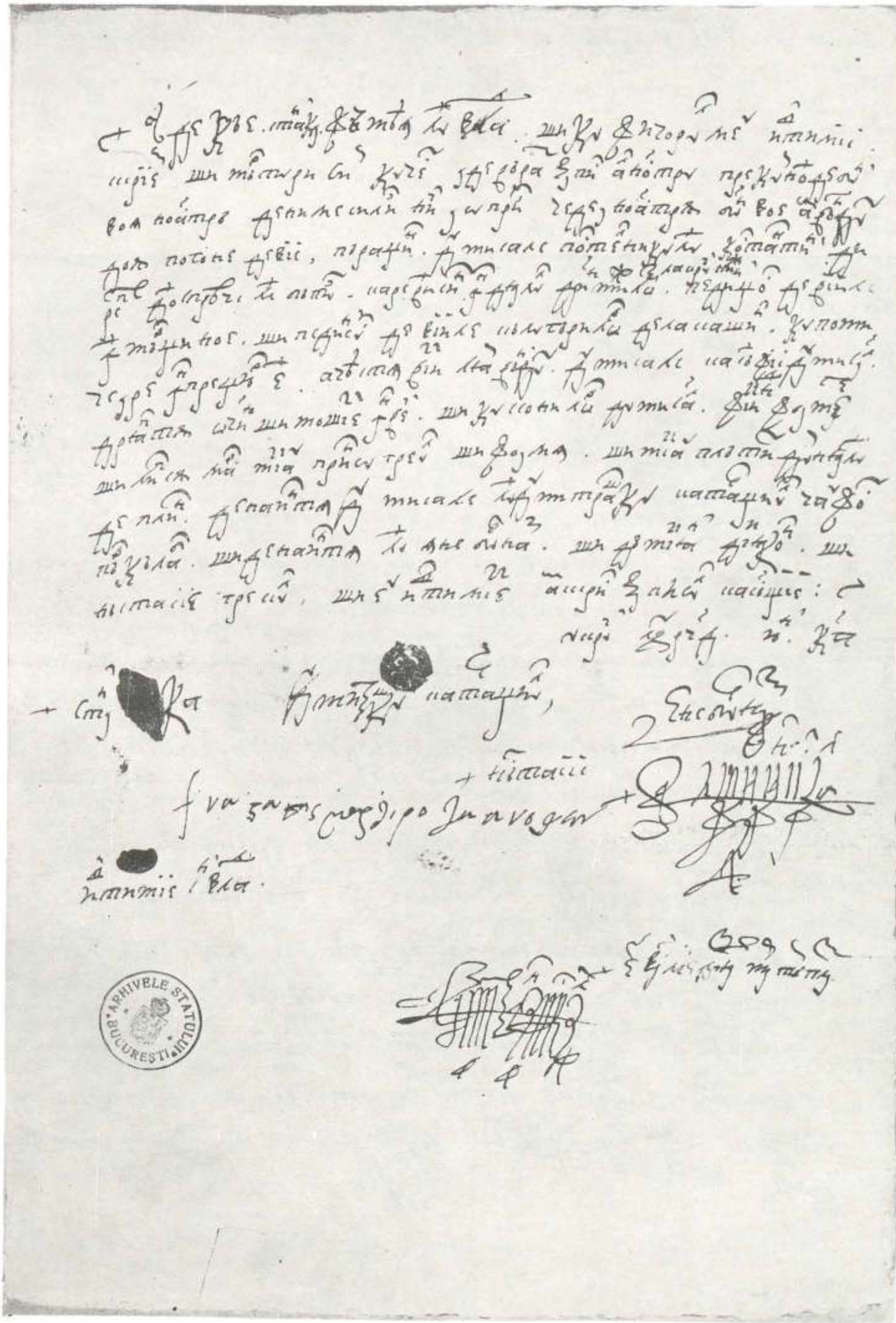
[illegible]

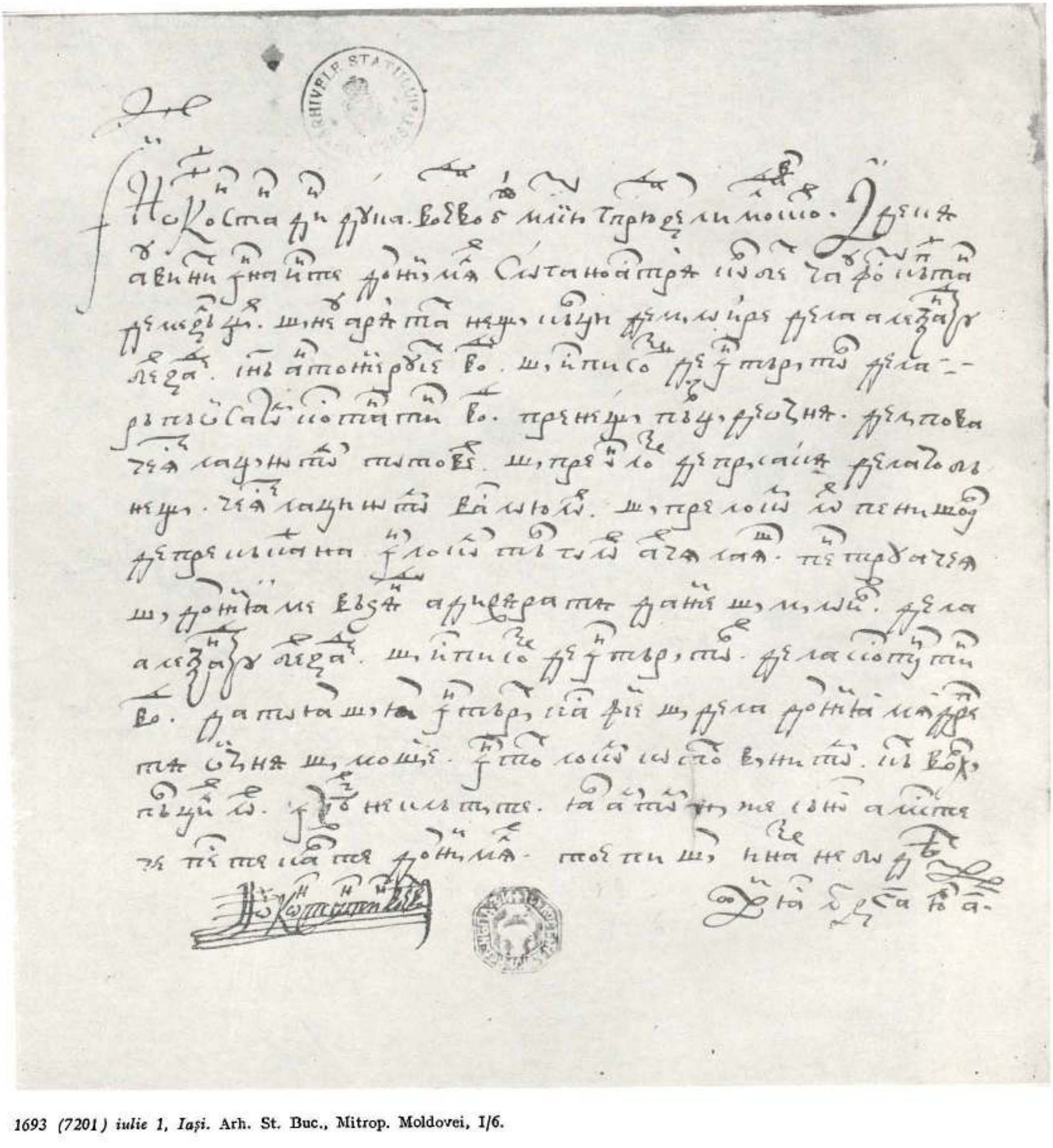
1678 (7186) martie 15. Arh. St. Buc., M-rea Tismana, XC/19

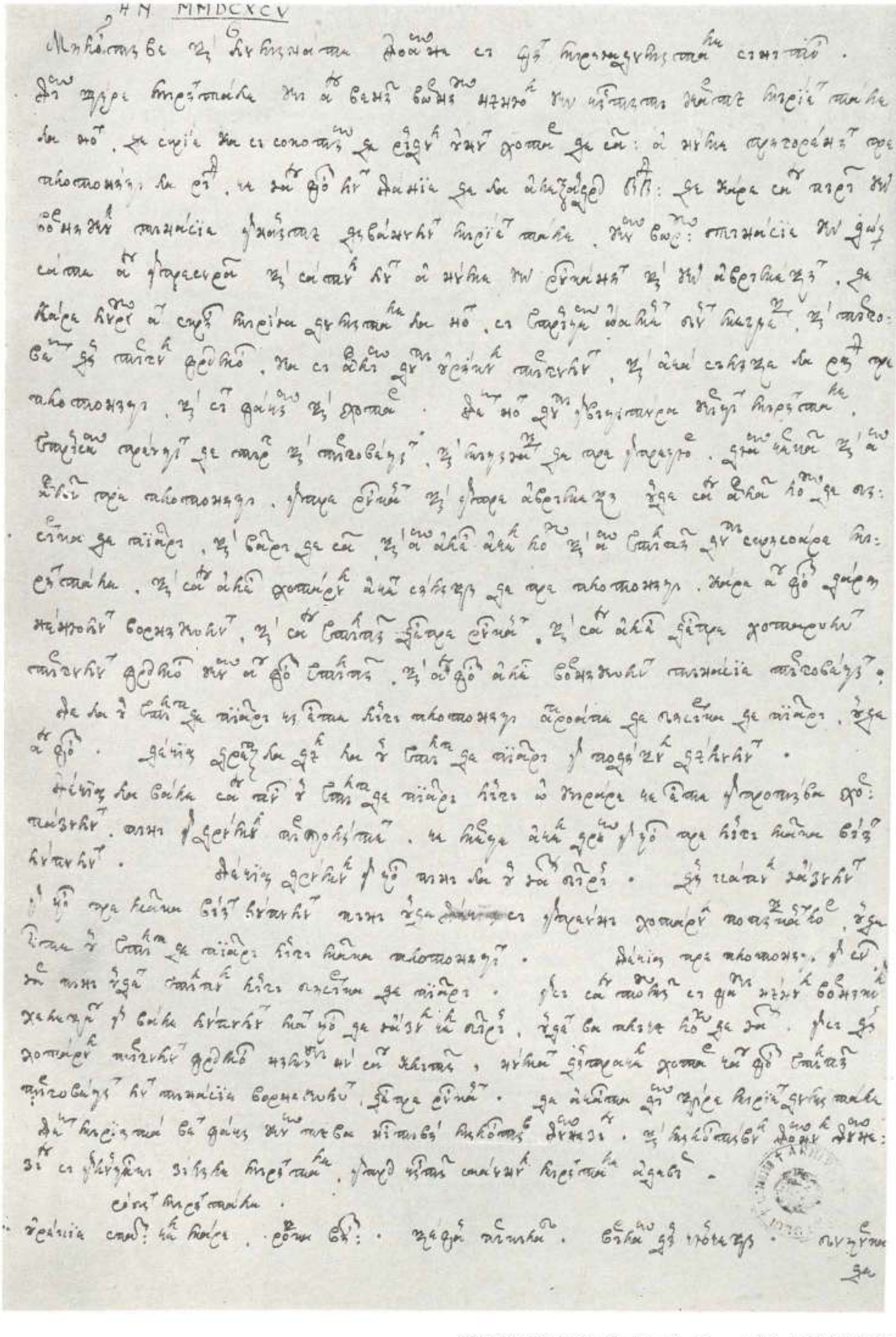
1683 (7191) mai 18. Arh. St.-Buc., M-rea Govora, XIII/15.

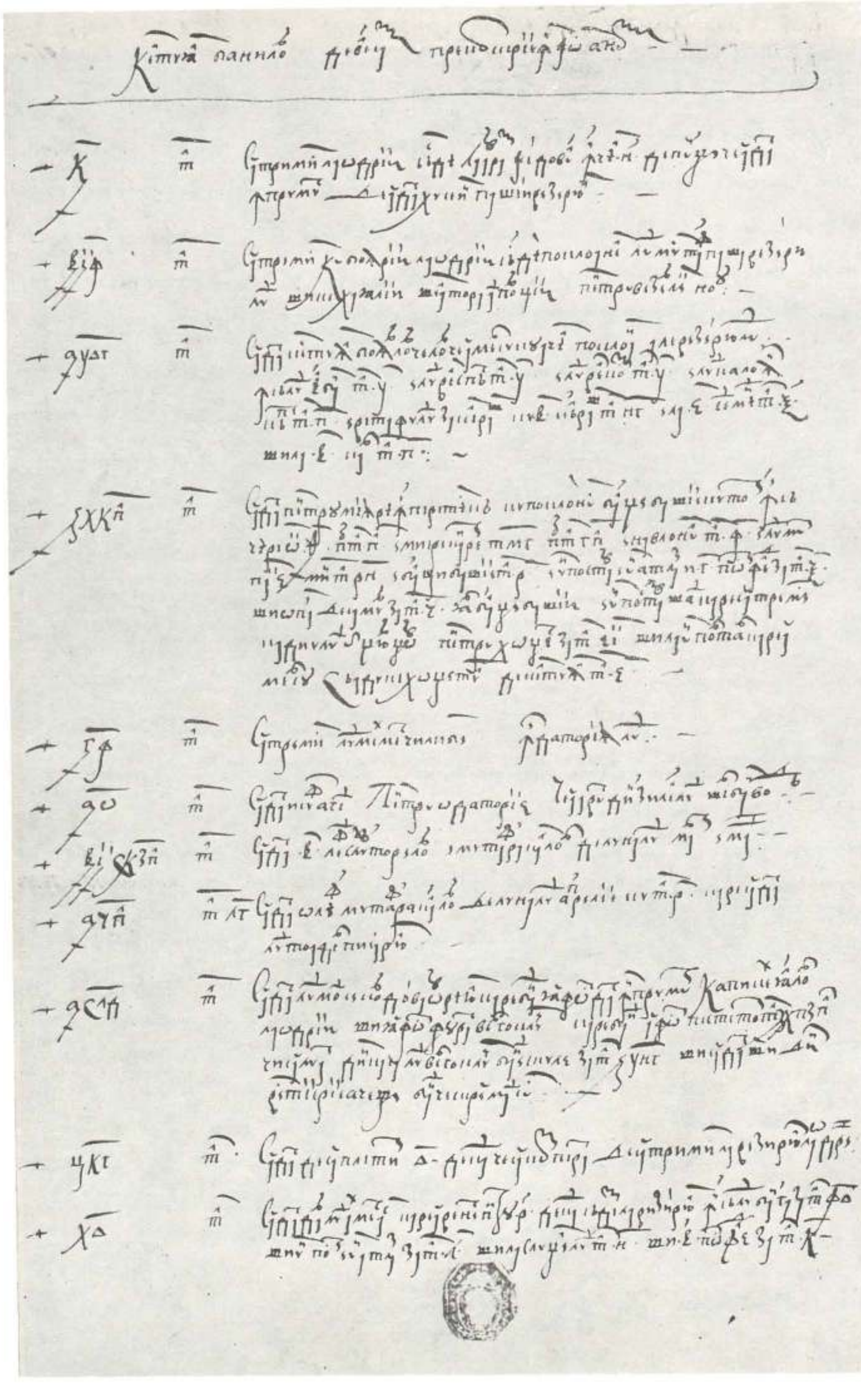
1686 (7194) iunie 21, Cruce. Arh. St. Buc., M-rea Brazi, IX/21.

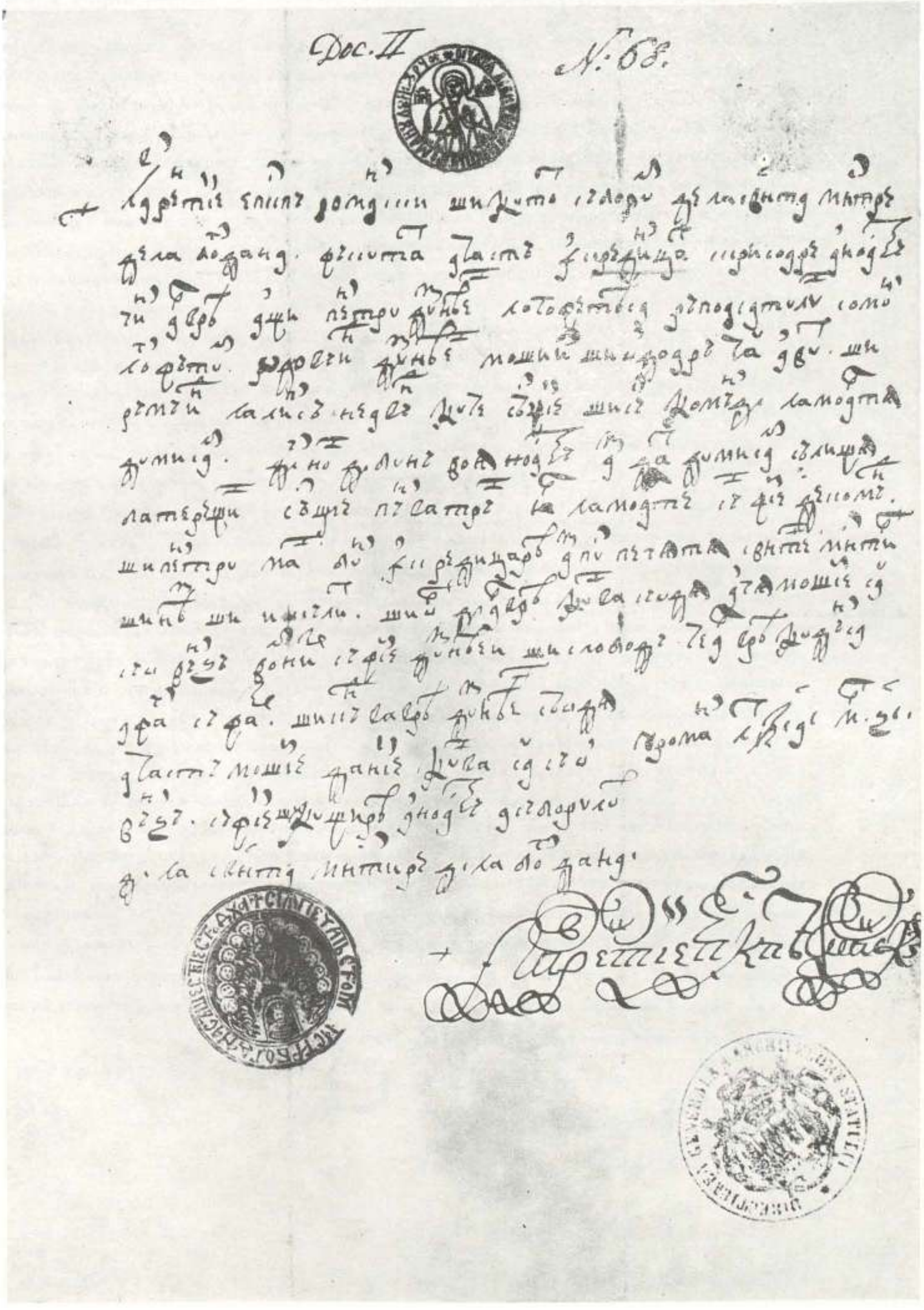
1693 (7201) iulie 1, Iaşi. Arh. St. Buc., Mitrop. Moldovei, I/6.

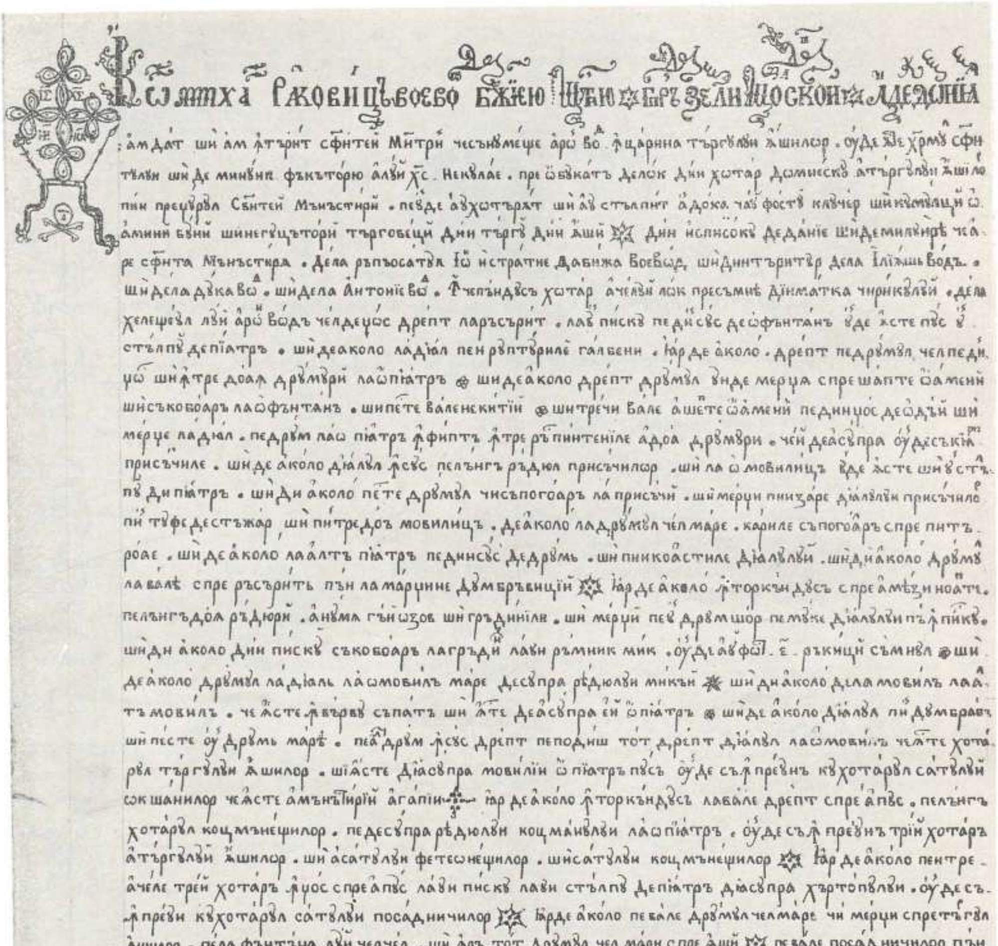
1697 (7205) iunie 30. Arh. St. Buc., A.N., MMDCXCV/6

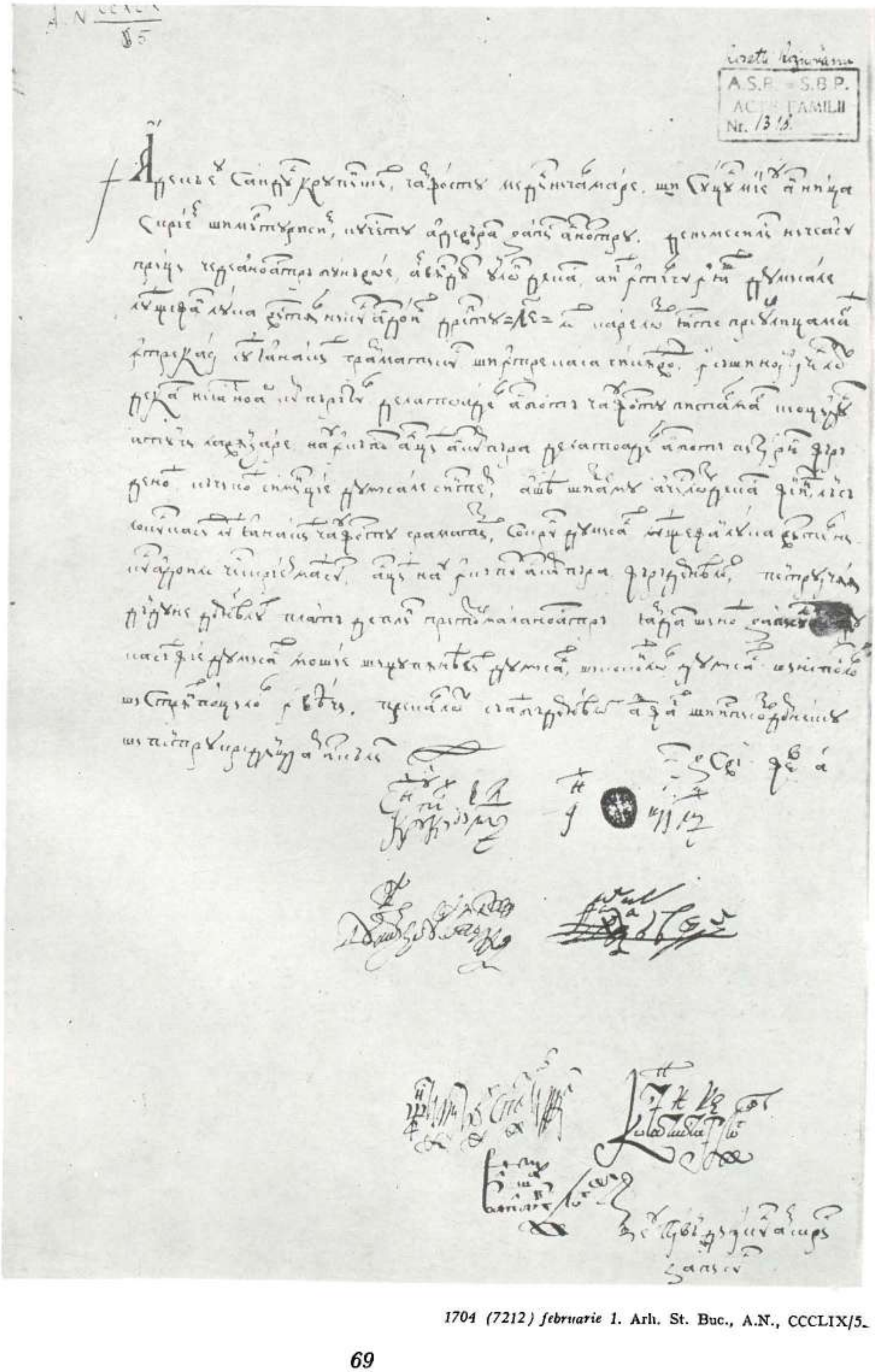
1702 (7210) f.l.z. Arh. St. Buc., Ms. 126, f. 387 v.

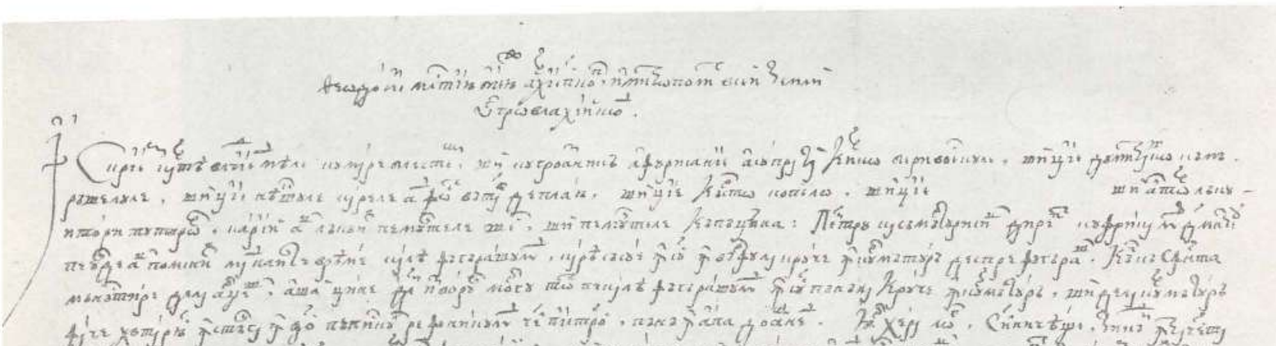
1703 (7211) martie 16, Roman. Arh. St. Buc., Mitrop. Moldovei, CXLIX/12.

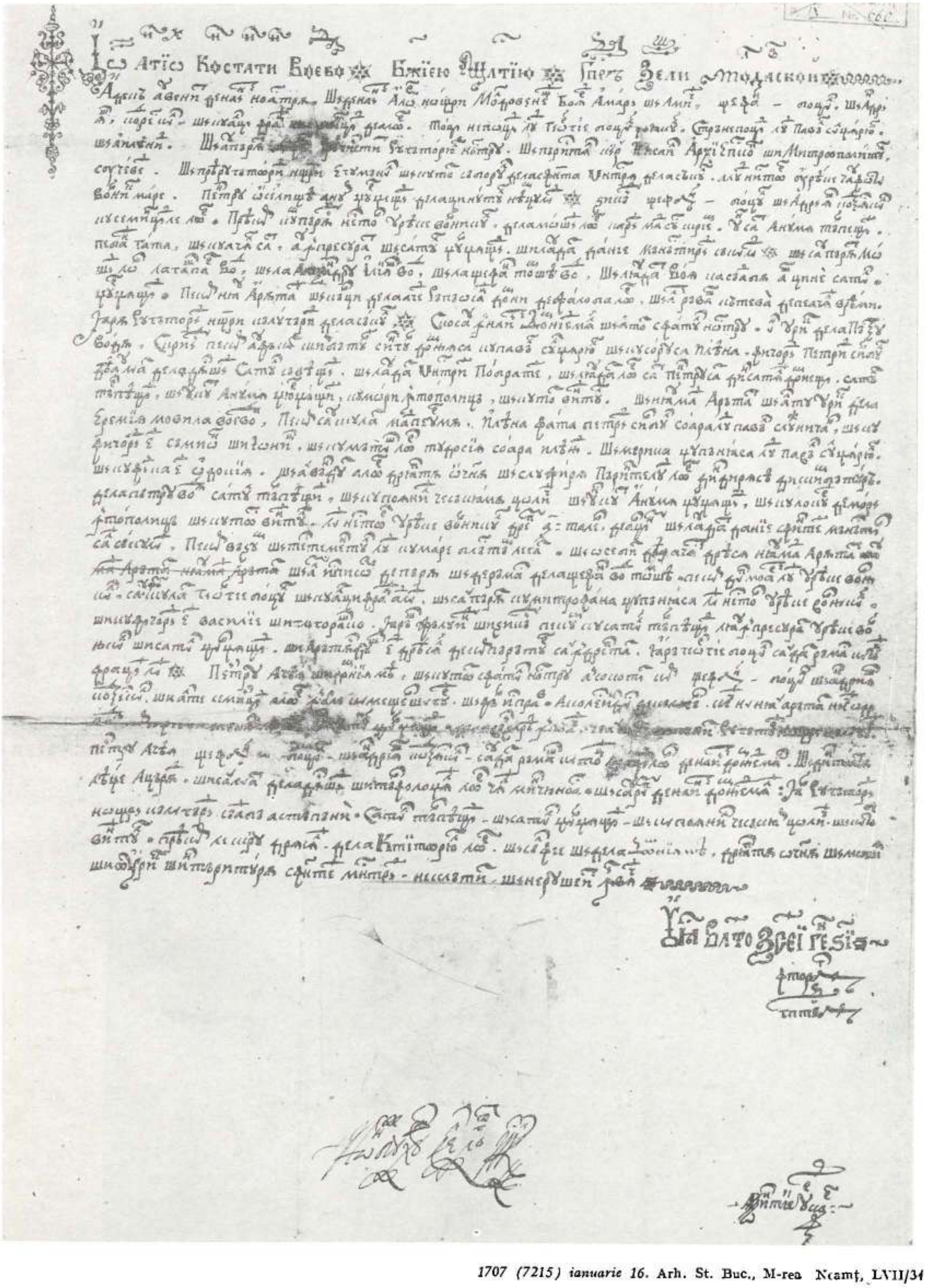
1703 (7212) noiembrie 26, Iaşi. Arh. St. Buc., M-rea Sf. Ioan Gură-de-Aur, XVIII/3.

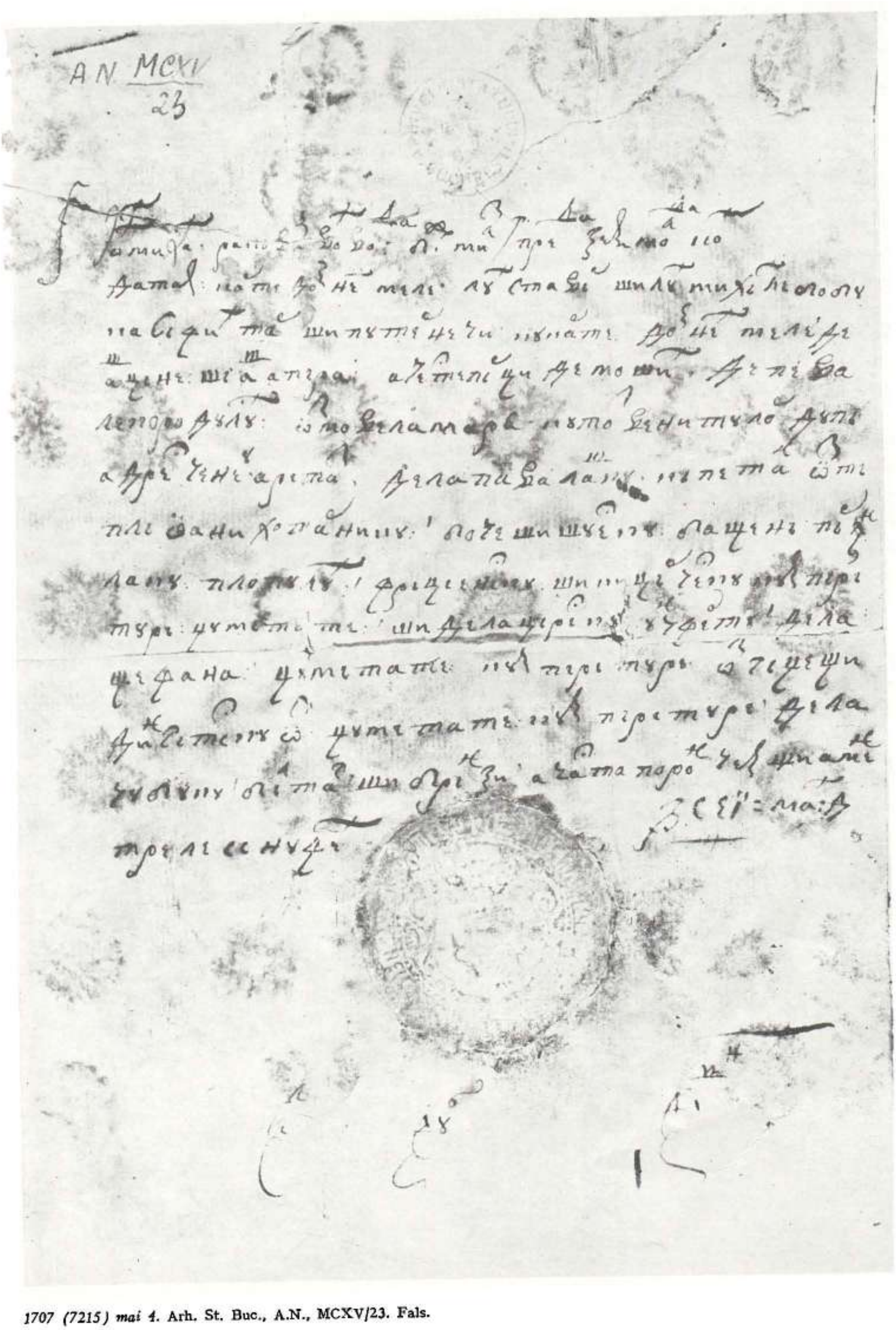
1704 (7212) februarie 1. Arh. St. Buc., A.N., CCCLIX/5.

1705 (7213) mai 9. Arh. St. Buc., Ep. Argeş, XVI/52.

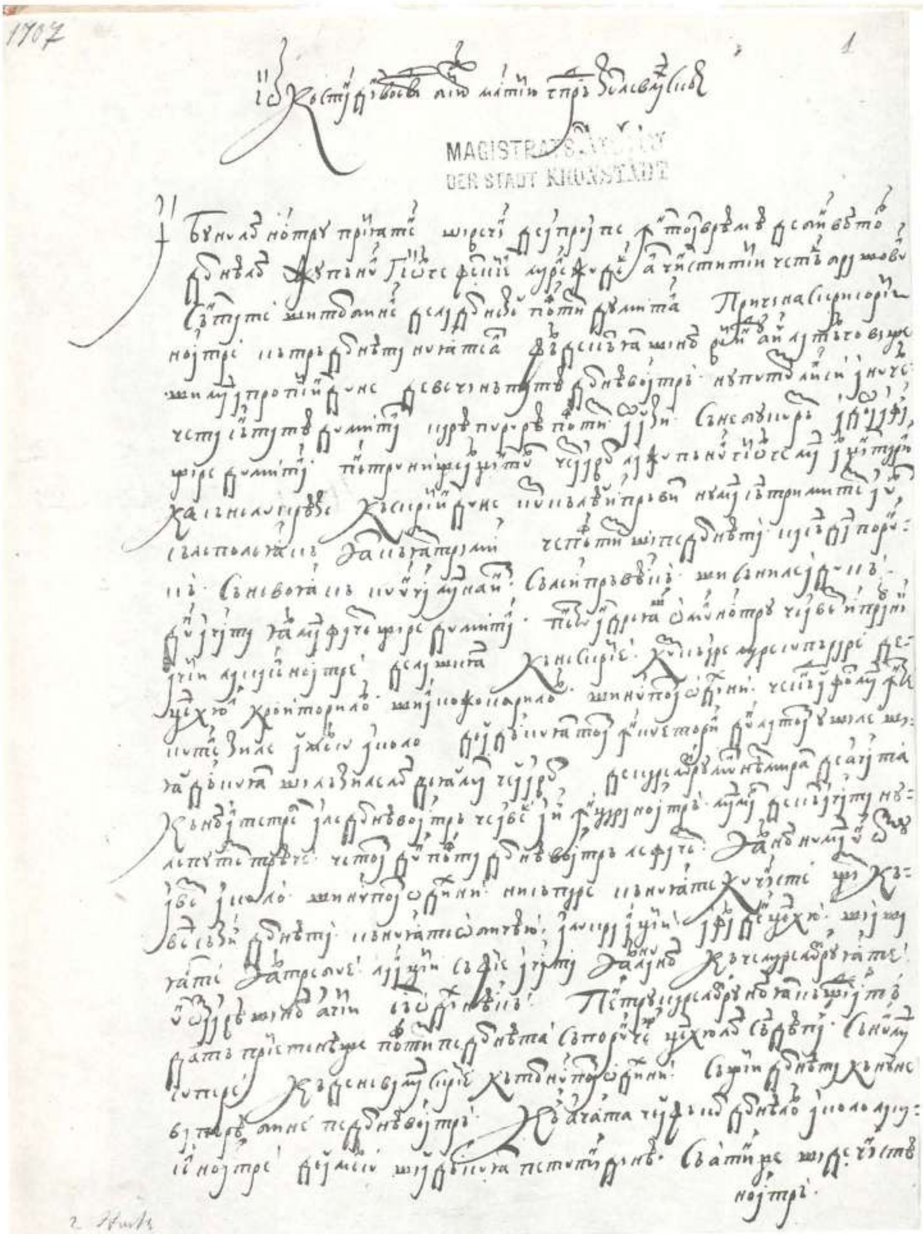

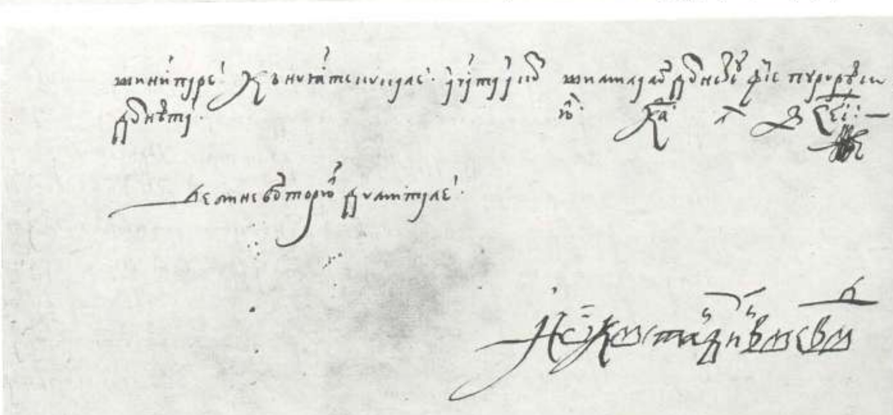
1707 (7215) ianuarie 16. Arh. St. Buc., M-rea Neamț, LVII/34

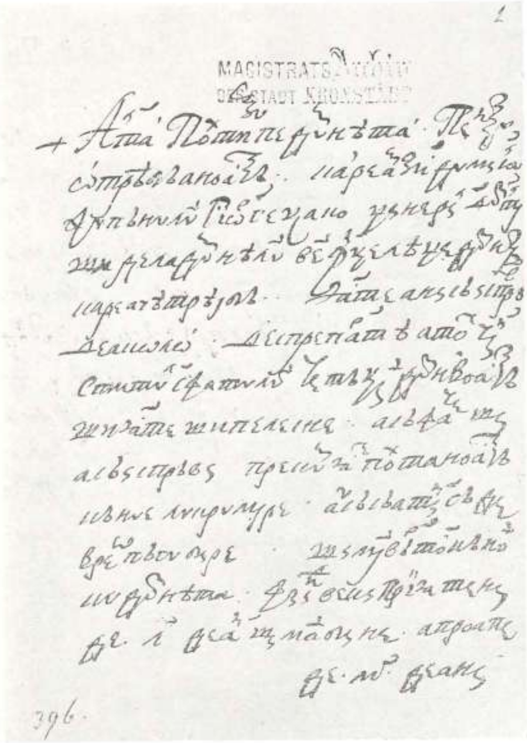
1707 (7215) mai 4. Arh. St. Buc., A.N., MCXV/23. Fals.

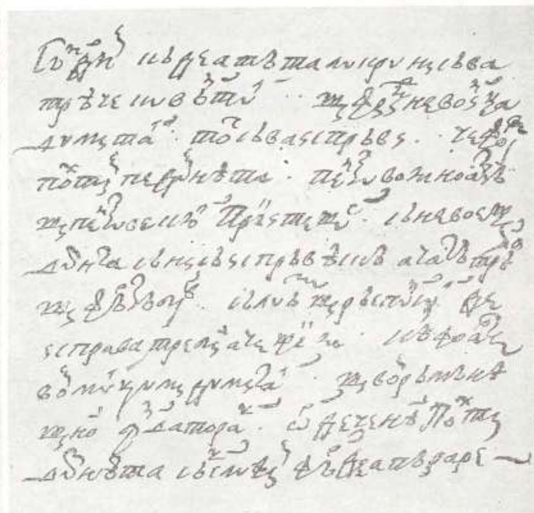
PLANŞA 47.

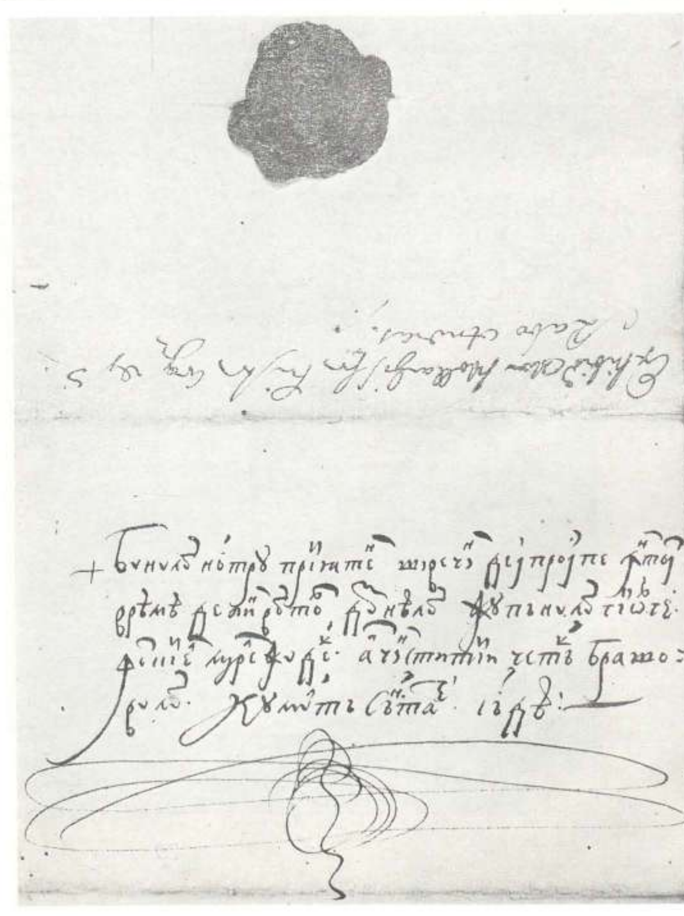

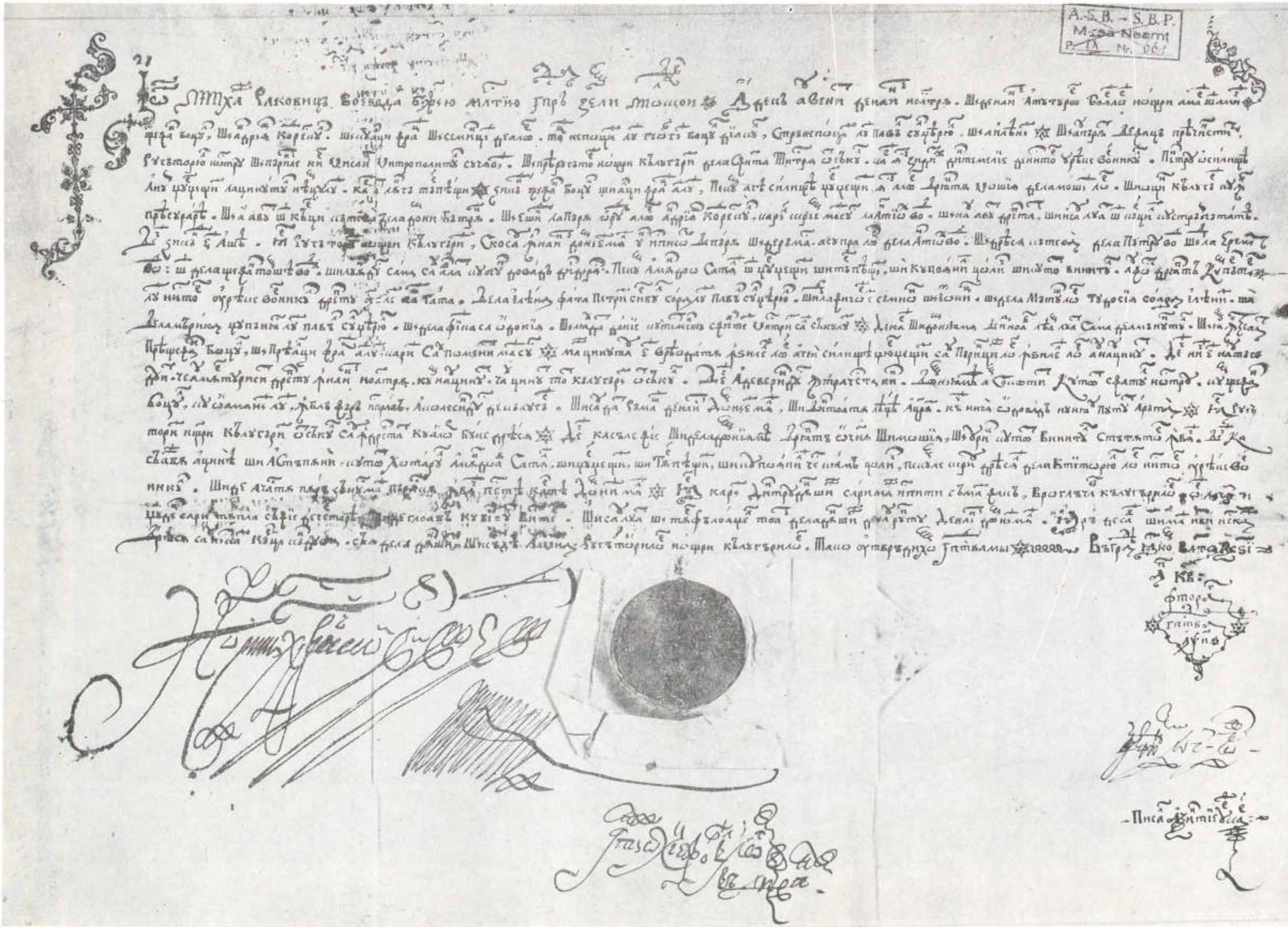
1707 (7215) iulie 21. Arh. St. Braşov, Stenner, I, 3, nr. 396.

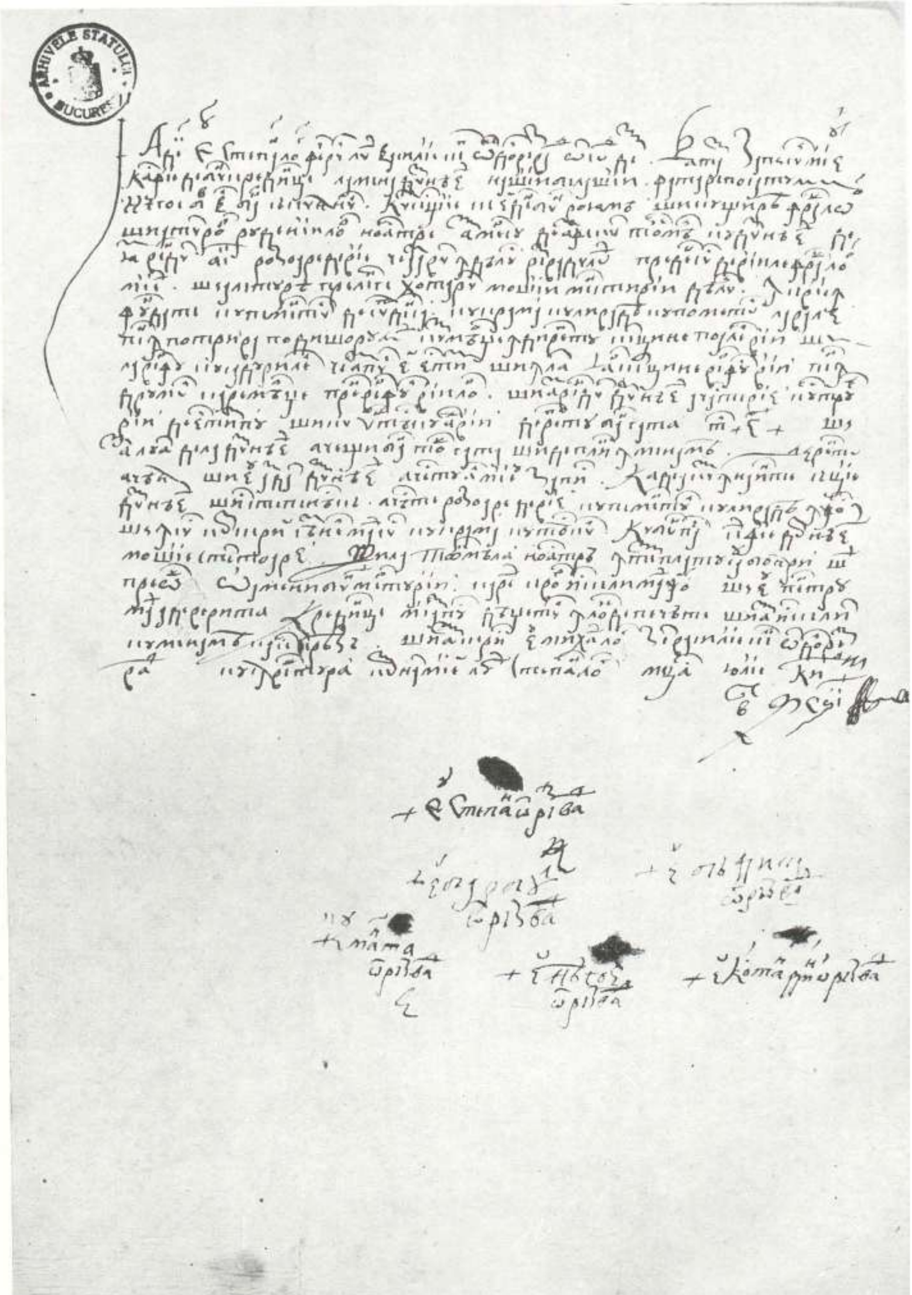

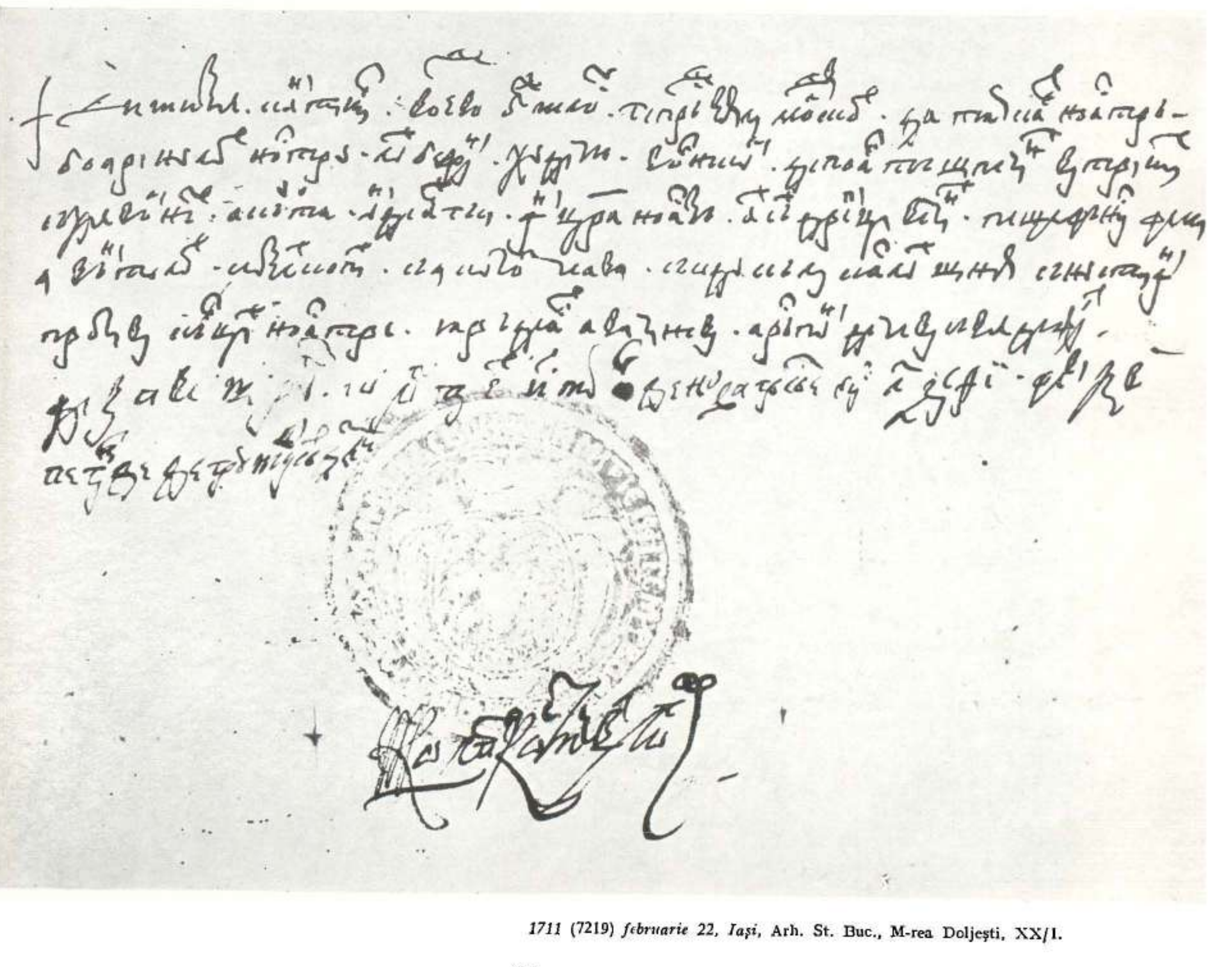
⟨1707 (7215) iulie 21⟩ Arh. St. Braşov, Stenner, I, 3, nr. 396, (anexă).

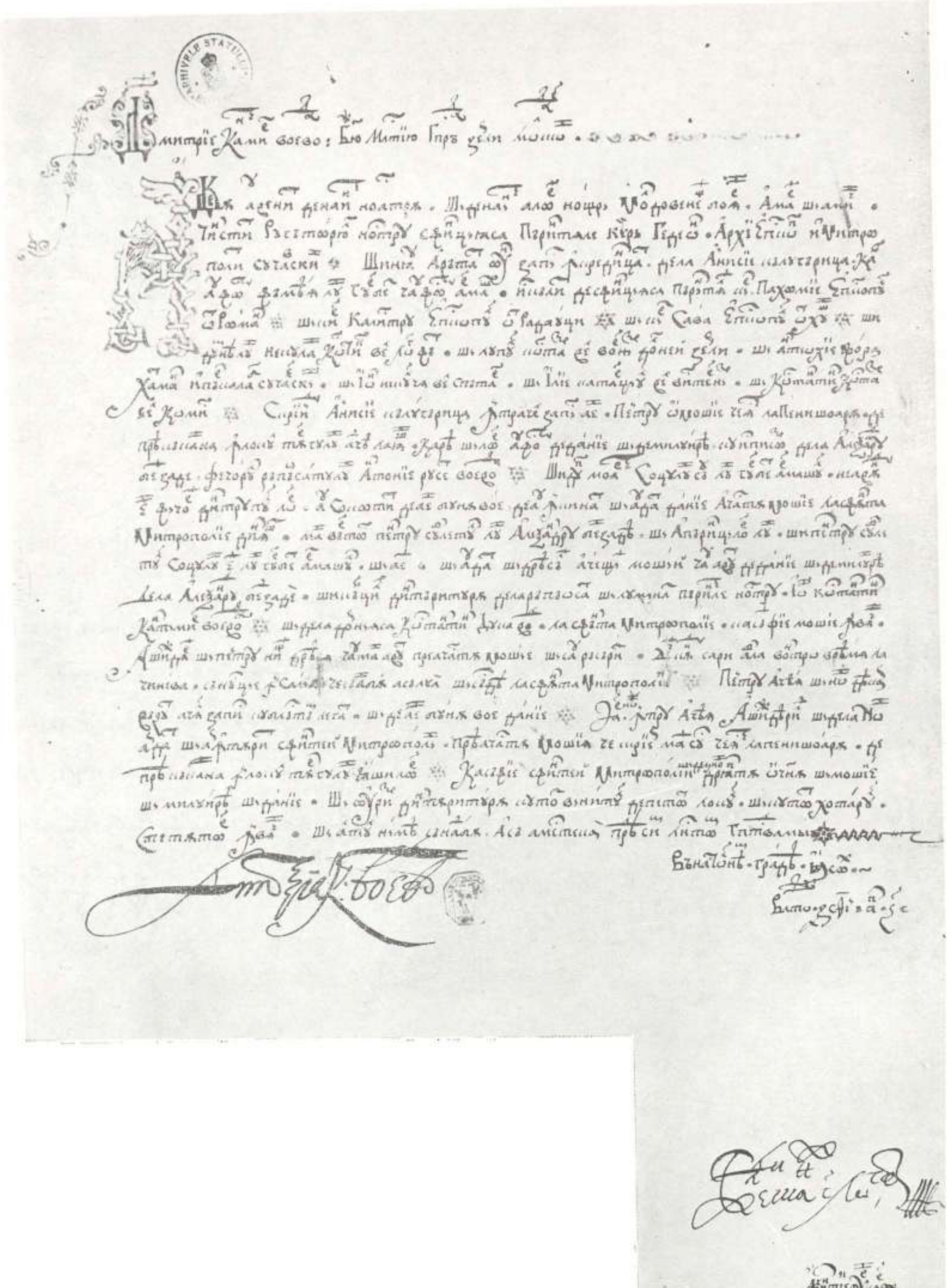
1708 (7216), aprilie 22, Iaşi. Arh. St. Buc., M-rea Neamţ, LVII/32.

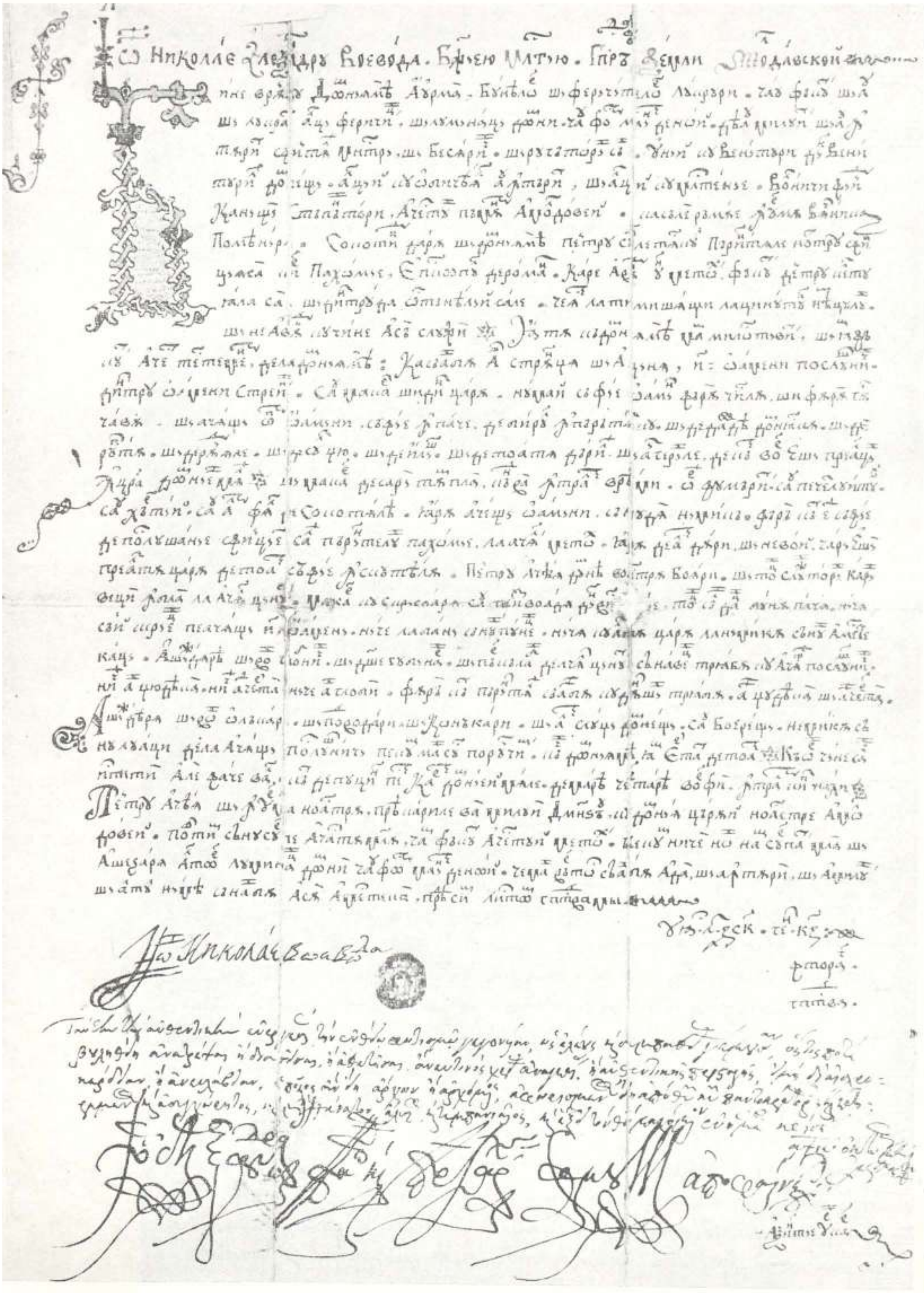
1708 (7216) iulie 28. Arh. St. Buc., Mitrop. Ţ. Rom. LV, p. 1/4.

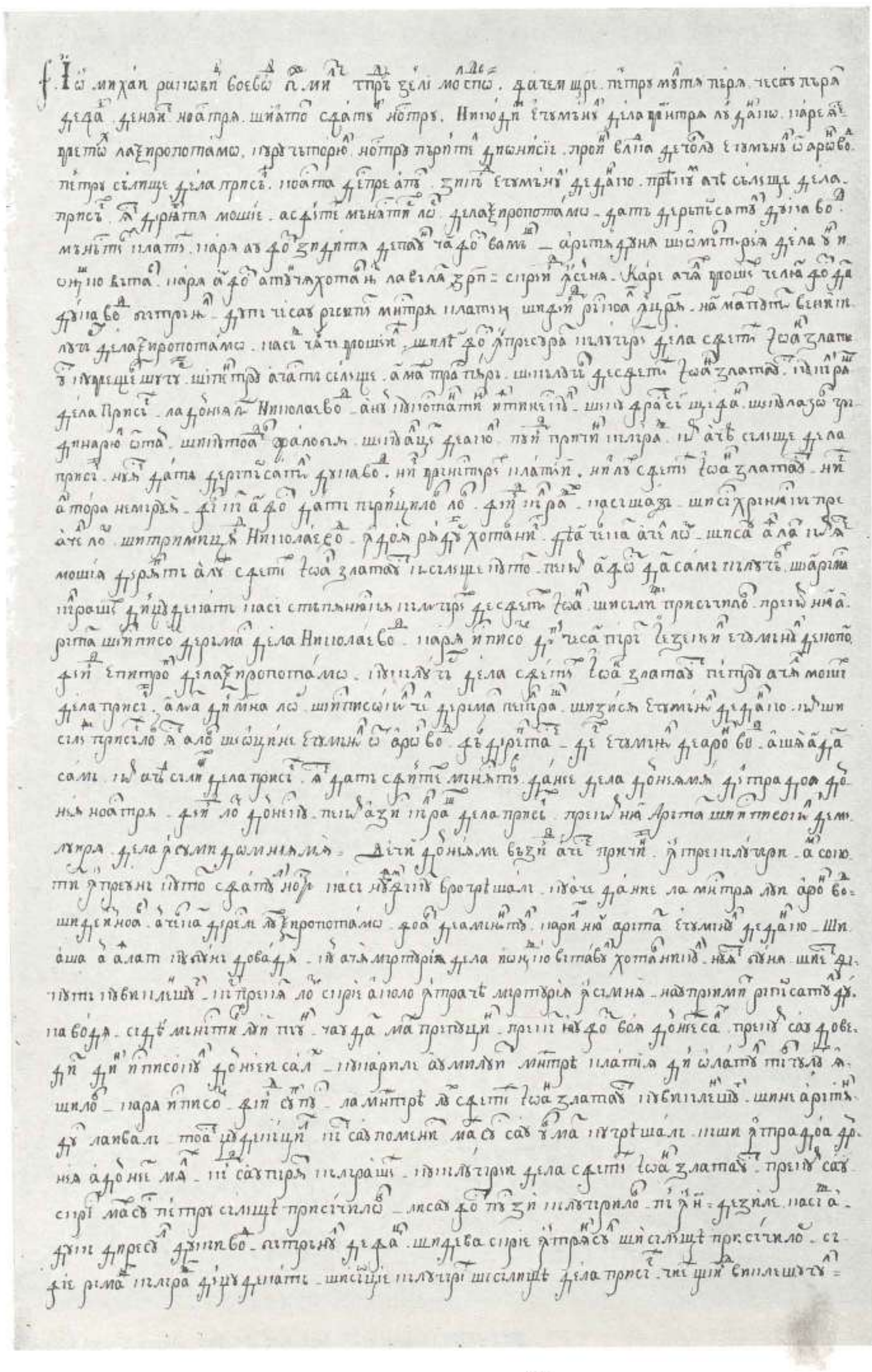
1711 (7219) *februarie 22, Iaşi*, Arh. St. Buc., M-rea Doljeşti, XX/1.

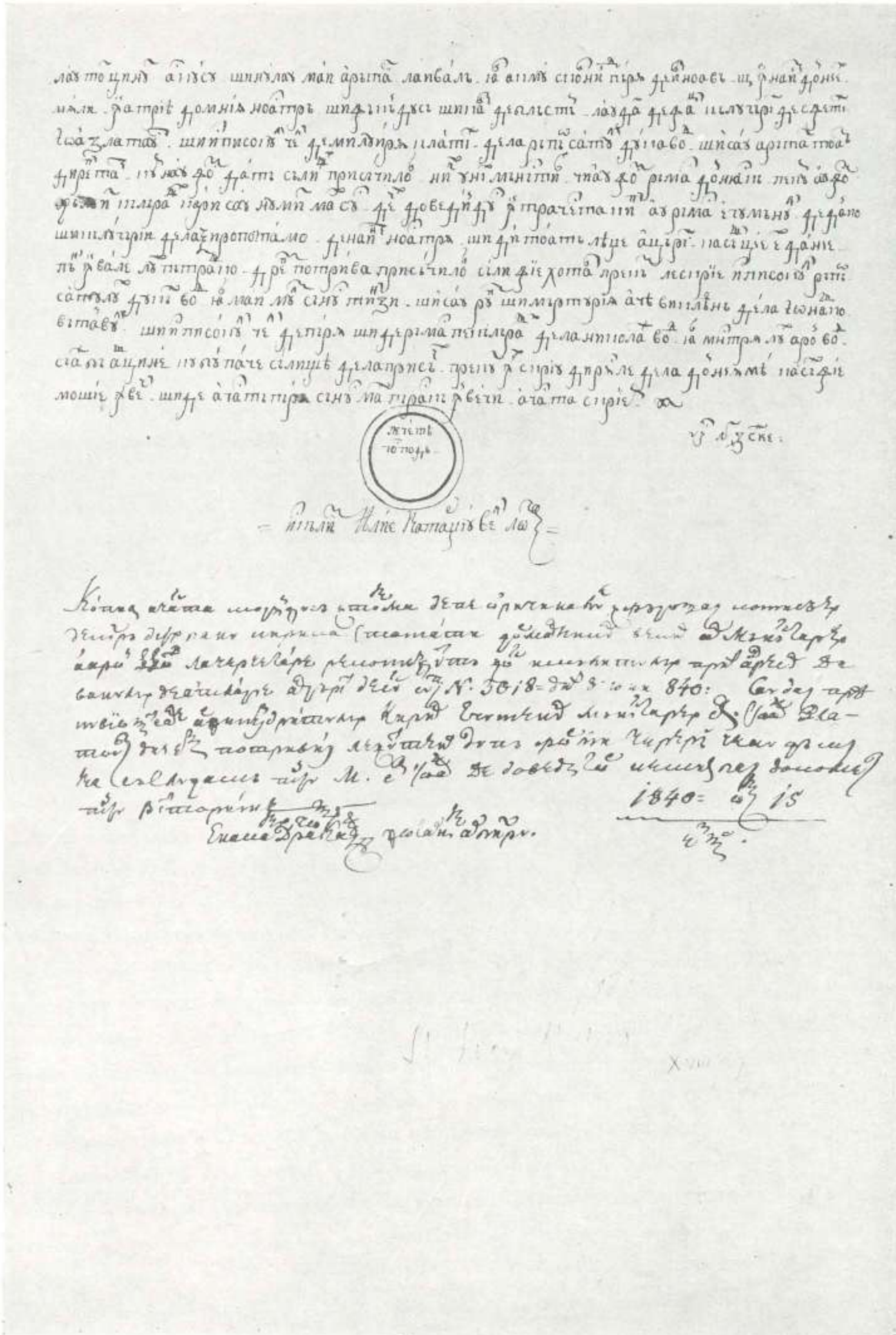

1711 (7219) aprilie 6, Iaşi, Arh. St. Buc., Mitrop. Moldovei, I/8.

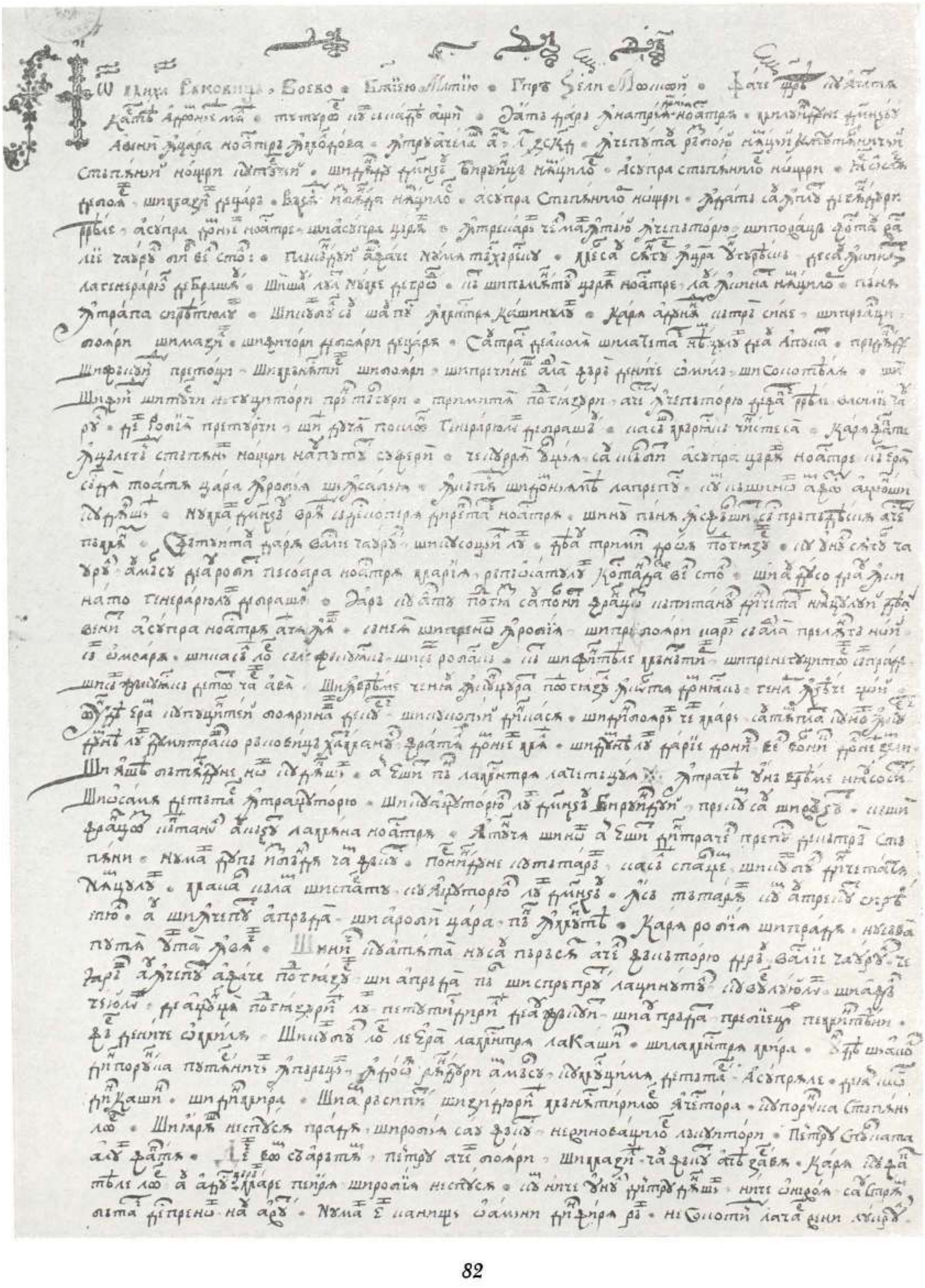

1712 (7220) ianuarie 27, Iași. Arh. St. Buc., M-rea Neamț LXVI/6.

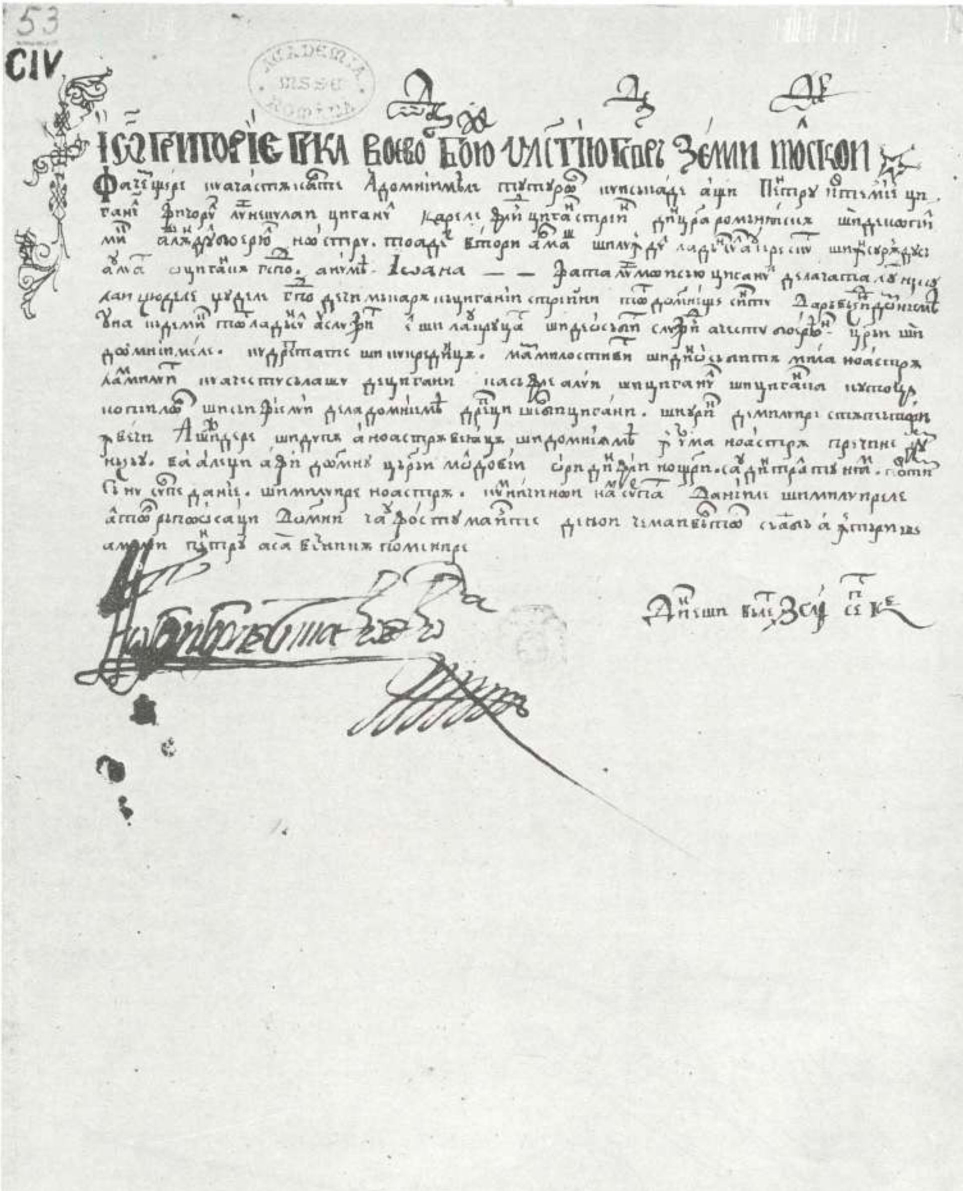

1717 (7225) ⟨mai 1⟩, Iași. Arh. St. Buc., M-rea Sf. Ioan Gură-de-Aur, XVIII/9.

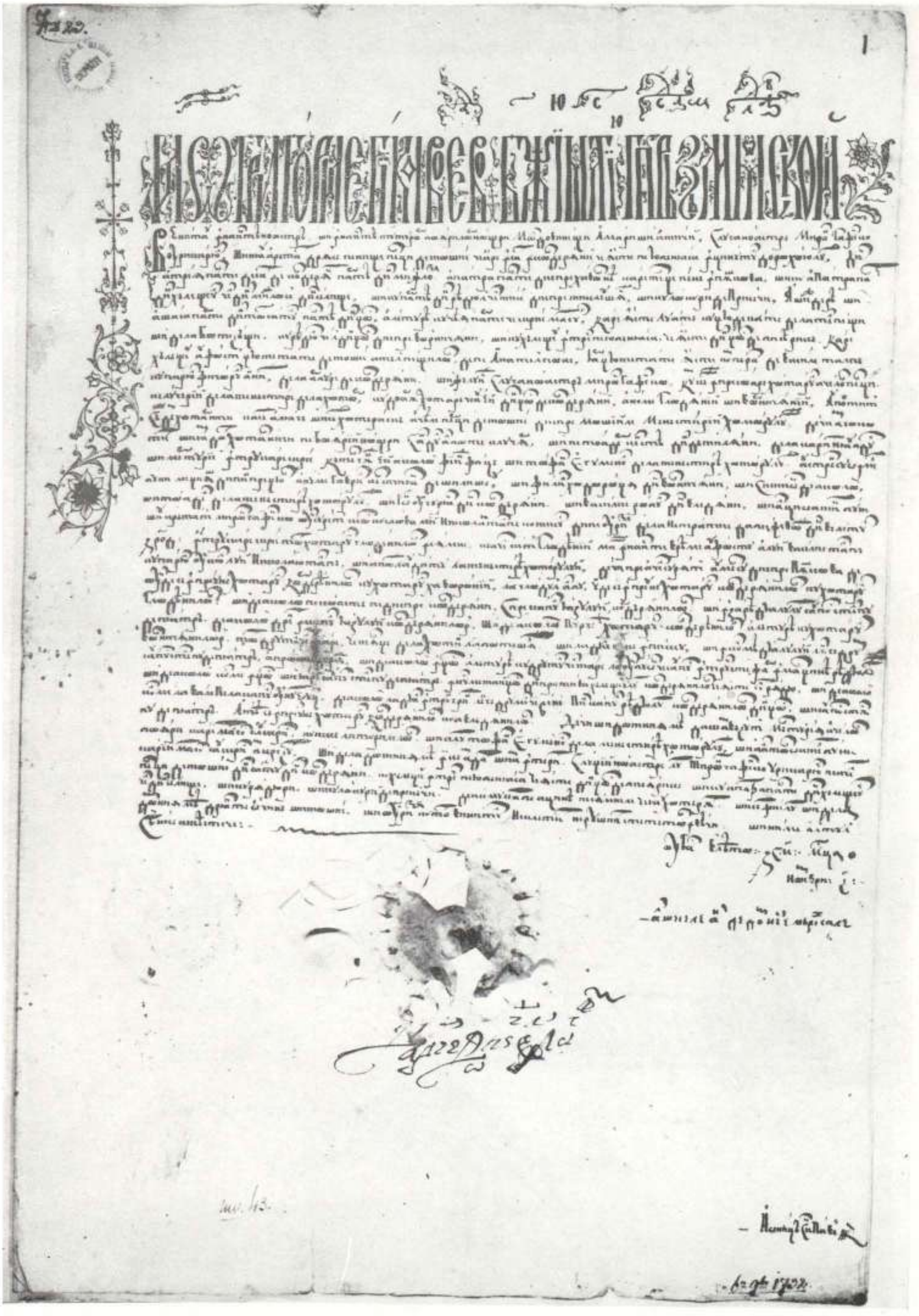

Іѡ Міхнѧ Раковицъ Воєвод Бжїю Мл(с)тїю Гсдрь Земли Молдавской. Фачем щрѣ ку ачаста

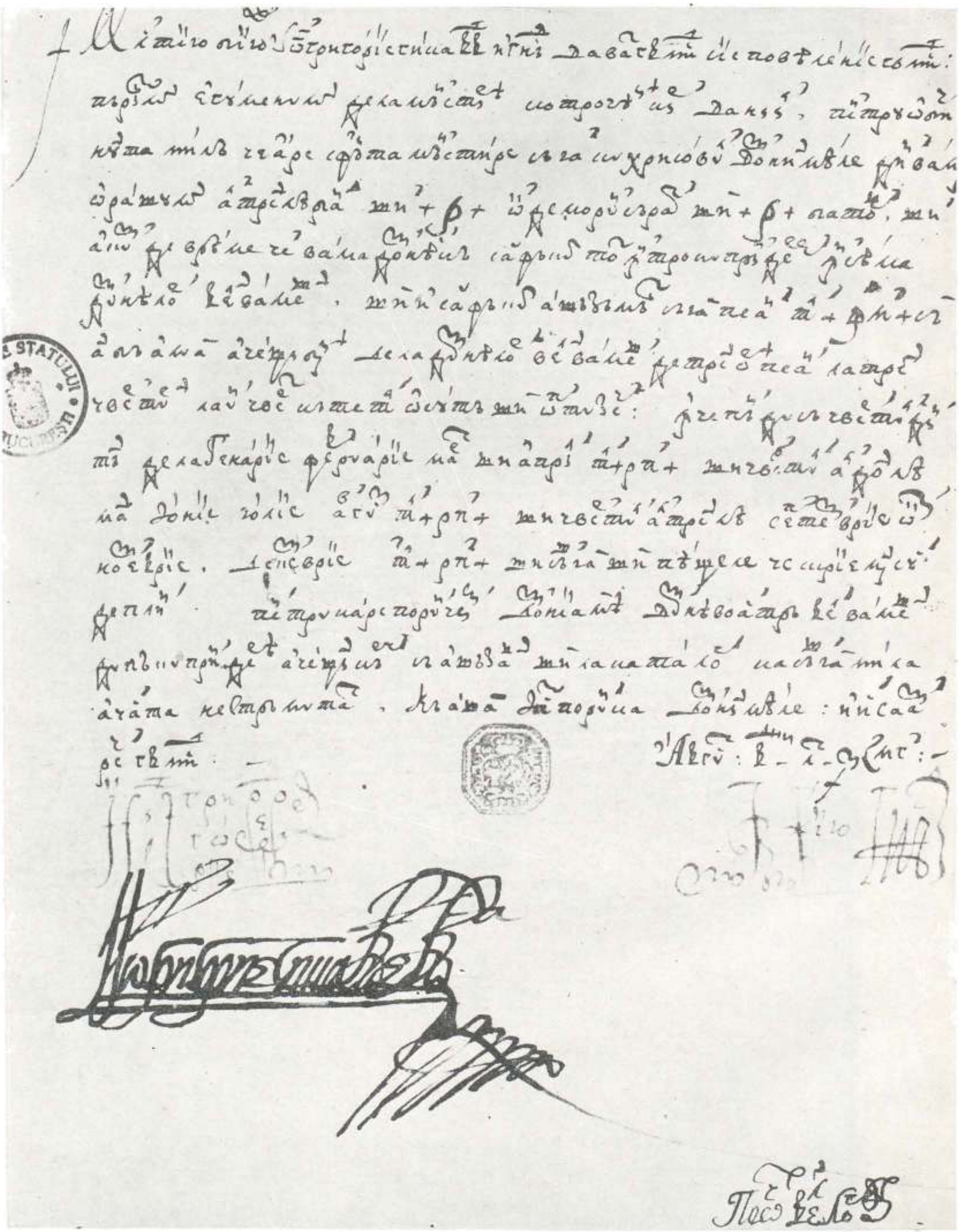
1717 (7226) decembrie f.z., Iași. Arh. St. Buc., A.N., MMDXLVIII/4.

Іѡ Григорие Гика воевод божїю милостїю господар земли молдавскои

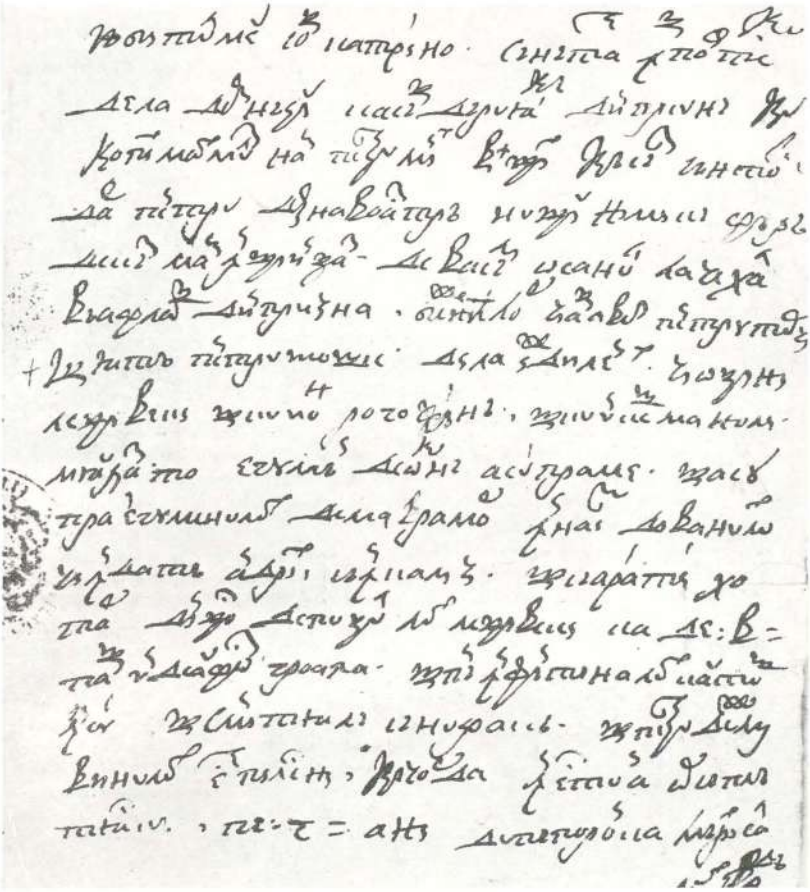
1730 (7239) septembrie 22, Iaşi. Arh. St. Buc., Doc. istorice, CIV/53.

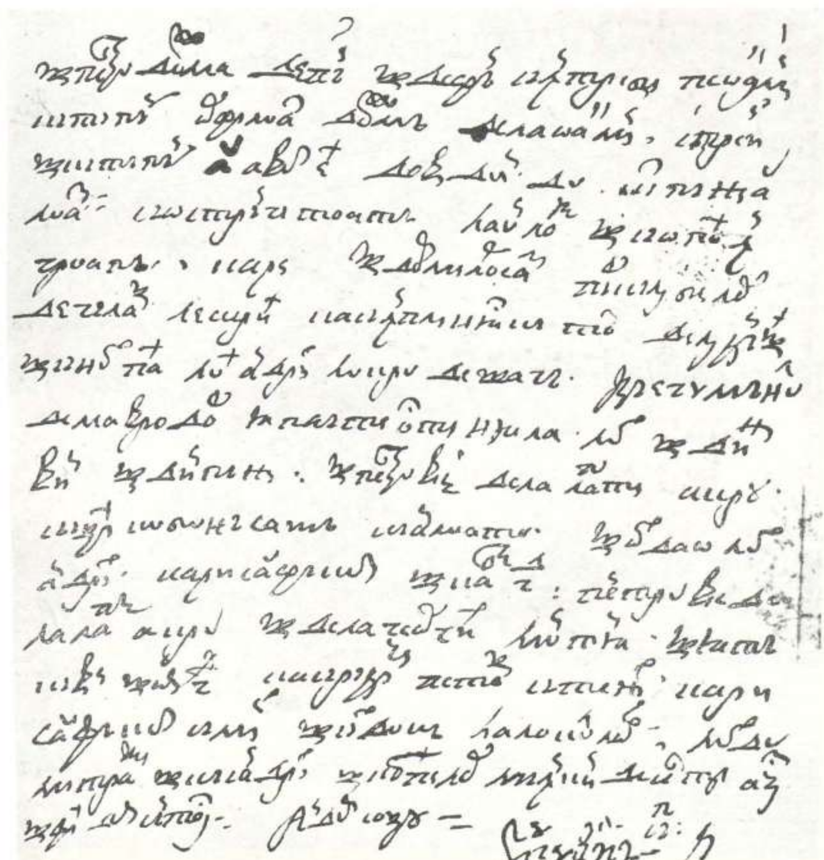

1731 (7240) noiembrie 6, Iaşi. Arh. St. Botoşani, Doc. nr. 21.

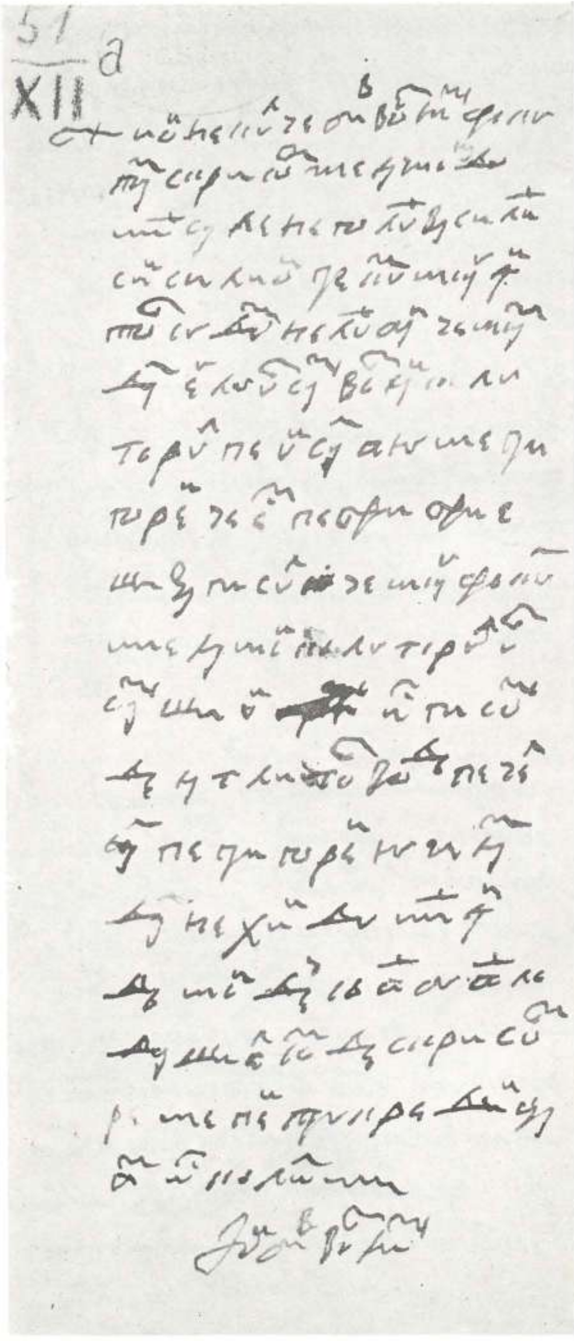

1735 (7243) august 2. Arh. St. Buc., M-rea Cotroceni, XXVIII/9.

⟨Cca. 1740–1750⟩ septembrie 4. Arh. St. Buc., M-rea Precista-Răduceanu, I/10.

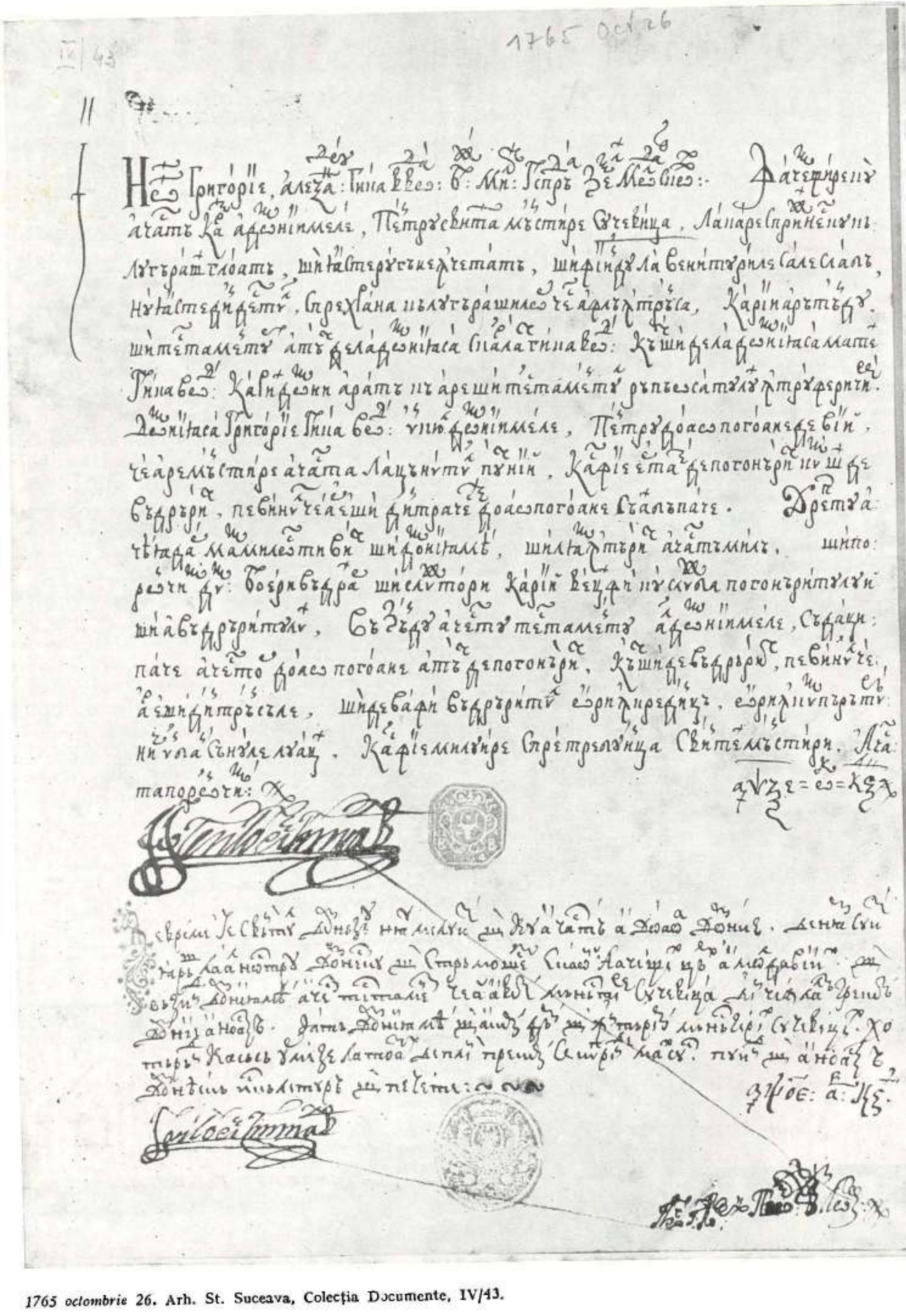

⟨D. 1743 (7251) iunie 22⟩. Arh. St. Buc., Doc. istorice XII/51a

PLANŞA 61.

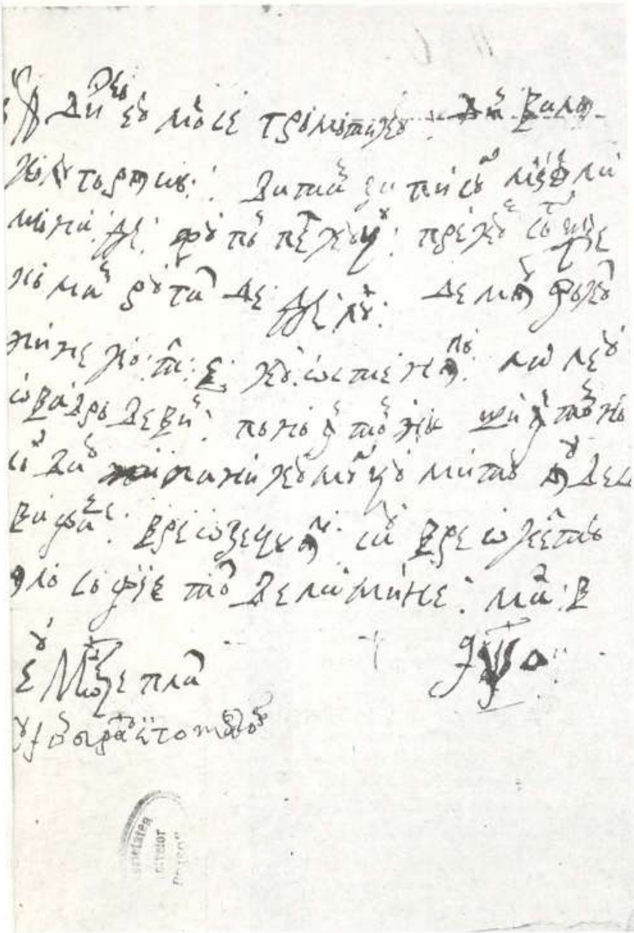
1752 (7261) octombrie 23.
Arh. St. Buc., Suluri 25.

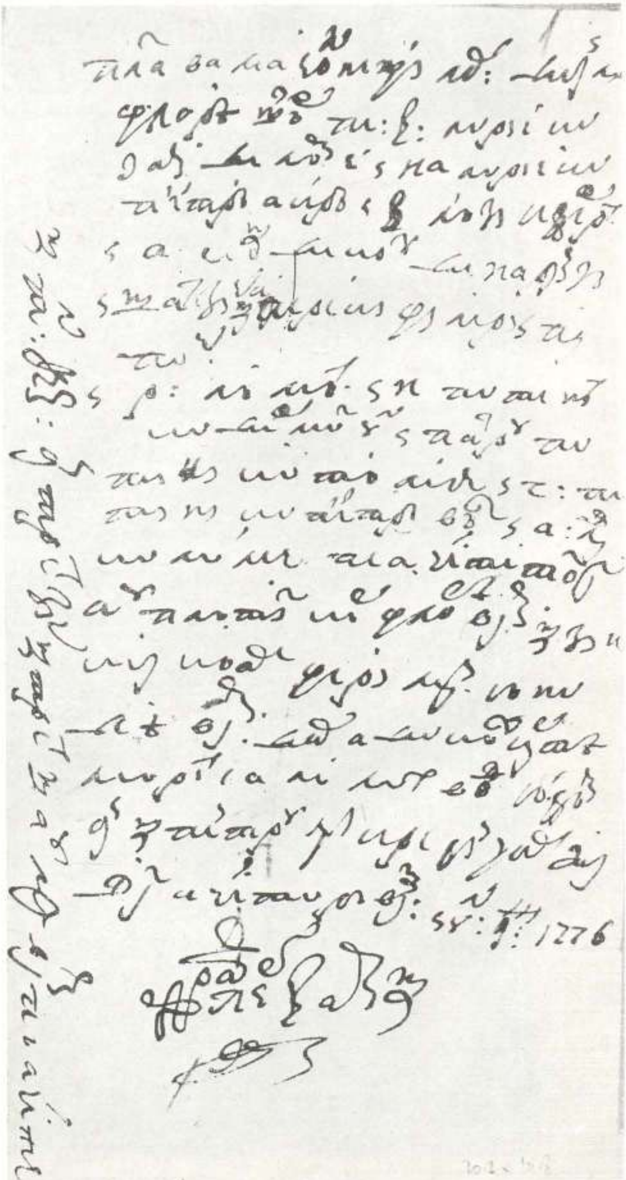
1765 octombrie 26. Arh. St. Suceava, Colecţia Documente, IV/43.

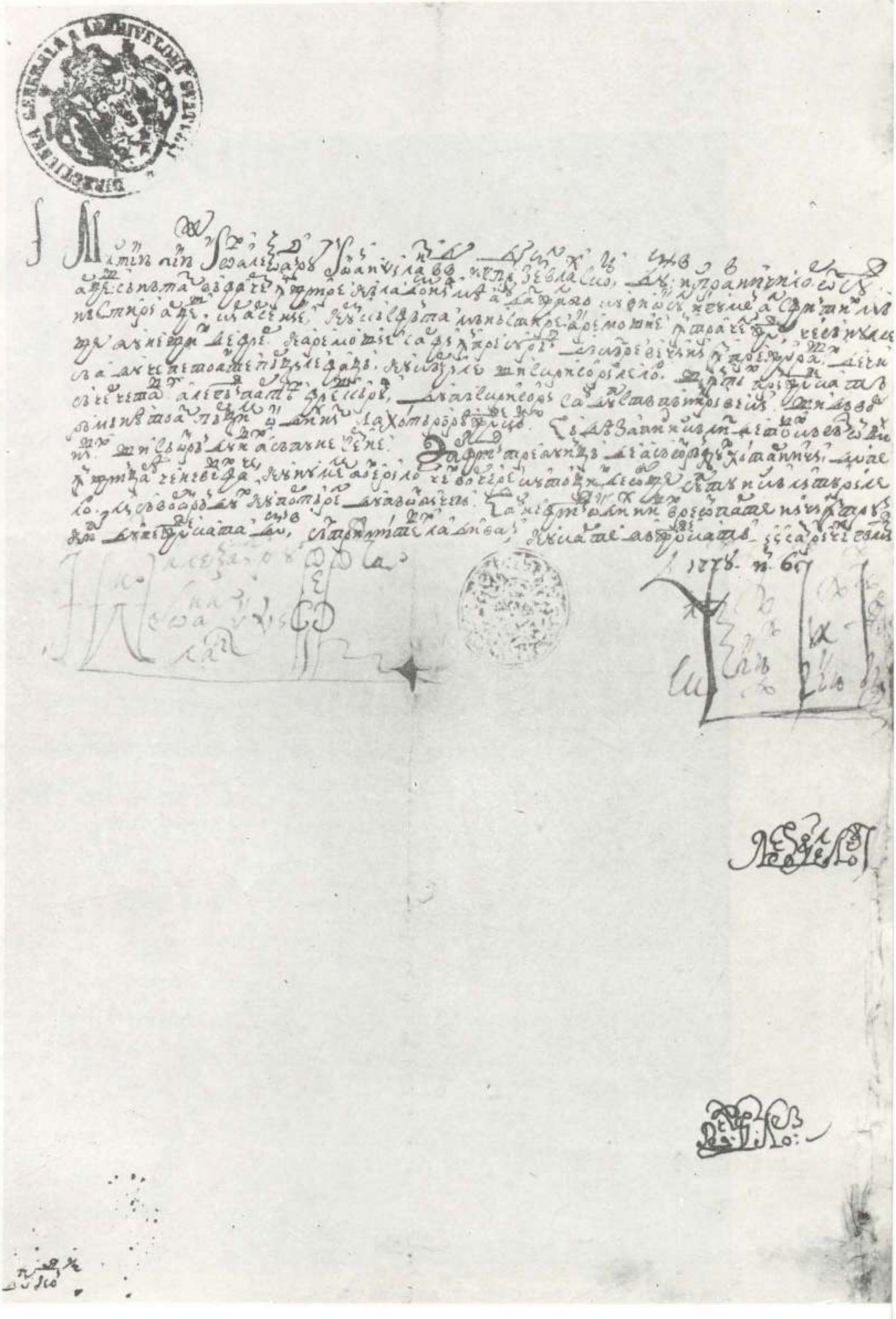
1769 (7277) august 21, Bucureşti. Arh. St. Buc., M-rea Dintrunlemn, XLV/43

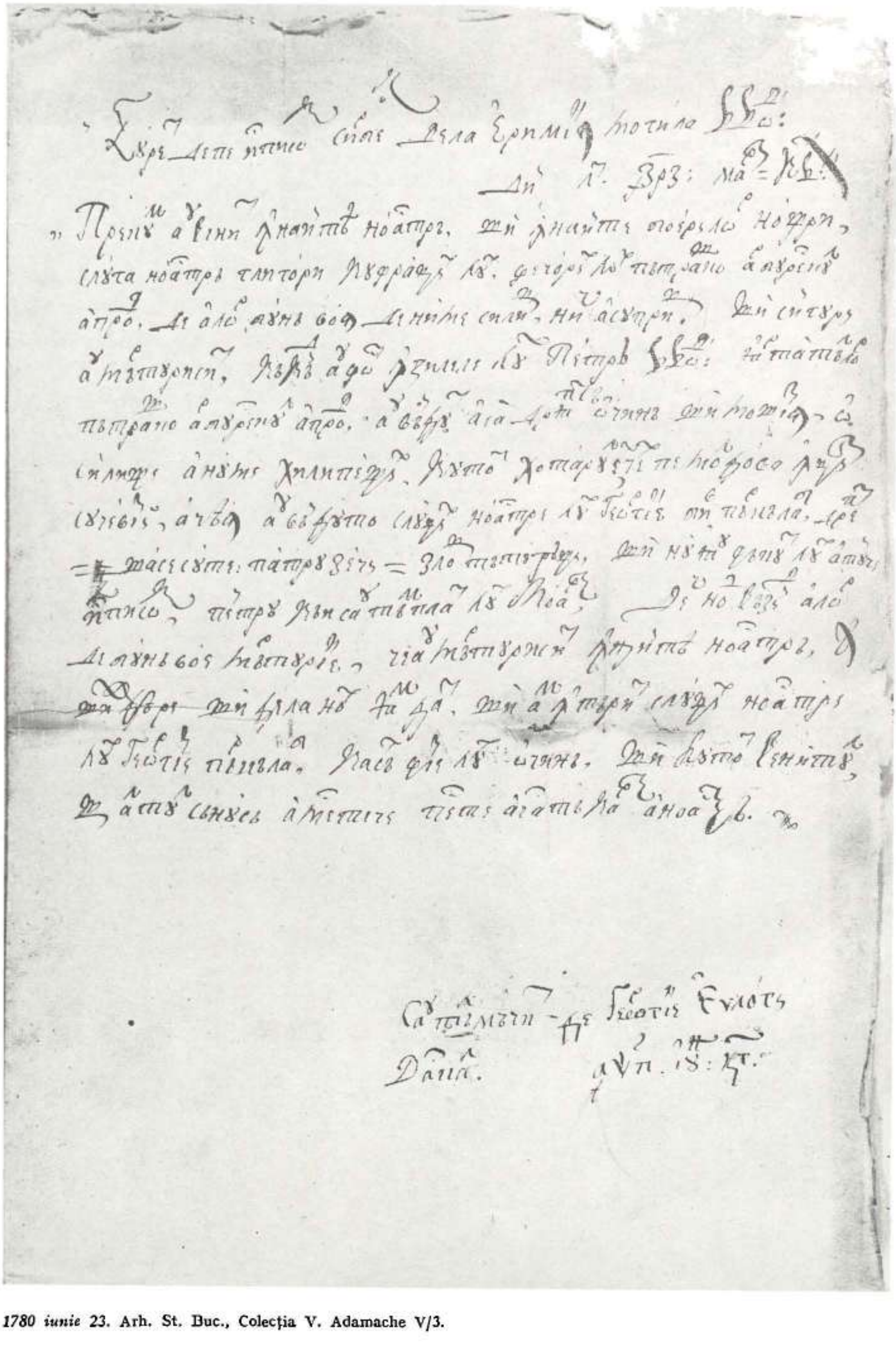
1770 mai 2, ⟨Valea Călugărească⟩. Arh. St. Brașov, Petcuț Șetraru-Tudor Ciurcu, I, nr. 36

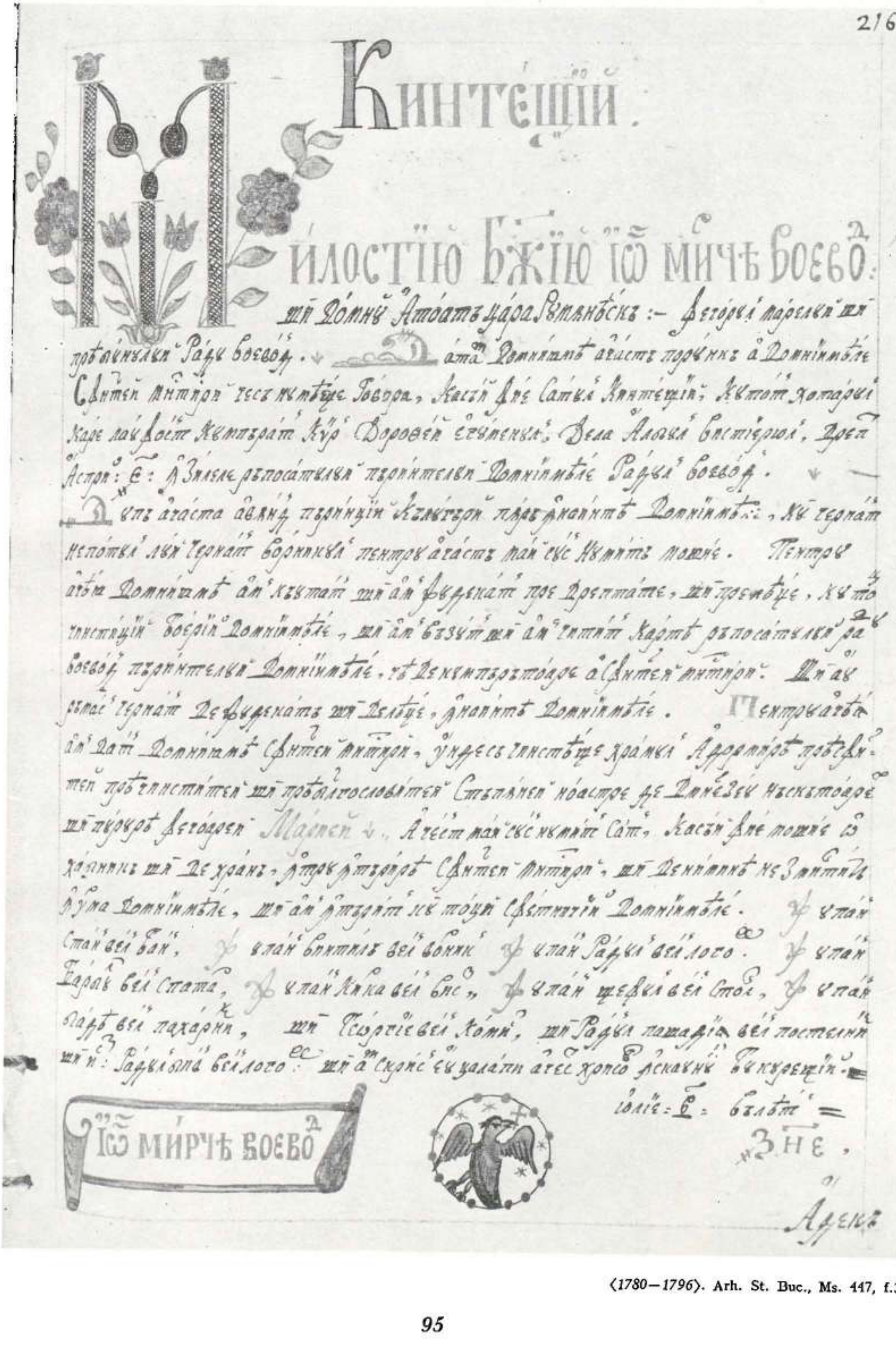
1776 iulie 9, Ciolănești. Arh. St. Brașov, Acte Ad-tive, VII, nr. 168.

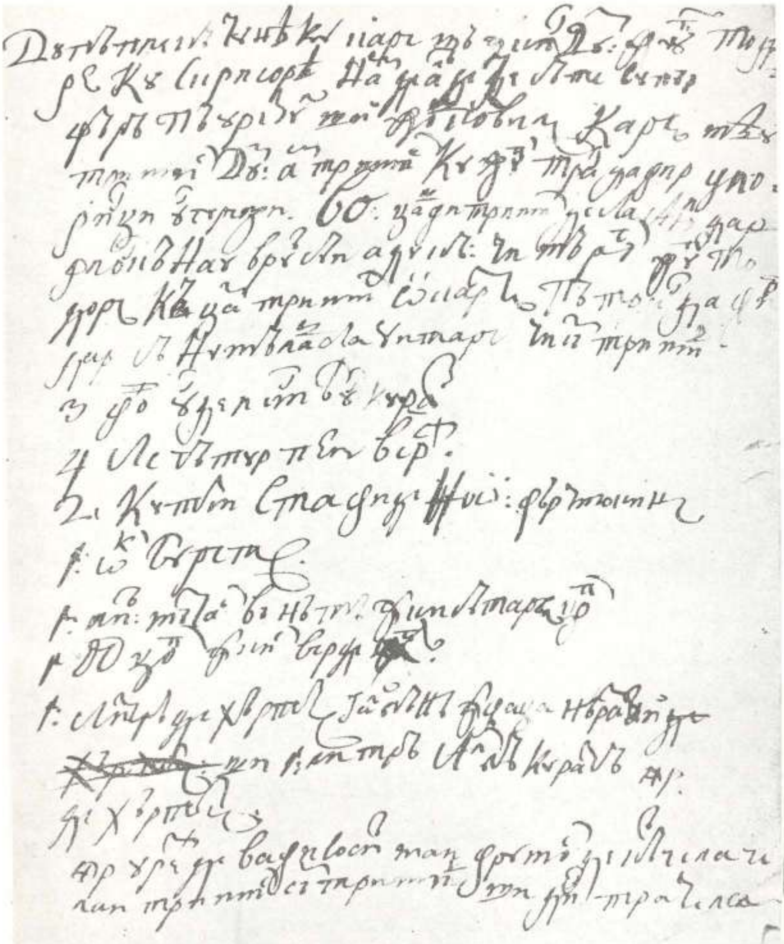
1778 iulie 6. Arh. St. Buc., Ep. Argeş, III/60.

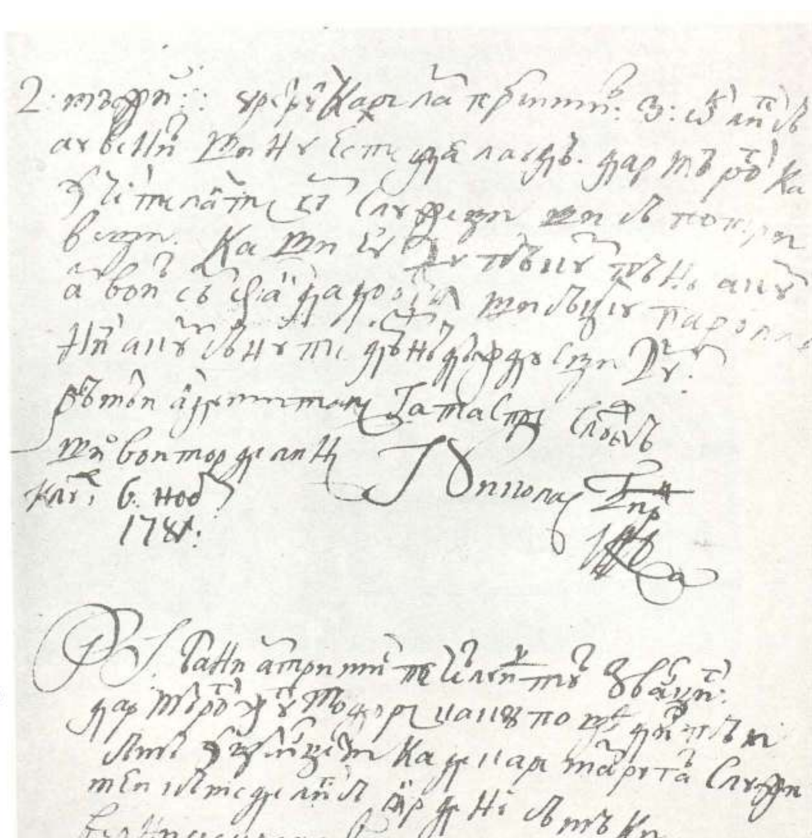

1780 iunie 23. Arh. St. Buc., Colecţia V. Adamache V/3.

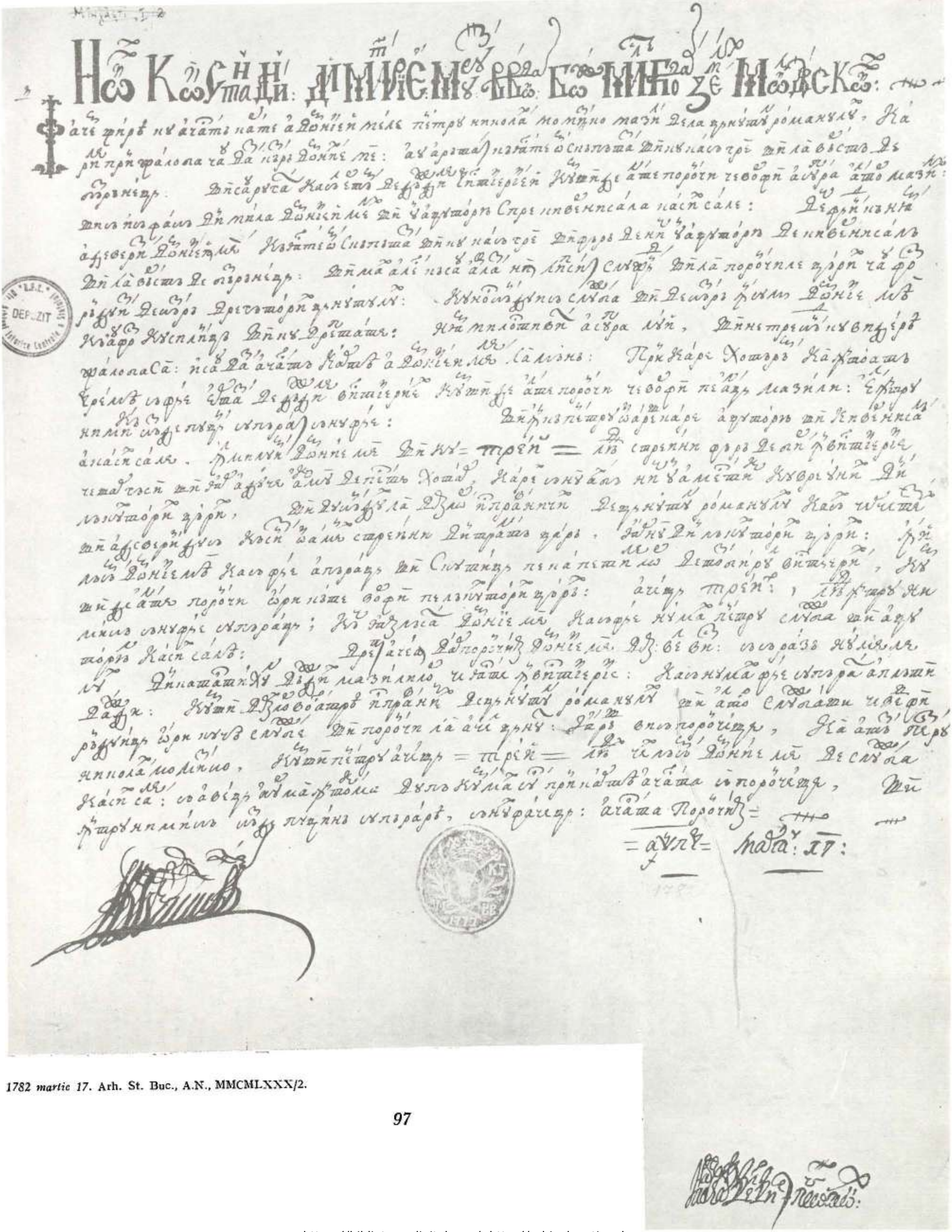

(1780—1796). Arh. St. Buc., Ms. 447, f.3.

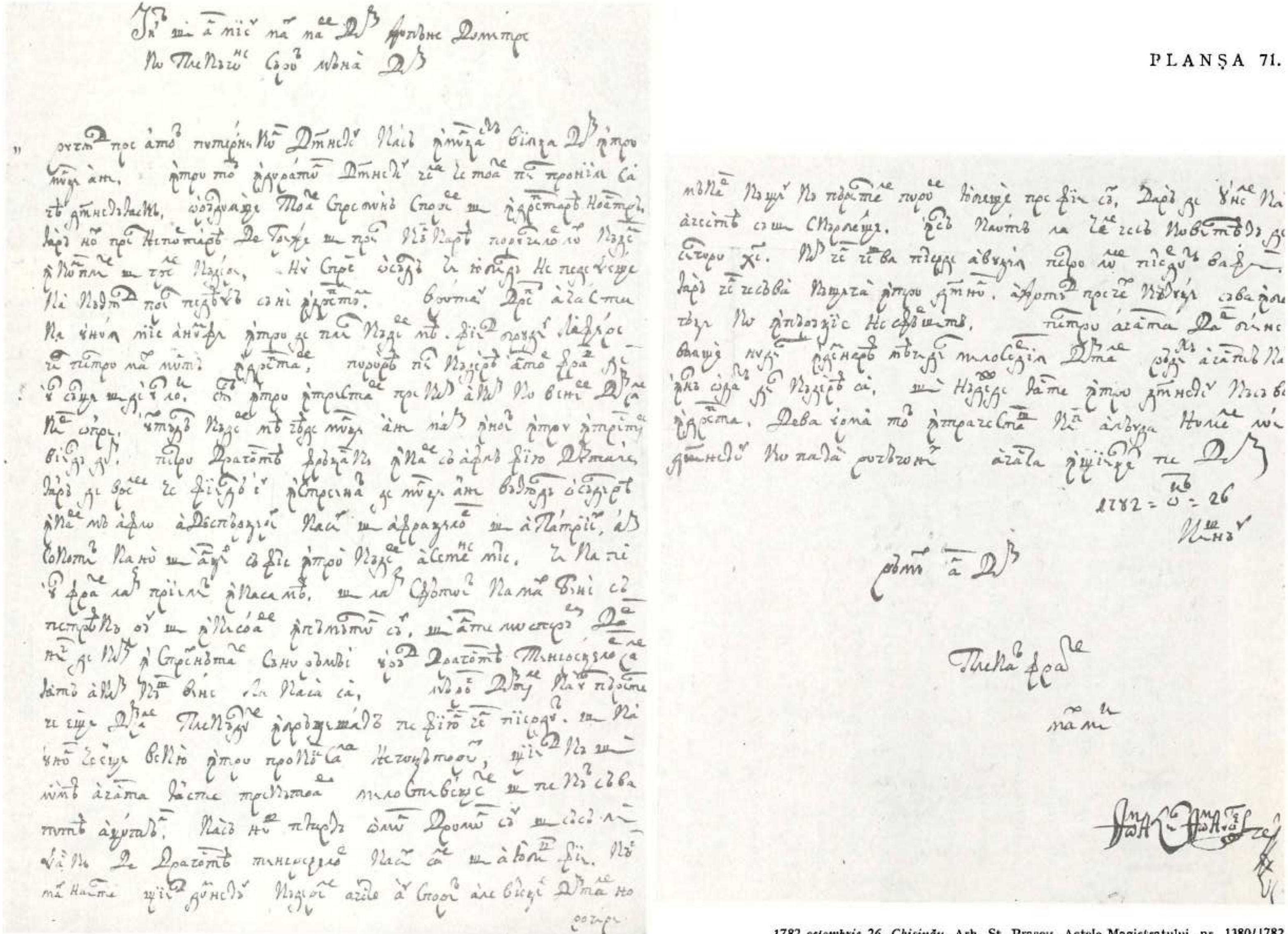

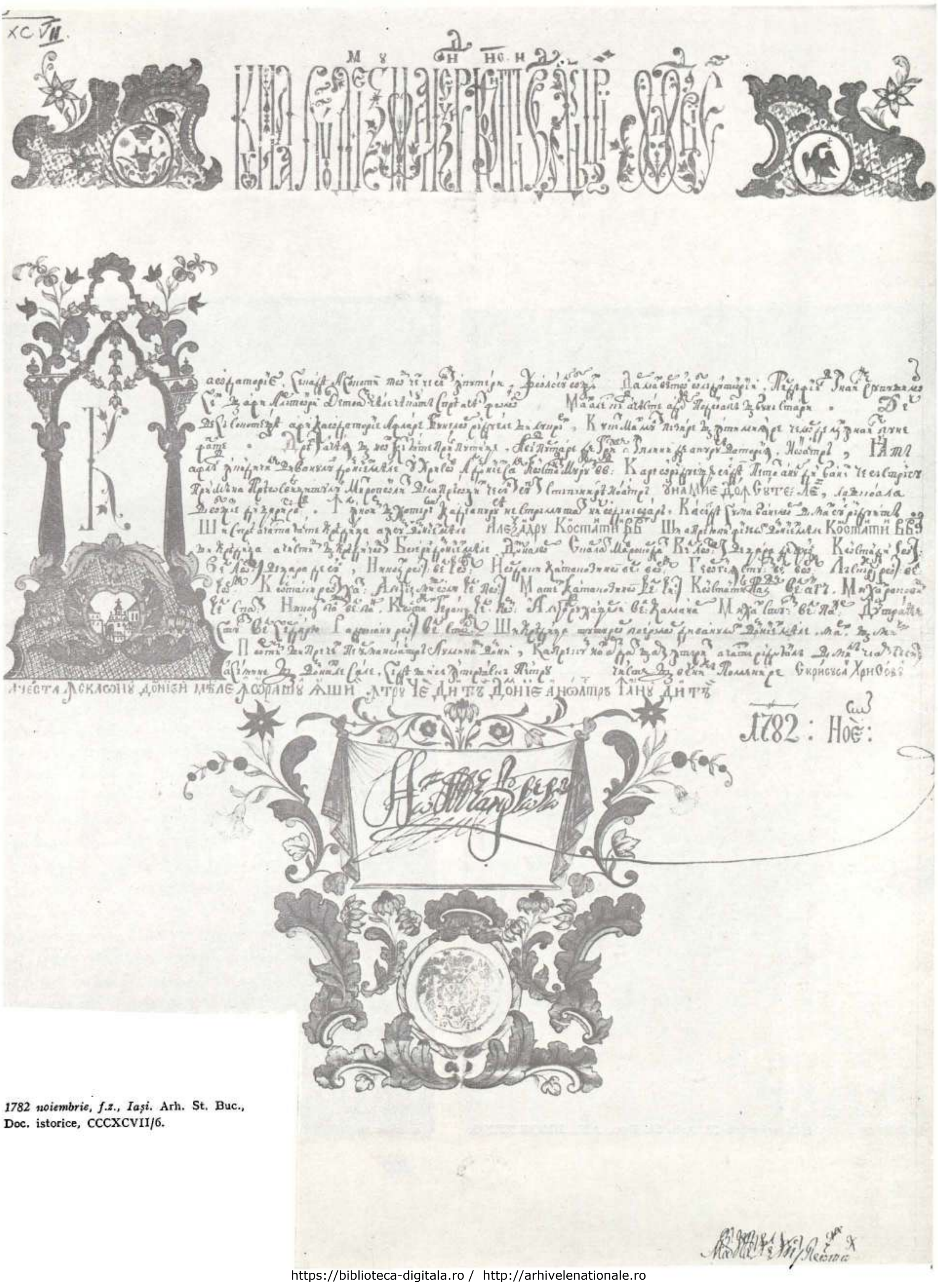
1781 noiembrie 6, Cluj. Arh. St. Braşov, Acte Diverse, nr. 351.

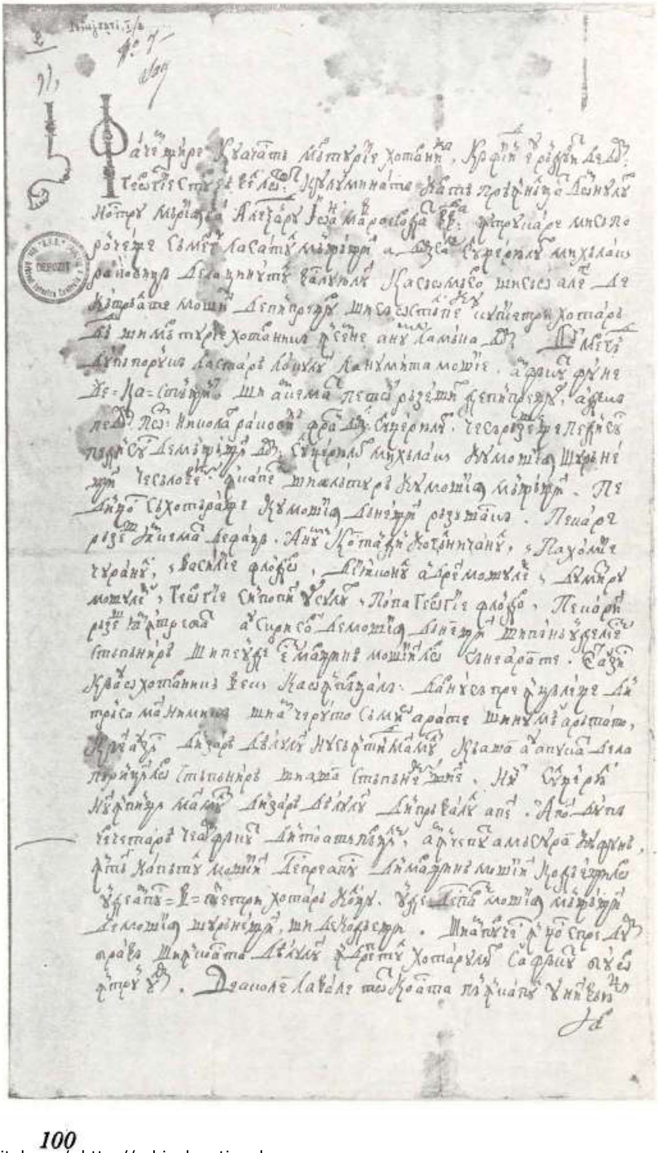
1782 martie 17. Arh. St. Buc., A.N., MMCMLXXX/2.

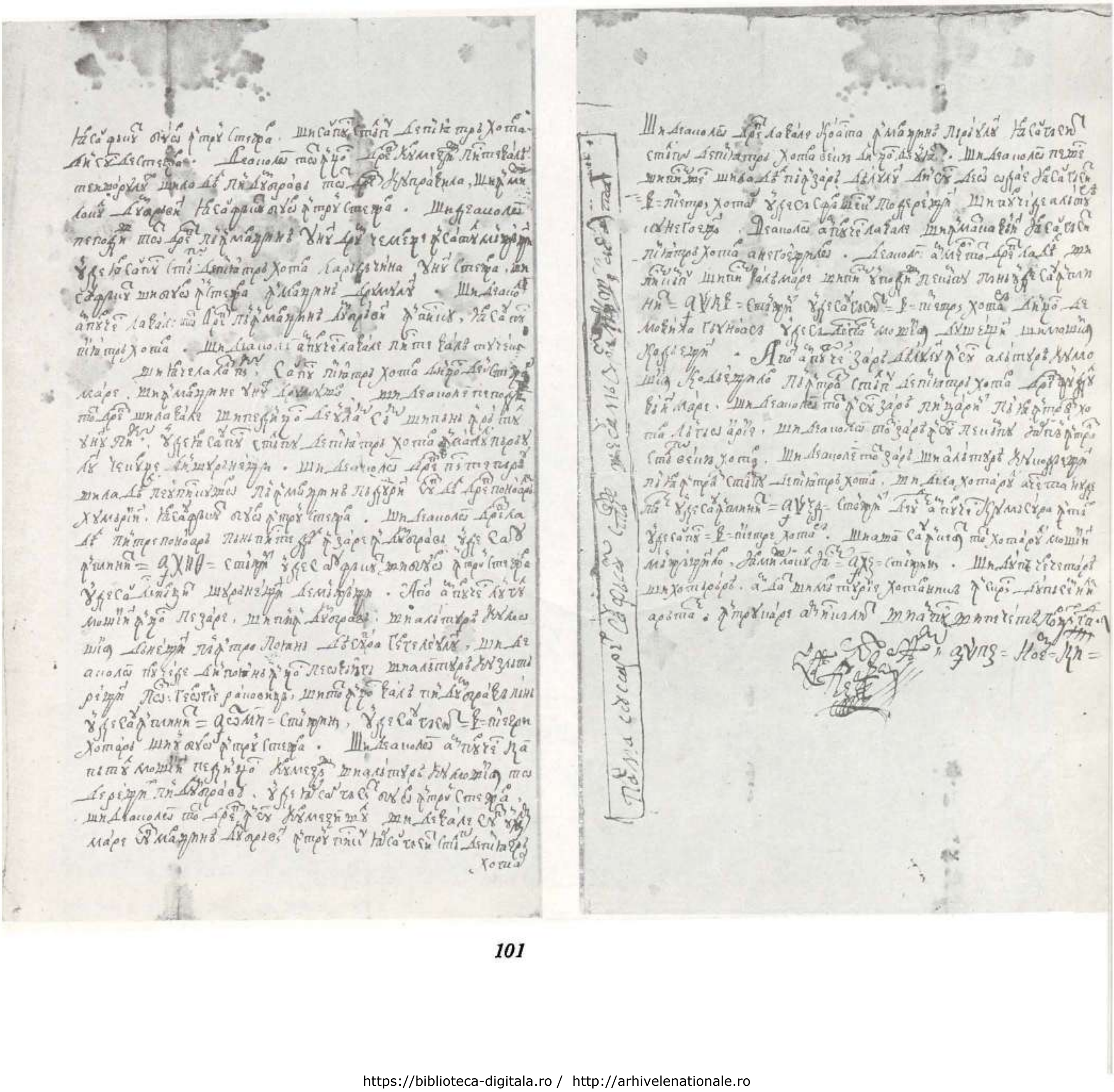
1782 octombrie 26, Chișinău. Arh. St. Brașov, Actele Magistratului, nr. 1380/1782.

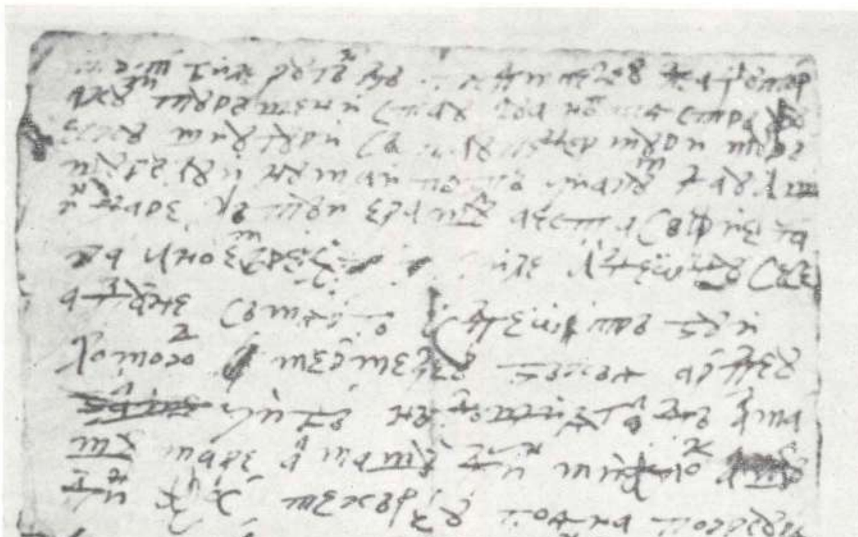

1782 noiembrie, f.z., Iași. Arh. St. Buc., Doc. istorice, CCCXCVII/6.

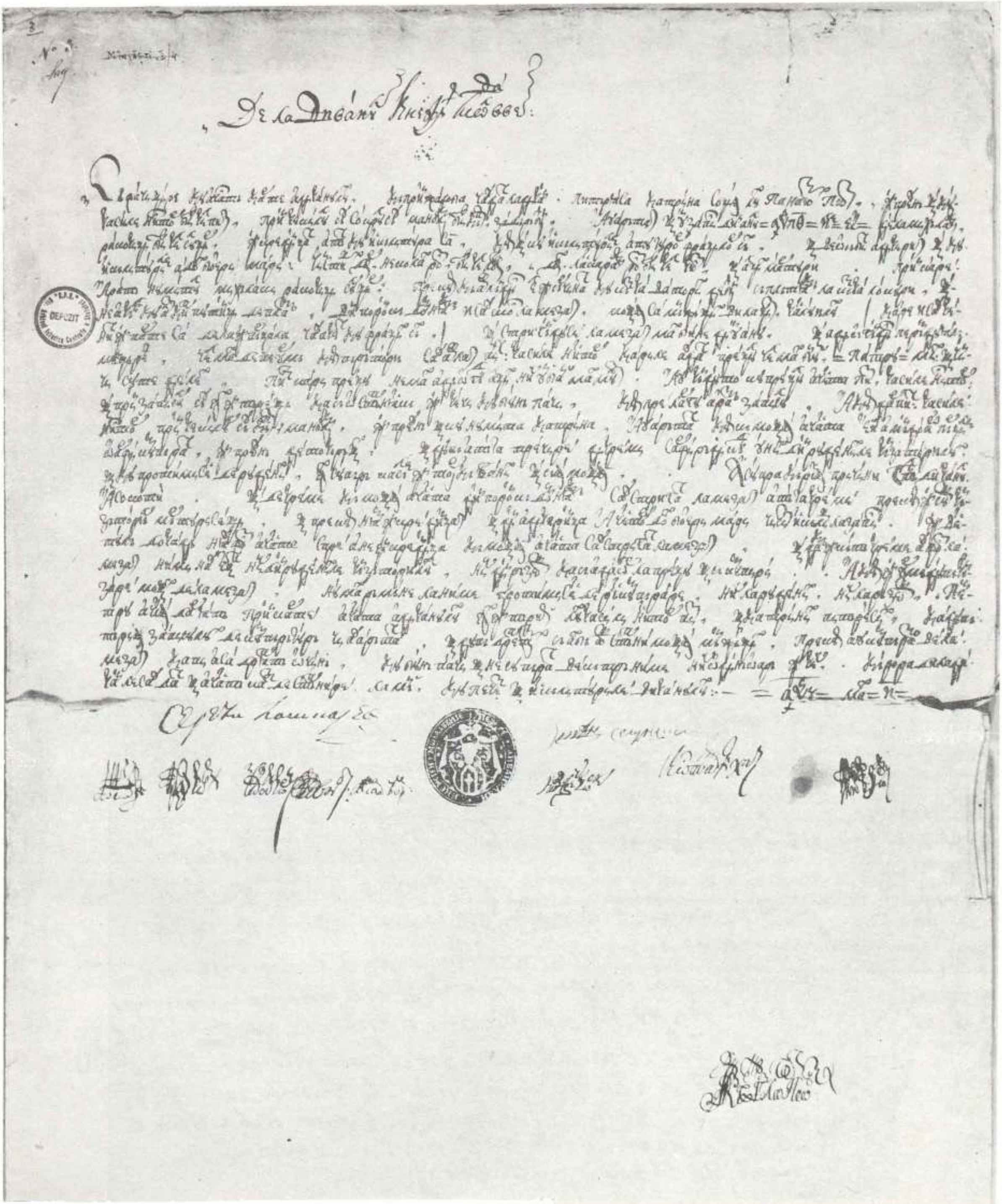

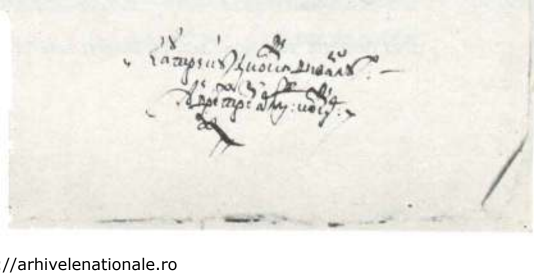
1786 noiembrie 28. Arh. St. Buc., A.N., MMCMLXXX/3.

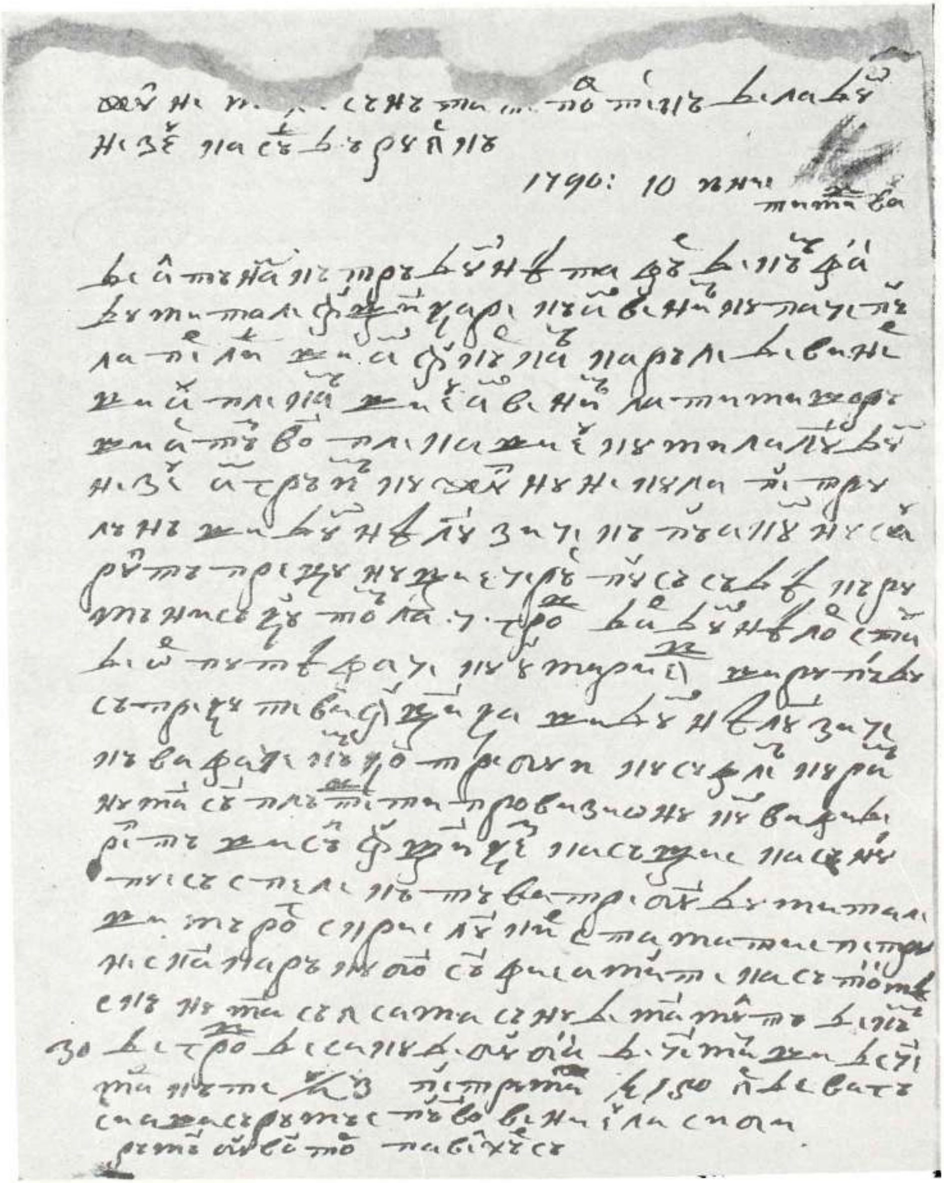

⟨1784⟩. Muzeul de Istorie Naţională a R.S.R. Clişee F., 26.648.

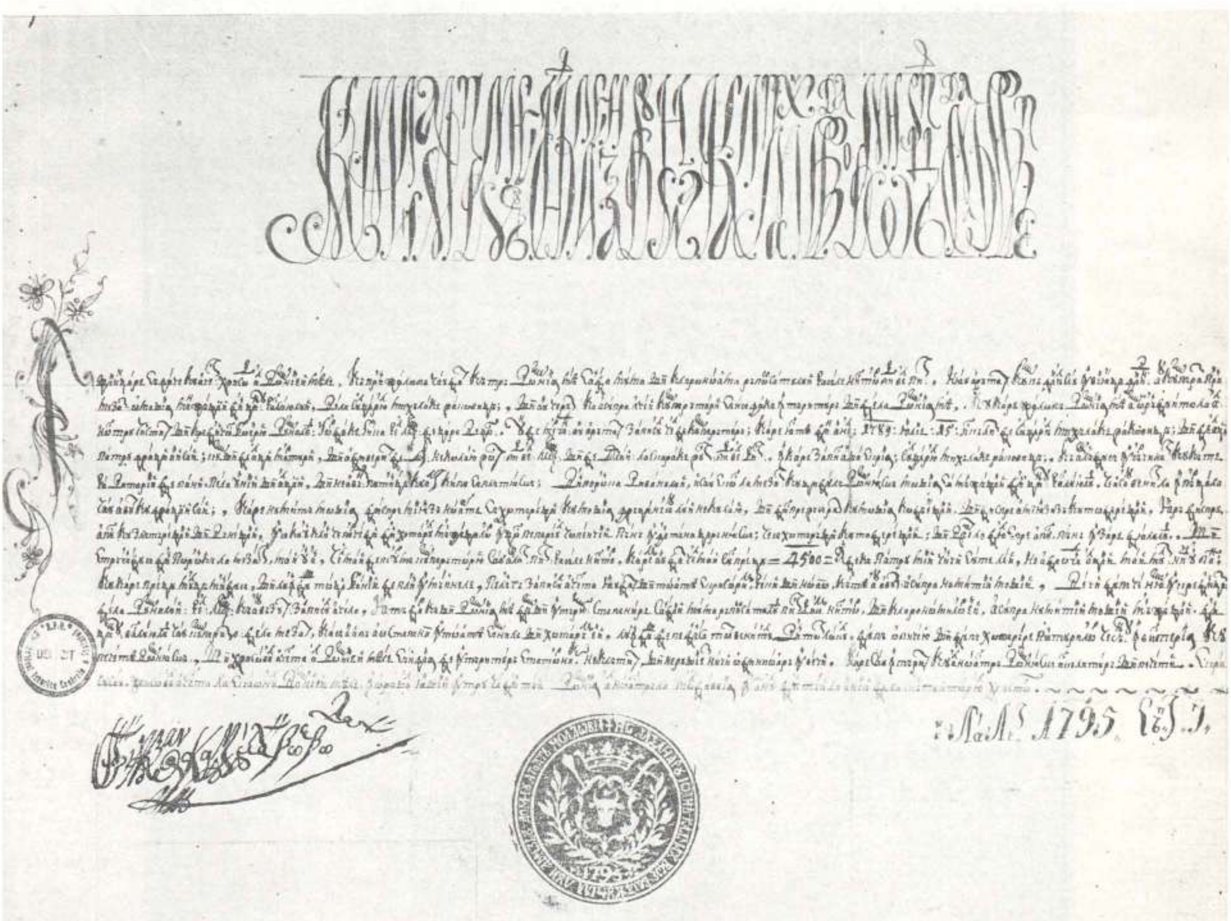

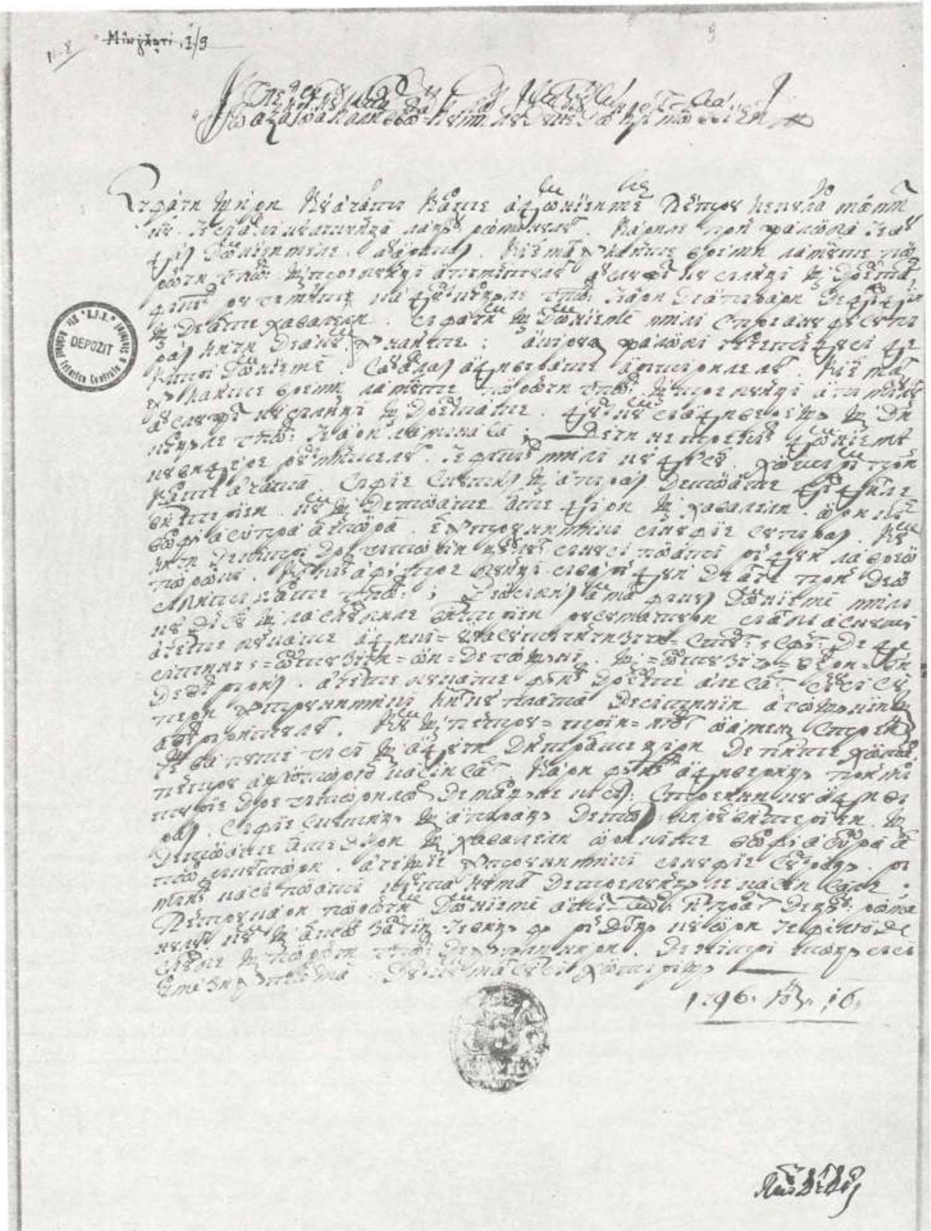
1790 mai 8. Arh. St. Buc., A.N., MMCMLXXX/6.

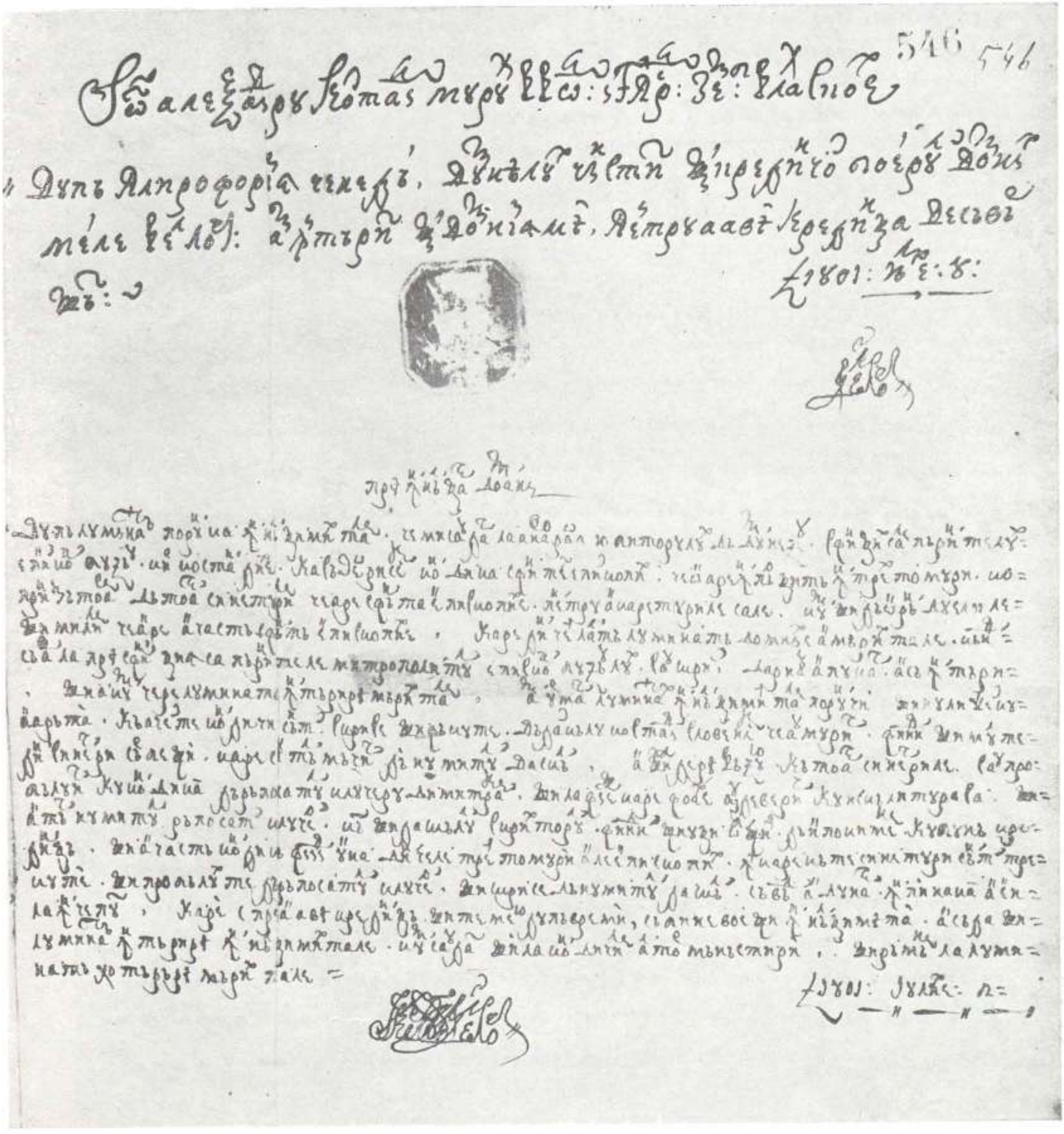
1790 iunie 10, Timişoara. Arh. St. Braşov, Acte Diverse, nr. 148.

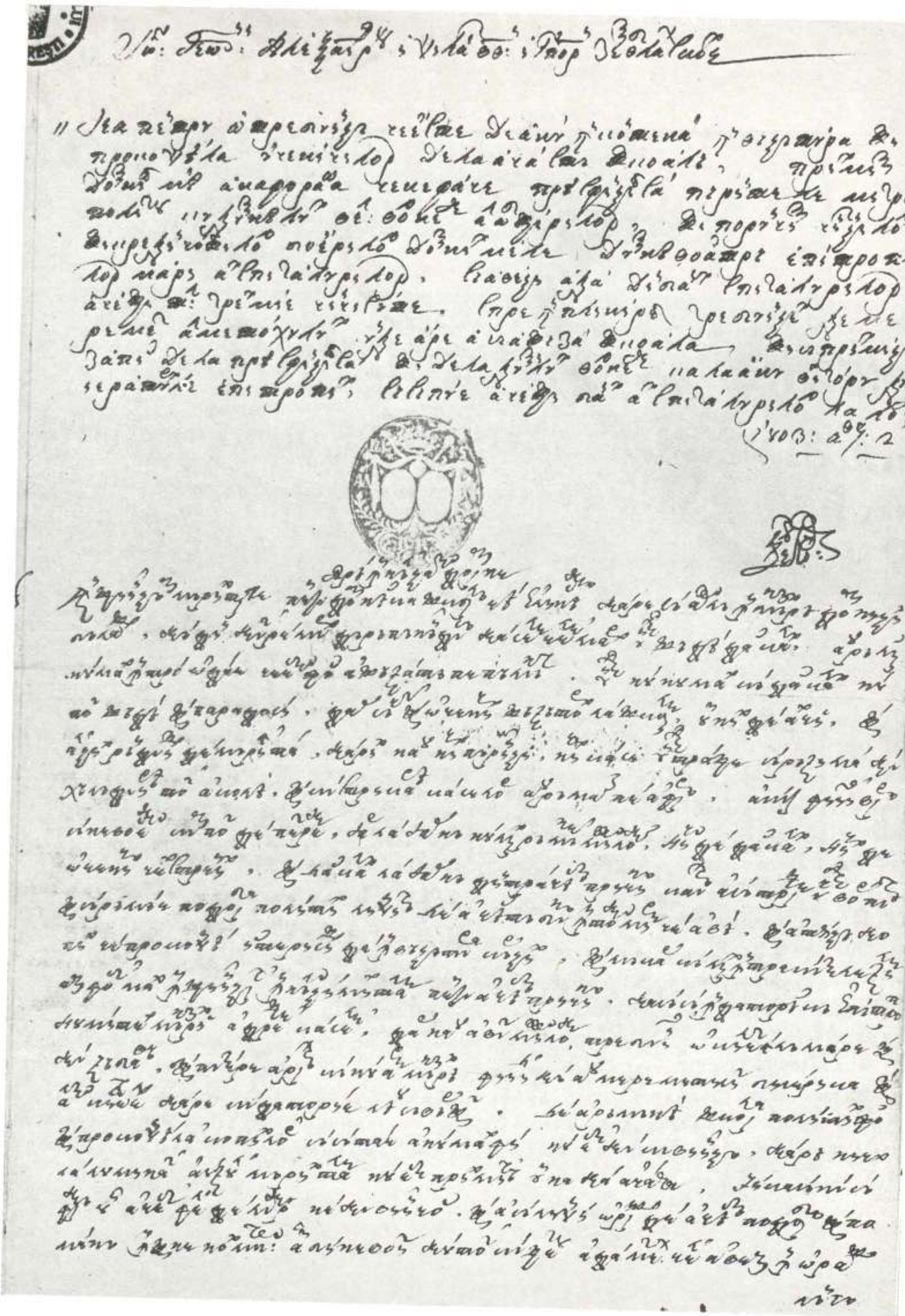
1795 septembrie 3, Iaşi. Arh. St. Buc., A.N., MMCMLXXX/8.

1796 iunie 16. Arh. St. Buc., A.N., MMCMLXXX/9.

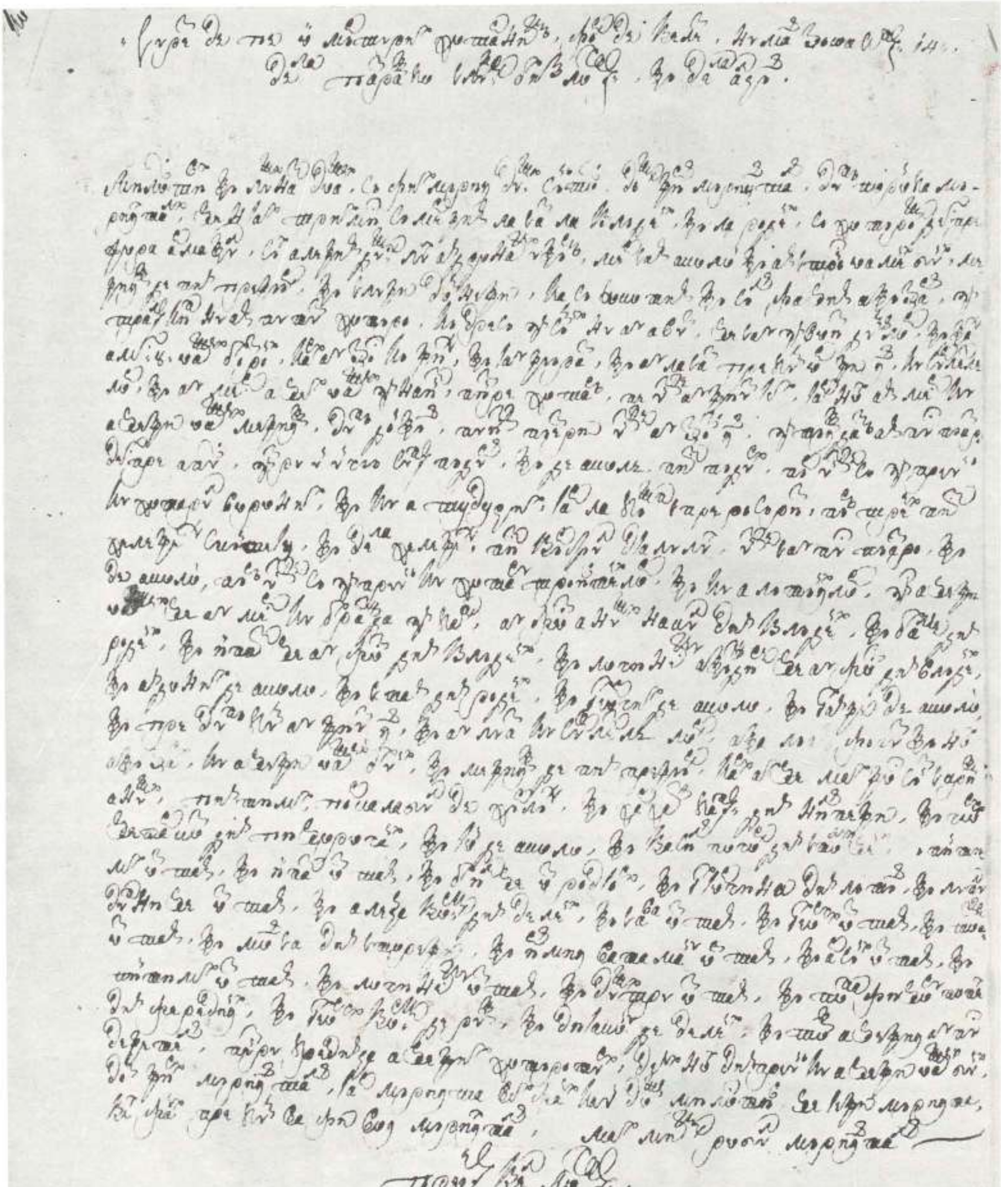
1801 iulie 8. Arh. St. Buc., Ms. 171, f. 546.

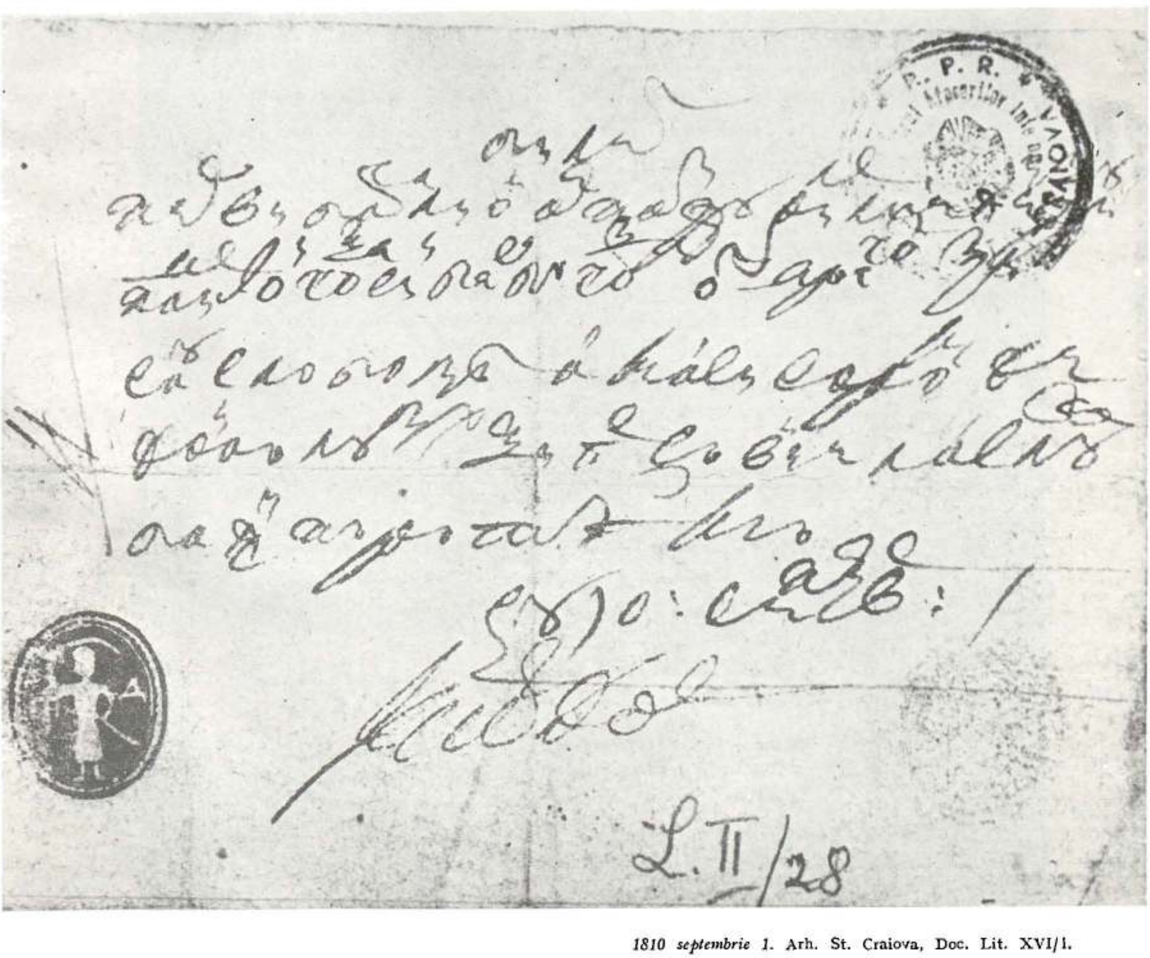
1803 august 2. Arh. St. Buc., Mitrop. Ţării Româneşti, CDIX/66.

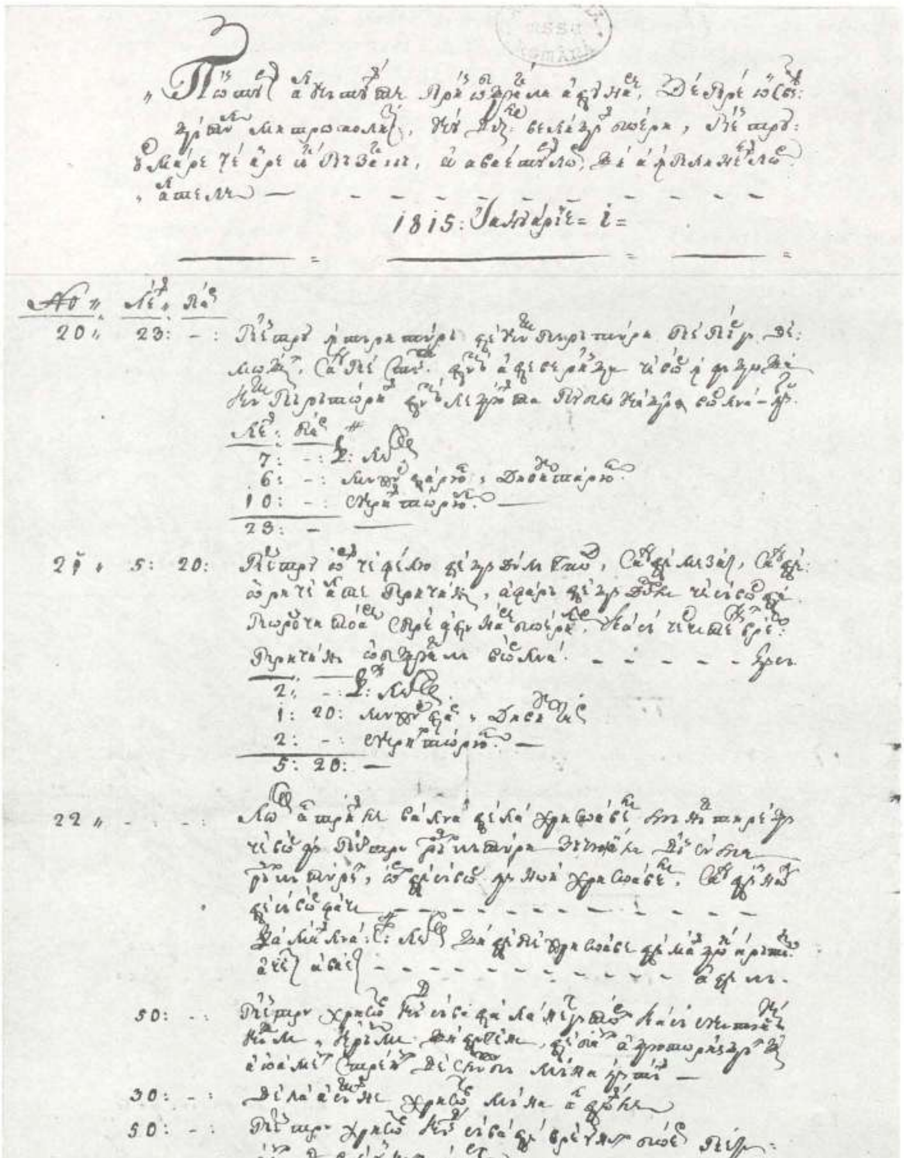
1803 octombrie 29, Iaşi.
Arh. St. Iaşi, Epitropia Sf. Spiridon,
Pergamente, nr. 13.

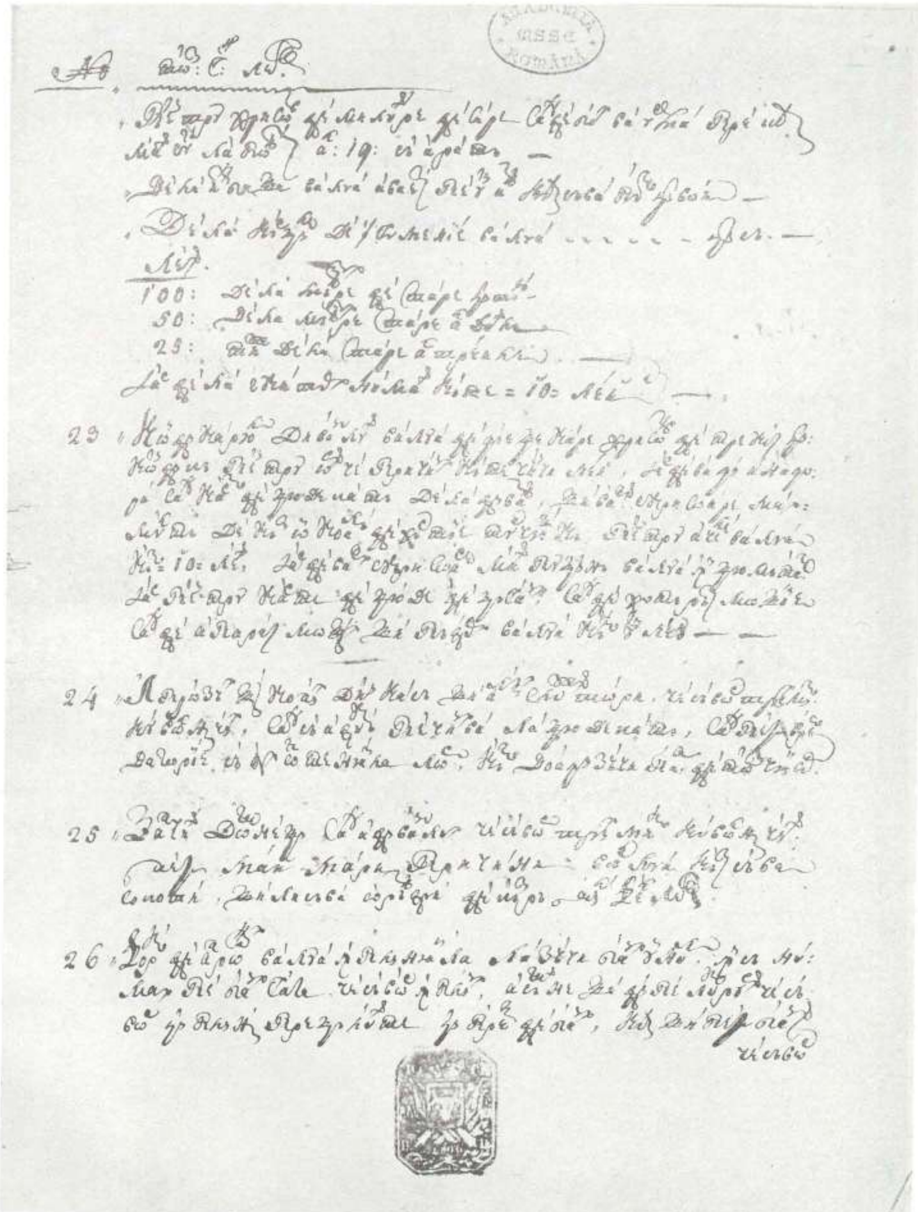

⟨1806⟩ *septembrie* 14. Arh. St. Buc., A.N., CXXXIX/2.

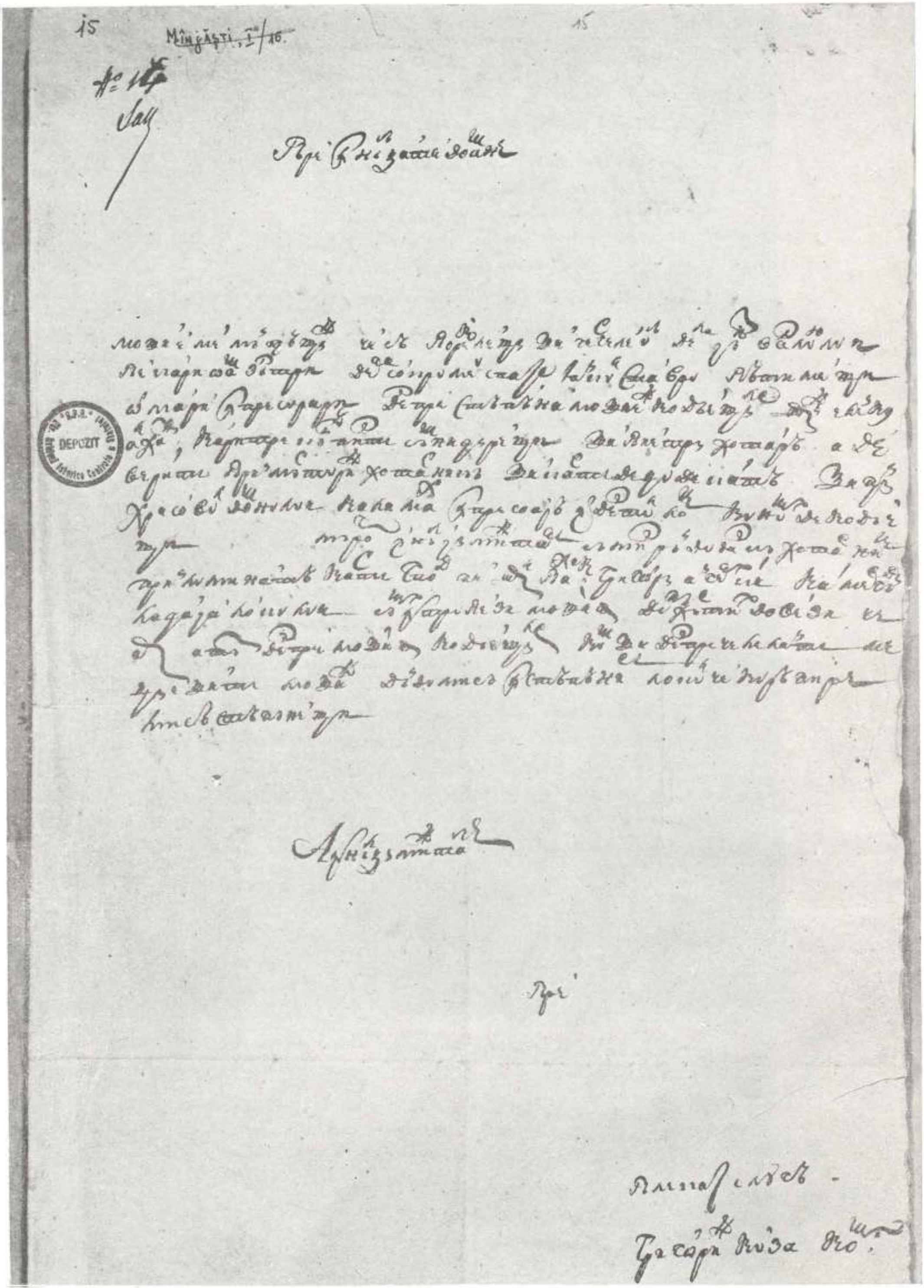

1810 septembrie 1. Arh. St. Craiova, Doc. Lit. XVI/1.

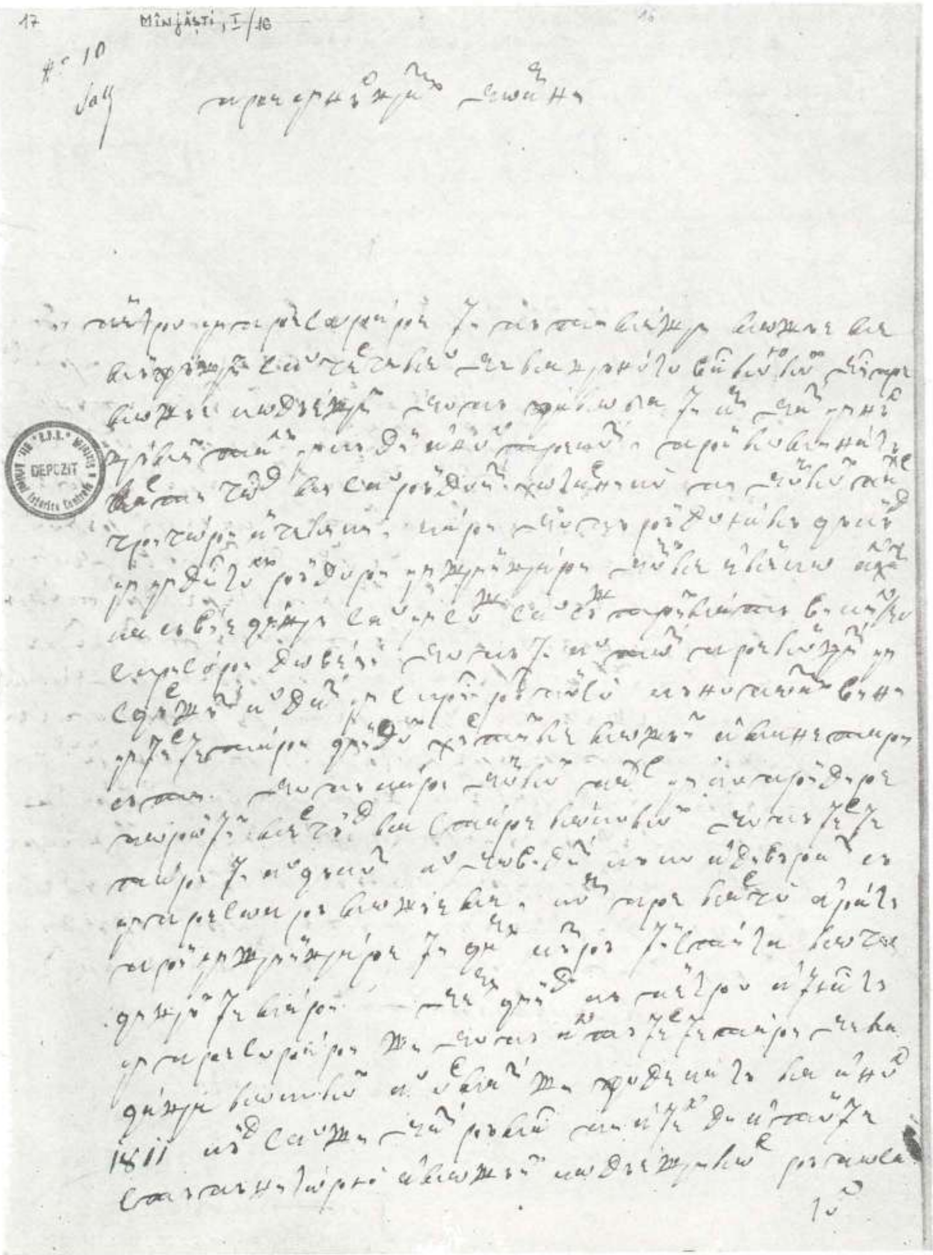

1815 ianuarie 1. Arh. St. Buc., Doc. istorice, XXXIV/145, titlul și f. 5v-6.

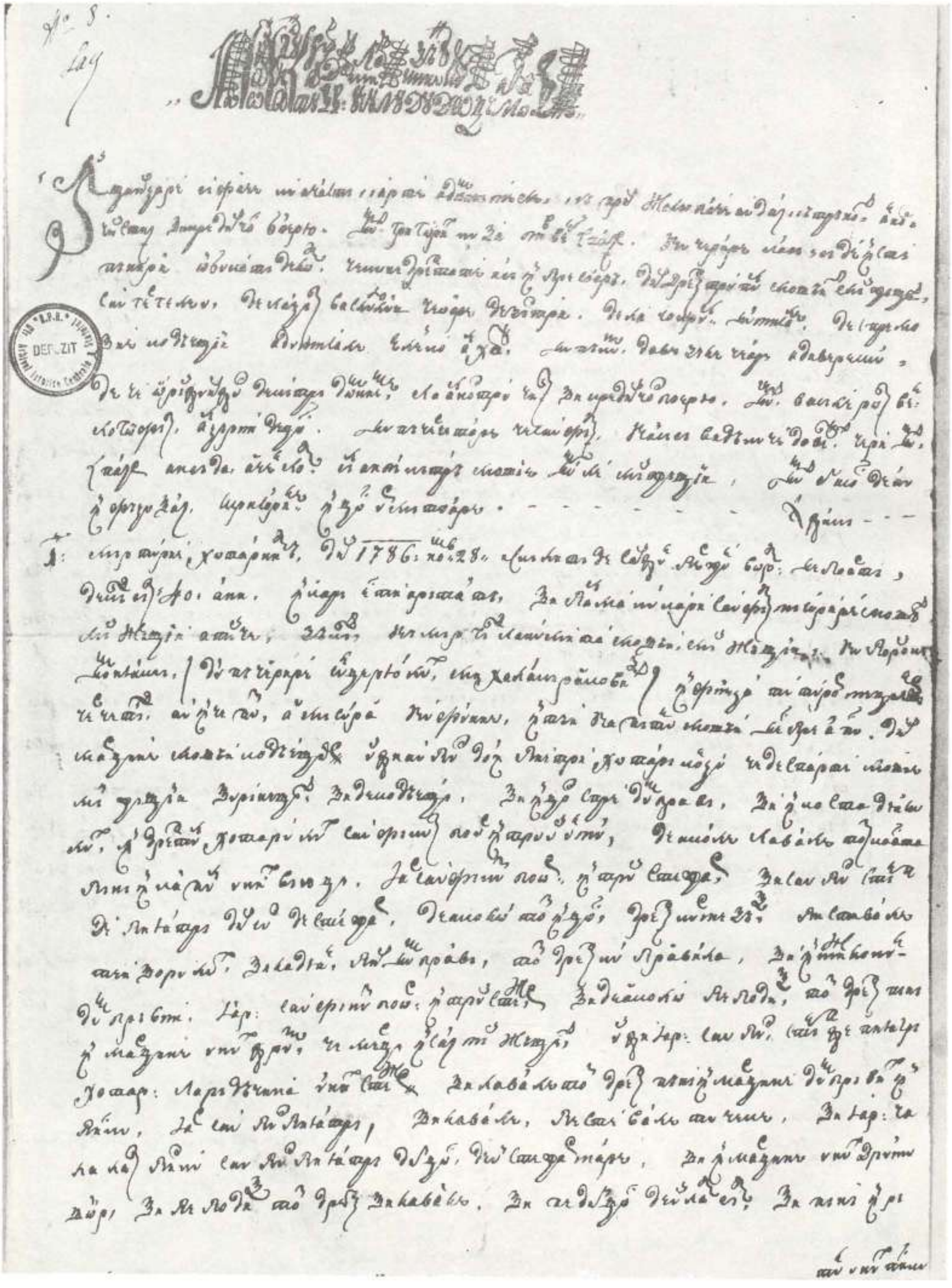
1825 mai 25, Iași. Arh. St. Buc., A.N., MMCMLXXX/15.

17 Mînjăşti, I/16

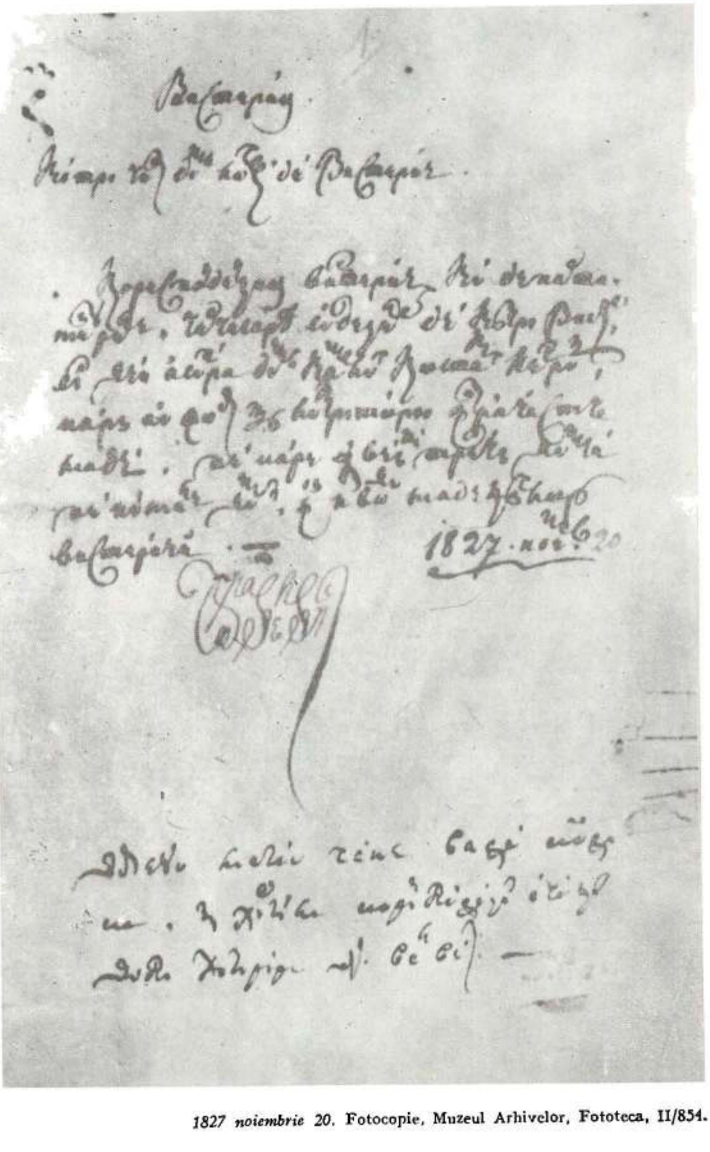
Nr 10

DEPOZIT

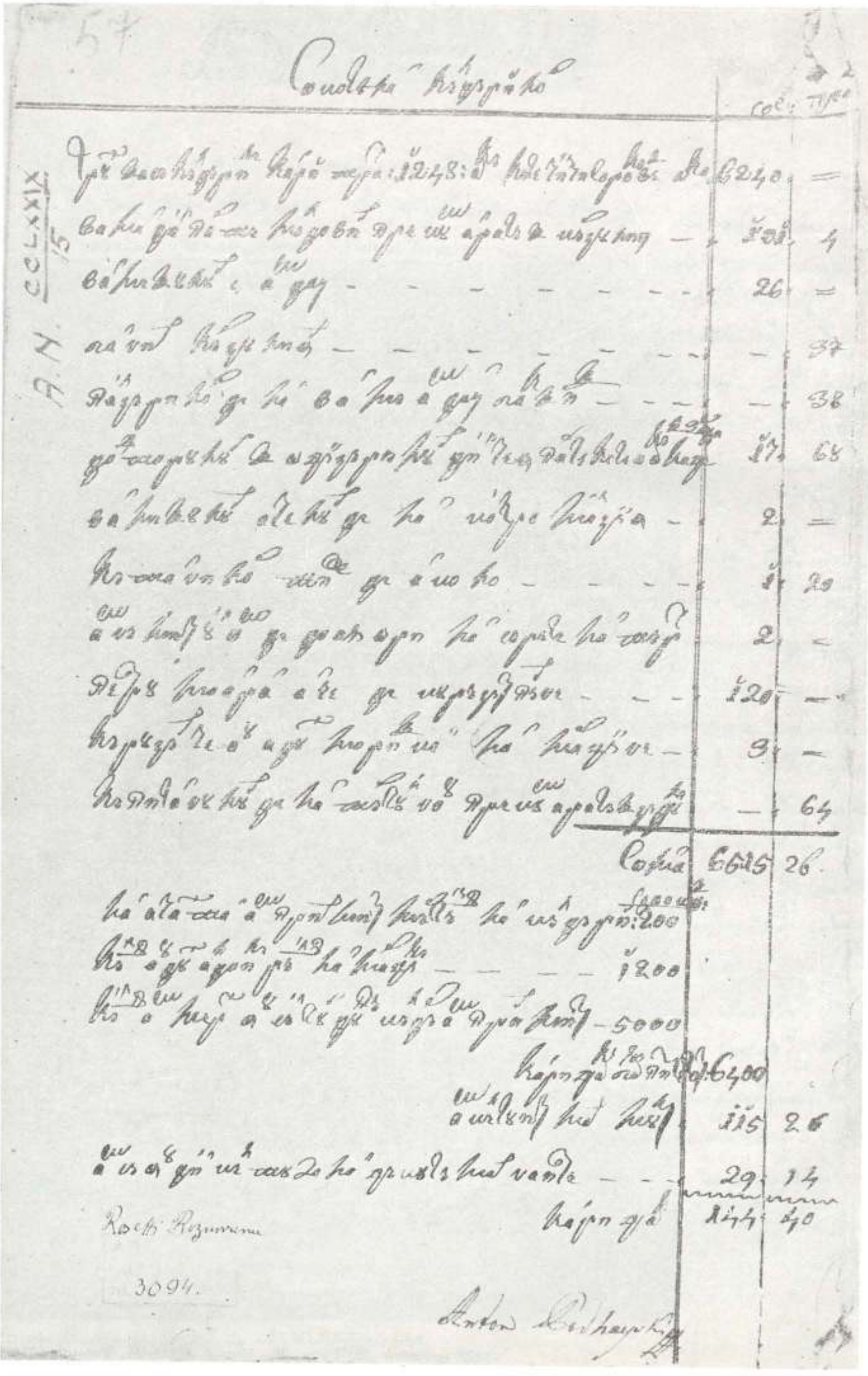
1826 mai 15. Arh. St. Buc., A.N., MMCMLXXX/16.

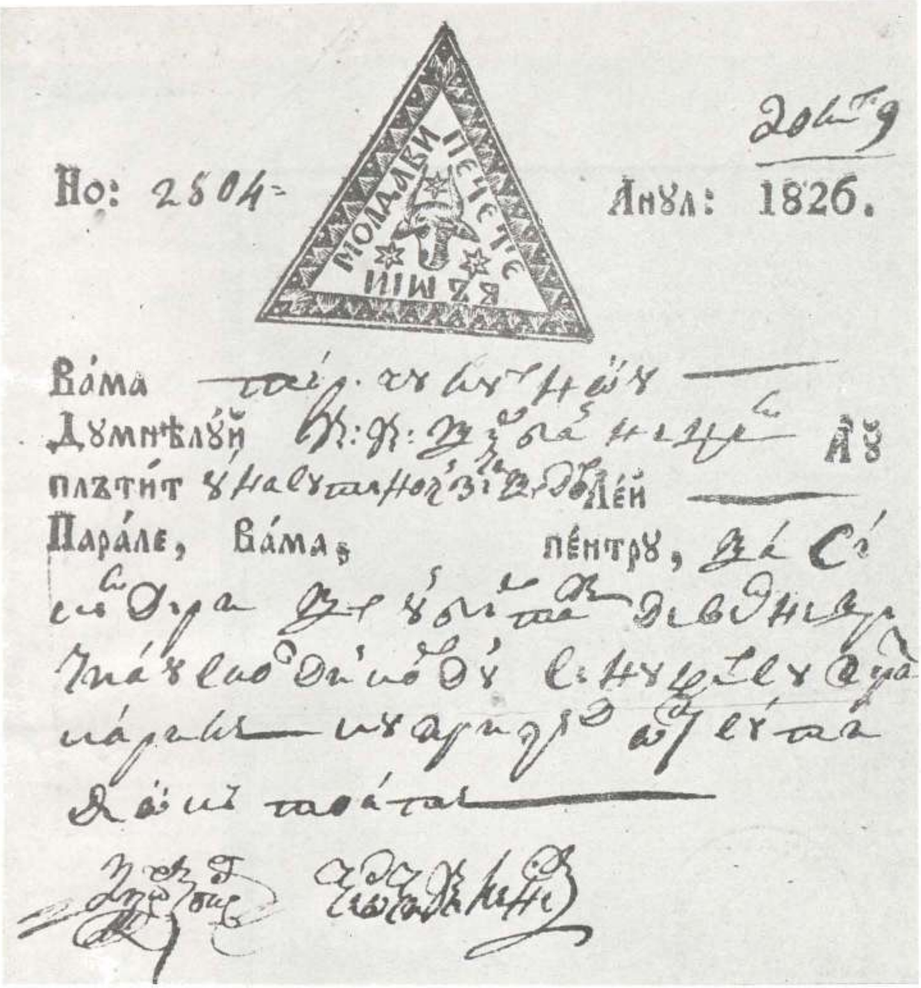

1826 mai 15. Arh. St. Buc., A.N., MMCMLXXX/17, f.1.r.

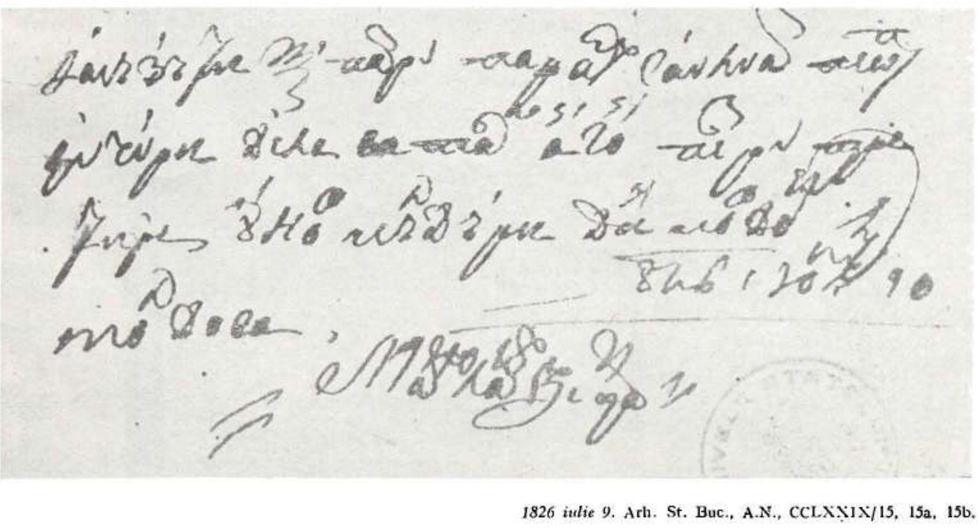

1827 noiembrie 20. Fotocopie, Muzeul Arhivelor, Fototeca, II/854.

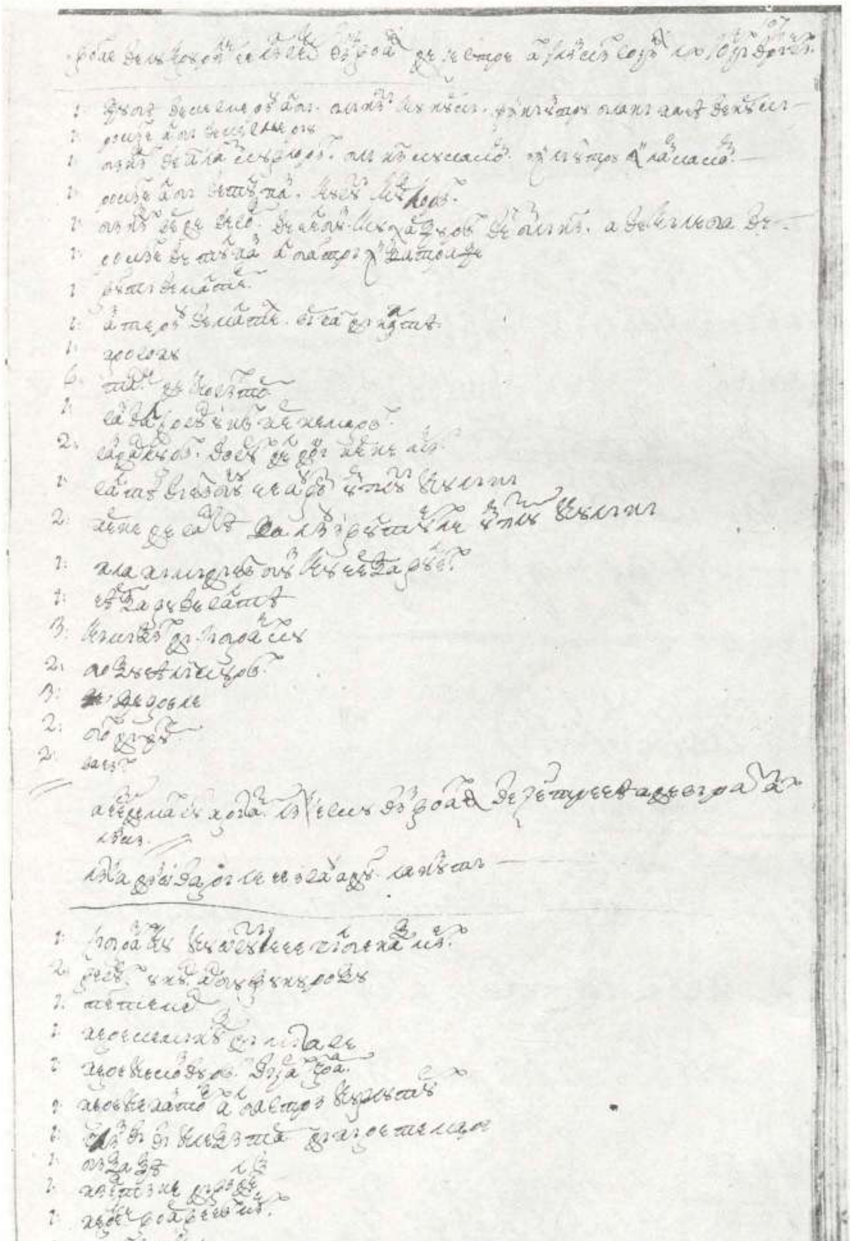

A. N. CCLXXIX/15
3094

Но: 2804 Анѹл: 1826.

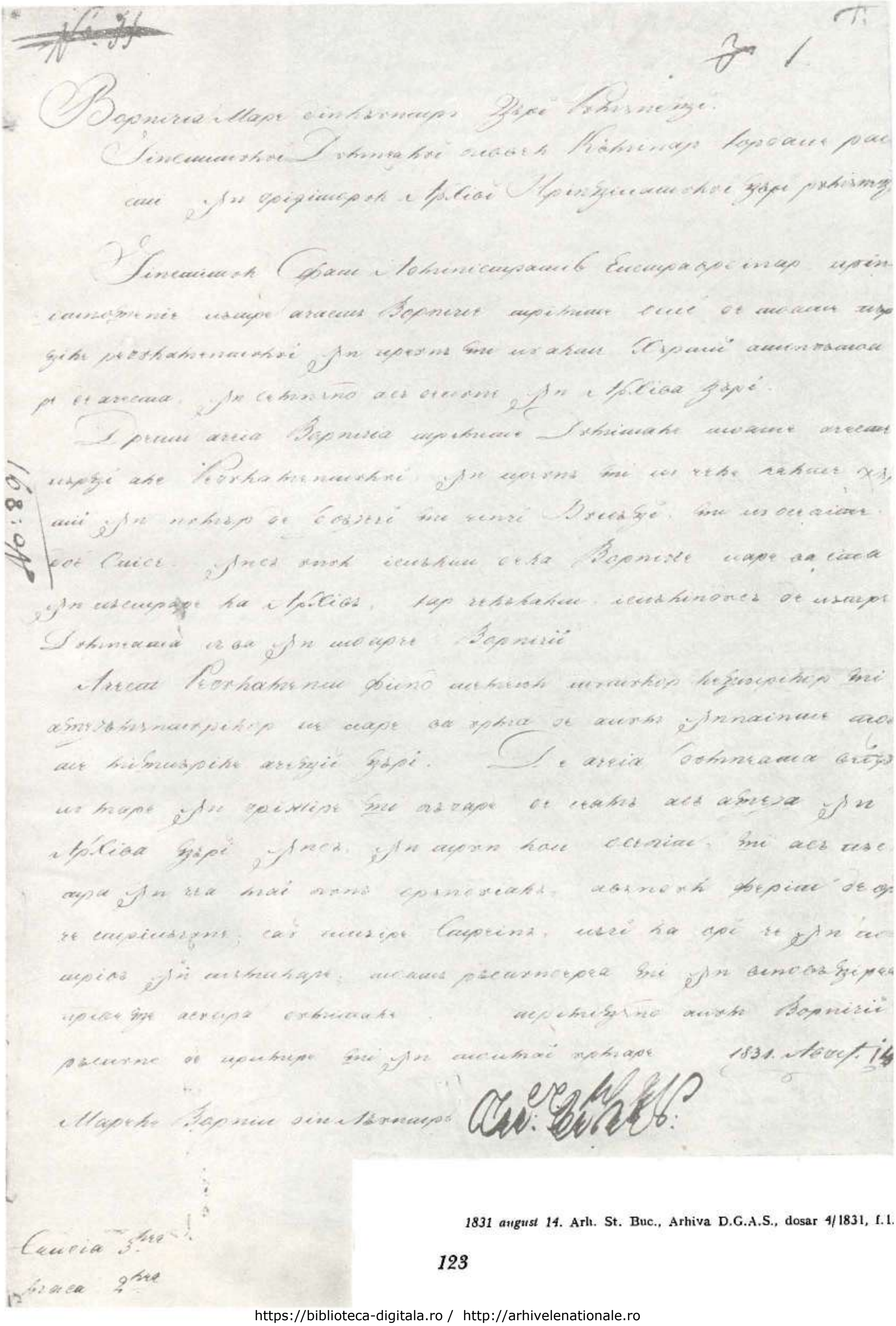
Вама ... Дѹмнеалѹй ... Аѹ плътит ... лей Парале, Вама, пентрѹ ...

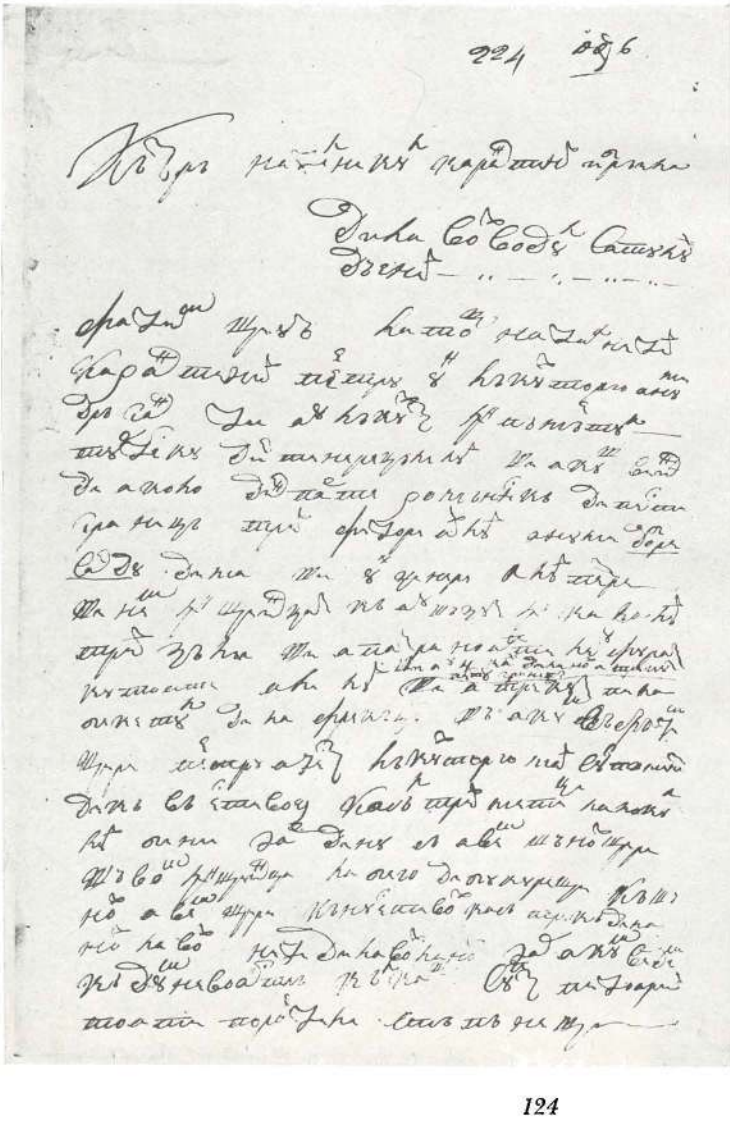
1826 iulie 9. Arh. St. Buc., A.N., CCLXXIX/15, 15a, 15b.

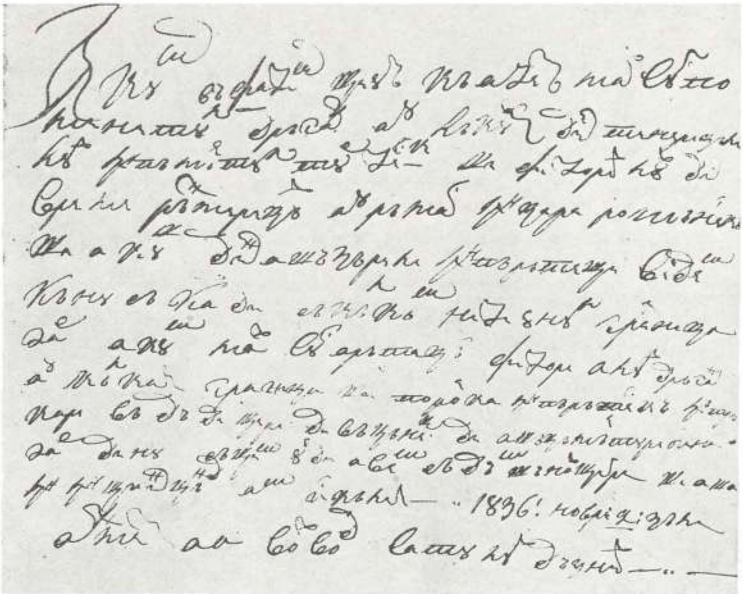

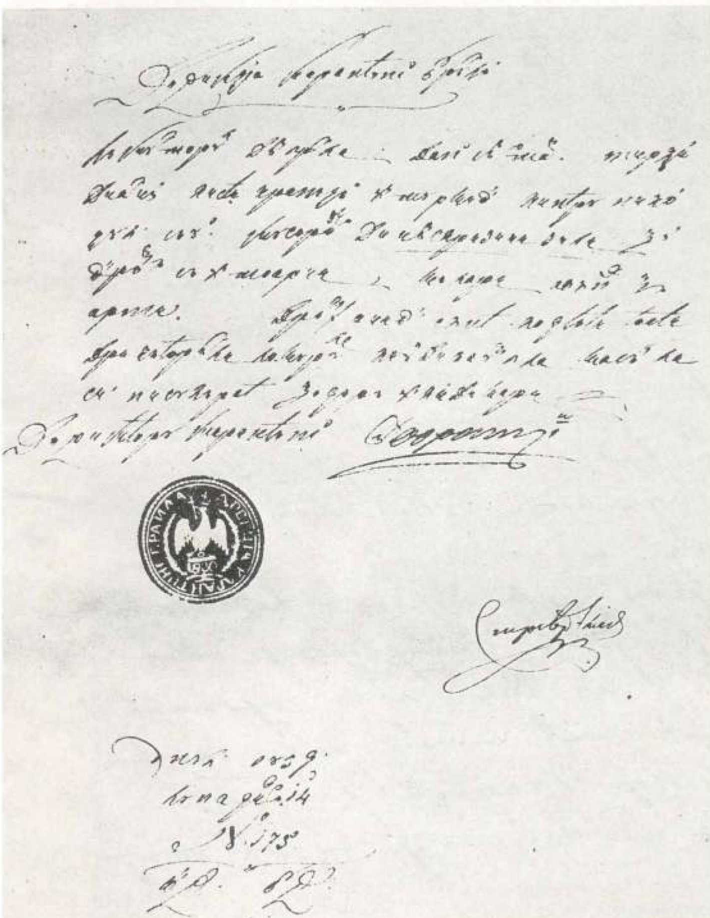
1829 martie f.z. Arh. St. Buc., Ms. 1093, f. 107.

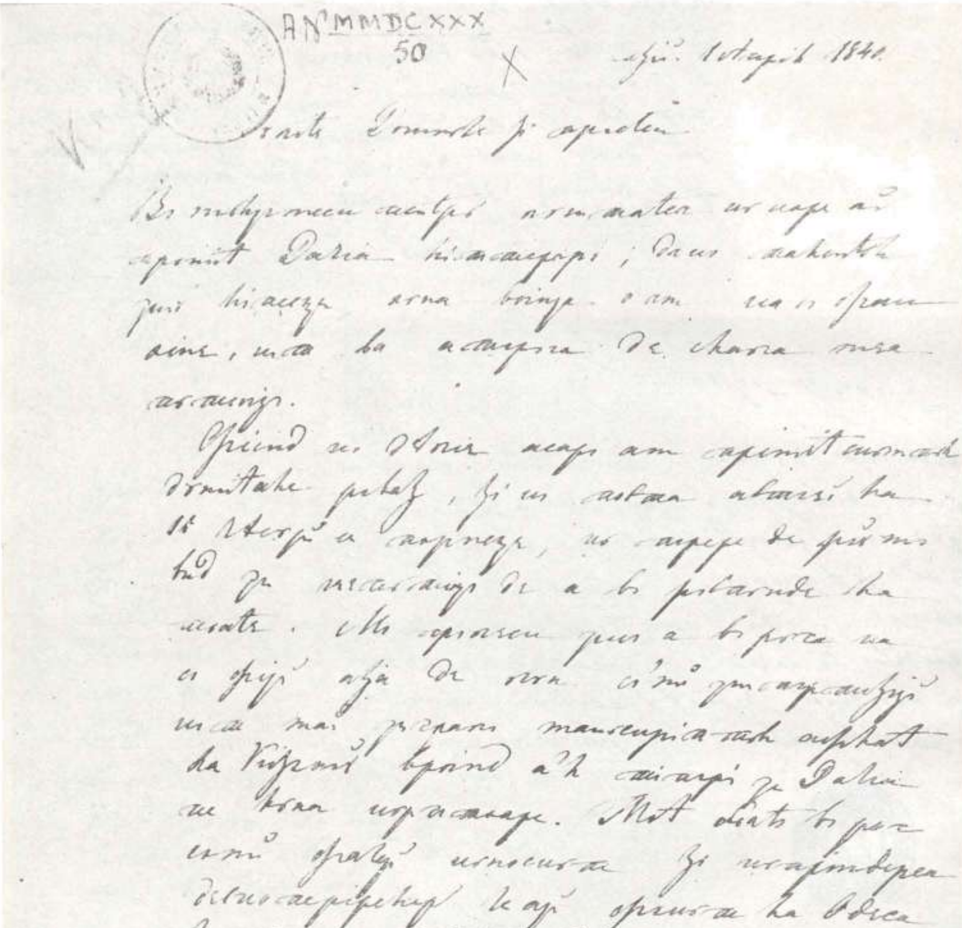
1831 *august* 14. Arh. St. Buc., Arhiva D.G.A.S., dosar 4/1831, f. 1.

1836 noiembrie 21, Dâeni. Arh. St. Buc., Comitetul carantinelor, dosar 477/1836 f. 224.

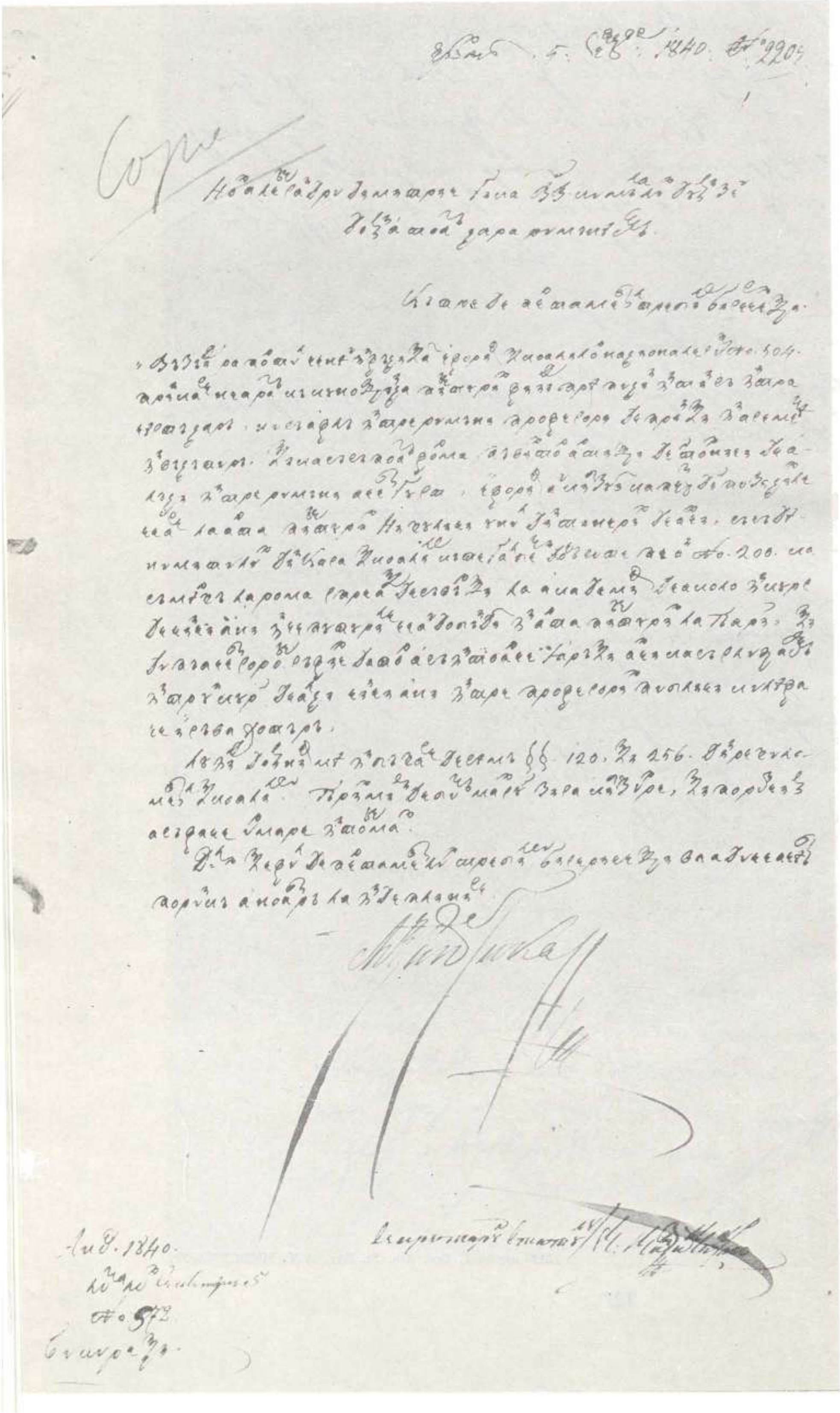

AN MMDCXXX
50
1840

N° 1 [illegible]

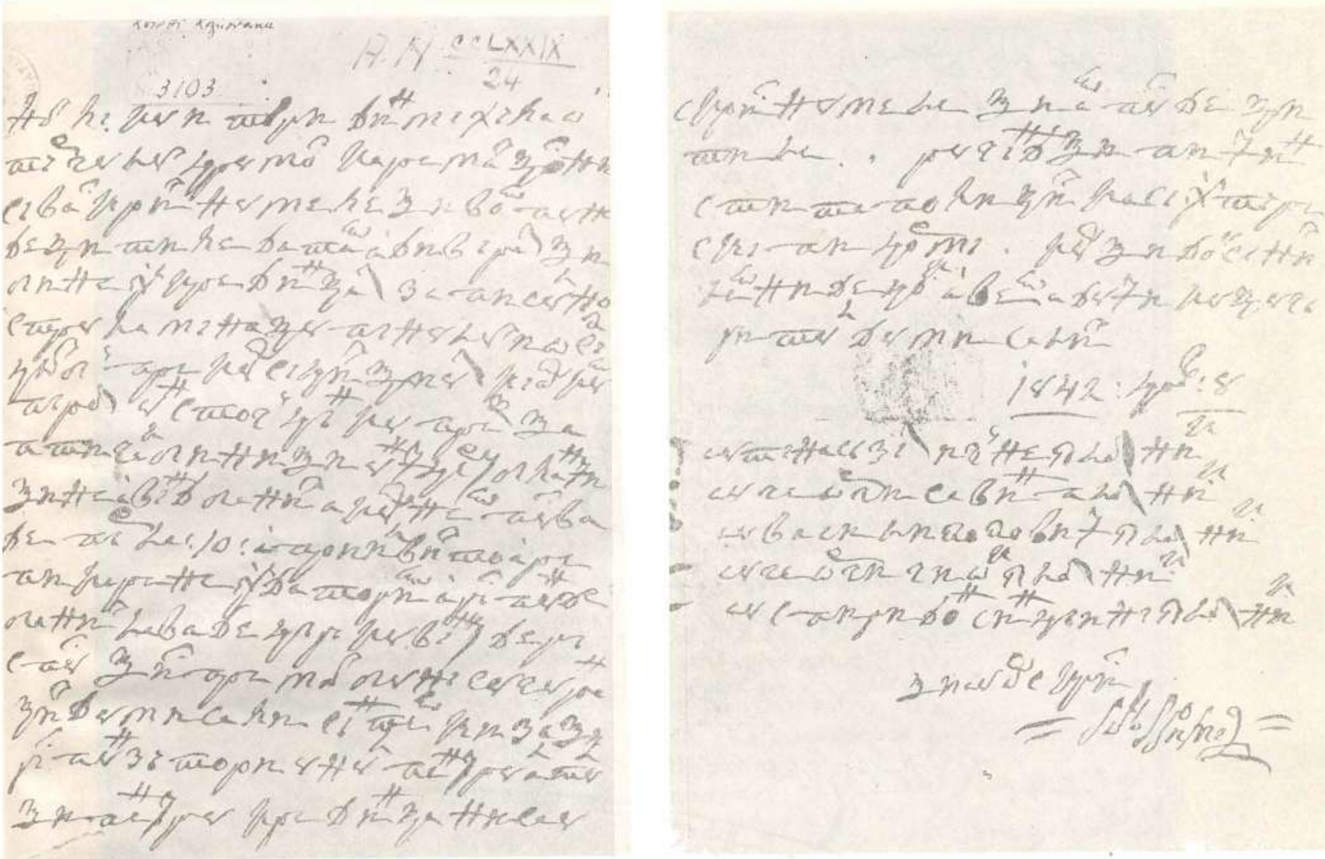
[illegible]

P.S. Negruzzi [illegible]

1840 aprilie 1, Iaşi. Arh. St. Buc., A.N., MMDCXXX/50.

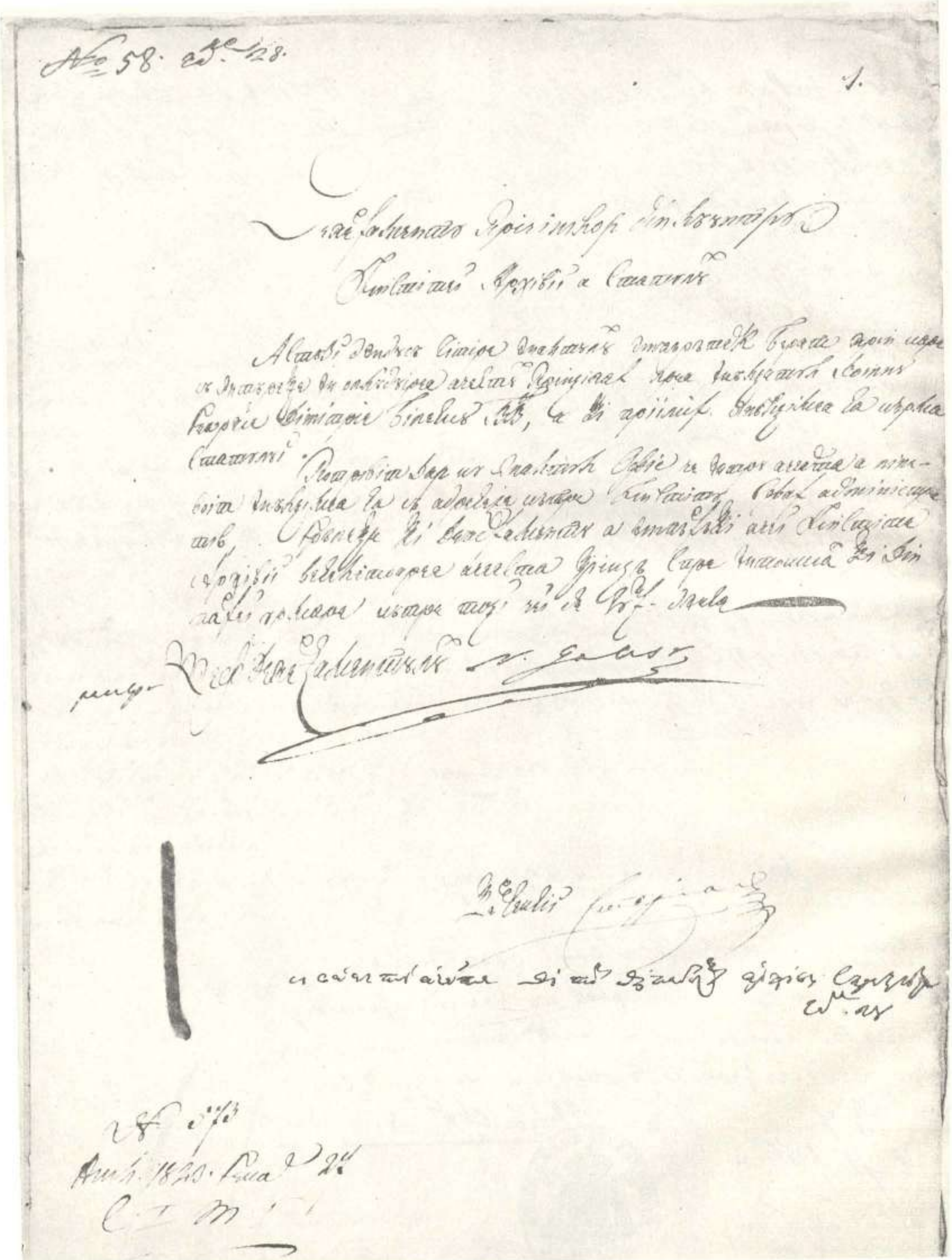
1840 septembrie 5, Bucureşti. Arh. St. Buc., Min. Cultelor şi Instrucţiunii Publice, Ţ. Rom. Administrative, dosar 3378/1840, f. 1.

1842 februarie 8, Tg. Frumos.
Arh. St. Buc., A.N., CCLXXIX/24.

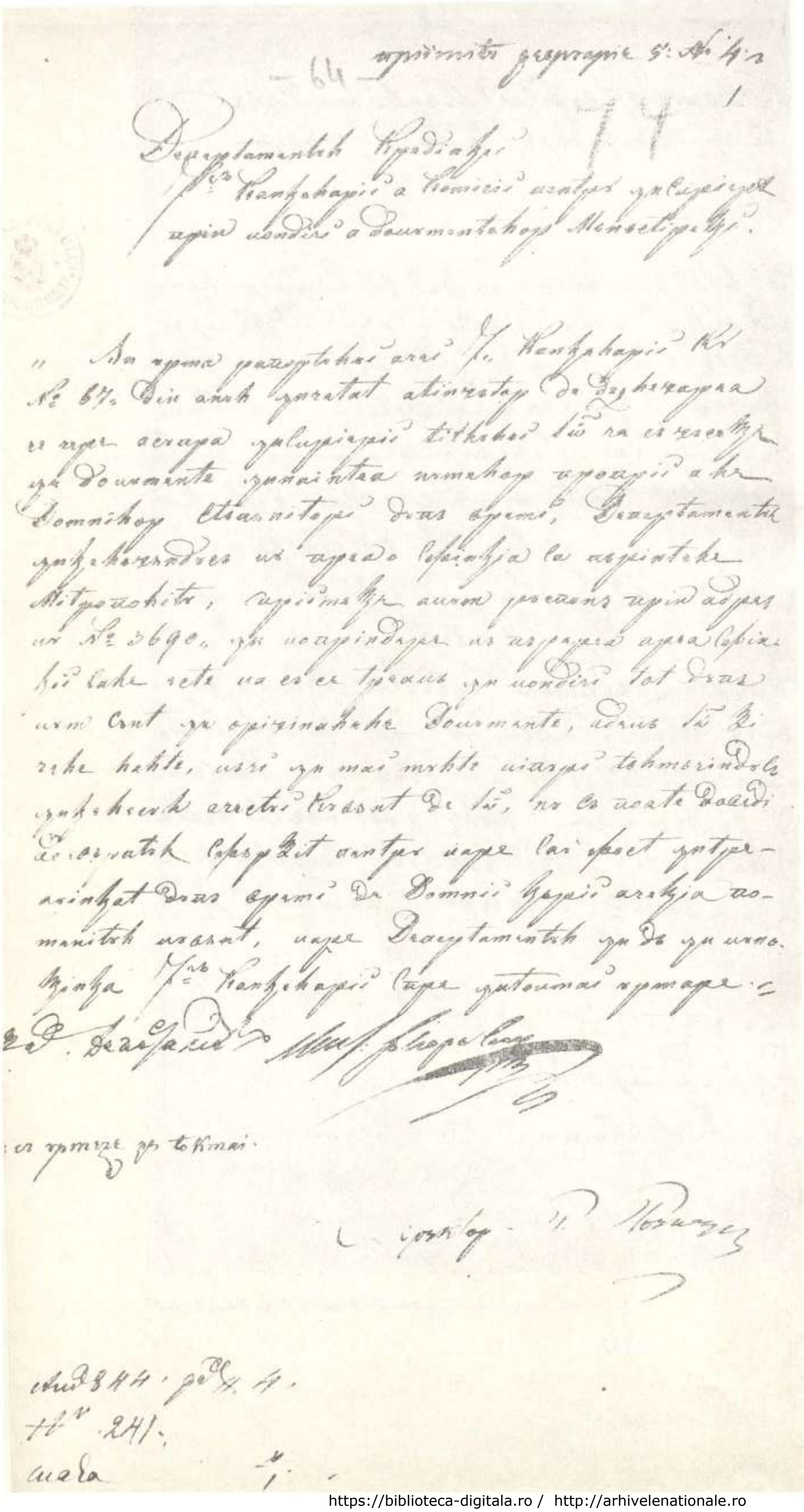
PLANȘA 96.

1843 ianuarie 27. Arh. St. Buc., Arhiva D.G.A.S., dosar 84/1843, f.1.

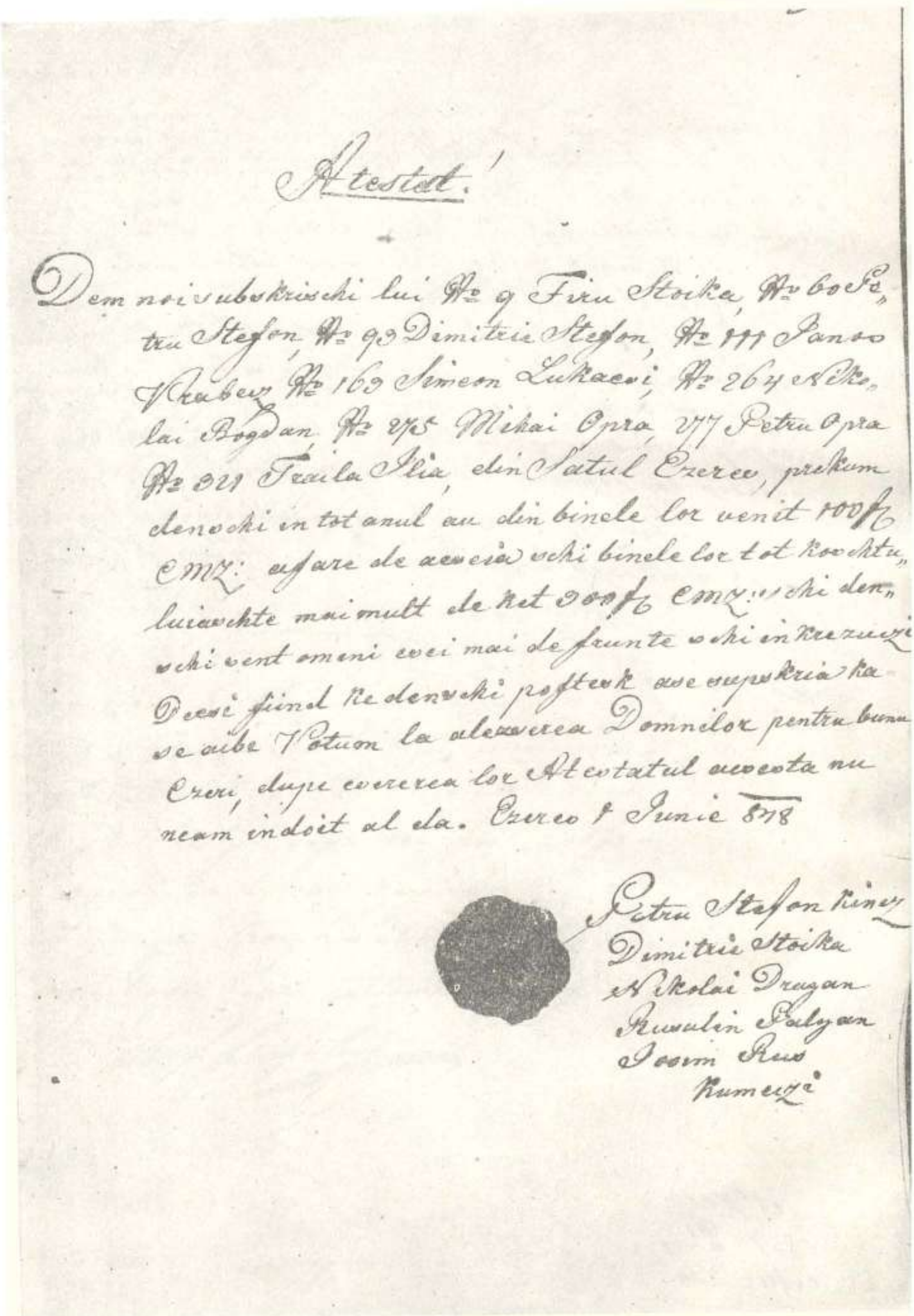
[illegible]

1843 mai 29. Arh. St. Buc., Ms. 774, f. 47

1844 februarie 4. Arh. St. Buc., Ms. 774, f. 64.

1847 aprilie 22. Arh. St. Buc., Direcția Poștelor și telegrafelor, dosar 9/1846, f. 28

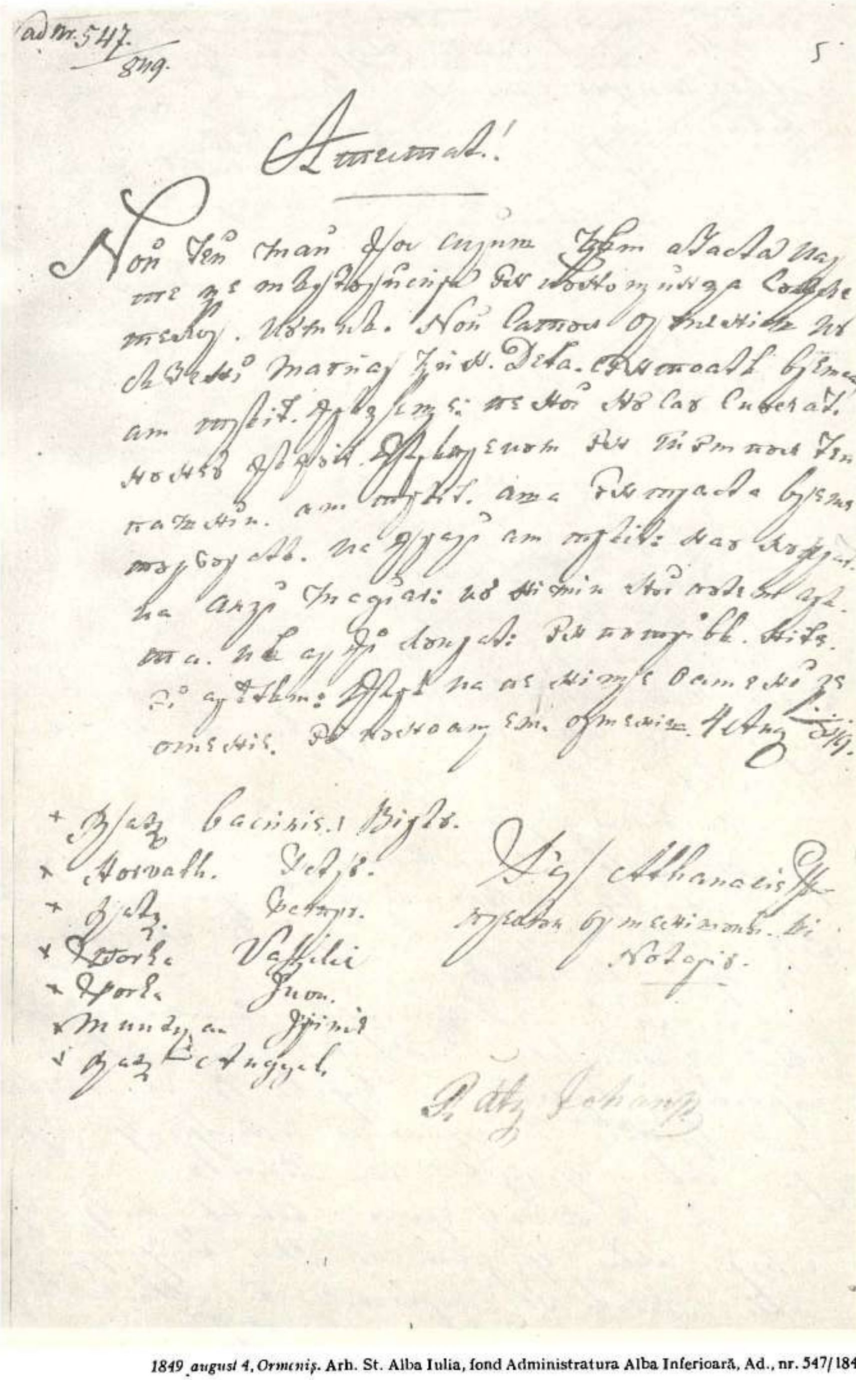

Atestat.

Dem noi subskrischi lui Nr 9 Firu Stoika, Nr 60 Petru Stefan, Nr 93 Dimitrie Stefan, Nr 111 Ianos Vrabeu, Nr 163 Simeon Lukaci, Nr 264 Nikolai Bogdan Nr 275 Mihai Opra 277 Petru Opra Nr 321 Traila Ilia, din Satul Ezerec, prekum denschi in tot anul au din binele lor venit 100 f CMZ: afare de aceia schi binele lor tot kreschtu, lukreschte mai mult de ket 300 f CMZ: schi denschi sent omeni cei mai de frunte schi in kreduzi Pecei fiind ke denschi poftesk a se subskria ka se aibe Votum la alegerea Domnilor pentru bunu Ezeri, dupe cererea lor Atestatul acesta nu neam indoit al da. Ezerec 1 Iunie 848

Petru Stefan kinez
Dimitrie Stoika
Nikolai Dragan
Ruselin Palyan
Iosim Rus
Kumeuzi

1848 iunie 1. Arh. St. Timişoara, Prefectura Severin, dosar 20/1848, f. 2. Orig.

ad Nr. 547.
849

Atestat!

1849 august 4, Ormeniş. Arh. St. Alba Iulia, fond Administratura Alba Inferioară, Ad., nr. 547/1849

Журналъ

2

Ꙟ тимпулъ [illegible] Мърiеi Сале Александру Ioан 1ю Домнулъ Принципателоръ Уните Молдавiеi ши [illegible] Д. I. А. Филипеску Мiнiструлъ Дрептъцiеi ши Президентулъ Консiлiулуi ши [illegible] Д. Н. Голеску Мiнiстру дин Лъунтру, ши [illegible] Мърiеi Сале [illegible] 26 Ianuarie, анулъ 1859, [illegible] Мiтрополiеi [illegible]

1. Съ се дее [illegible] ла 12 оре.

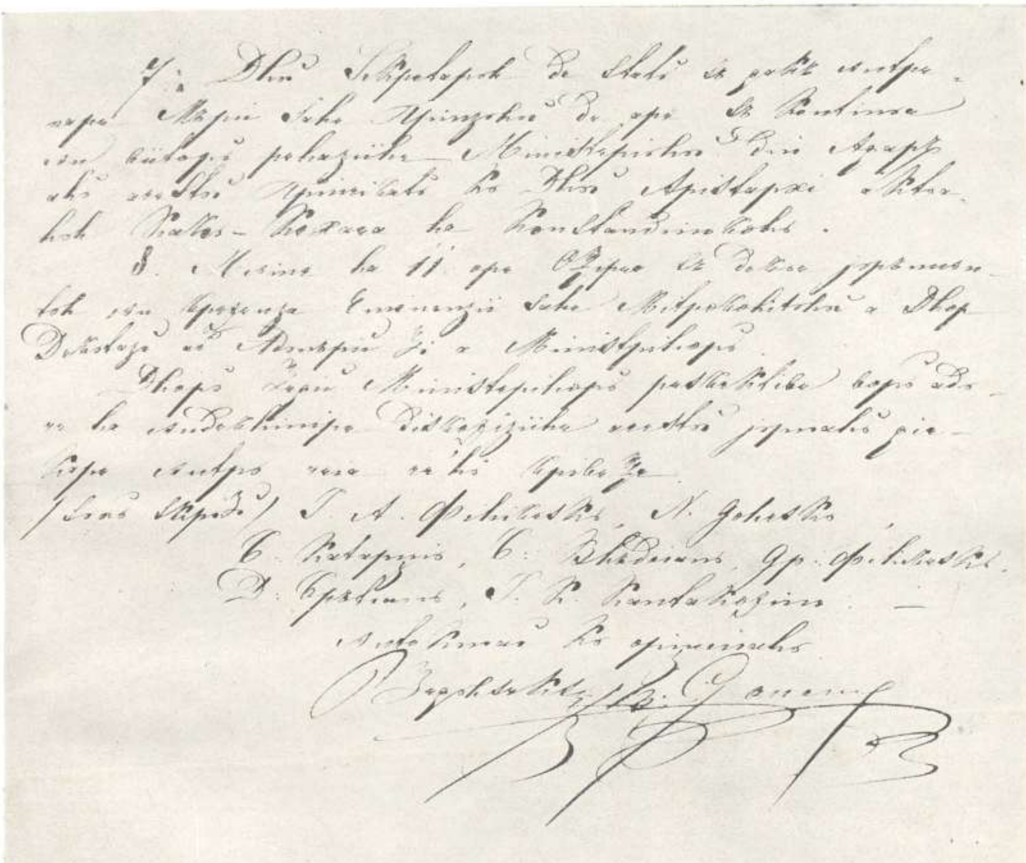
2. Съ се [illegible] Мiнiстерулъ дин Лъунтру [illegible] ꙟтре Молдавiа ши Валахiа, [illegible]

3. Съ се [illegible] Мърiеi Сале Домнулуi [illegible] Секретарулъ де Статъ.

4. Съ се [illegible] Д. Секретарулъ де Статъ [illegible] монитору [illegible]

5. Съ се [illegible] Д. Президентулъ Консiлiулуi [illegible] Мърiеi Сале [illegible]

6. Съ се [illegible] Мърiеi Сале [illegible] Д. Секретарулъ де Статъ [illegible]

1859 ianuarie 26. Arh. St. Buc., Min. Cultelor şi Instr. Publice, Ţ. Rom., dosar 53/1859, f. 2.

Tiparul executat la I. P. „13 Dec. 1918" sub cd. nr. 1393

Lei 66